

РЕГИОНАЛНИ ПРОФИЛИ: ПОКАЗАТЕЛИ ЗА РАЗВИТИЕ

София 2012

Регионални профили: показатели за развитие

Институт за пазарна икономика
София, 2012

Отпечатването на публикацията се финансира от фондация „Америка за България“ и е част от тригодишен проект. Целта на изданието е да предостави обективна информация и задълбочен анализ на развитието на областите в страната и да нарисова максимално пълна картина, обхващайки различните аспекти на икономическата дейност и живота в регионите.

Регионални профили: показатели за развитие

© Автори: Светла Костадинова, д-р Десислава Николова, Петър Ганев, Калян Стайков, Явор Алексиев, Николай Вълканов, д-р Александър Цветков, Атанас Атанасов

© Научна редакция: д-р Йордан Калчев

© Техническа редакция: Надежда Муховска

© Коректор: Бинка Илиева

© Институт за пазарна икономика, 2012 г.

ISBN 978-954-8624-29-9

Съдържание

Благодарности _____	6		
Увод _____	7		
Резюме _____	9		
Данъчна политика на местно ниво __	15		
Основни тенденции в сферата на основното и средното образование _____	23		
Анкетите сред бизнеса: Корупцията върви ръка за ръка със слабата администрация _____	29		
Типове регионални профили: кълстеризация според социално икономическото състояние и развитие на областите _____	37		
Благоевград _____	45	Плевен _____	101
Бургас _____	49	Пловдив _____	105
Варна _____	53	Разград _____	109
Велико Търново _____	57	Русе _____	113
Видин _____	61	Силистра _____	117
Враца _____	65	Сливен _____	121
Габрово _____	69	Смолян _____	125
Добрич _____	73	София (столица) _____	129
Кърджали _____	77	София _____	133
Кюстендил _____	81	Стара Загора _____	137
Ловеч _____	85	Търговище _____	141
Монтана _____	89	Хасково _____	145
Пазарджик _____	93	Шумен _____	149
Перник _____	97	Ямбол _____	153
Методология _____	157		
Приложение _____	168		
Използвана литература _____	175		

AMERICA FOR BULGARIA FOUNDATION

Фондация Америка за България

Фондация „Америка за България“ се гордее със сътрудничеството си с Института за пазарна икономика в разработването на „Регионални профили: показатели за развитие.“ Нашите организации последователно подкрепят развитието на пазарната икономика в България и вярват, че проектът допринася за напредък в постигане на тази цел. Той събира данни за икономическата, регулаторната и социалната среда на областно ниво в страната. Нашата цел е да представим цялостна и точна съвременна картина на регионалното развитие, но също да покажем как всяка от областите се сравнява с останалите 27 и така да насърчим плодотворна регионална надпревара.

Докладът ще бъде използван по много различни начини. Правителството или местните власти ще могат да сравняват показателите за определена област спрямо останалите и да определят потребността от развитие. Изследователи ще могат да използват информацията за оценка на въздействието на определени политики за икономически растеж или на други важни показатели за успех. При обмисляне на нови инвестиции или премествания бизнесът ще може да използва данните за данъчната, регулаторната или социалната среда като фактори за успех или риск пред свои предприятия. Данните могат да бъдат от полза и при вземане на лични решения за място на живот, работа или начало на стопанска дейност.

Конкуренцията е моторът на пазарната икономика. Надяваме се, че този годишен доклад ще провокира продуктивно съперничество между 28-те области, което на свой ред да доведе до по-добри политики и по-силна и жизнена икономика на България.

Патрик Х. Бракен

Президент на фондация „Америка за България“

Благодарности

Екипът на ИПИ изказва своите най-искрени благодарности към фондация „Америка за България“, която подкрепи и финансира дългосрочното усилие на ИПИ в сферата на регионалното развитие. Екипът на фондацията не просто осигури финансово настоящото издание, но от началото застана зад идеята за подобен тип изследване и участваше активно в процеса на работа. Без тяхната подкрепа това издание нямаше да се реализира.

Специални благодарности бихме искали да отправим към нашите партньори от „МайкроСтат Аналитикс“, които бяха до нас през цялото време и имат съществен принос за настоящото издание. Статистическата обработка и полевите проучвания биха били трудно осъществими без тяхната помощ.

Признателни сме и на членовете на Консултативния съвет по проекта, чиито бележки и критики бяха от голяма полза и подобриха изданието: проф. д-р. арх. Веселина Троева (Национален център за териториално развитие - ЕАД), д-р Дочо Михайлов (фондация „Агенция за социално-икономически анализи“), д-р Евгени Евгениев (Световна банка), Лъчезар Богданов („Индъстри Уоч Груп“ ООД), инж. Надежда Ярловска (Национален център за териториално развитие - ЕАД), доц. д-р Нено Димов (СУ „Св. Климент Охридски“), Олга Чугунска (Българска търговско-промишлена палата), Цветан Симеонов (Българска търговско-промишлена палата), както и на Ленко Ленков (фондация „Америка за България“) и Мария Златарева (UNDP България) – със статут на наблюдатели. Благодарим и на екипа на фондация „Български институт за правни инициативи“ за съветите по всички индикатори и въпроси в сферата на правораздаването.

Задължени сме и на Българската търговско-промишлена палата (БТПП) за цялостната подкрепа по проекта. Регионални представители на БТПП се срещнаха с нашите екипи в повечето области на страната, като разговорите ни бяха много информативни и полезни. Благодарни сме и на всички други, с които се срещнахме по места и които ни помогнаха да осмислим суровите данни за развитието на регионите.

Изключително сме благодарни и на доц. д-р Йордан Калчев за чудесната научна редакция на изданието. Въпреки кратките срокове доц. Калчев съумя да изчисти изданието от някои неточности, а в резултат на неговите коментари се получи много по-добър текст. Всички евентуални неточности или грешки в настоящото издание са изцяло наши.

Събирането на нужната информация за изданието беше не само истинско приключение, но и изискваше огромен труд от страна на нашия екип. Благодарни сме на Националния статистически институт за съвместната работа, която въпреки срещнатите трудности накрая даде резултат и получихме всичко необходимо. Признателни сме и на близо 200-те общини, които отговориха на анкетния лист за нивото на местните данъци и такси, степента на предоставяне на електронни услуги и работата на едно гише. Вярваме, че в следващите издания ще имаме възможността да благодарим и на останалите общини, които не бяха отзивчиви и на практика нарушиха Закона за достъп до обществена информация.

Накрая благодарим на всички, които работиха по книжното издание на регионалните профили, както и по специализирания сайт на проекта – приятелите от MTR Design отново свършиха чудесна работа по сайта. Признателни сме за търпението, разбирането и добрата работа.

Институт за пазарна икономика

Увод

Настоящата публикация „Регионални профили: показатели за развитие“ цели да предостави обективна, навременна и обхватна информация за развитието на регионите в страната както в статика, така и в динамика. Изданието се стреми да нарисова максимално пълна картина, обхващайки както икономическите, така и социалните аспекти на живота в регионите.

Погледът към регионите е на ниво области, като това деление до голяма степен беше предопределено от наличните данни. Слизането на ниво общини и изготвянето на 264 профила би било не само трудоемко, но и напълно невъзможно, тъй като голяма част от данните или не са налични, или нямат особен смисъл на общинско ниво.

Профилите на 28-те области в страната обхващат осем категории, всяка от които има отношение към качеството на живот и развитието на регионите - това са демография, икономика, бизнес среда, инфраструктура, здраве, околна среда, образование и социална среда. Всичко за категориите, индикаторите и източниците на информация може да прочетете в методологията на изследването, а в края на книгата ще намерите и част от основните първични данни.

Вярваме, че настоящото издание ще допринесе за по-задълбочено разбиране на регионалното развитие и ще провокира интерес към темата. Анализът на наличните статистически данни, резултатите от проведените полеви проучвания, както и срещите на екипа на ИПИ във всяка една област разкриха много пълна картина на регионалното развитие, която сме се опитали да предадем максимално в профилите.

Основните акценти от изданието ще намерите в резюмето, където са представени и основните изводи от кластерния анализ. Изданието е придружено и от четири тематични анализа, в които е разгледана данъчната политика на местно ниво, представени са тенденциите в основното и средното образование и са коментирани възприятията на фирмите за бизнес средата, както и тези на гражданите за условията за живот в отделните области.

Регионалните профили са предназначени за всеки интересуващ се от регионално развитие, като надеждата ни е това издание да провокира дебати на местно ниво и да бъде основа за информирани политики, както и стимул за съревнование между местните власти. Конкурентната среда дава избор на хората и провокира развитие, като това се отнася в пълна степен и до развитието на регионите в страната.

Усилието на ИПИ е дългосрочно, така че през следващите години предстоят нови издания на регионалните профили. Много по-пълна, актуална и интерактивна информация от печатното издание може да намерите на специализирания сайт на проекта – <http://www.regionalprofiles.bg>.

Резюме

Изследването „Регионални профили: показатели за развитие“ се прави за първи път от екипа на ИПИ и неговите партньори с цел да се представи социално-икономическото състояние на областите в България към средата на 2012 г. и тяхното развитие от 2000 г. досега. Регионалните профили на областите са очертани въз основа на 57 обективни и субективни индикатора и са потърсени отговори на въпроса какво прави едни области относително по-развити или проспериращи, а други – победни или изоставащи.

За целта в първата част на изследването са представени резултатите от направената клъстеризация на областите едновременно по осем комплексни измерители в статика и в динамика. В резултат от този метод за групиране са идентифицирани девет специфични групи области, чиито регионални профили са подобни. Някои от получените клъстери бяха до голяма степен очаквани, а други безспорно представляваха изненада за екипа на изследването. Така например София (столица) очаквано се обособи в самостоятелен клъстер поради своята водеща позиция в социално-икономическо отношение. В същото време други индикатори я определят като една от гвете области с най-лоша среда за развитие на бизнес. Малко очакван резултат беше оформянето на област Габрово като самостоятелен клъстер заради относително доброто ѝ социално-икономическо състояние, но със силно негативни тенденции в сферите на демографията и образованието.

Получените клъстери са изключително интересен обект за анализ, тъй като извеждат на повърхността някои на пръв поглед незабележими сходства между областите. Така например областите Стара Загора и Търговище оформят един клъстер заради добрата си бизнес среда, динамичното си икономическо развитие и в същото време – незадоволителната си околна среда. На другия полюс се намира клъстерът, състоящ се от областите Разград и Силистра. Характерното за този клъстер е най-негативното демографското развитие спрямо останалите области в страната, както и силно влошеното състояние на икономиката и образованието. Добра тенденция в тази група са настъпващите положителни изменения в областта на образованието.

Извършената клъстеризация на областите води до няколко интересни извода. На първо място, получените клъстери по принцип не са териториално компактни с няколко изключения (например по-горе споменатия клъстер от областите Силистра и Разград). На второ място, близостта до ядрото София (столица) няма еднопосочно влияние върху сателитните области – така например профильт на област София е с добри тенденции на развитие, докато Перник попада в профил с лошо социално-икономическо състояние. Не на последно място, обхватът на профилите, характеризиращи се с лошо социално-икономическо състояние или негативни тенденции на развитие, е много по-широк, отколкото на тези с добри такива. На практика за не повече от 3-4 области в България може да се констатира, че са в относително добро състояние и с не така ясно изразени негативни тенденции на развитие.

С цел да се потърсят убедителни обяснения за сходствата и контрастите в социално-икономическото развитие на областите във втората част от публикацията са направени няколко тематични анализа по избрани от екипа теми, а в третата част е представен профильт на всяка от 28-те области в България. За първото издание на „Регионални профили: показатели за развитие“ фокусът е поставен върху следните четири теми: нива на местни данъци и такси; оценки за бизнес средата в областта от местните стопански субекти; оценки на гражданите, живеещи в областта, за условията на живот в тях и анализ на тенденциите в основното и средното образование.

Тематичният анализ на нивата на местните данъци и такси изследва доколко общините са се възползвали от възможността да определят нивата на местните данъци и такси, предоставен им след промени в конституцията и в Закона за местните данъци и такси през 2007 г. Анализира се как тази частична данъчна

самостоятелност на общините е повлияла на общинските бюджети и размери на общинските дългове. Един от основните изводи, до които достига тематичният анализ, е, че приходната част на бюджетите не е претърпяла големи промени след споменатите законови поправки и болшинството от общините продължават да разчитат основно на трансферите от централното правителство.

Вторият тематичен анализ се фокусира върху процесите в началното и средното образование и се опитва да обясни причините за влошаването на качеството на образователния продукт в България през последните години според международно признати изследвания като Програмата за международно оценяване на учениците (Programme for International Student Assessment, PISA) на ОИСР. Едно от заключенията в анализа е изразената тенденция към бързо намаляване на броя на учениците, учителите и училищата вследствие на негативните демографски процеси. Важна констатация е намаляването на броя на напусналите образователната система вследствие на влошаването на ситуацията на пазара на труда след 2008 г. и страха от закриване на училища и съкращаване на учители - от една страна, учениците в горните класове остават по-дълго в училище заради по-малкото възможности за работа след началото на кризата през 2009 г., а, от друга, учителите в области с най-негативни демографски процеси имат стимул да завишават оценките на най-слабите ученици и да ги задържат в училище с цел да избегнат закриването на паралелки или училища, което би довело до съкращаването на учителски персонал. Друга важна тенденция, която се установява, е спадът на броя на завършилите технически училища и същевременно намаляване на степента на практическа подготовка на завършилите.

Тематичният анализ на оценките на местните фирми за бизнес средата в отделните области също води до интересни заключения. Така например въпреки относително високите възприятия за корупция в страната като цяло, ако се съди от престижния Индекс за възприятие на корупция, изготвян от Трансперънси Интернешънъл, проведеното изследване сред местния бизнес показва, че съществува значителна вариация в корупционните възприятия между областите. Например някои области се възприемат като относително „чисти“ от корупция – Разград, Търговище и Смолян. На другия полюс се нареждат областите София, Перник и Кюстендил, в които възприятията за корупция са най-високи. Наблюдава се също така взаимнообвързаност между възприятията на бизнеса за корупция и неговата оценка за работата на местната администрация. В случаите, когато бизнесът като цяло възприема местната администрация като корумпирана, той е склонен да оценява нейната работа (бързина, компетентност и т.н.) ниско.

Последният тематичен анализ се фокусира върху удовлетвореността на гражданите от условията за живот в отделните области. Един от изводите е, че няма съществена връзка между благосъстоянието на хората, измерено чрез БВП на човек от населението в областите, и тяхната удовлетвореност от стандарта им на живот. На първо място по удовлетворение от стандарта си на живот се нарежда една от най-бедните области в страната – Разград, следвана от Бургас и Силистра. От всички изследвани институции най-високо е оценена работата на училищата, като най-високи са резултатите на Търговище, Варна и Добрич, където процентът на анкетираните, оценили дейността на образователната система като „добра“ или „отлична“, е над 80. За разлика от училищата доверието в съда е най-слабо от изследваните институции. Тези резултати се отчитат както сред населението, така и сред бизнеса. Най-крайни в това отношение са негативните оценки в областите Бургас и София.

Освен кълъстерен анализ и четири аналитични коментара по избрани от авторите актуални теми изследването съдържа и индивидуални профили на всичките 28 области в страната. Профилът на всяка област се състои от общ преглед и коментар по най-забележителните резултати и тенденции във всяка от 8-те категории индикатори – икономика, бизнес среда, инфраструктура, демография, образование, здравеопазване, околна среда, социална среда. Анализът на областите разкрива редица общи тенденции, характерни за всички или повечето области в страната.

Сред процесите, които засягат всички области в по-малка или по-голяма степен, са повсеместното влошаване на демографската ситуация, ефектите от икономическия бум до 2008 г., обхватът на кризата, започнала през 2009 г., и последвалото свиване на инвестициите и работните места, проблемите в здравеопазването, понижаването на качеството на образованието, слабото проникване на електронните услуги на местно ниво, корупцията.

Тези процеси, макар и като цяло имащи сходни ефекти върху местните условия за бизнес и за живот, протичат с изключително различен интензитет в отделните области. Безспорно част от обяснението за тези разлики се крие в обективни фактори като географско положение, ресурсна осигуреност, стартова позиция и други особености на областите. Друга част зависи от работата на централната и особено на местните власти, които разполагат с голяма част от инструментите, нужни за превръщането на една изоставаща област в добре развиваща се.

Бизнес средата е типичен такъв фактор, който зависи както от общите икономически процеси извън и в страната, така и от условията, които местната администрация създава за предприемачите – нивата на местните данъци и такси, ефективността на административното обслужване, наличието на електронни услуги и на обслужване на „едно гише“, ограничаване на корупцията, усвояване на европейски средства за регионално развитие, активност в привличането и задържането на големи инвеститори. Въз основа на анализа на събраните данни като пример в това отношение може да се посочи област София (столица), в която бизнес средата се оценява като много лоша. Действително столицата предоставя повече възможности за започване на бизнес, но и създава повече трудности – високи данъци и такси, тромава администрация и корупция.

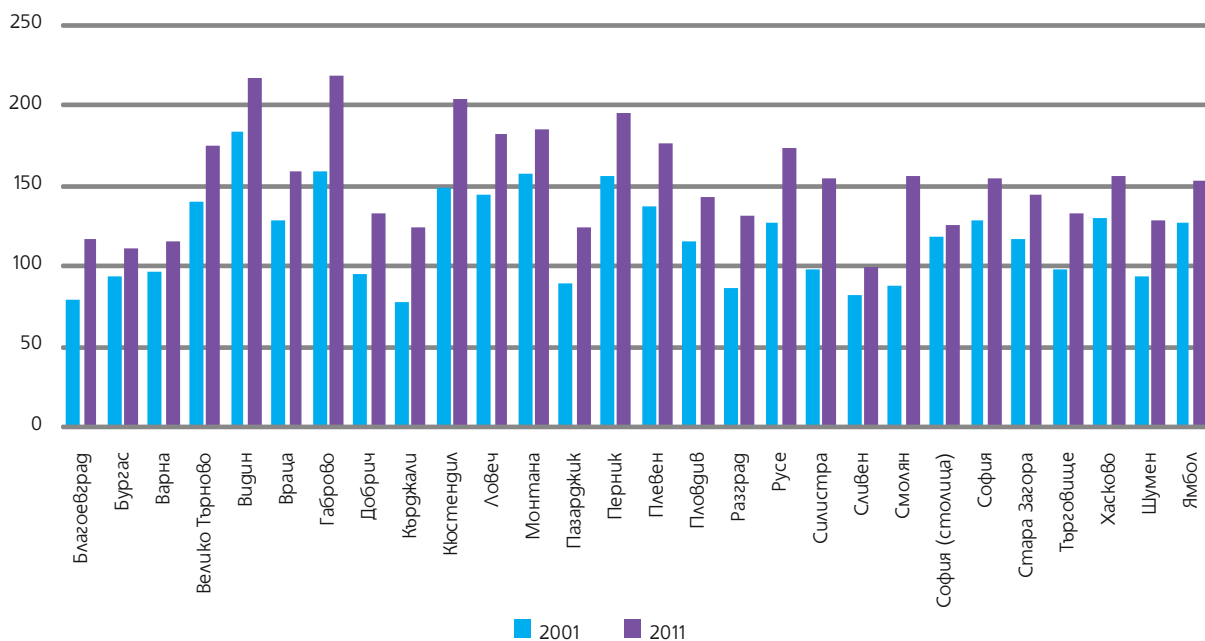
Инфраструктурата също е изцяло в ръцете на централната власт и на местните управи. В последните години възможностите за подобряване на инфраструктурата се увеличиха значително с наличието на европейски средства за такива проекти – както предприемачески, така и структурни и кохезионни фондове. В тази връзка темповете на усвояване на европейски средства от общините за инфраструктурни проекти (пътища, ВиК мрежа, регионално благоустройство и т.н.) се оказват значим фактор за развитие на териториите. Връзката между усвоените европейски средства и инфраструктурата се вижда ясно в някои области. Типичен пример е област Габрово, която е лидер по платени средства до момента и е с една от най-високите оценки в категорията „Инфраструктура“.

От анализа на областите се вижда, че повечето от тях се характеризират с влошаващи се демографски показатели за естествен и механичен прираст, възрастовата структура на населението и изчисляваните зависимости. Ясно се откроява и връзката между демографското развитие на областите и другите основни сфери като „Икономика“ и „Образование“. Така например при слабо развиваща се икономика се наблюдава висок отрицателен механичен прираст, който пък води до влошаващи се естествен прираст и повишаваща се възрастова зависимост поради намаляване броя на децата и хората в трудоспособна възраст. Недостатъчното предлагане на квалифицирани кадри в състава на работната сила възпира потенциалните инвеститори, което пък от своя страна води до влошаващо се демографско положение

Графика 1

Коефициент на възрастова зависимост, 65+ към 0-14, %

Източник: НСИ

и допълнително задълбочава проблемите в образованието и икономическото развитие. Всъщност единствените области с положителен механичен прираст са София (столица), Варна и Бургас, като за морските области положителният прираст е по-значим след 2007 г. Областите с най-високи темпове на нетно изселване и съответно обезлюдяване за периода от 2001 г. до сега са Смолян, Ямбол, Видин, Разград, Враца, Сливен.

Проблемите, свързани с естественото движение, са още по-остри, тъй като от него зависи възпроизводството на населението. За целия разглеждан период (2001-2011 г.) за всички области с изключение на символичен положителен ръст в София за 2009-2010 г. и за Варна за 2009 г. естественият прираст на населението е отрицателен. При тези условия коефициентите на възрастова зависимост (възрастни към работоспособни и възрастни към деца) също повсеместно се влошават за периода.

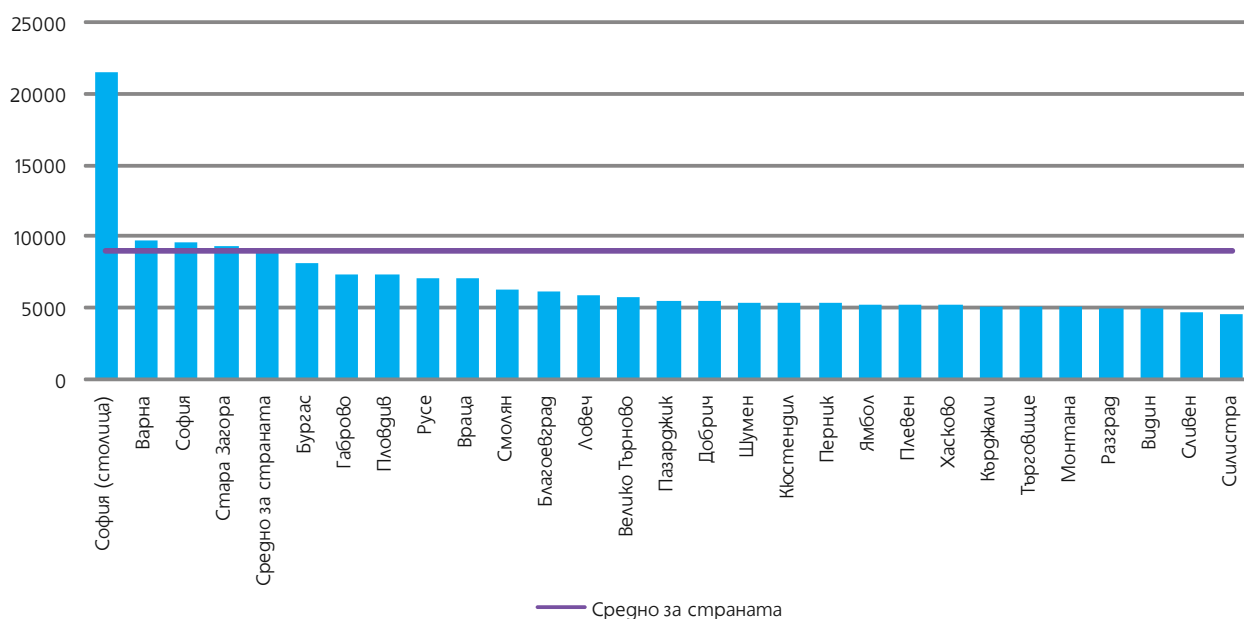
Възрастовата зависимост като съотношение на възрастните към тези в работоспособна възраст във всички области е по-висока през 2011 г. спрямо 2001 г., но в много области сериозно се покачва едва през последните 1-2 години, докато през предходните стои относително стабилна и дори леко се подобрява в някои години.

Неблагоприятните демографски процеси в страната рефлектират и върху някои от показателите за процесите в образованието. Като цяло отношението на броя деца на един учител е стандартен показател за качеството на образованието – колкото по-малко деца се падат на един учител, толкова и качеството би трябвало да бъде по-високо. Този индикатор трябва да се интерпретира внимателно и с известна условност. Оказва се, че в много области процесите на обезлюдяване и намаляване на броя на децата в училищна възраст са по-динамични от паралелните процеси на закриване на училища и съкращаване на учители особено в периода до 2007-2008 г. По този начин съотношението между учители и ученици, общо взето, повсеместно се подобрява през 2011 година спрямо 2000 г., като този процес е особено показателен по време на високия икономически растеж през 2004-2007 г.

Неблагоприятна тенденция се формира и в успеваемостта на българските ученици при завършване на средно образование, ако се съди по влошените средни оценки на задължителните матури и увеличеният процент неиздържали изпита в почти всички области. Неадекватността на образованието като качество се изтъква като проблем и от работодателите в повечето области. Сред основните слабости на средното образование е бавната реакция на училищата към нуждите на бизнеса в областта. Така например голям брой професионални гимназии продължават да поддържат паралелки за специалности, които отдавна не се търсят в съответната област, а в същото време местните фирми се нуждаят от младежи със специалности, по които няма обучение в образователната система. Дори и да се подготвят такива, тяхното обучение често се провежда в условията на (морално) остаряла материално-техническа база, която отдавна не се използва в реалната икономика или пък е с ниска практическа насоченост.

Като цяло проблемите с качеството на образованието рефлектират и върху пазара на труда в отделните области. Въпреки че заетостта във всички области е далеч по-висока през 2011 г., отколкото през 2000 г. (с изключение на Кърджали), през последните две години се закриват работни места в повечето области заради ефектите от икономическата криза и последвалата я стагнация върху пазара на труда. Все пак някои области успяха да минимизират ефектите или да ги преодолеят по-бързо от други. Така например в осем области през 2011 г. вече се забелязва тенденция на повишаване на заетостта – Благоевград, Велико Търново, Враца, Кърджали, Перник, Търговище, Шумен и Ямбол. Въпреки че в никоя от тези области заетостта не е достигнала равнището си от 2009 г., тази тенденция в заетостта в близо 1/3 от областите е обнадеждаваща.

Следва да се отбележи, че в категорията „Икономика“ се наблюдават и някои от най-големите разлики между регионите. Така например данните за БВП на глава от населението показват, че брутният вътрешен продукт на човек от населението в Силистра – областта е в дъното на класацията през 2009 г., се равнява на около 1/5 от този в областта с най-висок стандарт на живот – София (столица). Периодът на икономическия растеж от 2000 до 2008 г. е задълбочил в голяма степен разликата между най-бедните и най-богатите области.

Графика 2
БВП на човек, лв. (2009)

Източник: НСИ

Освен по отношение на БВП големи разлики между областите, които достигат до няколко пъти, се установяват по отношение на размерите на преките чужди инвестиции и по данните за другия използван индикатор за инвестиционния процес – разходи за придобиване на дълготрайни материални активи. При съотнасяне на техните стойности към населението на областите значителната вариация между отделните територии се запазва. Така например през 2000 г. в област Видин, която традиционно се характеризира с едни от най-ниските инвестиции, разходите за придобиване на ДМА са се равнявали на по-малко от 4% от тези в област София (столица). През 2010 г. разходите за ДМА в област Кърджали, която за тази конкретна година е в дъното на класацията, са по-малко от 8% от тези в София (столица).

Още по-значими вариации се наблюдават по отношение на преките чужди инвестиции (ПЧИ). По отношение на индикатора, включен в изследването, а именно ПЧИ с натрупване на човек от средногодишното население, най-лошо представящата се област през 2000 г. е Смолян, като ПЧИ в нея са по-малко от 1% от тези в София област. През 2010 г. се наблюдават подобни разлики, като в най-неатрактивната за инвестиции област, Кюстендил, ПЧИ са около 1% от тези в София (столица). Като цяло за периода от 2000 г. насам безспорно най-привлекателните области за инвестиции са София (столица) и София (област), като в последната инвестициите са привлечени както от близостта до столицата, така и от по-ниските цени на недвижимите имоти и по-благоприятната местна данъчна политика. Област Перник също се отличава като една от областите с относително висок приток на преки инвестиции на човек от населението, като се нарежда в челната петица заедно с Варна и Бургас.

В изследването се наблюдават слаби връзки между стандарта на живот в една област, измерен чрез БВП на глава и доходи на лице от домакинството, и субективно-то удовлетворение на хората от живота в съответната област. Така например жителите на София (столица), които разполагат с над два пъти по-висок доход на лице от населението от вторите по богатство - Варна, се класират едва на четвърто място по удовлетвореност от стандарта на живот. На първо място се нарежда една от най-бедните области в страната – Разград, след което следват Бургас и Силистра. Това разминаване може само донякъде да се обясни с различните ценови равнища и като цяло – различната цена на живот между отделните области. Естествено влияние върху тези оценки оказват и ценностите, потребностите и интересите на хората в различните региони на страната.

Анализът показва също липсата на връзка между качеството на живот, административното обслужване, корупцията и всички останали аспекти на живота в областите, от една страна, и желанието на хората да се преместят за постоянно

да живеят в друга област, от друга. Най-показателен в това отношение е Перник, чиито жители очевидно не са доволни от условията за работа и живот в областта, но въпреки това по-малко от 10% изразяват желание да се преселят в друга област. Може би близостта на област Перник до столицата и фактът, че голяма част от населението на област Перник работи, учи и ползва различни услуги в София биха могли донякъде да обяснят нежеланието им да се преместят.

В заключение изследването „Регионални профили: показатели за развитие“ цели както да представи обективно и разностранно важни характеристики на областите в България, така и да потърси причините за различията в тяхното развитие. Стремешът на авторите е публикацията да привлече вниманието не само върху проблемите и слабостите в отделните области, но и върху добрите примери, като предизвика обмяна на опит в сферите от компетенциите на местните власти.

Данъчна политика на местно ниво

През 2007 г. бяха приети изменения и допълнения на Конституцията на Република България, като с чл. 141 се дават правомощия на общинските съвети да определят размера на местните данъци при условия, по ред и в границите, установени със закон. На практика с тази промяна общините за пръв път получиха реални данъчни правомощия. В края на 2007 г. бяха направени и съответните промени в Закона за местните данъци и такси, където залегнаха именно тези правомощия на общините.

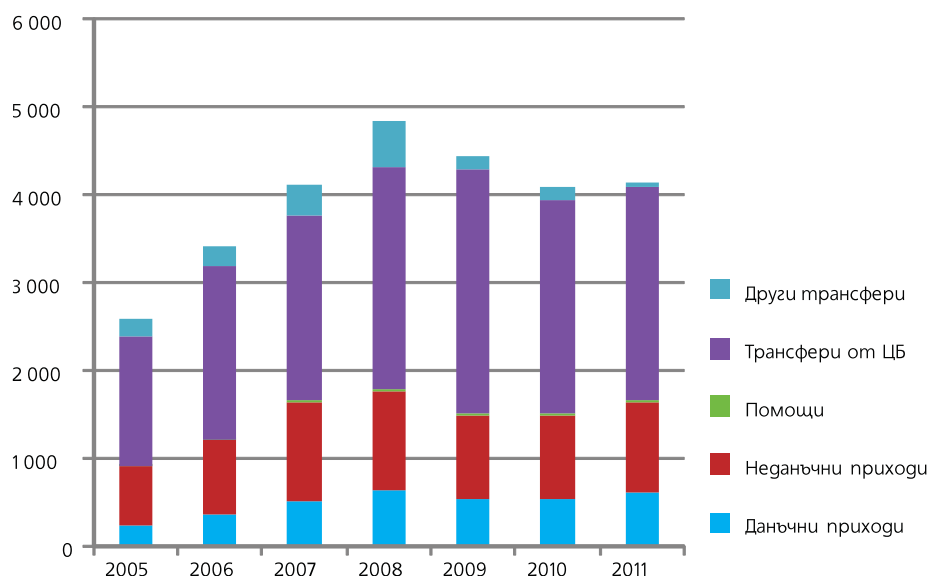
Новите текстове наистина дадоха правомощия на общините да определят местните данъци, но в конкретни граници, които в първите години бяха изключително тесни и не позволяваха големи различия. В началото бе дадена възможност за повишаване на някои данъчни ставки, като минималните нива бяха на практика базовите нива от 2007 г. С други думи, недоверието към данъчната политика на местно ниво бе по-скоро насочено към вероятността от понижаване на данъците, а не толкова към налагането на свръхвисоки данъци.

Приходи в общинските бюджети

Приетите законови граници за данъчната политика на местните власти се разшириха през последните години, като се даде възможност и за намаляване на данъчните ставки. Това вече провокира провеждането на данъчна политика и дори конкуренция между общините, но ефектът върху нивото и структурата на приходите не бе голям. Разбира се, кризата също даде своето отражение в местните приходи, което може и да скрива някои от потенциалните положителни развития от данъчната политика на местно ниво. Така или иначе обобщената картина през последните години не се промени много – общините разчитат основно на държавните трансфери, след това на неданъчните си приходи (такси и собственост) и най-накрая на данъчните постъпления.

В общи линии собствените приходи (данъчни, неданъчни и помощи) на общините продължават да бъдат по-малко в сравнение с трансферите от централния бюджет, което означава, че финансовата им самостоятелност все още е едно пожелание. Тази тенденция се запазва въпреки прехвърлянето на патентните данъци към общините (2008 г.) и въвеждането на новия туристически данък (2011 г.) – това са малки стъпки, които имат незначително влияние по отношение на общинските приходи.

На графиката се вижда и спадът на приходите в общинските бюджети след 2008 г., като възстановяване почти не се наблюдава. Раздвижването през 2011 г. се постига именно благодарение на собствените приходи, докато трансферите остават без промяна. В случая състоянието на държавните финанси и високата зависимост на общинските бюджети от държавните трансфери предопределят това замръзване в приходната част на общините.

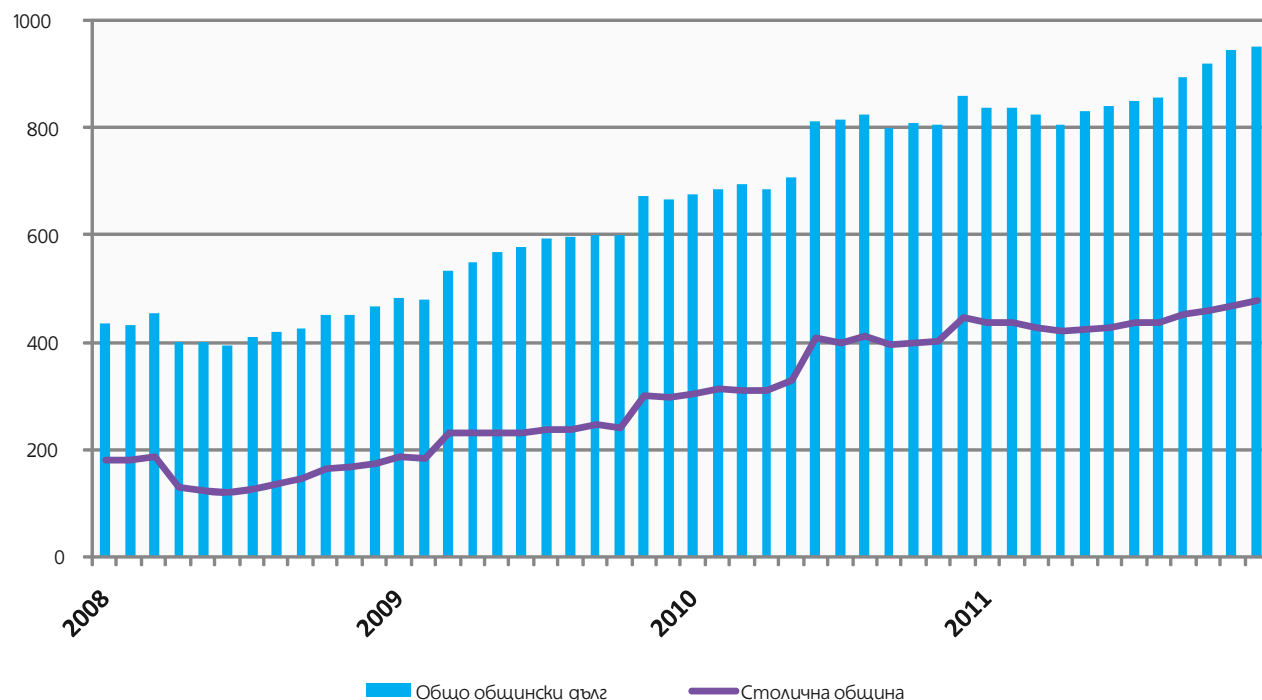
Графика 1
Бюджети на общините – приходи и трансфери (млн. лв.)

Източник: Министерство на финансите, ИПИ

Дефицит и общински дълг

Графика 2
Дълг на общините

Източник:
Министерство на финансите, ИПИ

По-малките приходи и бюджетните дефицити на общините нормално доведоха и до нарастване на общинският дълг, както и до проблеми с някои общини – включително до запориране на сметки и временно затваряне на общини. В началото на 2009 г. общинският дълг е бил под 500 млн. лв., като преобладаващата част от него е вътрешен дълг. В края на 2011 г. този дълг вече се е удвоил, достигайки 950 млн. лв., като външният дълг вече малко превишава вътрешния.

Важно е да се отбележи, че половината общински дълг се държи от Столичната община. Дългът на столицата е изцяло външен, поет с договори за общински заеми, и представлява почти целият външен общински дълг в страната. Всички други общини в страната на практика имат вътрешен дълг.

Към момента размерът на общинския дълг е около 60% от т. нар. собствени приходи на общините, което може и да изглежда устойчиво, но два фактора не бива да бъдат пренебрегвани – бързото нарастване на общинския дълг през последните години и неговото разпределение. Обобщеният общински дълг е важен и интересен показател, но реалните проблеми и плащания са разделени в 264 общини. Дългът на столицата е пример точно за това. Не са малко общините, които въобще нямат натрупан дълг и този въпрос просто не стои на дневен ред – към края на 2011 г. 75 общини в страната нямат общински дълг.

Най-големите дължници в абсолютни размери са показани на таблицата по-долу. Съпоставен спрямо собствените приходи и изравнителната субсидия, общинският дълг в края на 2011 г. е най-голям в общини като Кюстендил, Каварна, Пещера, Хисаря и Симитли. В тези общини дългът превишава собствените приходи и изравнителната субсидия.

Таблица 1:
Дълг на избрани общини –
Топ 12 (2011 г.)

Община	Общински дълг 2011
Столична община	477,7 млн. лв.
Варна	71,6 млн. лв.
Пловдив	45,9 млн. лв.
Бургас	22,7 млн. лв.
Пазарджик	21,6 млн. лв.
Сливен	19,5 млн. лв.
Хасково	16,3 млн. лв.
Кюстендил	15,4 млн. лв.
Шумен	15,0 млн. лв.
Добрич	11,5 млн. лв.
Балчик	10,9 млн. лв.
Смолян	10,2 млн. лв.

Източник:

Министерство на финансите,
ИПИ

Собствени приходи на общините

Прегледът на общинските бюджети показва сериозни различия по отношение на финансовата самостоятелност или зависимостта от държавните трансфери. В София например собствените приходи превишават трансферите, като достигат до 60% от всички приходи в бюджета. Във Варна също са близо до 60%, докато в Пловдив и Бургас са около 50%, т. е. половината приходи са собствени, а другата са трансфери.

В Габрово например собствените приходи са около 35% от всички приходи, като данъчните приходи са едва 10% от бюджета на общината. В по-малки населени места, например в Котел, собствените приходи са едва 15%, като данъчните приходи са с пренебрежимо значение. Картината в повече градове в България наподобява тази в Габрово и Котел. Собствените приходи в областните градове са 30-40%, докато в малките градове се движат в границите на 15-20%. Интересни са курортните общини по морето и в планините, където дялът на собствените приходи е значителен, понякога надвишаващ този в столицата. В Банско например собствените приходи са над 75% от бюджета. Това до голяма степен се обуславя от профила на общинските постъпления, предимно обвързани със стойността на имуществото, тъй като данък сгради и такса смет зависят от количеството на имотите и тяхната стойност. Там, където има строителство и търсене, съответно висока стойност на имотите, приходите за общините са сериозни и се постига по-голяма финансова самостоятелност.

В общи линии можем да говорим за известна финансова самостоятелност в най-големите градове и в курортните селища – там, където и стойността на имотите е най-голяма. Дори и на тези места обаче данъчните приходи са в рамките на 20-30% от бюджета на общината, което говори само по себе си за предизвикателствата пред финансовата самостоятелност на местните власти в страната.

В огромната част от общините, т.е. извън най-големите градове и курортните селища, ситуацията е още по-красноречива. Около 1 на всеки 10 лева в бюджета идва от местните данъци. Дори и при по-голям дял на собствените приходи в бюджета, в случай че те се генерират предимно от такси, трудно можем да говорим за финансова самостоятелност. Местните политики и конкуренцията между общините могат да се случат в най-пълна степен, ако разчитат на данъчната политика, съответно приходите от данъци.

Местни данъци и такси

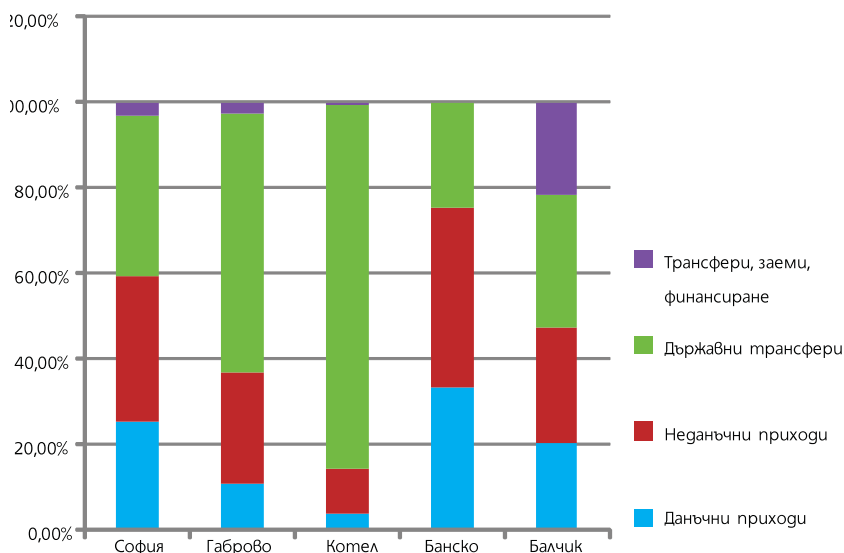
Новите правомощия на общините очевидно не водят автоматично до някаква финансова самостоятелност, но все пак общините вече провеждат собствена данъчна политика. Нека разгледаме какви са развитията при няколко конкретни данъка и такси през последните години – данък върху недвижимите имоти на юридическите лица, данък върху превозните средства, патентен данък и такса битови отпадъци за жилищни имоти на предприятията.

Данък върху недвижимите имоти на предприятията

Данъкът върху недвижимите имоти на предприятията предизвиква най-сериозен интерес от гледна точка на облагането на местно ниво. Политиката на общините от 2007 г. насам в това отношение е сравнително активна и говори за наличието на данъчна конкуренция на местно ниво. На графиката по-долу са представени данъчните ставки в 198 общини в страната както за текущата 2012 г., така и за

Графика 3
Приходи на избрани общини (2011 г.)

Източник:
Министерство на финансите, ИПИ

базовата 2007 г. За базова е определена 2007 г., тъй като това е последната година, в която данъкът бе еднакъв за всички общини според Закона за местните данъци и такси.

Прави впечатление, че при загадени граници по закон от 0,1 до 4,5 промила (към 2012 г.) данъчната ставка е най-често в рамките от 1 до 2 промила. Има и единични примери за по-високи ставки, като най-високата ставка е в Никопол (4 промила) и в Елин Пелин (3,5 промила). Единствената ставка под 1 промил е в Хисаря – 0,6 промила, което е рекордно ниско ниво за страната.

Интересно е, че данъчната политика на местно ниво е сравнително устойчива, като няма съществени промени година за година. Например за последната година са единични случаите на промени в данъчната ставка за недвижимите имоти, което може да се дължи и на продължаващите финансови проблеми както за бизнеса, така и за общината.

При недвижимите имоти от голяма важност е и данъчната основа, т.е. върху каква стойност на имота се налага въпросната ставка. Допреди години местният налог върху недвижимите имоти се определяше на база данъчна оценка за гражданите (жилищни имоти) и отчетна стойност за фирмите (нежилищни имоти). Разликата е, че в единия случай оценката се прави от данъчните – „в зависимост от вида на имота, местонахождението, площта, конструкцията и овехтяването“, докато в другия случай се взема отчетната стойност (или историческата цена) на имота. Разликата между двете основи за облагане може да бъде голяма както за стари сгради, чиято отчетна стойност често е по-ниска от евентуалната оценка на данъчните, така и за нови имоти, където данъчната оценка може да изостава спрямо отчетната стойност.

Новите текстове, влезли в сила в началото на 2011 г., гласят, че за недвижимите имоти на фирмите вече се взема под внимание по-високата стойност от отчетната им стойност и оценката на данъчните. Тази промяна предизвика много дебати, тъй като е изцяло в полза на облагания – не се дефинира коя е вярната (правилна) оценка, а просто се гледа по-високата. В някаква степен това бе взето под внимание от общините и през последните две години почти няма случаи на покачване на данъка върху имотите на фирмите, като по-високата основа бе компенсирана със задържане на ставката. Резултатът все пак е покачване на приходите от имуществени данъци с около 12% през 2011 г., което най-вероятно идва от новите текстове за основата.

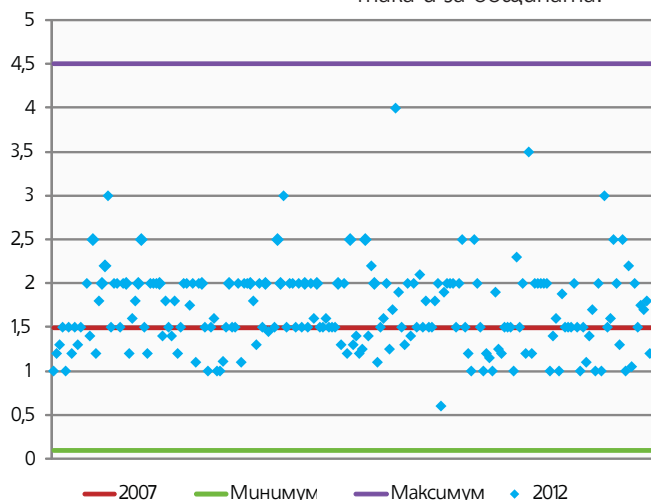
Данък върху превозните средства

Данъците върху превозните средства са друг ключов приходоизточник за общините. В случая се фокусираме върху леки автомобили с мощност над 74 kW до 110 kW. Тък разпоредбите в закона остават строги – от 1,10 до 3,30 лева за 1 kW. Всъщност дозозовото ниво от 2007 г., тоест не е дадена възможност долу са представени ставките за базовата 2007 и насто-

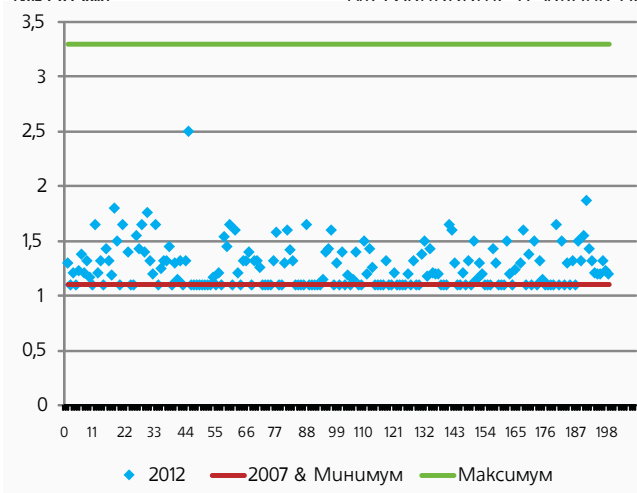
Повечето ставки са до 1,50 лв. за 1 kW, като много от общините остават на минимума. Тези данни и опитът с облагането на имотите показват, че липсата на възможност за намаляване на данъка спрямо базовата 2007 г. със сигурност възпира някои общини да намалят тази ставка. Най-високата ставка е в община Ружници, като промяната е направена още през 2008 г. Остава отворен въпросът защо законодателят държи минимума на базовите нива, при положение че опитът с други данъци, в това отношение не е открил проблеми.

Графика 4
Данък върху недвижимите имоти на компании (%)

Източник: ИПИ, на базата на заявления за достъп до обществена информация

Графика 5
Данък върху превозните средства

Патентен данък

Патентният данък е отскоро (2008 г.) в правомощията на общините и неговото развитие също представлява интерес. В случая е взет патентният данък за търговия на дребно до 100 кв. м нетна търговска площ на обекта. Данните за настоящата 2012 г., както и минимумът и максимумът по закон, са представени по-долу.

По закон границите за конкретния данък са от 2 до 20 лева на 1 кв. м. Установява се, че разпределението е по-скоро в долния край на зададените граници, предимно между 5 и 10 лв. на кв. м, но има и примери в крайностите – максимална ставка в общини като Варна, Благоевград, Хасково и Столичната община, както и минимална ставка в общини като Върбица, Марица, Макреш, Медковец и Якимово. Тук традиционно различията са обусловени от големината на съответната община и са се запазили още от периода преди промените в конституцията и новите правомощия на общините. Този тип данък е много рядко променян, като огромната част от общините го запазват на познати нива през последните години.

Такса за битови отпадъци за жилищни имоти на предприятията

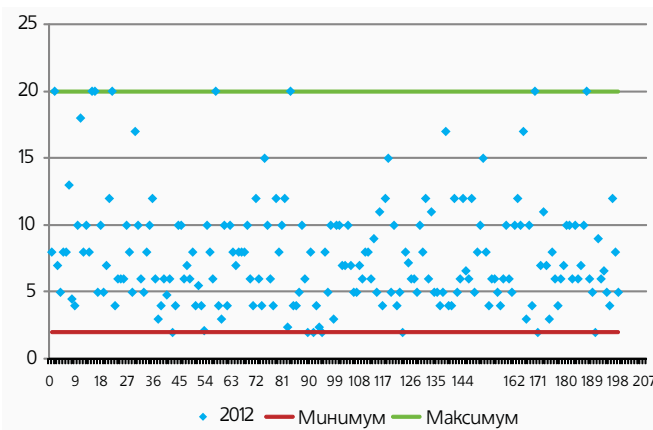
Таксата за битови отпадъци е основен приходоизточник за общините, като формира немалка част от т. нар. неданъчни приходи. В случая разглеждаме таксата за битови отпадъци за жилищни имоти на предприятията, като тя има най-голямо отношение към икономическите процеси в общините.

При таксите няма минимум и максимум, което обуславя и големите различия. Такса смет е най-висока в община Кочериново, следвана от Годеч и Свиленград. Сред областните центрове такса смет е най-висока в Пазарджик – 14 промила от данъчната оценка, а най-ниска в Сливен – 1,4 промила, следван от Габрово – 3,1 промила, и Варна – 3,9 промила. При такса смет има чувствителни промени през последните години, като повечето ставки намаляват.

Такса смет, също като данъка върху недвижимите имоти, се определя пропорционално на оценката на имота тогава, когато не може да се установи количеството на битовите отпадъци. Тук вече общините сами определят основата – отчетна стойност или оценка на данъчните. В някои общини беше възприет моделът на данъка върху недвижимите имоти. Например в Разград ще се взема по-високото между данъчната оценка или отчетната стойност и за такса смет. От данните се вижда, че промените при основата са имали сериозен ефект върху промилите в много общини – в повечето областни центрове се наблюдава намаляване на такса смет през последните 1-2 години. В Разград промилите се смъкват от 11,5 на 6,5 именно заради променената основа.

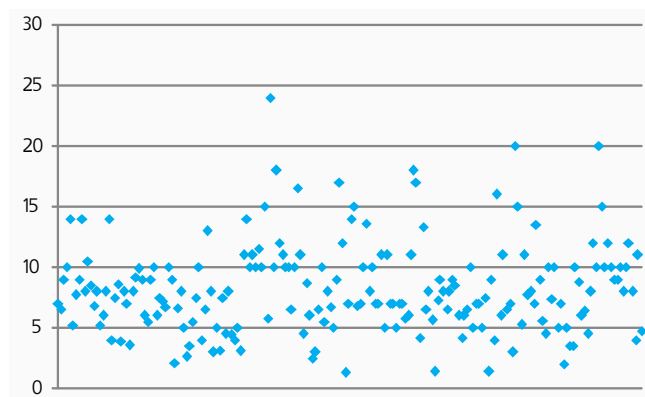
Графика 6
Патентен данък за търговия на дребно (лв./кв. м)

Източник: ИПИ, на базата на заявления за достъп до обществена информация

Графика 7
Такса битови отпадъци (%)

Източник: ИПИ, на базата на заявления за достъп до обществена информация

Изводи, развития и препоръки

Промените от последните години показват, че общините вече провеждат по-активна данъчна политика, но това не води до промяна в структурата на приходите и по-голяма самостоятелност. Собствените приходи на общините нямат много допирни точки с икономическите процеси в съответното населено място – облага се имуществото, докато печалбите и доходите почти не влияят на местните бюджети. На практика идването на голям инвеститор не генерира автоматично ползи за местните бюджети, което отнема и от стимулите на местните власти да работят за по-добра бизнес среда. Именно липсата на стимули за развитие е водещият аргумент за повече правомощия и отговорности на местно ниво.

В актуализираната Стратегия за децентрализация 2006 - 2015 ясно се заявява, че „Общата тенденция в Европа е да се прехвърлят услуги, правомощия и ресурси от централното към регионалните и местните равнища на управление в съответствие с принципа на субсидиарност“. Въпреки това в обновената стратегия и програма за изпълнение няма голямо развитие по отношение на финансовата самостоятелност и данъчната политика на местно ниво. Подкрепя се идеята да се върви в тази посока, но дори и всички конкретни мерки да се реализират, пак се залагат около собствени приходи на общините – тоест в най-добрия случай ще имаме половинчатата финансова самостоятелност.

По отношение на данъчната политика на местно ниво дискутираните мерки в стратегията могат да се групират по следния начин:

- Въвеждане на нови местни данъци – патентният данък стана местен, а от 2011 г. бе въведен и туристически данък;
- Повече свобода при определяне на местните данъци – границите вече бяха разширени;
- Увеличаване на приходите от имуществени данъци – промените по отношение на данъчната основа (по-високото измежду данъчна оценка и отчетна стойност) вече са факт;
- Преструктуриране на данъчната система – фокусът се поставя върху подоходните данъци, но развитие все още няма.

Вижда се, че към момента повечето мерки са факт, но сериозен резултат по отношение на реалната финансова самостоятелност няма. Патентният и туристическият данък не са големи приходоизточници. Общините имат повече свобода за ставките и провеждат активна политика, но това не води до по-високи данъци и повече приходи. При запазване на нивата на „централните“ данъци това би довело до увеличаване на ефективното данъчно бреме върху бизнеса и хората. Промените по отношение на данъчната основа ще доведат до повече приходи, но това също не е устойчиво дългосрочно решение. Така стигаме до преструктурирането на данъчната система като ключов момент за постигането на финансова самостоятелност.

Под преструктуриране се разбира прехвърляне на вече съществуващи данъци (или част от данъци) на национално ниво към общините. Това могат да бъдат преки данъци – подоходен и корпоративен или примерно част от ДДС. Темата се дискутира през последните години и предложения има всякакви. Най-вероятно към момента, а и така, както е записано в Програмата за изпълнение на Стратегията за децентрализация за периода 2010-2013 година, е прехвърлянето на част от данъка върху доходите на физическите лица към местните данъци. Въпреки че е записано като мярка в програмата, осъществяването на практика в кратки срокове не е много вероятно – пречките и трудностите ще бъдат и от политически, и от административен характер.

Общините трудно ще се преборят за по-голяма фискална децентрализация, ако не променят ефективността и прозрачността на бюджета и управлението на общинските фирми и имоти. Много усилия са необходими в тази посока. Тогава и искането за повече правомощия и средства ще е по-успешно и убедително.

Това означава поне две неща:

- Преминаване към ефективно програмно бюджетизиране на местно ниво – води до по-голяма ефективност и прозрачност, но към момента не се прилага ефективно;
- Повишаване на прозрачността на общинския бюджет и бюджетния процес – така може да се увеличи ефективността на разходите. В допълнение, без да се постигнат минималните нива на бюджетна прозрачност, е трудно да се убедят гражданите и политиките, че предоставянето на финансова автономия е оправдано.

Това вече би отворило пътя на финансовата децентрализация и по-голямата финансова самостоятелност, като някои от възможните промени в тази насока са:

- За местните данъци парламентът да не определя ограничения – решението и отговорността да са изцяло в местните власти;
- Поне един пряк данък да стане местен – например данъкът върху доходите. Преките данъци съвсем не са основният източник на средства за държавната хазна, така че прехвърлянето им към властта, която е най-близко до хората, съвсем не би било нелогично действие;
- Общините да получат дял от икономическия растеж – т.е. дял от приходите от възможно най-много данъци, особено такива, които са свързани с местната икономическа активност (например дял от приходите от данък печалба, ДДС, акцизи);
- Приходите и разходите правомощия на общините да са балансирани, за да не зависят от държавния бюджет и да създават фискална несиметричност;
- Открита и прозрачна приватизация на общински активи;
- Правомощията на общините в областта на икономическата и социалната политика да се повишат.

Общинските съвети и кметът носят пълната отговорност за развитието на общината и е напълно нормално да имат правото да определят налозите на местните жители. Това би позволило провеждането на всякакви политики на местно ниво, включително разработване на социални програми и инвестиции в инфраструктура. Това би било решение както на представителите на местното управление, така и на самите избиратели. Ако хората в дадена община не желаят масирани публични разходи, нека местните данъци бъдат ниски. От друга страна, ако хората в друга община смятат, че местната власт трябва да поеме нещата в свои ръце и да финансира различни политики, нека местните данъци бъдат високи. Това е израз на различния подход и на конкуренцията между общините. Факт е обаче, че наличието на данъчна конкуренция защитава гражданите от налагането на свързано бремене и в същото време принуждава дори и тези, които налагат високи данъци, да разходват събраните средства по много по-ефективен начин.

Основни тенденции в сферата на основното и средното образование

Индикаторите, включени в категорията „Образование“ при изготвянето на текущия анализ, отразяват различни аспекти на образователния процес в страната и позволяват в голяма степен да се проследи динамиката в развитието на основното и средното образование в отделните области.¹

Класически индикатор за качество на образованието е броят на преподавателите в основното и средното образование, които се падат на 100 ученици. Към качеството на образованието отношение имат данните за постигнатите от зрелостниците резултати на задължителната матура по български език и литература, както и относителният дял на учениците, които не са успели да постигнат оценка среден 3,00.

Други индикатори имат за цел проследяването на материалната осигуреност на образователния процес посредством индикатора брой население на едно училище, който силно се влияе от демографските тенденции във всяка една от областите. Нетният коефициент на записване на населението в различните образователни степени, относителният дял на отпадналите от основното и средното образование и дялът на второгодниците дават информация за възможностите на образователната система и ефективността на нейната дейност.

Основните заключения от анализа на данните по изброените индикатори в периода 2001-2011 г. са:

- изразена тенденция към бързо намаляване на броя на учениците, учителите и училищата вследствие на негативните демографски процеси;
- понижаване на достъпността до училищната мрежа поради нуждата от оптимизиране на броя на училищата и учителските състави в отговор на миграционните и демографските процеси;
- намаляване на броя на напусналите образователната система вследствие на влошаването на ситуацията на пазара на труда след 2008 г. и страха от закриване на училища и съкращаване на учители в области с най-негативна демографска динамика;
- опасност от понижаването на качеството на образователния продукт и училищната среда поради опитите за изкуствено задържане на ученици в рамките на образователната система;
- намаляване на броя на завършилите технически училища и същевременно намаляване на степента на практическа подготовка на завършилите.

¹ При анализа на отделните области и оценяването на представянето им в група „Образование“ влияние оказват и няколко индикатора, свързани с висшето образование и образованието на местното население. Текущият анализ обаче проследява тенденциите в основното и средното образование.

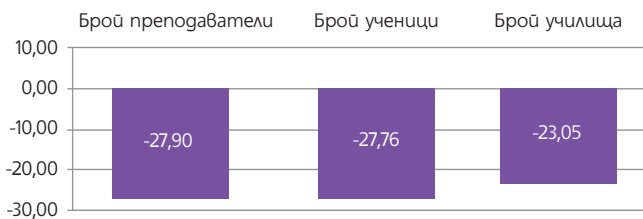
Влияние на демографските фактори

Демографските фактори непосредствено оказват влияние върху образователната система в резултат на намаляване на броя на лицата до 19-годишна възраст. Намаляването на броя на децата в училищна възраст изисква оптимизиране на училищната мрежа, организация на паралелките и учителския състав.

Друг фактор, който става причина за затварянето на огромен брой училища в периода 2001 - 2011 г., е движението на населението от малките населени места към по-големите. През изследвания период в страната са затворени 793 от общо 3439 училища за основното и средното образование, или близо едно от всеки четири училища. За същия период има едва 3 области, в които са затворени по-малко от 20% от училищата (Стара Загора, Добрич и Пловдив), а София (столица) е единствената област, в която броят им се увеличава. Същевременно в области като Ямбол, Шумен и Търговище училищата намаляват с 37 - 42%.

Графика 1
Спад на броя на учители,
ученици и училища 2001-2011, %

Източник: НСИ

Демографските процеси оказват негативно влияние не само върху заетостта на учителите и използването на училищните бази, но и върху достъпността до образование. Учениците от по-малките населени места често са принудени да пътуват всекидневно до областния център или някой от другите по-големи градове, за да могат да вземат участие в учебния процес. Това само по себе си допълнително засилва миграционните нагласи на млади семейства от слабо населени места, които искат да осигурят добро образование за децата си, като в крайна сметка процесът на обезлюдяване от един момент нататък се самопазва.

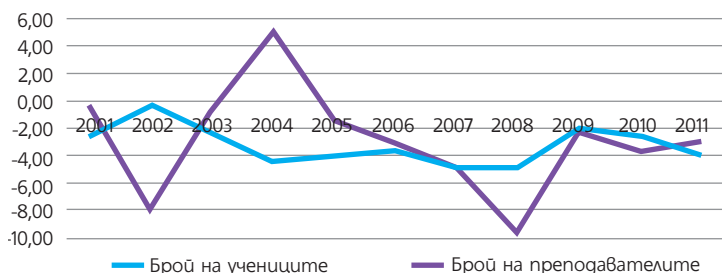
Броят на преподавателите и учениците в основното и средното образование намалява с еднакви темпове - с близо 28%. Еднакви темпове на намаляване на учениците и учителите се определят от тяхното нормативно обвързване.

Броят на училищата намалява по-бавно поради вариантите за реструктуриране на училищната мрежа, които се използват, като например обединяването на паралелки от близки училища. Причината е, че училищата имат някои постоянни разходи – данъци, поддръжка, почистване, администрация и т.н., които при по-малък брой ученици натежават повече на училищния бюджет.

Тези тенденции са обективно следствие от процесите на урбанизация и от демографските процеси на територията на страната. Намеренията те да бъдат обърнати или поне забавени понякога довеждат до мерки, които влошават качеството на образователния процес. Така например опитите да се задържат слаби или проблемни ученици в училище водят до влошаване на образователния продукт. Макар краткосрочно това да е вариант за гарантирането на оцеляването на дадена образователна институция и задържането на учителския състав, в дългосрочен план отстъпването от приетите от училището стандарти води до по-лоши последици като липса на интерес към училището, незачитане на завършилите кадри от страна на работодателите, неспособност за набиране на добри преподаватели поради влошения авторитет и други ефекти.

Графика 2
Динамика на броя на преподавателите
и броя на учениците (2001-2011), %

Източник: НСИ

Ефектът на кризата

От 2006 г. насам се забелязва постепенно намаляване на относителния дял на напусналите образователната система. Най-висок процент от 3,2% е отбелязан през 2006 г. След началото на икономическата криза през 2008 г. дялът на напусналите ученици намалява значително, за да достигне най-ниските си нива от 2,4% през 2010 г.

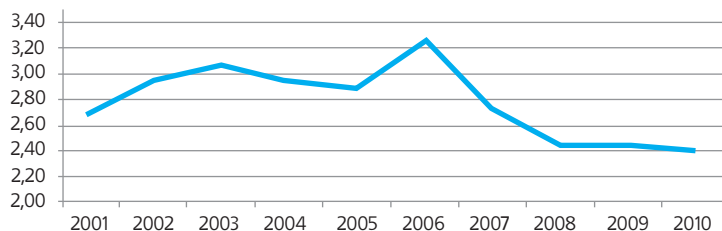
Този спад може да бъде обяснен с няколко фактора, водещ от които е ограничаването на икономическата активност на населението в по-голямата част от областите на страната. Това пряко се проявява в намаляването на търсенето на работна ръка на пазара на труда.

Млади хора, които в други условия биха прекъснали образованието си, за да започнат работа, не могат да го направят и съответно остават в училище. Това заключение се потвърждава и от нарастващия през последните години нетен коефициент на записване в образователните степени след IX клас, който се повишава с 1,8 процентни пункта през периода 2008 - 2011 г. Именно учениците в тези класове са на възраст, позволяваща влизането им в трудови правоотношения.

Друг фактор, който оказва влияние върху намаляването на дела на напусналите образователната система, е понижаването на административната дисциплина в училищата вследствие на страха от закриване на паралелки и дори цели училища. Последният води до опити за изкуствено задържане на слаби ученици в образователната система. Допълнително, признаването на резултатите от зрелостните изпити при класирането на кандидат-студентите в някои специалности и университети подтиква някои ученици да продължат и завършат образованието си, както и да опитат късмета си по време на кандидат-студентските кампании.

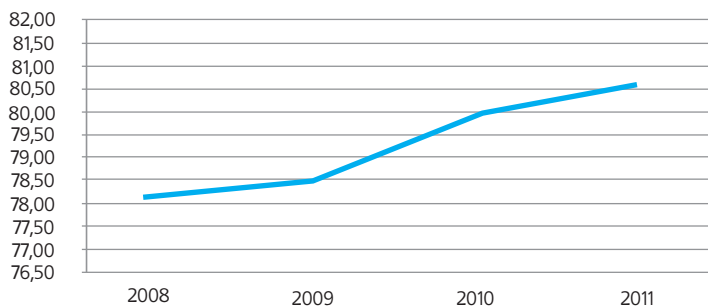
Графика 3
Напуснали образователната система
като процент от всички учащи
(2001-2010), %

Източник: НСИ

Графика 4
Групов нетен коефициент на записване
на населението IX-XIII, %

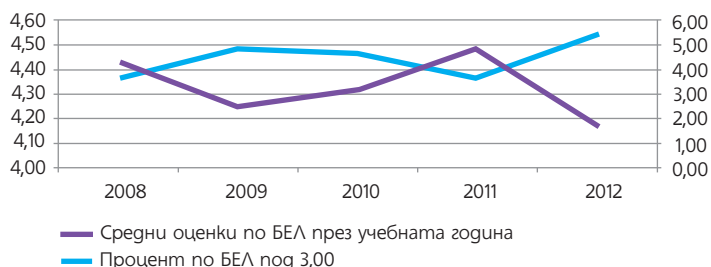
Източник: НСИ

Резултати от матуриите по БЕЛ

Графика 5
Средна оценка на матуриите по БЕЛ и дял на учениците с оценка под 3,00

Източник: НСИ

Задължителната матура по български език и литература (БЕЛ) след 12-и клас беше въведена през учебната 2007/2008 г., а оценките в периода до 2010 г. се движат от добър 4,41 (през 2008 г.) и добър 4,25 през 2009 г. до добър 4,32 през 2010 г. През 2011 г. средните резултати за страната се повишават до добър 4,49, за да паднат до най-ниското си ниво - 4,18, през 2012 г.

Замисълът при въвеждането на матурата беше да се започне от ниско ниво на трудност, което постепенно да се увеличава. Това може да е едно от обясненията за влошаването на оценките в страната и съответно увеличаването на учениците с оценка под 3,00 през последните години и особено през учебната 2011/2012 година. При движението на средните стойности на двете показателя за страната влияние оказва повишената неуспеваемост на матуриите, поради което се намалява средният успех.

При сравняването на постигнатите средни резултати се установява, че образователните системи в някои области са изпитали сериозни затруднения в опитите си да подготвят учениците за зрелостните изпити през 2012 г. Такива са например Ямбол, Плевен, Видин, Разград, Шумен и Монтана. На практика единствените области, които през 2012 г. постигат по-нисък дял на оценките под 3,00 в сравнение с 2008 г., са Добрич, София, Търговище и Благоевград.

В някои области успяват да повишат средната оценка от положени изпити противно на нарастващата му трудност. Тази разлика между представянето на областите по-скоро илюстрира слабостите в адаптивността на някои от тях, които не успяват, и в резултат се влошава качеството на техния образователен продукт.

Това обаче далеч не е в сила за всички области. Добър пример е Ямбол, където разликите в средните оценки и дялът на скъсаните са големи в сравнение с тези например в Благоевград, където разликите между отделните години са в унисон със средните за страната. Независимо от нивото на трудност на матурата дялът на оценките под 3,00 в област Благоевград се запазва между 3,4% и 5,4%, докато в Ямбол се наблюдават стойности между 1,7% и 10,6%.

По същия начин средната оценка в Благоевград варира между 4,19 и 4,46 (или в рамките на 27 стотни), а тази в Ямбол - между 3,98 и 4,56 (или 58 стотни). По този начин въпреки големия дял на оценките под 3,00 през 2010 и 2012 г. в три от последните пет години средната оценка в област Ямбол е всъщност по-висока от тази в Благоевград.

Големите разлики, които учениците от някои области демонстрират в представянето си на зрелостните изпити, показват, че много от образователните институции още търсят оптималния метод за подготовка на възпитаниците си.

Няма интерес към професионалните гимназии

В много области големият спад при завършилите основното и средното образование се дължи предимно на намаляващия брой на завършилите професионални гимназии. Тази тенденция ясно свидетелства за изместване на интереса от професионалните гимназии към хуманитарни и профилирани такива. Сред причините за липсата на интерес се нареждат очакванията за сравнително тежък и нископлатен труд след завършване, както и по-ниският престиж на съответните професии.

За периода 2008 - 2012 г. броят на завършилите профилирани, общообразователни и професионални гимназии спада с различен темп, който в голяма степен отразява предпочитанията на учениците за получаването на един или друг вид образование. Най-бързо спада броят на завършилите професионалните гимназии, каквито през 2012 г. завършват близо 32% по-малко ученици в сравнение с 2008 г. По-бавен е спадът при завършилите средни общообразователни училища (около 25%), а най-бавно спада броят на завършилите профилирани гимназии (под 10%).

За периода 2008 - 2012 г. най-голям спад сред завършилите средно образование се наблюдава в Силистра (37,2%), а най-малък - в Бургас (14,4%), Търговище (16,3%), Кърджали (16,7%) и Разград (16,7%).

Намалването сред завършилите професионални гимназии е най-високо в Смолян (48,7%) и Сливен (44,6%). То е около 40% във Варна и Добрич, а най-малко в Търговище (14,5%) и Разград (17,8%).

Липсата на интерес към професионалните училища, както и намалването на завършилите ученици създава сериозен проблем за бизнеса, който вече изпитва сериозен глад за средни специалисти. Много компании са принудени да разчитат на хора в предпензионна или пенсионна възраст.

Евентуален опит да бъдат наемани млади и неопитни кадри налага допълнителни разходи за тяхното своевременно преквалифициране и практическо обучение, а на места дори риск от бракуване на продукцията, който много предприятия не са склонни да поемат.

Причината за недостига на кадри не се крие единствено в училищата, но и в програмите за преквалификация и образование през целия живот. Повече от половината програми в тази сфера се финансират с публични средства, а от тях основната част се ръководи от Агенцията по заетостта. Именно затова и фокусът им е предимно към обучение на безработни и в много малка степен – към преквалификация и повишаване на уменията на заетите. Част от проблемите на тези програми са идентични с тези в професионалните гимназии – остаряло обучение, прекалено много теория и недостатъчно практика, липса на връзка между нуждите на пазара на труда и уменията, които обучаваните придобиват.

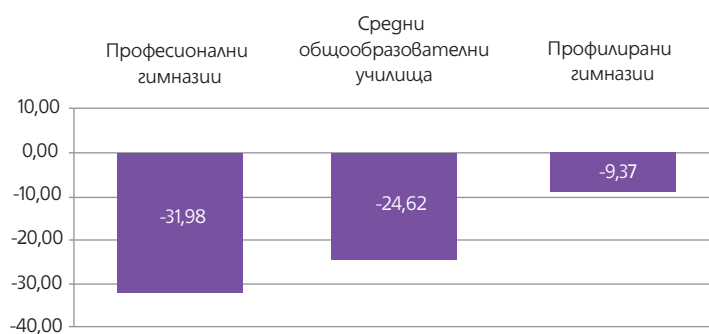
Въпреки тези недостатъци през последните години са постигнати някои добри резултати. На много места частният сектор е предприел стъпки за осигуряване на нужното обучение самостоятелно, като организира безплатни обучителни курсове и стажове, и наема хора за по-дълги изпитателни срокове. По този начин се изграждат точните трудови качества и умения, от които бизнесът има нужда, а частният сектор от своя страна може по-добре да се запознае с потенциалните си бъдещи служители.

Друга особеност е, че недостигът на кадри на определени места стимулира мобилността на работната ръка както в самите области, така и между тях. Големи компании активно участват в този процес, като осигуряват организиран транспорт до работното място. Може да се очаква тази мобилност допълнително да бъде стимулирана от постепенното подобряване на пътната инфраструктура с помощта на европейски средства.

Таблица 1:
Процент на оценките по среден 3,00 на матурата по БЕЛ

Област	Резултат 2008	Резултат 2012	Влошаване (пр. п.)
Ямбол	1,70%	10,60%	890
Плевен	3,80%	8,00%	421
Видин	4,20%	8,30%	415
Разград	8,60%	12,10%	350
Шумен	5,50%	8,90%	341
Монтана	6,20%	9,40%	326
Варна	2,20%	5,10%	291
Бургас	3,80%	6,60%	283
Велико Търново	3,50%	6,20%	269
Пазарджик	4,20%	6,80%	259
Стара Загора	1,70%	3,90%	227
Хасково	6,20%	8,40%	220
Сливен	4,30%	6,50%	217
Кюстендил	5,90%	8,00%	210
Смолян	3,70%	5,60%	185
България	3,70%	5,40%	174
Враца	4,60%	6,30%	170
Пловдив	3,50%	5,00%	152
Габрово	3,40%	4,70%	132
София (столица)	2,40%	3,70%	128
Русе	4,70%	6,00%	126
Ловеч	2,30%	3,60%	125
Кърджали	3,10%	4,20%	111
Перник	3,90%	4,50%	60
Силистра	4,60%	5,10%	56
Благоевград	5,40%	5,40%	-3
Търговище	8,20%	7,60%	-63
София	2,90%	2,10%	-79
Добрич	4,20%	3,20%	-105

Източник: МОМН

Графика 6
Спад на броя на завършилите 2008-2012, %

Източник: НСИ

Заклучение

Посочените тенденции в образователната сфера са естествен резултат от негативните демографски процеси, които протичат на територията на голяма част от областите. Оптимизирането на училищната мрежа с цел спестяването на средства за поддръжка на сградния фонд и по-високи заплати за учителите е логична стъпка, която обаче трябва да бъде направена, без да се понижава достъпът до образование. Липсата на реална конкуренция между училищата в някои от малките населени места също не помага за повишаването на качеството.

Един от малкото позитивни процеси, които се открояват при настоящия анализ, е забавеният темп на намаляване на броя на преподавателите и учениците в училищата в периода 2009 - 2011 г. в сравнение с периода 2004 - 2008 г. С течение на времето на места се появяват и някои добри практики – работодатели, предлагащи програми, целящи практическата подготовка на ученици от горните класове. Именно създаването на мост между нуждите на бизнеса и насоката на развитие на образователната система е най-прекия път към повишаването на търсенето на кадрите, които излизат от отделните училища. За да стане това обаче, е нужно училищата да бъдат поставени в конкурентна среда не само чрез правото сами да разпределят средствата си, а и чрез осигуряването на допълнителна свобода за цялостно организиране на образователния процес.

Анкетите сред бизнеса:

Корупцията върви ръка за ръка със слабата администрация

През месец май за целите на изследването бяха проведени анкети сред бизнеса и гражданите във всичките 28 области на страната. Целта на тези анкети бе да допълнят наличната статистическа информация със субективните възприятия за бизнес средата и условията за живот в отделните области.

След обработването на попълнените анкети сред бизнеса и гражданите се открояват интересни резултати и закономерности, които заслужават внимание. Предвид важността на корупцията и работата на администрацията за бизнес средата във всяка една област по-голямата част от анкетата сред представители на бизнеса беше посветена точно на тези въпроси. Ето и резултатите, които получихме:

Корупция

1. На фона на относително високото ниво на корупция за страната спрямо останалите страни в ЕС, ако се съди по международно признатия Индекс за възприятие на корупция (Corruption Perception Index), изготвян от Transparency International, се установяват големи разлики между различни области. Противно на очакванията има немалко области в страната, в които усещането за корупционни практики е много слабо, т.е. местните представители на бизнеса и граждани смятат, че нивото на корупция в съответната област е много ниско. Като такива относително „чисти от корупция“ области, ако се съди от анкетите сред бизнеса, се открояват Разград, Търговище и Смолян със средна оценка между 4 и 5, където 4 е ниско ниво на корупция, а 5 – много ниско. Тези възприятия за минимални нива на корупция се потвърждават и от получените резултати от анкетата сред гражданите на област Търговище, но не и за другите 2 области, т.е. на базата на данните от проведените анкети бихме могли да твърдим, че Търговище се възприема като област с много ниско ниво на корупцията както от местните фирми, така и от гражданите.
2. На другия край на спектъра са най-корумпираните общини според възприятията на бизнеса. Сред тях като абсолютен „шампион“ се откроява област София със средна оценка от 1,71, където 1 е много високо ниво на корупция, а 2 – високо ниво. Перник и Кюстендил също се присъединяват към „челната тройка“ със средни оценки от около близо 2,5, т.е. между високо и средно ниво на корупция. Шумен и Велико Търново също се открояват с относително по-високи от средните нива на корупция.
3. Във въпросниците за бизнеса възприятията за корупция са разделени според различните институции, в които тези практики биха могли да се срещат – общинска администрация, областна администрация, регионални държавни структури (напр. инспекции по труда, бюра по труда, дирекции „социално подпомагане“ и др.), полиция, съдебна власт. Обикновено представителите на бизнеса не правят резки разграничения между отделните институции на местно ниво по отношение на корупцията в тях. С други думи, отклоненията между корупционните нива в различните институции в рамките на една област са малки и нивата на корупция между тях са близки. В няколко области обаче все пак се наблюдават по-сериозни разлики между отделните институции, като обикновено по-високата корупция в съдебната система и полицията затъмнява доста по-добрите резултати за останалите институции, включени в анкетите. Такива например са област Бургас и област София (столица), където полицията и съдебната система се възприемат от бизнеса като далеч по-корумпирани от другите институции.

4. Освен общите възприятия за корупция в различни местни институции с анкетата сред бизнеса се целеше да се открият и процедурите, които дават най-богатата „почва“ за растежа на корупционни практики. В тази връзка представителите на бизнеса бяха попитани колко често в сектора, в който те работят, на фирмите се налага да правят корупционни или нерегламентирани плащания. В анкетната карта бяха изброени няколко често срещани случая, при които фирмите си взаимодействат с местните власти. Сред тези случаи са обществените поръчки, получаването на регистрации и разрешения от местната власт, административните услуги на местната власт и др.

Прави впечатление, че като цяло бизнесът не е бил особено критичен по отношение на нерегламентирани плащания. От една страна, това може да се дължи на липсата на опит или преки наблюдения върху такива практики, от друга – на неизчерпателния списък с примерни случаи, при които бизнесът си взаимодейства най-много с местните власти, от трета – просто на нежелание да се навлиза в конкретика за разпространените корупционни практики. Ако се съди по отговорите на този въпрос, може да се заключи, че нерегламентирани плащания са относително рядко срещано явление в страната с изключение на няколко области. За сравнение по отношение на корупцията по-скоро съществува обратната ситуация – относително широко разпространено явление из цялата страна с няколко изключения.

Все пак област Перник успява да затвърди своето „първенство“ и по отношение на нерегламентирани плащания, като тук тези практики са относително най-често срещани на фона на останалата част от страната. София (столица) също се отличава с висока честота на нерегламентирани плащания. Другото интересно наблюдение от анкетите е, че нерегламентирани плащания там, където те се смятат за често срещани от бизнеса, са докладвани за всички изброени случаи, т.е. ако има възприятия за нерегламентирани плащания, те са повсеместни в рамките на областта – и при обществените поръчки, и при различни административни услуги, и при издаването на разрешителни и т.н.

Подобно явление се наблюдаваше и при корупцията, където като цяло разликите във възприятията за корупция между отделните институции в рамките на една област са малки. Тази взаимозависимост би могла да говори за ефект на „заразата“ при възприятията за корупция – ако една или повече институции в една област се възприемат за корумпирани, то това или води до бързо навлизане на корупционните практики и в други институции, или автоматично създава сходни обществени представи за корупция и за другите институции в областта.

Работа с местната администрация

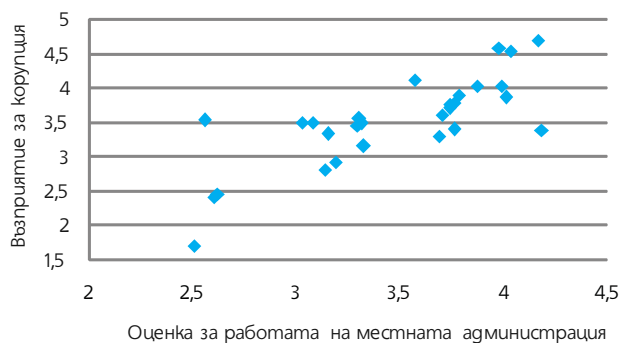
Оценката на бизнеса за работата на органите на местната общинска и областна администрация до голяма степен е в унисон с резултатите за корупцията. В областите, където има относително високи възприятия за корупция, са и местата, в които бизнесът оценява работата на администрацията най-ниско. Сред тях се нареждат област София, Перник и Кюстендил с оценка около 2,5-2,6 по скала от 1 до 5, където 1 означава наличие на сериозни слабости, а 5 – липса на слабости. Донякъде изненадващо сред областите с относително по-ниска оценка за местната администрация се откроява и Стара Загора, която не е сред най-корумпирани области.

Както и при по-горе разгледаните индикатори, въпреки че въпросът за работата на общинската и областната администрация дава възможност за отделни оценки в няколко направления – компетентност на служителите, бързина, отзивчивост и т.н., се установява същата склонност към малка вариация между отделните оценки в рамките на една област. Или служителите се възприемат за бързи, компетентни, отзивчиви и неподкупни, или – обратното, но смесени „типологии“ (примерно едновременно и високо компетентни, и неподкупни) като цяло не се наблюдават.

В същото време, на другия край на оценките се нареждат Бургас, Пазарджик, Разград, Търговище и Смолян с оценка около 4, като се има предвид, че скалата е от 1 – наличие на сериозни слабости до 5 – липса на слабости. В тези области администрацията се възприема

Графика 1
Връзка между възприятията за корупция и оценката на бизнеса за работата на местната администрация

Източник: Анкети сред бизнеса

по-скоро като такава без сериозни слабости. Слелва да се припомни, че три от тези пет области – Разград, Търговище и Смолян - също се характеризираха с едни от най-ниските нива на корупционни усещания.

Очевидно между двата измерителя – възприятията за корупция и оценка за работата на администрацията, има известна положителна корелация. Тази връзка се вижда ясно и от долната двумерна точкова диаграма (scatter plot), където са разположени различните области по двете оси – възприятия за корупция и оценка за работата на администрацията.

Изчислените средни оценки за корупцията и за работата на местната администрация по области и пресметнатите статистически характеристики на корелацията между двата показателя потвърдиха тези заключения. Корелацията между двата индикатора е положителна (0,78) и показва много висока стойност на свързаност между тези два индикатора. Ако възприятията за корупция в една област са високи, то можем да очакваме, че и оценката за работата на администрацията също ще е относително ниска, и обратно. Тук е важно да се подчертае, че тази взаимовръзка не предполага причинно-следствена връзка между двата показателя, а само и единствено паралелно движение. Т.е. не бихме могли да твърдим, че по-незадоволителната работа на администрацията води до по-висока корупция или пък обратното – че където местните органи са корумпирани, това води до снижаване на качеството на предоставяните от тях услуги. Единственият извод, който може да се направи от тази относително висока положителна корелация, е, че често корупцията и незадоволителното обслужване на бизнеса и гражданите от местните власти са свързани явления.

Таблица 1
Връзка между възприятията за корупция и оценката на бизнеса за работата на местната администрация

	Оценка за работата на местната администрация	Възприятие за корупция
Благоевград	3,8	3,9
Бургас	4,2	3,4
Варна	3,7	3,6
Велико Търново	3,2	2,9
Видин	3,2	3,3
Враца	3,8	3,8
Габрово	3,3	3,4
Добрич	3,7	3,3
Кърджали	3,7	3,7
Кюстендил	2,6	2,4
Ловеч	3,0	3,5
Монтана	3,8	3,4
Пазарджик	4,0	4,0
Перник	2,6	2,5
Плевен	3,7	3,8
Пловдив	3,3	3,6
Разград	4,0	4,6
Русе	3,9	4,0
Силистра	3,3	3,5
Сливен	4,0	3,9
Смолян	4,0	4,5
София	2,5	1,7
София-град	3,3	3,1
Стара Загора	2,6	3,5
Търговище	4,2	4,7
Хасково	3,1	3,5
Шумен	3,1	2,8
Ямбол	3,6	4,1

Източник: Анкети сред представители на бизнеса

Легенда: Червеното оцветяване на клетките представлява ниска оценка за работата на администрацията и възприятия за висока корупция. Обратно, зеленото оцветяване съответства на ниски възприятия за корупция и висока оценка за работата на администрацията. Жълтият цвят показва средни стойности.

Електронно правителство

Както в анкетите сред бизнеса, така и във въпросниците за общините бяха включени няколко въпроса за степента на предоставяне и ползване на електронни услуги от областната/общинската администрация. По-голямата част от респондентите декларират, че не са ползвали електронни услуги от местната администрация. Единствените области, в които ползвателите на такива услуги преобладават над тези, които не ги ползват, са Благоевград, София, Стара Загора и Хасково. Сред областите с най-нисък процент респонденти, ползвали електронни услуги през последната година, се нареждат Кюстендил (6,3%), Смолян (8,2%), Сливен (12,2%), Ловеч (13,3%), Видин (16,3%) и Ямбол (16,3%). Интересен е фактът, че дори и в столицата, където е съсредоточен най-големият дял на младото и образовано население в страната, респондентите, които не са ползвали такива услуги, леко превишават ползвателите.

В заключение това, което може да се обобщи, е, че има силна положителна връзка между възприятията за корупция и оценката за работата на местната администрация. Тези области, които се открояват като по-силно корумпирани, също са и сред областите с относително по-ниски оценки на работата на тяхната администрация. Като най-слабо работещи и най-корумпирани се очертават Софийска област, Перник, Кюстендил, а като най-добре работещи и съответно най-чисти от корупция – Разград, Смолян и Търговище. Възприятията както за корупцията, така и за работата на местните институции са относително хомогенни, т.е. в рамките на една област се наблюдават относително малки разлики във възприятията за корупция и нерезгламентирани плащания между отделните институции или пък по отношение на различни административни услуги. Слаба е и вариацията по отношение на различните аспекти от работата на администрацията – компетентност, неподкупност, бързина и т.н. Ако местната администрация в една област се възприема като слабо работеща, то това възприятие е повсеместно, така че администрацията като цяло се възприема и за бавна, и за некомпетентна, и за подкупна.

По отношение на електронното правителство анкетите сред бизнеса и общинската администрация потвърждават очакванията ни, че електронните услуги, предоставяни от местните власти, се ползват от ограничен брой представители на бизнеса. В повечето области (с изключение на четири – Благоевград, Стара Загора, Хасково и Софийска област) респондентите, които са декларирали, че не са ползвали такива услуги през последната година, далеч превишават ползвателите им.

Фактори, определящи удовлетворението от живота в отделните области

Анализът на данните от проучването, проведено сред 1952 граждани на 28-те административни области, е фокусиран основно върху три индикатора – оценка за дейността на институциите, качество на живот и корупция. Резултатите от тях показват интересни контрасти на ниво област, които в голяма степен се покриват с възприятията на бизнеса. И по трите изследвани индикатора Кюстендил и Перник се класират категорично най-слабо. Интересно е да се отбележи, че незадоволителни оценки са дали жителите на Пловдив, София (столица) и област София. На другия полюс се откроява област Търговище с едни най-високите средни оценки по трите индикатора.

От сравняване на резултатите по индикатори можем да направим следните обобщения:

Местна администрация

Почти във всички области на страната по-малко от половината граждани определят работата на местната администрация като „добра“ или „отлична“. Изключение правят Бургас, Видин, Добрич и Велико Търново, като в Бургас малко над 60% са дали най-високите оценки - 4 (съответстваща на „добра“) и 5 (съответстваща на „отлична“). Много лоши оценки са получили администрациите в областите Перник, Пловдив и Кюстендил. Едва ли е учудващо, че по-голямата част от анкетираните граждани са оценили нивото на корупция в тях като „много високо“ или „високо“. Въпреки това корупцията не е единствената причина за оценяване работата на администрацията като слаба. Пример в това отношение е област Смолян, където възприятията за подкупност са относително ниски, но и оценката на гражданите за работата на местната власт е слаба.

Образование

От всички изследвани институции най-високо е оценена работата на училищата. Впечатляващи са резултатите на Търговище, Варна и Добрич, където анкетираните, оценили дейността на образователната система като „добра“ или „отлична“, са над 80%. Както при всички останали показатели и по този Перник и Кюстендил се представят най-слабо. При училищата се наблюдават и най-слабите възприятия за корупция сред изследваните институции.

Здравеопазване

Не са много областите, в които жителите са по-скоро доволни от предоставяните им болнични услуги. Одобрение има за работата на здравните заведения в Търговище, Варна, Русе, Ловеч, Плевен, Кърджали и Силистра. Като цяло това са и областите, в които се наблюдава най-нисък дял на хората, извършвали по необходимост нерегламентирани плащания за медицински услуги през последните 12 месеца (виж графика 1). Най-голямо неодобрение за работата на болниците има в Перник, Кюстендил и Пловдив.

Графика 1
Дял на хората, на които им се е налагало да направят нерегламентирани плащания за медицинска услуга през последните 12 месеца

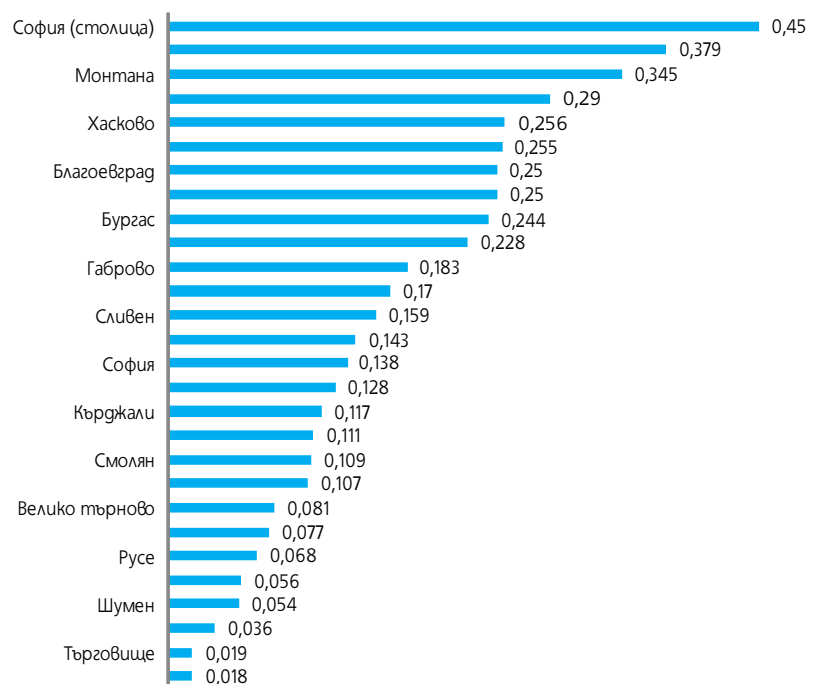
Източник: Анкети сред бизнеса

Полиция

От изследваните институции полицията се класира по средата, като се наблюдават значителни разлики в оценките между отделните области. Най-доволни от служителите на реда са жителите на област Търговище, следвани от Варна и Разград. Най-слабо оценена е полицията в Кюстендил, Пловдив, Перник и София (столица).

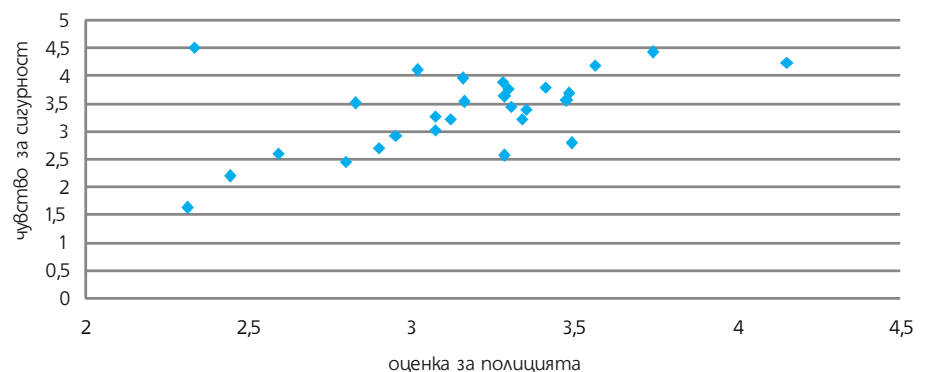
Възприятията на бизнеса и гражданите като цяло се припокриват по отношение на корупцията в полицията. Бизнесът я класира на относително ниско ниво, но все пак това „относително ниско“ означава, че по-малко от половината компании в страната смятат, че полицията не е корумпирана. Най-малко вярва в неподкупността на служителите на реда имат в Перник – 3% от анкетираните от бизнеса лица смятат, че нивото на корупция в техния район е ниско, 0% - че е много ниско. На другия полюс са Смолян и Търговище, където над 90% смятат, че корупцията там е ниска или много ниска. Според гражданите най-корумпирани са полицаите в Перник и Кюстендил, където близо 2/3 от анкетираните нямат доверие в пазителите на реда. В двата най-големи по население областни центъра – София (столица) и Пловдив, над 60% от анкетираните граждани оценяват полицията като корумпирана или много корумпирана. На обратния полюс са Търговище, Разград и Видин.

Наблюдава се в определена степен връзка между оценката за работата на полицията и чувството за сигурност у гражданите, но съществуват и значими противоречиви становища. Така например в Пловдив, докато 54% от гражданите смятат, че полицията върши слаба или много слаба работа (едва 17% имат доверие в нея), то 93% оценяват сигурността си у дома

Графика 2
Оценка на работата на полицията и усещането за сигурност

Източник: Анкети сред бизнеса

и навън като „добра“ или „много добра“. Очевидно сигурността в областта според възприятията на анкетираните не се дължи на добрата работа на полицията, а по-скоро на липсата на усещане за висока престъпност. Наистина област Пловдив традиционно се характеризира с по-ниски от средните за страната нива на регистрирани престъпления срещу личността и собствеността (на човек от населението).

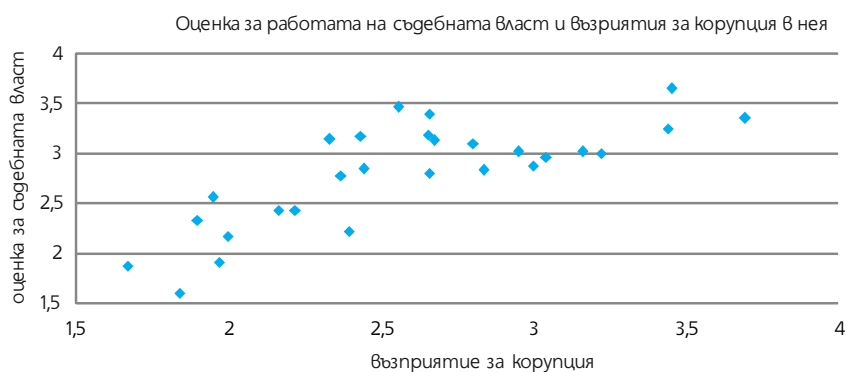
Съдебна система

Доверието в съда е най-слабо от изследваните институции. Тези резултати се отчитат както сред населението, така и сред бизнеса. Всеки трети представител на бизнеса в страната определя нивото на корупция сред съдебната власт като високо. Най-крайни в това отношение са оценките (две трети от анкетираните) в областите Бургас и София. На другия полюс са Смолян и Разград, където се наблюдава най-голямо доверие в неподкупността на съдебната система.

Според гражданите в Пловдив се намират най-корумпираниите и най-зле работещи съдии в страната – над 62% от анкетираните оценяват дейността на съда с 1 (много слабо), приблизително същият процент са дали максималната оценка 5 за нивото на корупция. Точно на срещуположната страна е Варна, където е най-високата оценка на гражданите за съдебната власт, както и най-ниското възприятие за корупция в системата (след Търговище).

Графика 3
Оценка за работата на съдебната власт и възприятие за корупция в нея

Източник: Анкети сред бизнеса

Качество на живот

Индикаторите, измерващи субективното мнение на анкетираните за качеството им на живот, са: удовлетвореност от стандарта на живот (доходи и потребление), работа, образование, здраве, социален живот, жилищни условия, околна среда, инфраструктура и сигурност.

Първото, което може да се отбележи, е, че няма почти никаква връзка между благосъстоянието на хората, измерено чрез БВП на човек от населението в съответната област, и тяхната удовлетвореност от стандарта им на живот. Жителите на София (столица), които разполагат с над два пъти по-висок доход на лице от населението от вторите по богатство - Варна, се класират едва на четвърто място по удовлетвореност от стандарта на живот (среднопретеглена оценка от 2,61 на всички анкетираните). На първо място е една от най-бедните области в страната – Разград, след което се нареждат Бургас и Силистра. Това разминаване може само донякъде да се обясни с различните ценови равнища и като цяло – различната цена на живот между отделните области, а така също и в различие в структурата на потребностите на хората. Освен това по-големите разлики между доходите на отделните индивиди в София и Варна най-вероятно също допринасят за това разминаване между нивата на средни доходи и усещането за удовлетвореност от стандарта на живот.

Най-удовлетворени от работата си са в Стара Загора, Хасково, Пазарджик, Плевен, Бургас, като с изключение на Хасково и Стара Загора това са хората, при които удовлетвореността от работата съвпада в голяма степен и с усещането за стандарт на живот. На обратния полюс е Шумен, където хората не са доволни от това, с което се занимават, и се чувстват бедни.

Впечатляващо е, че в много области на страната хората са доволни от качеството на околната среда (въздух, вода и пр.). Три са отявлените изключения – Перник, София (столица) и Варна, където населението страда от замърсявания.

По отношение на собственото си образование най-доволни са жителите на Пловдив, Ловеч, Стара Загора и Пазарджик, докато тези в Перник и Кюстендил отново са на дъното на класацията.

Жилищните условия са индикаторът с най-добри оценки, което може да се обясни с високия дял на собственост на жилища в цялата страна.

И накрая най-интересното – няма абсолютно никаква връзка между качеството на живот, административното обслужване, корупцията и всички останали аспекти от анкетите сред гражданите, от една страна, и желанието на хората да се преместят за постоянно да живеят в друга област, от друга. Най-показателен в това отношение е Перник, чиито жители очевидно не са доволни от условията за работа и живот в областта, но въпреки това по-малко от 10% изразяват някакво желание да се установят другаде, а 77% от тях не биха сменили своето местоживее. Може би близостта на област Перник до столицата и фактът, че голяма част от населението на област Перник работи, учи и ползва различни услуги в София, донякъде обясняват нежеланието им да се преместят.

Най-много са потенциалните емигранти сред населението на област Монтана – над 40% от населението на областта, и веднага след това се нарежда София (столица) с 34%. Удовлетворени от местоживееето си изглеждат хората от Враца (едва 4% биха живели другаде), Ямбол (5,6%) и Плевен (7,2%) – едни от най-бедните области на страната.

Типове регионални профили: кълстеризация според социално- икономическото състояние и развитие на областите

Въведение

Целта на образуването на кълстери от области е да се идентифицират, открият и опишат специфични групи области, чиито регионални профили са подобни.

Както е описано в методологията, този процес се извършва едновременно по всички показатели, характеризиращи социално-икономическото състояние и развитие на областите чрез използване на невронни мрежи.

Идентифицираните типове регионални профили е възможно да бъдат използвани от различни потребители в съответствие с конкретните задачи и цели на тяхната работа – от анализатори до управляващи, които следва да взимат информирани управленски решения. Сред основните приложения на този метод могат да се открият:

1. Идентифициране на комплексни положителни или отрицателни явления, изискващи специално внимание от страна на изследователите и политиците на местно и централно ниво. Това е възможно поради използването на множество показатели едновременно за идентифициране на регионалните профили;
2. Разкриване и анализ на причините, поради които са се формирали едни или други типове регионални профили (диагностичен анализ);
3. Извеждане и доказване по емпиричен път на нови научни закономерности (номографски анализ);
4. Формулиране на общи или секторни политики за даден тип регионален профил, идентични за всички области в кълстера;
5. Разкриване на възможни „добри практики“, както и на потенциалните други области, в които да се приложат. И тъй като добрите практики биха били най-ефективни, приложени към области със сходни характеристики, а не механично навсякъде, то именно формирането на подобни една на друга области със сходни регионални профили подпомага значително този процес.

При анализа на идентифицираните типове регионални профили са описани техните специфични характеристики, като най-съществените от тях са дали „заглавията“ им. Анализът на динамиката на социално-икономическите процеси обхваща периода 2008-2010 година.

Резултати

В резултат от работата на невронните мрежи са идентифицирани 9 типа регионални профили (кълстера). При част от тях характеристиките на съставлящите ги области са в голяма степен подобни, което ги прави обект за детайлно описание и анализ с оглед възможното им използване за описаните по-горе цели. В останалите кълстери такава подобие не е ясно изразено. В този смисъл те не представляват естествени кълстери, но са охарактеризирани в анализа с цел пълнота.

Много добро социално-икономическо състояние: София (столица)

Областта, съдържаща столичния град, е изолирана самостоятелно в клъстер и очаквано е водеща в социално-икономическо отношение. София (столица) отстъпва първенството единствено в някои социални сфери, вкл. здравеопазването.

На този фон силно контрастираща е оценката, че София (столица) е една от двете области с най-лоша среда за развитие на бизнес, което са дължи основно на високите данъци. Показателен е размерът на данъчната ставка за годишния патентен данък за търговия на гребно до 100 кв. м нетна търговска площ, който е най-висок за София (столица) – 20 лв. за 2012 г., или два пъти и половина повече от средния данък за страната. Областта е и с една от най-лошите оценки за нивото на нерегламентираните плащания според представителите на бизнеса.

Столицата не прави изключение от негативните тенденции на развитие за цялата страна в демографската и икономическата сфера, но тук те са относително по-слабо изразени, отколкото в останалите области. В София (столица) се наблюдава най-високият прираст в гъстотата на населението – увеличението е над два пъти по-интензивно от това за страната. Само в две други области (Варна и Бургас) се наблюдава нарастване

по този показател. Заедно с населението се увеличава и броят на предприятията на 1000 души. Той е нараснал с 1,3% за последните три години, което е над два пъти повече от средното увеличение за страната.

Силни негативни тенденции, все още добро социално-икономическо състояние: Габрово

Област Габрово също е отделена в самостоятелен клъстер. Причината са някои контрасти, характеризиращи социално-икономическото състояние и развитие.

Областта е с една от най-влошените демографски ситуации в страната. Лошата перспектива е, че процесите в Габрово продължават да се влошават с едни от най-бързите темпове за страната. Подобна е картината и при образованието – Габрово е с най-негативно развитие сред всички области. Броят на студентите в коледжите и университетите на 1 000 души от населението в областта намалява с 10,2% за една година срещу намаляване от 0,1% за страната. В допълнение относителният дял на населението на възраст между 25-64 години с висше образование намалява с 3,6 процентни пункта, докато за страната тенденцията е обратната – нарастване с 0,2 процентни пункта.

Икономиката на област Габрово също се характеризира с възникващи проблеми. Областта е сред водещите икономики в страната (веднага след София (столица) и Варна), но темповете ѝ на развитие през последните години са най-негативните за цялата страна. Безработицата в областта се увеличава с по-високи темпове от тези за страната, а заетостта – с по-ниски. В допълнение доходът на лице от домакинството намалява с 13,2% за една година. За сравнение доходът за страната за същия период намалява само с 1,2%. В област Габрово тенденцията е броят предприятия на 1000 души да намалява, докато за страната е обратното.

Област Габрово е с най-интензивно развиваща се инфраструктура измежду всички области, като това бурно развитие я е наредило на второ място след София (столица) в тази сфера. Например нарастването на относителния дял на домакинствата с достъп до интернет е пет пъти по-интензивно от това за страната. Загубите при транспорта на вода за общественото

водоснабдяване и напоителните системи намаляват 4 пъти по-бързо за област Габрово в сравнение с общото намаляване за страната.

За разлика от проблемите в социално-икономическата сфера област Габрово е с най-добро състояние на околната среда в страната.

Контрасти в социално-икономическото развитие: Стара Загора, Търговище

Този клъстер се отличава с една от най-добрите среди за развитие на бизнес (Търговище е на първо място в тази сфера).

Характерни за този клъстер са и контрастите в развитието. За дадени аспекти на социално-икономическото развитие клъстерът е сред водещите в страната, а за други – на едно от последните места.

Клъстерът е с една от най-динамично развиващите се икономики (на второ място след водещите Враца, София и Русе) с намаляваща безработица за двете области – Стара Загора и Търговище, която спада съответно един път и половина и почти девет пъти по-интензивно в сравнение със страната. Доходът на лице от домакинство за област Стара Загора се увеличава с 4,7% за една година, което е близо 6 пъти по-бързо от нарастването за страната.

От друга страна, тенденциите в развитието на околната среда са едни от най-негативните за страната (Стара Загора е с най-силно изразен негативен тренд). Същото се отнася и до развитието на социалната среда. Двете области, съставляващи този клъстер, са сред последните в страната.

Развитието на инфраструктурата също е отрицателно. Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население за област Стара Загора нарастват, а общо за страната тенденцията е в противоположна посока.

В социалната среда равнището на бедност се увеличава с около 3,5 процентни пункта средногодишно и за двете области, докато за страната то остава относително постоянно.

В сферата на инфраструктурата в област Стара Загора се наблюдава ръст в загубите на транспорта на вода при общественото водоснабдяване и напоителните системи с 3,8%, докато за страната загубите намаляват със 7,3%. Относителният дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през предходната година, за област Търговище намалява, докато за страната тенденцията е положителна.

Контрасти в социално-икономическото състояние и развитие: Видин, Смолян

Областите в този клъстер са с демографски проблеми. На практика област Видин е с най-лошата демографска ситуация в страната. Най-показателни са високият отрицателен коефициент на естествен прираст, който е над 3 пъти по-висок, но с отрицателен знак от този за страната, и високата възрастова зависимост за областта - с една втора по-висока от тази за страната.

Състоянието и развитието на икономиката също са по-скоро негативни – Видин е с най-слабата икономика сред всички 28 области в страната, а Смолян - с едни от най-силно изразените негативни тенденции на развитие на икономиката. Намаляването на рентабилността на продажбите е най-интензивно в Смолян, като е 3 пъти по-бързо от това за страната. Видин има най-ниска заетост - коефициентът на заетост на населени-

ето на 15 и повече навършени години за 2010 г. е 35%, или с една четвърт по-нисък от този за страната. Заетостта в Смолян намалява два пъти и половина по-бързо в сравнение с тази за страната.

Това, което отличава областите в този клъстер, е динамичното развитие на инфраструктурата – те са на второ място веднага след първенеца Габрово. Същото се отнася и до състоянието и развитието на образованието – клъстерът заема едно от водещите места. Видин е с най-динамично развиваща се образователна сфера в страната, а Смолян се нарежда веднага след София (столица) според състоянието на образованието.

За добрите резултати в сферата на образованието в клъстера свидетелства силното намаляване на броя напуснали образователната система. Това намаляване за областите Видин и Смолян е съответно със 17% и с 23%. За сравнение в страната не се наблюдава промяна за този индикатор. Бързо се увеличава и относителният дял на населението на възраст между 25-64 години с висше образование в област Видин. Нарастването е 14 пъти по-интензивно от това за страната и е по-голямо от това на всички останали области. Област Смолян е водеща в повечето показатели, характеризиращи състоянието на образованието и образователната система. Тя е с най-добър обхват на образователната система - нетният коефициент на записване на населението в V-VIII клас е с 5,5 процентни пункта по-голям от този за страната. В област Смолян са и най-ниски стойностите на показателите процент второгодници и напусналите образователната система като процент от всички учащи.

Областите в този клъстер са водещи сред останалите както по отношение на състоянието, така и според тенденциите на развитие на здравеопазването. Преминалите болни през лечебните заведения за болнична помощ на 1000 души от населението в област Видин са с 43% по-малко от тези за страната. В област Смолян населението, обслужвано от един доктор „Вътрешни болести“, намалява с една трета, докато за страната се наблюдава увеличение с близо 5%. Клъстерът се характеризира и с относително добра социална среда.

Лошо социално-икономическо състояние и негативни тенденции на развитие: Разград и Силистра

Клъстерът е съставен от Разград и Силистра. Тези две области са с най-негативното развитие на демографските процеси в страната. Възрастовата зависимост е нараснала със съответно 15 и 15,7 процентни пункта за една година, докато за страната се наблюдава намаляване с 0,2 процентни пункта.

Състоянието на икономиката на тези две области също е сред най-влошените – само две други области имат по-зле развити икономики. Идентично е и състоянието на образователната среда. Разград и Силистра са с един от най-ниските БВП на човек от населението (само област Силистра е с два пъти по-нисък БВП на човек от този на страната). В областите Разград и Силистра на 1000 души от населението се падат съответно 2-ма и 3-ма студенти, а за страната те са 37.

Контраст се регистрира в сферата на здравеопазването. Динамиката на развитие на здравеопазването е една от най-положителните в страната, но моментното състояние на здравеопазването на областите в клъстера все още е лошо и ги нарежда на едно от последните места. 100 000 души население се обслужват от по две болнични заведения за двете области в клъстера, докато за страната този брой е два пъти по-голям.

Обещаващи тенденции на развитие: Враца, Русе, София

Характерна особеност на кълстера е най-интензивното икономическо развитие в сравнение с всички останали области в страната. На практика трите области, влизащи в състава на кълстера, заемат първите три позиции по темпове на развитие на икономиката.

Област Враца показва положително развитие в почти всички икономически показатели, което е особено интензивно за броя на предприятията на 1000 души от населението (десет пъти по-бързо от това за страната) и инвестициите - разходите за придобиване на ДМА са с растеж от 6% срещу намаляване с една четвърт за страната.

От всички области Русе е с най-интензивно намаляваща безработица. Област София се отличава с увеличение от близо четири пъти в рентабилността на продажбите спрямо 13,6 процентното намаляване на страната.

Кълстерът е и един от водещите в развитието на образованието. За това свидетелства растежът с 46% за област Враца в броя на студентите в коледжите и университетите на 1000 души от населението, контрастиращ с намаляването за страната.

Добро социално-икономическо състояние: Благоевград, Бургас, Варна, Пловдив

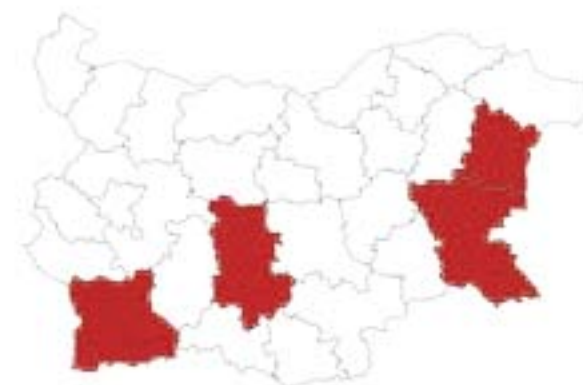
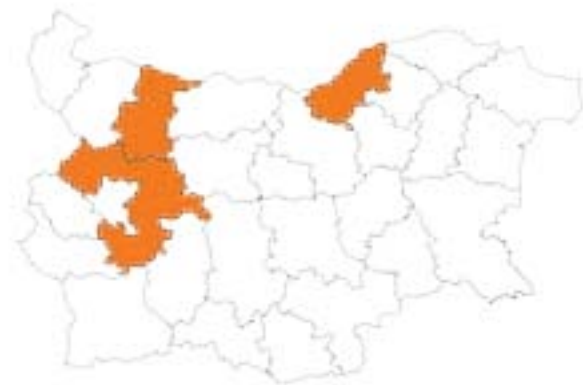
Четири области в кълстера се характеризират с добро демографско състояние в сравнение с останалите области в страната. Относително предимство пред тях има само София (столица). В две от областите в кълстера – Бургас и Благоевград - общите, негативни тенденции на демографско развитие, валидни за цялата страна, са най-слабо изразени.

Икономическото състояние на кълстера го нарежда сред водещите. Област Варна е веднага след София (столица). Динамиката на икономическото развитие на кълстера обаче не е така силно изразена. Единствено област Пловдив е с над средното за страната (положително) развитие, докато в останалите три области тенденциите са негативни и под тези за страната.

В област Варна броят на предприятията на 1000 души от населението е с 37% по-голям от този за страната. В област Пловдив сравнително бързо се увеличава доходът на лице от домакинството – увеличението е 6 пъти по-интензивно от това за страната.

Развитието на околната среда в кълстера е по-скоро негативно. Две от областите (Благоевград и Пловдив) са на едни от последните позиции. Единствено Ямбол е с по-неблагоприятно развитие на околната среда. В област Пловдив нарастването на събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население е най-голямо – с 16%. За сравнение в страната събраните отпадъци намаляват с 0,1%.

Динамиката на развитие на здравеопазването в кълстера също е негативна. Област Пловдив е на последно място в това отношение измежду всички области в страната, а Бургас също е сред най-зле развиващите се. Преминалите болни през лечебните заведения за болнична помощ на 1000 души от населението за област Пловдив нарастват най-бързо – 8 пъти, а в Бургас – 3 пъти по-интензивно в сравнение със страната.

Средно социалноикономическо състояние: Добрич, Кърджали, Кюстендил, Монтана, Плевен

Социално-икономическото състояние на областите в кълстера им отрежда позиция близка, но под средната за страната.

Кълстерът се характеризира с ясно изразени негативни тенденции в развитието на инфраструктурата и здравеопазването. Област Кюстендил е с най-негативно развитие на инфраструктурата, а Добрич – на предпоследно място в развитието на здравеопазването. Кюстендил е с най-неблагоприятните показатели по отношение на загубите при транспорта на вода в общественото водоснабдяване и напоителните системи - увеличение на загубите с 11,8% срещу намаляване със 7,3% за страната.

В област Добрич ръстът на обслужваното от един доктор „Вътрешни болести“ население е най-бърз - 5 пъти по-висок от страната.

Областите в кълстера са сред водещите в развитието на околната среда (Монтана, Кърджали, Кюстендил) и в социалната сфера (Кюстендил). Проектният капацитет (средноденонощният воден обем) на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води за област Монтана е нараснал с 913 м³/ден/на 10 000 души срещу увеличение от 145 м³/ден/на 10 000 души за страната.

Лошо социално-икономическо състояние: Велико Търново, Ловеч, Пазарджик, Перник, Сливен, Хасково, Шумен, Ямбол

Състоянието на инфраструктурата във всички области в кълстера е влошено и под средното за страната. На практика това е кълстерът с най-слабо развита инфраструктура. Три от областите в него заемат последните три места в тази сфера – Пазарджик, Ямбол и Сливен. Загубите при транспорта на вода (в млн. куб.м на година) при общественото водоснабдяване и напоителните системи на 10 000 души от населението в Пазарджик и Ямбол са близо четири пъти по-големи, а в Сливен – два пъти по-големи от тези за страната.

Същото се отнася и до състоянието на социалната сфера – всички области в кълстера са сред тези с най-влошена социална среда и отново три от тях са с най-влошена такава – Ямбол, Сливен и Перник. В област Перник населението е най-неудовлетворено от живота, а недоволните от работата на институциите в областта са най-много и са с една трета повече от средното за страната. Ямбол е областта с най-висок процент от населението, живеещо с материални лишения. Той е с една втора по-голям от този за страната, а в област Сливен – с една пета по-голям.

Кълстерът се характеризира с влошена среда за развитие на бизнес, като изключение в това отношение прави единствено област Ямбол, която е на второ място в тази сфера. Но част от този кълстер е област Перник, която се отличава с най-лоша бизнес среда измежду всички области в страната, следвана от областите Ловеч, Хасково, Велико Търново и Шумен. В област Перник се наблюдава най-слабо оценка на взаимодействието между бизнеса и областната/общинската администрация – оценката на анкетиранияте представители на бизнеса е с една четвърт по-слаба от средната за страната. Неблагоприятна в това отношение е картината и в останалите области в кълстера, където взаимодействието е с между 8% и 13% по-слабо от това за страната. Размерът на данъка върху недвижимите имоти е най-висок в област Перник. Данъкът е с 26,2% по-висок от средния за страната. Подобна е ситуацията и в Ловеч, Хасково, Велико Търново и Шумен.

Състоянието и тенденциите на развитие на икономиката, демографията и околната среда са под тези за страната. Образованието като моментно състояние - също. Развитието на образованието обаче е сред най-негативните. Пет от областите в клъстера са на последните места измежду всички 28 области в страната. Велико Търново е областта с най-бързо влошаване на обхвата на образователната система – налице е два пъти по-бързо намаляване на нетния коефициент на записване на населението в V-VIII клас в сравнение със страната. В област Ловеч се наблюдава силен спад на броя на студентите в коледжите и университетите на 1000 души от населението, който, изразен в проценти, контрастира на незначителното намаляване на броя на студентите за страната - за една година стойността на показателя за област Ловеч намалява с близо една трета. Най-значимо е намаляването на броя на преподавателите в основното и средното образование на 1000 ученици в област Хасково, а в Ямбол се наблюдава най-голям спад в оценките от матурата по български език и литература.

Динамиката на развитие на околната среда в клъстера също е най-негативна за страната. Област Ямбол е на последно място, а пет други области в клъстера са сред последните в това отношение.

Обобщение

Може да се обобщи, че в резултат от процеса на формиране на клъстери чрез невронни мрежи (карти на Кохонен) са идентифицирани някои характерни типове регионални профили. Най-съществените от тях са следните:

1. Профил „много добро социално-икономическо състояние“, какъвто притежава единствено област София (столица)
2. Профил „силни негативни тенденции, все още добро социално-икономическо състояние“ – област Габрово
3. Профил „лошо социално-икономическо състояние и негативни тенденции на развитие“ – характеристики на областите Разград и Силистра
4. Профил „обещаващи тенденции на развитие“ особено в икономиката и образованието, характерни за областите Враца, Русе и София
5. Профил „лошо социално-икономическо състояние“, описващ областите Велико Търново, Ловеч, Пазарджик, Перник, Сливен, Хасково, Шумен и Ямбол

Въпреки че предмет на настоящия анализ е единствено формирането на регионалните профили, но не и идентифицирането на причините за това, е възможно да се открият някои по-съществени обобщения:

1. Анализът на типовете регионални профили и по-специално разположението им по територията на страната показва, че по принцип те не са териториално компактни с някои изключения. Областите Разград и Силистра са съседни и периферни за територията на страната. Не съседни, но също така периферни са областите Видин и Смолян.
2. Близостта до ядрото София (столица) няма еднопосочно влияние върху сателитните области – профилът на област София е с добри тенденции на развитие, докато Перник попада в профил с лошо социално-икономическо състояние.
3. Обхватът на профилите, характеризиращи се с лошо социално-икономическо състояние или негативни тенденции на развитие, е много по-широк, отколкото на тези с добри такива. На практика за не повече от 3-4 области в България може да се заключи, че са в относително добро състояние и с не така ясно изразени негативни тенденции на развитие.

Информационните и аналитичните възможности на идентифицираните типове регионални профили са богати. Например за анализаторите и особено за политиците интерес би представлявал отговорът на въпроса „какви са причините за възникване на добрите тенденции на развитие в областите Враца, Русе и София?“, за да бъдат използвани те като примери за добри практики и за други области.

Друг обект на интерес би следвало да са причините, довели до формиране на регионалните профили с лошо състояние, тъй като за извеждането им от това състояние са необходими специфични политики и мерки.

В заключение формирането на клъстери от региони (например области на ниво NUTS 3) е регулярно използвана аналитична практика в ЕС, която подпомага ефективно процеса на взимане на аналитично обосновани, а оттам и правилни, целенасочени управленски решения. Прилагането на подобни, богати на възможности, аналитични подходи и у нас би имало добър потенциал при формиране на регионалните политики, намаляване на регионалните различия и икономическо и социално сближаване на силно диференцираните към момента региони, още повече че този и други анализи показват, че тенденцията все още е към задълбочаване на различията между тях. Обръщането на тази тенденция би следвало да се превърне в приоритетна цел на управлението.

Благоевград

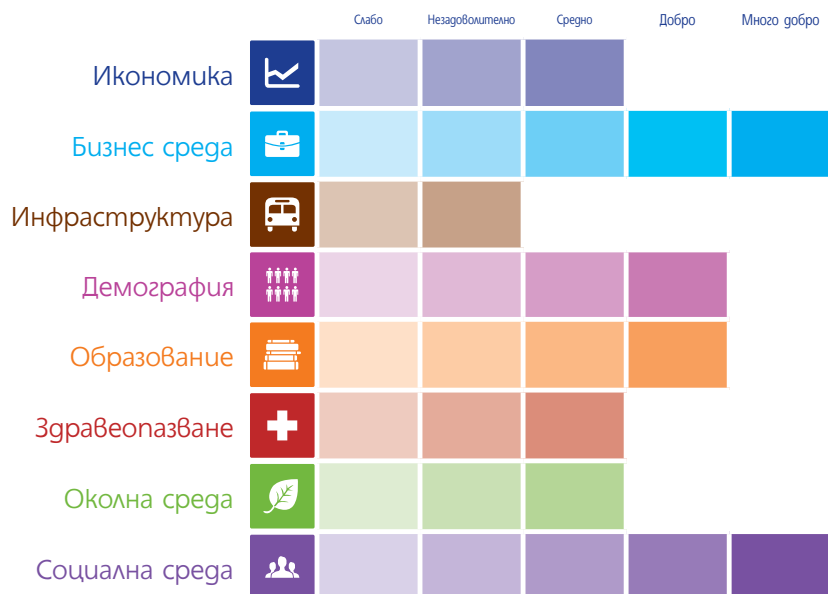
БВП на човек, лв. (2009)	6032
Население (2011)	322878
Заетост, % (2011)	53,8
Територия (кв. км)	6449,5

Общ преглед

Област Благоевград се намира в Югозападна България и е на трето място по брой общини. Тя обхваща 277 населени места, разпределени в 14 общини - Банско, Белица, Благоевград, Гоце Делчев, Гърмен, Кресна, Петрич, Разлог, Сангански, Сатовча, Симитли, Струмляни, Хаджидимово и Якоруга.

Областта показва добро развитие в условията, които предоставя за бизнеса, качеството на образованието и демографското развитие на населението. Инфраструктурата и здравеопазването са сферите, в които областта изпитва трудности и не успява да предостави качествени резултати. Като цяло обаче област Благоевград се отличава като място, което успява да запази високо ниво на заетост на населението, да се приспособява към променящите се икономически реалности и да предоставя възможности на населението за нормален стандарт на живот. Оценките на населението за качеството на работа на обществените институции са над средното за страната ниво, но въпреки това повече хора в сравнение с останалите области заявяват, че биха се преместили в друга област.

Икономика

Оценката на област Благоевград е най-висока за индикаторите коефициент на заетост на населението на 15 и повече навършени години (вторият най-висок след столицата) и над средните нива на изплатените суми по оперативни програми на ЕС към общините от областта към края на 2011 г. на човек от населението. Всички останали индикатори в тази категория получават по-ниски от средните за страната стойности.

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в областта през 2009 г. е с една трета по-нисък от средния за страната, като най-близо е бил по стойност през 2003 г. (82% от средния), след която по този показател областта започва да изостава.

Коефициентът на заетост на хората над 15 г. нараства за периода 2000-2008 г., когато достига най-високите си стойности за областта и след това намалява до почти 54% през 2011 г. Въпреки това област Благоевград е на второ място по този показател, което се обяснява със силните сектори в областта - туризъм, шивашка промишленост, транспорт, преработваща промишленост и др. Наличието на два големи университета създава допълнително постоянна заетост.

Областта има над три пъти по-ниски от средните за страната преки чуждестранни инвестиции на човек от населението през 2010 г. Съответно и средният доход на домакинство през 2010 г. е по-нисък – около 85% от средния за страната и близък по стойност с областите Ловеч и Монтана.

Бизнес среда

Сравнително ниските местни данъци и такси, бързите и качествени административни услуги и високото доверие на бизнеса в институциите прави Благоевград една от най-добрите области за правене на бизнес в страната. Областта е една от малкото, в които бизнесът оценява по-скоро положително големината на местния пазар и качеството на местната инфраструктура. Близко 60% от анкетираните са доволни от качеството и бързината на административните услуги, а повече от половината посочват достъпа до кредит и европейските средства като имащи позитивен ефект върху техния бизнес. Нивото на корупция също се смята за много ниско - между 60 и 75% от анкетираните имат високо мнение за местната администрация, съдилищата, органите на реда и регионалните държавни структури. В същото време бизнесът е на мнение, че правенето на нередламентирани плащания с цел печеленето на обществени поръчки е широко разпространена практика в областта.

Близко 60% от анкетираните представители на местния бизнес са ползвали електронни услуги през предходните дванадесет месеца, което е най-високият дял след област София. Около 93% от тях оценяват високо качеството на електронните услуги. Кресна и Белица са единствените общини в областта, които все още предоставят електронни услуги от първо поколение (публикуване на информация в интернет). Най-всеобхватни електронни услуги предоставя община Струмяни. В три от общините (Благоевград, Струмяни и Разлог) функционира услугата „интегрирано шише“. По-високи от средните за страната остават размерите на годишния патентен данък за търговия на дребно и таксата за битовите отпадъци. Прави впечатление данъкът за търговия на дребно в община Благоевград, който е на нива, характерни най-вече за курортните селища.

Инфраструктура

Повечето показатели в тази категория показват неблагоприятна ситуация в областта. Гъстотата на пътната мрежа е най-ниската за всички области и се обуславя от високопланинския релеф и липсата на средства за изграждане на повече общински пътища. През областта не преминава магистрален път. Очакванията са за по-бързо завършване на магистрала „Струма“, която да раздвижи икономиката в региона, но лотовете от Дупница до Благоевград и от Благоевград до Сандански са за програмния период 2014 – 2020 г., което отлага процеса поне с още две-три години.

Над 60% от пътищата в областта са третокласни, около 23% - второкласни, и 13% - първокласни. Особеностите на релефа са отново причина и за изключително ниската гъстота на жп линиите. В областта има само 162 км жп линии, от които над 60% са електрифицирани. Поради особеностите на релефа територията на областта не е равномерно обслужена с жп транспорт, което изисква ефективно му допълване и координация с автомобилния транспорт. Реконструираната и електрифицираната жп линия София-Благоевград-Кулата осигурява високо качество на обслужването и на прилежащите общини от областта. Железопътните гари имат свободен капацитет, което е добра предпоставка за привличане на товари.

Областта има сравнително нисък дял спрямо средното за страната на водоснабденото население.

ние – само 95,5% през 2010 г. при средно за страната 99%. За сметка на това зазубите на вода от мрежата достигат 53,9% и са под средните за останалите региони. Използването и достъпът на интернет в областта от домакинствата са на нива под средните за страната, въпреки че нараства с годините.

Демография

Област Благоевград е на шесто място по население през 2011 г. Населението е разпределено относително равномерно в повечето области, като малко над 40% от хората живеят в селата. В същото време областта има и една от най-високите гъстоти на жителите в едно населено място. Въпреки негативните демографски процеси в Благоевград по подобие на цялата страна те протичат с по-малък интензитет. Естественят прираст в последните години е отрицателен, но от 2006 до 2010 г. не надвишава 2‰ годишно. Тази граница е преминала през 2011 г., когато индикаторът регистрира -2,1‰. Подобно е развитието и на миграционните процеси в областта – повече напуснали, отколкото заселили се, но като цяло нисък общ отрицателен механичен прираст.

Резултатът от тези процеси са влошаващите се възрастови коефициенти на зависимост, но те все още са по-ниски от средните за страната.

Образование

На територията на областта през 2011 г. има 136 училища, или с 30 по-малко в сравнение на 2006 г. Тенденцията на намаляване на учебните заведения следва почти паралелно процеса на намаляване на броя на учениците и преподавателите в областта. Сред причините са напускането на областта на част от населението и ниската раждаемост. В резултат на това осигуреността на учениците с преподаватели е малко над средното за страната ниво през 2011 г., а на 2374 жители се пада едно училище, което е далеч от най-неблагоприятните примери като столицата, където осигуреността е почти два пъти по-ниска.

Добрата осигуреност на населението с учебни заведения и преподаватели се пренася и в добро качество на образователните услуги. Данните за 2011 г. показват по-висок от средния за страната коефициент на записване на населението в I-IV клас, който расте с годините. Подобна е и ситуацията за нетния коефициент на записване на населението в V-VIII клас, въпреки че леко се влошава в последните три години. Нетният коефициент на записване на населението в IX-XIII клас също е по-висок и леко расте, достигайки 86,1% при средно 81,3% за България. Училищата в областта успяват да постигнат и втория най-нисък дял на второгодниците – само 0,39% от учащите повтарят класа, което е далеч от средните нива за страната за 2011 г. от 0,93%.

Образователната система в област Благоевград успява да задържи учениците и регистрира изключително ниски нива на напуснали системата – само 1,3% са напусналите ученици, като за последното десетилетие има значително подобрение. Резултатите от матурите са близки до средните нива за страната.

Въпреки наличието на две висши учебни заведения дялът на хората с висше образование сред населението в трудоспособна възраст е по-нисък от средния за страната. Като причина за това може да се допусне, че част от завършилите напускат областта след дипломирането си. Данните явно показват ефекта от наличието на два университета – в област Благоевград на всеки 1000 души се пада по 42 студенти, което е над средното за страната.

Здравеопазване

През 2011 г. в областта има дванадесет болнични заведения, което гарантира средната за страната осигуреност на човек от населението. Въпреки нарастването на броя преминали хора през болничните заведения в последните десет години по този показател областта е на ниски за страната нива – през 2011 г. на хиляда души 191 са преминали през болнични заведения при най-високи нива в област Пловдив - 390 души. По-ниското равнище на показателя в сравнение с останалите области в определена степен може да се отгледат на това, че областта има сравнително по-млада възрастова структура на населението.

Коефициентът на заболяемост от туберкулоза е относително висок за 2010 г. Въпреки тенденцията за ограничаване на този процес от 2007 г. насам. Сред причините могат да се посочат етническата структура на населението и ниският жизнен стандарт в областта.

Околна среда

След плавно намаляване до 2006 г. на емисиите вредни вещества в атмосферата в областта се наблюдава увеличение, но въпреки това те са много по-средното за страната ниво. Основните причини са планинският релеф, известно технологично обновление и закриване на някои неефективни и замърсяващи производства. За замърсяване през зимния сезон в областта значително влияние оказват и емисиите от битовото отопление.

През 2010 г. на територията на областта има действащи две пречиствателни станции за отпадни води, които обслужват около 26% от населението, което е изключително недостатъчно. Проектният капацитет на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води в областта е повече от три пъти по-нисък от средния за страната. Започналите проекти в някои общини се очаква да подобрят ситуацията в близко бъдеще. В процес на изграждане към 2012 г. са шест нови пречиствателни станции за отпадни води, както и две за питейна вода.

През 2010 г. 98% от населението живее в места, за които има организирано сметосъбиране, като на територията на областта има изградени 6 депа. Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население са на средните нива за страната, като се наблюдава тенденция за плавно намаляване през годините.

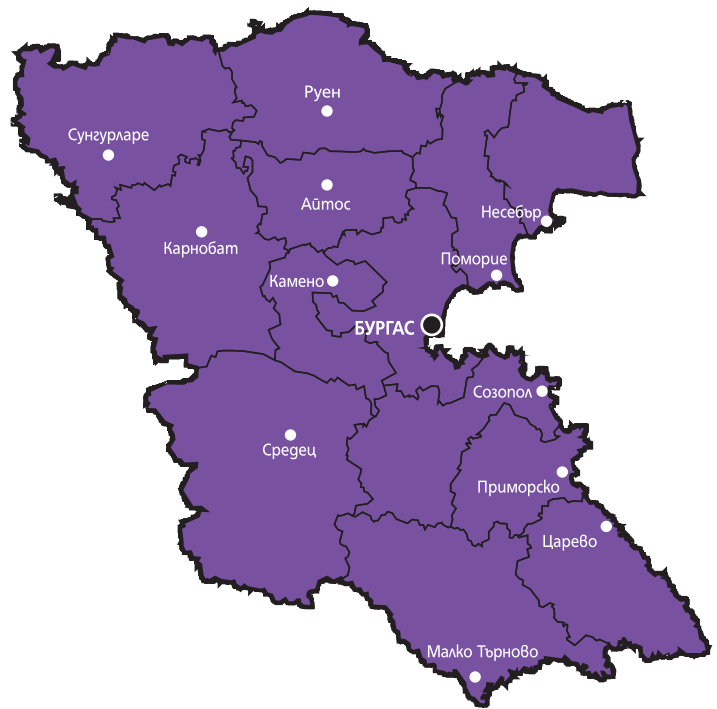
Социална среда

През 2009 г. в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност живеят само 2,2% от жителите на областта, което е най-добрият резултат в страната за годината. Два пъти по-нисък от средния за страната остава и дялът на хората, живеещи под относителната линия на бедност на областта – едва 10,2%. Един от всеки трима жители на област Благоевград (35%) попада в групата на хората, живеещи с материални лишения при средни нива за страната от около 45%. Около половината от жителите на областта не са доволни от стандарта си на живот, но в сравнение със средната за страната оценка на качеството на живот този дял остава сравнително висок. Висока е оценката за условията и възможностите за работа и получаване на образование.

Престъпността в областта, измерена като съотношение между броя на регистрираните престъпления и броя на населението, също остава по-ниска от средната за страната, макар да бележи ръст от 25% в периода 2008-2010 г. Въпреки благоприятната социална и бизнес среда около 18% от анкетираният заявяват, че биха напуснали областта, ако имат такава възможност. Освен ползващата се с традиционно ниско доверие в страната съдебна система жителите на областта нямат също особено високо доверие в областната и общинската администрация, както и в болничните заведения. На една четвърт от ползвалите здравни услуги през предходните дванадесет месеца им се е налагало да правят нерегламентирани плащания, за да получат нужната им услуга.

Бургас

БВП на човек, лв. (2009)	8064
Население (2011)	415458
Заетост, % (2011)	44,5
Територия (кв. км)	7748,1

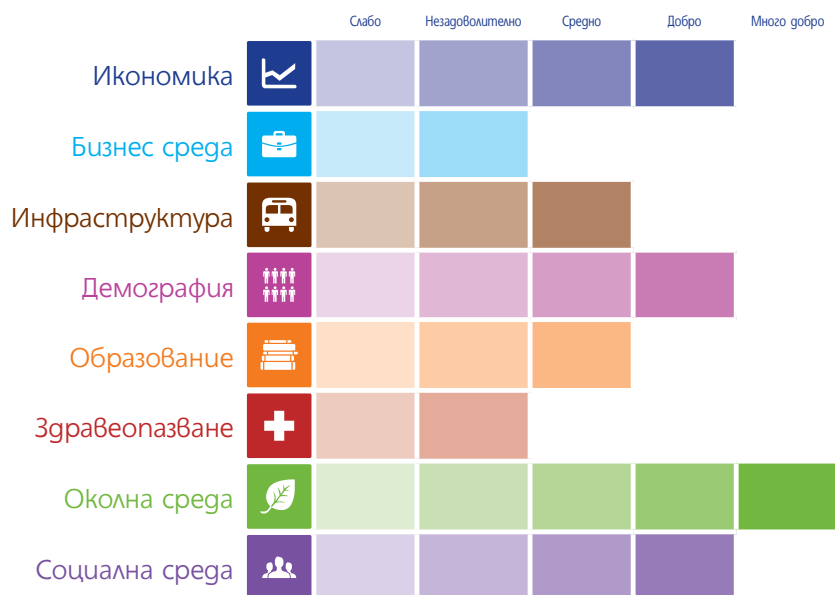
Общ преглед

Област Бургас се намира в югоизточната част на България и е най-голямата по площ в страната. Областта обхваща 13 общини с 254 населени места.

Бургас има сравнително добре развита икономика, което привлича хора от други области да се заселят там. Поради тази причина демографската картина е значително по-добра от тази за страната. Резултатите от анкетите сред гражданите и бизнеса показват, че Бургас има най-високата оценка за работата на местната власт и други държавни служби. Добрата околна среда в сравнение с оценките за страната също е предимство за областта.

Слабостите са концентрирани най-вече в областта на бизнес климата и здравеопазването. Местните данъци и такси в област Бургас са сравнително високи. По отношение на здравеопазването липсват достатъчно медицински специалисти, а корупцията в лечебните заведения е на високи нива.

Въпреки стратегическото си разположение област Бургас още има проблеми по отношение на инфраструктурата си. Друга сфера с относителни слабости е образованието, което получава резултат малко по-нисък от средния за страната.

Икономика

Бургас е петата най-богата област в България. Тя е с БВП на човек от населението, равен на 90% от средното за страната, и доходи на лице от домакинството на приблизително същото ниво. Прег Бургас се нареждат София (столица) и областите София, Варна и Стара Загора. Областта генерира 5,22% от брутният вътрешен продукт на България.

Икономиката на областта се характеризира със слаба диверсификация. От промишлените отрасли най-силно е развито нефтопреработването, което заема близо 70% от индустриалното производство. Следват хранително-вкусовата промишленост и машиностроенето. Добре развити са транспортът, логистиката, земеделието. От решаващо значение за икономиката на областта обаче са туризмът и търговията. В област Бургас са концентрирани 37% от легловата база в страната към 2011 г. и над една трета от приходите от нощувки. Тази структура на икономиката издава слабости – в дългосрочен план зависимостта от малък брой сектори означава потенциални структурни проблеми, които проявявания се наблюдават и на пазара на труда.

Заетостта традиционно изостава от средната за страната, като от 2010 г. насам спада рязко. Безработицата расте бързо, достигайки 12,6% през 2011 г. По този показател Бургас се нарежда след 15 други области, сред които са Благоевград, Враца, Габрово, Ловеч, Плевен. От голяма важност за населението е сезонната заетост в сферата на туризма, строителството, търговията и транспорта.

Възможност за местната икономика е планираната нова индустриална зона край Бургас, която би могла да привлече инвеститорски интерес в нови производствени мощности.

В областта се наблюдава много голяма разлика в развитието между крайморските общини и тези от вътрешността. Първите са значително по-богати и там безработицата е сравнително ниска, докато във вторите населението разчита основно на доходи от пенсии и социални помощи. Единственото изключение от това правило може би е община Карнобат, която има добре развита промишленост.

Бургас е на второ място по привлечени чуждестранни инвестиции с натрупване за периода 2000-2010 г. след София (столица) и на трето по ПЧИ на глава от населението. Анализът на данните обаче показва много слаба връзка между размера на ПЧИ и общите разходи за придобиване на ДМА. От това може да се предположи, че чуждестранните инвестиции се насочени основно в непроизводствени дейности (закупуване на ваканционни имоти например), заради което притокут им не се отразява в създаването на постоянни нови работни места (както например е в София (столица) и до голяма степен в област Варна). Общинските администрации в област Бургас са усвоили най-много средства по оперативните програми на ЕС в абсолютна стойност - 72,3 млн. евро към края на 2011 г. Разделени на глава от населението обаче областта се нарежда на осмо място с 67% над средното за страната.

Бизнес среда

Общата оценка за бизнес средата в област Бургас е незадоволителна. Като основен проблем се очертава размерът на местните данъци и такси, които са над средните за страната. Особено високи са патентният данък и таксата за ползване на пазари. Като проблем се очертава и корупцията, поне на фона на осреднените резултати за 28-те области. Според бизнеса най-концентрирани са нерегламентираните плащания в сферата на обществените поръчки и извършването на различни административни услуги. Съмнения има и по отношение неподкупността на местните власти при промяната на различни регулации и наредби.

Въпреки горепосочените проблеми оценката за работата на местната власт е най-висока в цялата страна. По всички показатели като ясни изисквания, бързина на обслужване, квалификация на служителите и пр. бизнесът изразява задоволство. Впечатление прави и много добрата оценка за работата на съдебната власт – също най-високата в страната.

Инфраструктура

Оценката за инфраструктурата е малко над средната за страната. Бургас е важен транспортен център, през който минава паневропейски коридор №8. Областта разполага с международно пристанище и летище, както и с пет други пристанища. Дължината, а съответно и гъстотата на пътната мрежа слабо се увеличава през 2006 г. с откриването на лот 5 от АМ „Тракия“, след което остава, общо взето, без промяна. Значително подобрение на шосейната инфраструктура се очаква през 2013 г., когато магистралата ще бъде завършена напълно. Положително влияние ще окаже

завършването на рехабилитацията на пътя Бургас-Малко Търново в края на 2012 г., който е основна транспортна връзка на областта с Турция. Рехабилитацията на жп връзката с Пловдив, която трябва да приключи през 2014 г., също ще допринесе значително за подобряване на транспортните връзки на областта и съкращаване на времето за пътуване. Изграждането на високоскоростен път или автомагистрала, свързваща Бургас и Варна също е ключов инфраструктурен проект, по който все още няма яснота и който има голямо значение за транспортните връзки на областта.

Област Бургас е на четвърто място по относителен дял на домакинствата, имащи достъп до интернет – след София (столица) и почти наравно със София и Пловдив към 2011 г. По този показател областта се премества значително напред през 2010 и 2011 г. Нараства броят на местата със свободен достъп до интернет в централната част на Бургас и предстои осъществяването на проект и за свободна интернет връзка в части от градския транспорт.

Друг плюс на област Бургас са относително ниските загуби във водопроводната мрежа спрямо средното за страната.

Демография

Демографската картина на областта изглежда по-добра в сравнение с повечето области на страната. Населението в област Бургас едва забележимо се понижава през последните 12 години – с 1,8% за периода 2001-2011 г. Това е една от малкото области в страната, в която хората, които идват да живеят от други места, са повече от напусналите през последните десет години. Този процес обаче не успява да компенсира отрицателния естествен прираст на населението, който се движи между -0,56‰ в най-добрата година (2007 г.) и сега -3,6‰. В област Бургас се заселват хора основно от областите Сливен и Ямбол, а от последните няколко години и от София (столица). В същото време предпочитаните места за преселване от бургазлии са София (столица) или чужбина.

Област Бургас е една от най-урбанизираните в страната. Дялът на градското население е 74,8%, като нараства особено бързо през последните три години. Обяснение за това може да се търси в кризата и намаляващите перспективи за работа сред селското население.

Към 2011 г. областта е с втория най-нисък коефициент на възрастова зависимост, изчислен като съотношение между населението над 65 години и децата до 14 г. след област Сливен, което в известна степен се дължи на етническия профил на населението. Съответно коефициентът на зависимост, съотнасящ населението над 65 години към населението в работоспособна възраст, е доста по-средния за страната.

Образование

Качеството на образованието в област Бургас е оценено малко по-средното за страната. Проблем представлява малкият брой учители на 1000 ученици, както и относително по-ниският брой учители на глава от населението. Коефициентът на записване от V до VIII клас е около средният за страната. Като плюс може да отчетем, че процентът на отпадналите от училище деца е един от най-ниските в страната. Нисък е дялът и на учениците, които повтарят годината. Учениците в областта обаче не се представят впечатляващо на зрелостните изпити. Получените оценки са по-средното за страната ниво, а дялът на съксаните на матура е по-висок.

Въпреки наличието на три висши учебни заведения областта изостава по брой на студентите спрямо населението. Бургас се нарежда в долната половина на класацията и по дял на висшистите от населението в работоспособна възраст – 15,6% при средно за страната от 23,3%.

Здравеопазване

Общата оценка на здравеопазването в област Бургас е незадоволителна. Основният проблем е липсата на достатъчно квалифициран медицински персонал. И по трите показателя – общопрактикуващи лекари, кардиолози и специалисти „вътрешни болести“ на човек от населението, Бургас се представя доста по-средното за страната. Болнична инфраструктура обаче не липсва – дори напротив. Областта е с висок брой лечебни заведения на глава от населението. През последните години са отворени и две нови частни болници.

Сериозен проблем, макар и не от мащабите на други области (като София например), е корупцията в здравеопазването. Според 40% от жителите на областта равнището е „много високо“ или „високо“, а 23% от ползвателите медицински услуги декларират, че са правили нерегламентирани плащания за болнична помощ през последната една година. Ето защо не е учудващо, че дялът на хората, потърсили медицински услуги извън областта е сравнително висок – над 17%.

Социална среда

На фона на средната оценка за страната може да се заключи, че в област Бургас се живее относително добре. Една трета от населението живее с материални лишения, което, макар и сериозен дял, е под средното за страната. Относителният дял на бедните, т.е. тези, които попадат по линията на бедност в областта, е 21,3%. На другия полюс са близо 30% от населението, които определят стандарта си на живот като удовлетворителен или много удовлетворителен, което говори за очертана социална стратификация.

Сред позитивните характеристики на областта се откроява фактът, че близо половината от жителите са по-скоро доволни от работата си, което е много добър резултат на фона на страната и области като София (столица) например. По отношение на жилищните условия се установява, че на човек от населението се падат средно 33,2 кв. м полезна жилищна площ, което превишава площта в области като София (столица), Пловдив, Варна, Стара Загора и др. Открояваща се в сравнение с останалите области в страната е високата оценка на гражданите за работата на институциите – най-вече местната власт, но също така и на регионалните сържавни служби и полицията.

Сред основните проблеми пред областта се откроява престъпността – втората най-висока в страната след София (столица). Въпреки сравнително високото одобрение на работата на органите на реда усещането за корупция в полицията е високо.

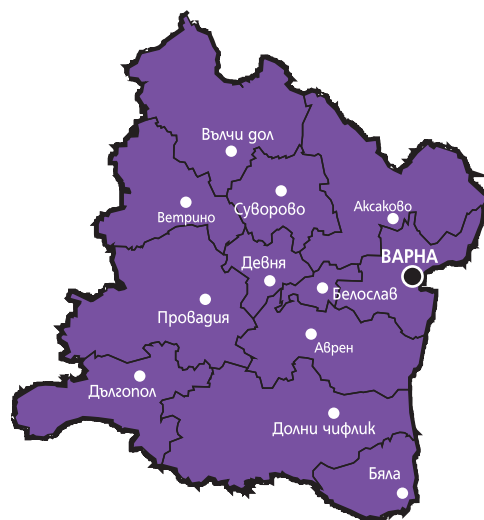
Околна среда

Показателят за околната среда в област Бургас получава оценка „добър“ – с 6,7 пункта над средното за страната. Това обаче само донякъде кореспондира с усещането на гражданите. Плюсовете на областта идват от сравнително ниското ниво на вредни емисии в атмосферата, както и от капацитета на пречиствателните станции. Пречиствателните станции биха могли да са част от обяснението за разминаването между обективните данни и възприятията на населението за околната среда. В много от морските общини, които са туристически дестинации, капацитетът на пречиствателните станции е много под необходимия, ако изобщо са налични и работят такива съоръжения. По този въпрос в момента се работи. Към 2012 г. в процес на изграждане или разширение са пречиствателни станции за отпадни води в Приморско, Равда, Слънчев бряг, Царево и други места във вътрешността на областта. Това ще повиши значително качеството на околната среда в областта през следващите години.

Що се отнася до канализационната мрежа, то тя е с гъстота около средната за страната. Както и на много други места от липса на канализация страдат най-вече селата.

Варна

БВП на човек, лв. (2009)	9613
Население (2011)	474574
Заетост, % (2011)	46,5
Територия (кв. км)	3819,5

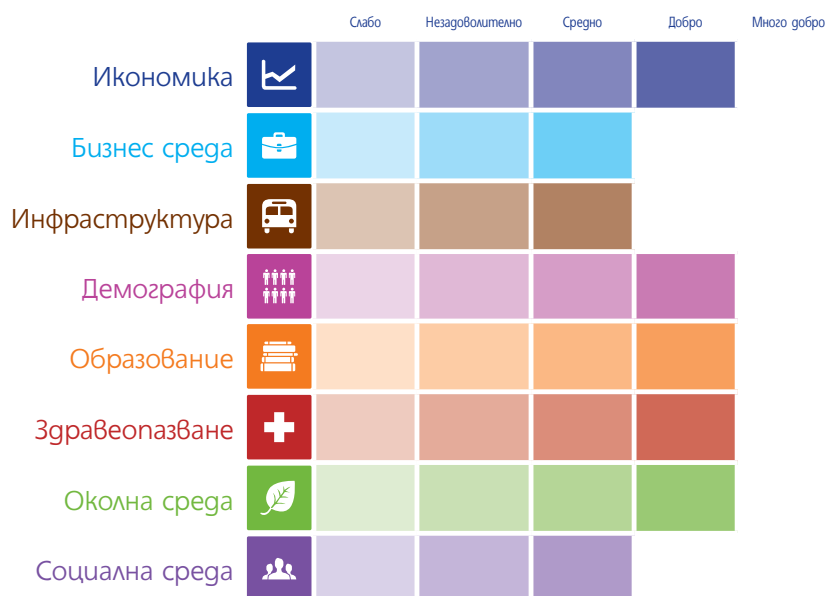

Общ преглед

Област Варна се намира в Североизточна България и обхваща 12 общини със 158 населени места. Варна е една от добре развиващите се области в страната. Показателят БВП на човек от населението е вторият най-висок след София (столица), а икономическият растеж е значително по-бърз от средния за България, което осигурява сравнително висока заетост на населението. По-благоприятните перспективи са основният фактор, който движи и миграцията на населението към областта и я прави една от най-слабо засегнатите от демографските промени в страната.

При повечето индикатори областта получава резултати над средните за страната – икономика, демография, образование и здравеопазване. Добра е оценката за работата на местната администрация и съдебната власт – сфери, които като цяло са проблемни за страната.

Варна има добри позиции при привличането на чуждестранни инвестиции. Това е сфера, в която може да се постигнат още по-добри резултати с оглед демографската структура и сравнително доброто образование на населението. Има какво още да се желае по отношение на бизнес средата и инфраструктурата, които играят много важна роля за стопанския подем.

Икономика – добро

Варна е втората най-богата област в България с БВП на човек от населението - около 7% над средното за страната, но този показател е по-нисък от водещата област София (столица). Областта е една от най-динамично развиващите се в страната с ръст на БВП на човек (в текущи цени) от 155% за последните десет години. Произведеният брутен продукт съставлява 6,54% от националния БВП. Доходът на лице от домакинството е в рамките на средния за страната – 3739 лв. за 2011 г. Заетостта традиционно е висока и по този показател областта се нарежда на трето място след София (столица) и Благоевград. Заетостта обаче рязко спада след най-силната 2008 г. с над осем процентни пункта, което представлява спад далеч по-голям от средния за страната. Това е годината, в която нивото на безработица започва бързо да нараства, достигайки 10,3% през 2011 г. и нареждайки Варна по-назад от области като Перник, Благоевград, Враца и Габрово.

Това развитие на пазара на труда е логично с оглед на свиването на строителството и търговията. То обаче говори и за една много по-добра диверсификация на местната икономика от например конкурентната област Бургас, която страда от много по-бързо растяща безработица през последните две години. Освен туризъм във Варна са добре развити химическата промишленост, машиностроенето, текстилната индустрия, кораборемонтната и транспортната индустрия и др. В региона през последните години най-бурно се развива земеделието, като 60% от територията на областта са заети със земеделски площи.

Развитието в региона е силно поляризирано. Характерно е наличието на грастични разлики между община Варна и останалите общини. В община Варна се намират над три четвърти от предприятията и дълготрайните материални активи и съответно се реализират много голяма част от приходите от дейност и печалбите в областта.

Варна се нарежда на трето място след София и Бургас по размер на привлечените чуждестранни инвестиции и на четвърто място по ПЧИ на глава от населението. Като цяло инвестициите на глава от населението са значителни – вторите след София (столица) до 2007 г. и третите след София и Стара Загора от 2007 г. до 2010 г.

По размер на средствата по оперативните програми на ЕС, усвоени от общините в областта, Варна се нарежда на второ място, но ако бъдат разделени на човек от населението, Варна се придвижва в средата на таблицата на 13-о място.

Бизнес среда - средно

Бизнес средата не е много добра. Областта получава оценка близка, но малко под средната за страната. Основните проблеми са свързани с работата на съдебната власт, която е оценена на много ниско ниво от бизнеса, както и противоречивата данъчна политика. Най-големи са критиките към бързината на съда (три четвърти от анкетираните фирми, участвали в съдебен спор през последните 12 месеца), неподкупността (отново около три четвърти) и безпристрастността на съда (близо 50%). Що се отнася до данъчната политика, поне в двете основни общини Варна и Девня местните такси за битови отпадъци и използване на пазари са много под средните за страната. Същото обаче не може да се каже за местните данъци, като особено висок е данъкът върху недвижимите имоти, а в община Варна – и патентният данък.

Като плюсове се очертават работата на местната власт и ниското ниво на корупция. Това не означава обаче, че администрацията работи добре или че липсва корупция, а по-скоро, че положението е по-малко лошо спрямо други области. Според бизнеса няма сериозни проблеми по отношение яснотата на изискванията, квалификацията на общинските служители и донякъде скоростта на предоставяне на услуги. Проблем обаче е нивото и качеството на електронните услуги.

Инфраструктура - средно

Област Варна е важен транспортен център. Във Варна завършва транспортен коридор N°8, областта разполага с международно пристанище и летище, както и с една от най-гъстите железопътни мрежи в страната. Общата оценка за инфраструктурата обаче е около средната за страната. Дължината, съответно гъстотата на пътната мрежа в областта се задържа на константно ниво през последните години, което означава, че нови пътища на практика не се строят. Наблюдава се и близо 12% спад в дължината на железопътната мрежа в периода 2005-2008 г.

Основна рехабилитация на пътната и железопътната мрежа, както и свързването на Варна с Бургас с високоскоростен път или автомагистрала би подобрило значително транспортните връзки на областта. Проектът за магистрала между двата основни морски града обаче засега е заложен далеч

в бъдещето – евентуално за следващия програмен период 2014-2020 г.

Варна се класира в средата на таблицата по относителен дял на домакинствата с достъп до интернет през 2011 г. Въпреки това областта е много по-напред по показателя дял на лицата, ползващи интернет – четвърта след София (столица), Враца и Стара Загора. Вероятно разликата се дължи на високия брой хора, ползващи интернет единствено на работното си място.

По показателя за губи на вода във водопроводната мрежа Варна се представя по-добре спрямо средното за страната.

Демография - добро

Област Варна е с най-добрата демографска картина след София (столица). Областта е гъсто населена - 130 души на кв.км при 70 души на кв.км средно за България. Населението в областта е нараснало с близо 3% през последните десет години. Това се дължи на високия механичен прираст през периода 2007-2011 г., който е вторият най-висок след София (столица). Естественят прираст на населението е отрицателен, но е много по-добър от средния за страната. В областта живеят и притежатели на втори дом – жители на Русия, Великобритания и др.

Основно във Варна се преселват хора от Добрич, Шумен и по-малко от София, като се наблюдава и обратното движение. От 2009 г. насам се наблюдава силна тенденция сред хората, напускащи Варна, да емигрират в чужбина – между 17 и 24% от всички мигрирали от областта са се преместили в друга държава.

Варна е втората най-силно урбанизирана област в страната с 83,6% дял на градското население. Възрастовата структура на населението е значително по-добра на фона на средното за страната – на 100 души между 0 и 14 г. се падат 114,2 на възраст над 65 г., при 194 в Перник и 218 в Габрово например.

Образование – добро

Общата оценка за образованието в област Варна е добра и над средната за страната. Това се дължи най-вече на добре застъпеното висше образование. Във Варна има пет висши учебни заведения и три колежа. По брой на студентите в колежа и университетите на 1000 души от населението Варна се нарежда веднага след Велико Търново и София (столица). Областта е с най-висок дял на висшистите от населението между 15 и 64 години след София. Варна е и втората област след София (столица) със сериозен недостиг на места в детските градини.

Като проблеми се очертават сравнително ниският брой училища на глава от населението, както и броят на учителите на 1000 ученици, който е един от най-ниските в цялата страна. Коефициентът на записване на ученици от I до IV клас е в рамките на средния за страната – 95,8%. Делът на записалите се в V до VIII клас обаче рязко спада до 80,5%, което обяснява и защо процентът на отпадналите от училище ученици е над средния за страната.

Учениците от областта традиционно се представят добре на държавните зрелостни изпити, като средните оценки са по-високи спрямо тези за страната. Сравнително нисък е и процентът на скъсаните на матури и въпреки че през 2012 г. рязко се покачва, продължава да бъде под равнището за страната като цяло.

Здравеопазване – добро

Качеството на здравеопазването в област Варна е над средното за страната. Налице са достатъчно общопрактикуващи лекари и специалисти. Броят на болничните заведения обаче е със 17% под средния за страната. Висок е броят на преминалите болни през лечебните заведения на глава от населението. Това обаче може да се обясни с посещаването на специализирани клиники и регионални диспансери от жители на други области.

Определен плюс е ниското възприемане за корупция в здравеопазването спрямо средното за страната. Според почти половината жители на областта корупция в здравеопазването няма или почти няма, като едва 8% от потърсилите медицински грижи през последните 12 месеца са извършили нерегламентирани плащания в лечебни заведения.

Близо две трети от жителите на областта оценяват работата на лечебните заведения като „добра“ или „много добра“. Въпреки това на една четвърт от нуждаещите се от здравна помощ им се е наложило да потърсят такава извън пределите на областта.

Околна среда - добро

По отношение на околната среда Варна се представя над средното за страната. Критериите, по които областта дърпа доста напред, са капацитет на пречиствателните станции и дял на населението в селища с обществена канализация. В процес на изграждане са пречиствателна станция за питейна вода в Провадия и за отпадни води в Аксаково и Ветрино.

По отношение на генерираните битови отпадъци на глава от населението представянето е също по-добро на фона на останалите области. Големият проблем на област Варна са емисиите вредни вещества в атмосферата, които са пет пъти по-високи от средното за страната. Тук притеснителното е, че емисиите непрекъснато се увеличават от 2005 г. насам и едва през 2010 г. се наблюдава известен спад.

Социална среда - средно

Общата оценка за социалната среда в областта е около, но малко над средното за страната. Тази оценка се дължи основно на два фактора. На първо място това е по-високата оценка на гражданите за институциите в областта. Високо одобрение получава работата на образователната система (86,4% от населението), здравеопазването (63,8%), съдебната власт (61,2%) и регионалните държавни служби (55,9%). На второ място, макар и с известни условности, положителна роля играе стопанската среда. Въпреки че като цяло варненци не са особено доволни от стандарта си на живот (измерен спрямо доходите им), доходите в област Варна все пак са доста по-добри от тези в много други места в страната. Това проличава особено силно по отношение на броя и дела на домакинствата с по-ниска икономическа активност, които са с близо една четвърт под средното ниво за страната.

Населението на областта не изпитва удовлетворение най-вече от работата си и от инфраструктурата.

Като по-сериозен проблем се очертава престъпността, която е с осем пункта над средната за страната. Въпреки че престъпленията срещу личността и собствеността са спаднали като абсолютен брой в периода 2000-2008 г., те отново започват да се покачват от 2009-а насам. Малко над половината от населението има доверие в органите на реда, а хората, които се чувстват сигурни в дома си или извън него, са повече от тези, които чувстват несигурност.

Велико Търново

БВП на човек, лв. (2009)	5716
Население (2011)	257560
Заетост, % (2011)	41,4
Територия (кв. км)	4661,6

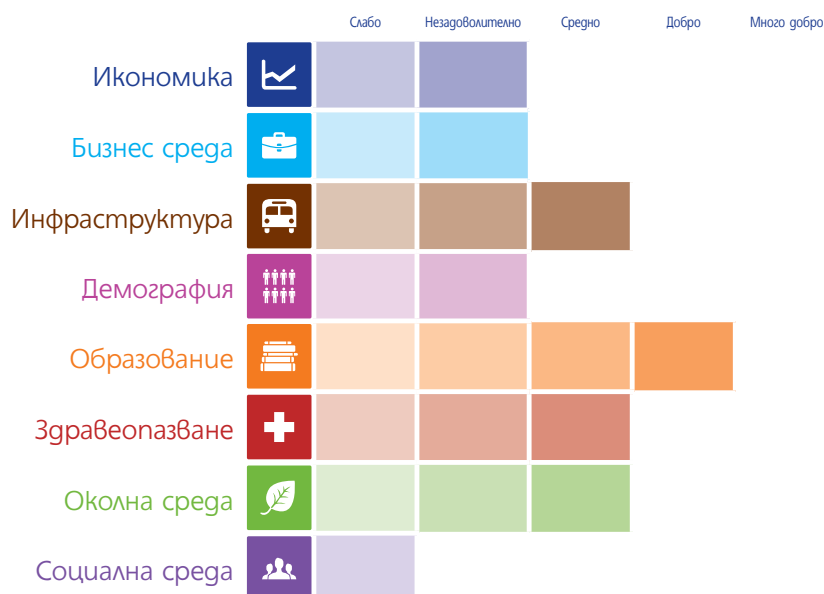

Общ преглед

Област Велико Търново се намира в Северния централен район на България. Освен областния център Велико Търново тя включва 335 населени места, разпределени в 10 общини: Велико Търново, Свищов, Полски Тръмбеш, Павликени, Сухиндол, Стражица, Горна Оряховица, Лясковец, Златарица и Елена.

Статистиката отрежда на Велико Търново водещо място в сфери като образованието и здравеопазването, където областта се представя традиционно силно през последните десетина години. Инфраструктурата в областта постепенно се подобрява, а резултатите в категория „Околна среда“ остават около средните за страната. Основните проблеми на област Велико Търново са следствие от бързо влошаващата се демографска картина, недостатъчно благоприятната бизнес среда и традиционно ниското ниво на чуждестранните преки инвестиции в областта. В групата индикатори, на базата на които е оценена социалната среда, Велико Търново бележи един от най-слабите резултати в страната.

Проведените анкети сред бизнеса и гражданите показват сравнително добра оценка на работата на местната администрация и средно за страната удовлетворение от аспектите на социалната среда.

Икономика

Слабото представяне на областта в по-голямата част от индикаторите в група „Икономика“ е следствие от неблагоприятната демографска картина, ниската икономическата активност в областта, ако се съди по относително малкия брой предприятия и традиционно ниското ниво на чуждестранните преки инвестиции. Към края на 2011 г. общият обем на чуждестранните инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор в областта възлиза на едва 67,3 млн. евро. По-ниски резултати по този показател имат единствено Видин, Кюстендил, Монтана, Силистра, Хасково и Ямбол.

Брутният вътрешен продукт на човек от населението нараства без изключение от 2004 г. насам, като тази тенденция се запазва дори през 2009 г., когато повечето области в страната отбелязват спад. Въпреки това произведеният продукт на глава от населението нараства по-бавно от средното за страната ниво. Средният доход на лице от домакинството остава сравнително висок, като за 2010 г. нивото му е само с 4% по-ниско от средното за страната. Велико Търново е една от областите с най-бързо нарастващи доходи на глава от населението в периода 2001-2011 г., което се дължи най-вече на ниската база в началото на периода, когато областта е на едно от последните места в страната.

Броят на лицата, наети по служебно и трудово правоотношение, достига 78 хиляди през 2008 г. След началото на кризата следва спад от близо 10%, с което показателят отново се връща на нивата от 2002 г. През 2011 г. заетостта на населението над 15 години в областта се повишава с 1,5 процентни пункта до 41,4%, но остава под средното ниво за страната от 45,6%.

Към 5.12.2011 г. общините от областта са усвоили малко над 27 млн. евро от оперативните програми на ЕС. Отнесено към броя на местното население, нивото на усвояване е с около 4% по-високо от средното за страната. Земеделието в областта е силно окупнено и продължава да се окупнява, като през последните десет години зърнопроизводството постепенно измества традиционно силното зеленчукопроизводство и консервната промишленост.

Бизнес среда

Според резултатите от проведеното през пролетта на 2012 г. допитване до бизнеса като основни негативни фактори за неговата работа се открояват корупцията в общинската и областната администрация, недостатъчната големина на местния пазар и липсата на доверие в местните структури на съдебната система.

Преобладаващата част от общините все още не са достигнали пълноценното въвеждане в действие на услугата „интегрирано гише“. Въпреки това административното обслужване е оценено по-скоро положително от бизнеса, който дава средна за страната оценка за качеството на административните услуги. Над 60% от анкетираните представители на бизнеса не са използвали електронни услуги, предоставяни от местната власт през 12-те месеца преди провеждането на проучването. Оценката за качеството на електронните услуги, дадена от тези, които са ги ползвали, е сравнително висока.

Съпоставката между данъчната политика на отделните общини показва силни разминавания в размерите на данъците и таксите. На повечето места размерът на данъка върху превозните средства и леките автомобили, данъка върху недвижимите имоти, както и патентния данък за търговия на гребно остават над средните за страната за 2012 г. По-голямата част от данъците в община Велико Търново са чувствително по-високи от тези в останалата част от областта.

Инфраструктура

Инфраструктурата в градовете постепенно се подобрява, но в същото време по-малките общини изпитват затруднения при провеждането на подобни проекти. Гъстотата на пътната и железопътната мрежа на областта е над средното за страната. Въпреки това проведените допитвания до гражданите и бизнеса изтъкват недостатъчно добре развитата инфраструктура като един от основните възпиращи фактори за развитието на местния бизнес.

Предвид големината и нивото на урбанизация на областта дялът на домакинствата с достъп до интернет остава нисък в периода до 2010 г. Едва 2011 г. този дял достига средното за страната ниво от 45%.

През последните години се открояват проблемите с водопреносната мрежа, предизвикали значителни загуби при преноса на вода. За периода 2008-2010 г. загубите са намалели от 83,06 на 61,12 млн. куб. метра на година, но остават чувствително над средните за страната. По-големи загуби като

обем са отчетени единствено в големи области като Пазарджик, Пловдив, Стара Загора и София (столица). В съотношение с броя на населението в област Велико Търново са допуснати най-високи загуби при преноса на вода след Пазарджик, Сливен и Ямбол.

Демография

За периода 2001-2011 г. населението на област Велико Търново е намаляло с близо 12%. През този период непрекъснато се влошават характеристиките на възрастовата зависимост сред населението предимно заради намаляване на броя на младите хора в областта. В периода до 2009 г. съотношението на броя на хората над 65 години към тези на възраст до 14 години нараства със средния за страната темп, след което разликата рязко се увеличава. Докато през 2009 г. възрастните от посочената група са около 58% повече от децата до 14 годишна възраст, през 2011 г. този показател достига стойности над 70%. В целия период от 2001 до 2011 г. коефициентът на естествен прираст на населението се запазва отрицателен със стойности над средните за страната.

Данните за механичния прираст са по-скоро благоприятни до 2008 г., т.е. в областта се заселват повече хора, отколкото я напускат. След 2009 г. миграционните процеси като цяло се забавят, но броят на напусналите областта през последните години превишава значително броя на заселилите се в нея. Към края на 2011 г. 69,4% от населението на областта живее в градовете, което е близко до средните стойности за страната. В същото време гъстотата на населението спрямо територията на населените места остава под средното за страната.

Образование

В сферата на образованието област Велико Търново заема едно от водещите места в страната. Доброто представяне на областта се дължи основно на силните показатели в сферата на висшето образование. В периода 2000-2011 г. броят на студентите в областта се е увеличил от 20 хиляди на 25 хиляди души. Друг положителен фактор е относително високият за страната дял на хората на възраст от 25 до 64 години с висше образование, като всеки четвърти човек в областта има такава степен на образование.

Доброто представяне на висшето образование компенсира задълбочаващите се проблеми в основното и средното образование. За периода 2000-2011 г. броят на преподавателите и учениците в основното и средното образование е намалял съответно с 32,8% и 33,2%. Едно от всеки пет училища в областта е било закрито. Област Велико Търново е на шесто място по дял на преждевременно напусналите образователната система ученици – 3,32%, за 2011 г. През учебните 2007/2008 и 2008/2009 г. учениците от областта, положили държавен зрелостен изпит по български език и литература, постигат по-добри резултати от средното за страната. През учебната 2009/2010 година обаче броят на учениците с оценка под среден 3,00 се удвоява и достига 6%, като тези нива се запазват и през следващите години.

Здравеопазване

През изследвания период се запазва броят на лечебните заведения въпреки намаляването на общия брой на населението и постепенното влошаване на възрастовата му структура. Това не оказва влияние върху броя на специализираните лекари в областта с изключение на лекарите по вътрешни болести, чийто брой намалява повече от два пъти за последните 10 години. За същия период броят на общопрактикуващите лекари също намалява с около 20%. Броят на здравноосигурените лица в областта нараства в синхрон с останалата част в страната, като през 2011 г. достига 216 849 души, или 84% от населението.

Преобладаващата част от анкетираните представители на местното население определят здравето си като задоволително. За периода 2001-2011 г. броят на преминалите болни през лечебните заведения остава стабилен – между 50 и 60 хил. души на година. По този показател областта регистрира спад в 4 от последните 6 години. В същото време доверието на местното население в качеството на услугите, предоставяни в болничните заведения, остава над средното за страната. Нисък е и процентът на хората, на които се налага да напускат границите на областта, за да получат здравните услуги, от които се нуждаят.

Социална среда

Според индикаторите, включени в категорията „Социална среда“, Велико Търново е една от най-слабо представящите се области в страната. Това се дължи най-вече на високия дял на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност (12,2% за 2009 г.), както и на високия процент на населението, живеещо с материални лишения (66,7% за 2009 г.), като единствено Кърджали, Търговище и Ямбол регистрират по-неблагоприятни резултати по втория показател. През 2009 г. един на всеки 4 души от област Велико Търново живее под линията на бедност. Регистрираните престъпления на 1000 души от населението остават с 21,4% под средното за страната. Работата на органите на реда се оценява сравнително високо от жителите на областта, което се потвърждава и от посоченото ниво за чувство на сигурност в дома и извън него. Преобладаващата част от анкетираните дават ниска оценка на собствения си стандарт на живот. Около 16% от анкетираните са заявили нагласа да се преместят да живеят в друг град, ако имат такава възможност.

Околна среда

Според статистиката за 2010 г. емисиите на вредни вещества в атмосферата на квадратен километър от територията на областта са над средните за страната. Ако се пренебрегнат основните градове-замърсители (Стара Загора, Варна и София), Велико Търново се нарежда сред областите със сравнително висока концентрация на вредни вещества в атмосферата. В някои години от периода 2001-2005 количеството битови отпадъци на глава от населението надхвърля с над 50% средните за страната нива. След 2006 г. превишението се свежда до 30-35%, но обемът на събраните отпадъци на човек от населението се запазва на същото равнище, докато в страната се формира тенденция на намаляване. Това е друг фактор, който понижава оценката за категорията „Околна среда“. През 2010 г. около 62% от населението живее в селища с достъп до обществената канализация. Средноденонощният проектен капацитет на водопречиствателните станции се повишава чувствително през 2007 г., когато достига 62 хил. кубични метра на ден. Претеглен спрямо броя на населението, капацитетът остава под средното за страната. В процес на изграждане са шест нови пречиствателни станции – пет за отпадни води и една за питейна вода. Това значително ще подобри ситуацията в областта. Преобладаващата част от анкетираните жители на областта са доволни от качеството на околната среда в района.

Видин

БВП на човек, лв. (2009)	4879
Население (2011)	100344
Заетост, % (2011)	33,6
Територия (кв. км)	3032,9

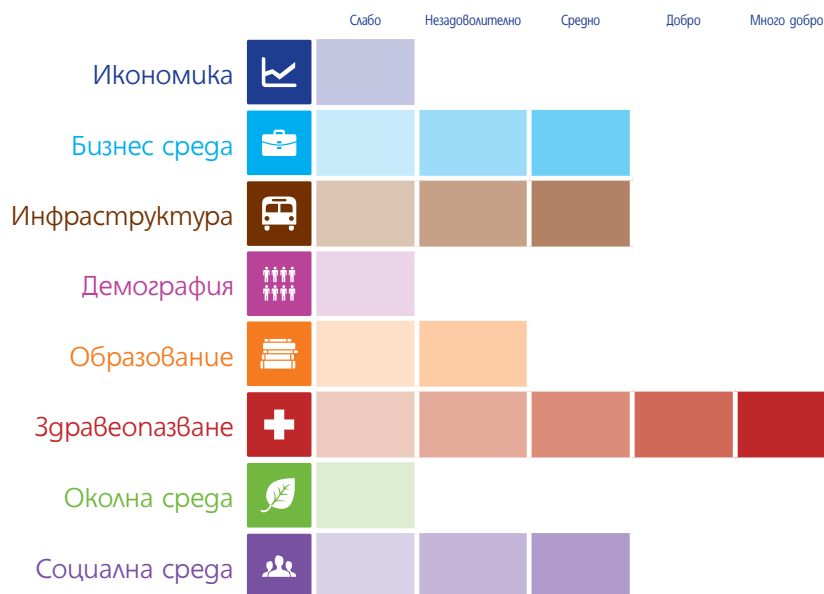

Общ преглед

Област Видин включва 141 населени места, обединени в 11 общини - Белоградчик, Бойница, Брезово, Видин, Грамада, Димово, Кула, Макреш, Ново село, Ружница и Чупрене. В областта преобладава градското население, което е 63% от общото.

Областта получава изключително слаби оценки в три направления – околна средна, демография и икономика. През годините областта поддържа ниски нива на заетост, доходи на човек от населението и чуждестранни инвестиции, а оценката на населението за нисък стандарт на живот е категорична. Демографското развитие е сред най-тревожните в България с трайни тенденции на ниска раждаемост, напускане на областта, висока смъртност и ниска продължителност на живота. Областта е една от четирите, която няма изградена пречиствателна станция, а само половината население има достъп до обществена канализация. Събраният от населението боклук нараства в противовес на естествените процеси.

Единствената много добра оценка е за здравеопазването, където областта е на първо място. Достъпността до здравни грижи нараства най-вече поради намаляване на населението и запазване на броя на болничните заведения.

Икономика

Област Видин получава най-ниска оценка в тази категория. Тя има третият най-нисък БВП на човек от населението през 2009 г. (4897 лв.), изпреварвайки единствено Сливен и Силистра. Областта регистрира постоянно по-ниски нива на БВП/човек спрямо средните за страната, като изостава-нето расте непрекъснато и през 2009 г. разликата е най-значителна. Дори и през добрите години на постоянен растеж на българската икономика областта не успява да навакса значителното си изоставане.

Преките чуждестранни инвестиции са изключително ниски и намаляват като поток през 2007-2009 г., като има леко възстановяване през 2010 г. Най-големите фирми в областта работят в секторите на транспортните/спедиторски услуги, добива и преработката на гипс, производството на каучукови изделия, шивашката промишленост. От години областта не е привлякла нови големи фирми. Въпреки доброто географско положение туризмът е изключително слабо развит независимо от усилията на община Белоградчик в последните години.

Съвсем логично е и заетостта да е най-ниска спрямо останалите области – само 34% от хората наг 15 навършени години имат работа през 2011 г. при 46% средно за страната. Всъщност най-високата заетост за Видин е едва 39% през 2008 г., което показва системни проблеми в областта.

Икономическата обстановка в областта води и до ниски доходи на лице от домакинство. Видин регистрира едни от най-ниските доходи през 2011 г. от 3052 лв. на човек, които са с около 20% по-ниски от средните за страната. Доходите на домакинствата в областта наполовина се формират от доходи от заплати, а останалата част - от пенсии и други социални трансфери.

Общините в областта не успяват в достатъчна степен да използват възможностите на европейското финансиране и тя заема четвърто място сред неуспешните области по изплатени средства от оперативните програми – към края на 2011 г. те са около 60 евро на човек от областта при средни за страната 105 евро, а най-високи те са за област Габрово - почти 310 евро.

Всичко това се отразява и на усещането на населението за стандарта на живот - повече от 70% от анкетираните дават изключително ниска оценка на нивото си на доходи и потребление, което е сред най-ниските оценки в България.

Бизнес среда

Нивата на изследваните местни данъци са малко под средните за страната, като изключим данъка върху превозните средства, който в област Видин е с втората най-висока данъчна ставка през 2012 г. заедно с областите Велико Търново, София (столица), Шумен и Добрич. Интересно е да се споме-не, че община Ружинци системно прилага най-високите позволени ставки за разглежданите местни данъци.

По отношение на местните такси (такса битови отпадъци и ползване на пазар за търговия с промишлени стоки) общините в област Видин също прилагат по-ниски от средните за страната ставки през 2012 г. Според водената данъчна политика спрямо бизнеса в област Видин изпъква община Димово, която често променя ставките на всички разглеждани данъци/такси. Нивата на местните такси за последните десет години се променят – и в общините Ружинци, Грамада, Макреш и Ново село повишават ставките, тръзвайки от ниски нива, а общините Кула, Видин и Димово ги намаляват, но тръзвайки от висока база.

Качеството на бизнес средата в област Видин е около средното за страната. Над половината от бизнеса декларира, че никога не е правил нередгламентирани плащания. Този процент е още по-висок по отношение на даване на подкупи за получаване на благоприятно решение, промяна на местни регулации в интерес на бизнеса и обществените поръчки, където надминава 70%. Работата на съдебната власт получава най-високи оценки по отношение на компетентност и бързина – над 50% от бизнеса смятат, че те са на високо ниво. Резултатите са по-лоши при безпристрастността и неподкупността на съда.

Като най-сериозни слабости при работата на местната администрация се открояват ясните из-исквания към бизнеса, бързината на обслужването и отзивчивостта на служителите.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в област Видин е петата най-висока след областите Габрово, Перник, Търговище и София. През областта не преминава магистрала, като през 2011 г. 12% от пътната мре-жа е първокласна, 15% - второкласна, а останалите 73% от пътищата са третокласни.

На територията на областта има четири ГКПП. Въпреки големите очаквания за съживяване на

местната икономика покрай откриването на моста Вигин-Калафат в края на 2012 г. ефектите за местния бизнес остават спорни и е неясно доколко това ще повлияе осезателно за създаването на нови работни места в областта.

Гъстотата на жп линиите в областта е на средното за страната ниво, а линиите са изцяло електрифицирани.

Данните за загубите при транспорта на вода в обществената и напоителните системи поставят областта на първо място по ефективност – през 2010 г. са регистрирани 3,86 млн. куб.м/година загуби при средно ниво за страната от 35 млн. куб.м/година. Това може да бъде обяснено с по-ниските нива на използваната вода от домакинствата заради намаляването на населението в областта, както и с прекратяване на работата на редица предприятия от промишлеността през последното десетилетие.

Делът на домакинствата с достъп до интернет през 2011 г. (46,6%) малко надвишава средния за страната (45%), като през последните четири години нараства трикратно. Логично е и значителното увеличение на дела на лицата на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през последните 12 месеца - от 14,3% през 2006 г. до 51,8% през 2011 г.

Демография

Област Вигин е с най-малобройно население между областите в страната. Всички изследвани демографски показатели за областта имат изключително негативно развитие за последните десет години. Населението бележи най-голямо намаляване за изминалите десет години сред всички области и към края на 2011 г. е 100 344 души. Коефициентите на механичен и на естествен прираст стабилно поддържат високи отрицателни стойности, което води до изключително неблагоприятната възрастова структура. В областта се наблюдават най-високите коефициенти на възрастова зависимост, т.е. делът на възрастните хора постоянно нараства, без да се наблюдава съответстващо увеличение на млади хора и такива в работоспособна възраст. Тези процеси и в момента оказват неблагоприятно влияние върху икономиката, като изгледите за бъдещето са още по-негативни. Според данните на НСИ за механичното движение на населението през 2010 г. хората от областта напускат най-много в посока столицата и област Монтана.

Здравеопазване

Във Вигин от години има три болнични заведения, които поставят областта в групата на относително недобра осигуреност от гледна точка на болнични заведения. Намаляването на населението се отразява в по-голяма осигуреност на населението с общопрактикуващи лекари, като на един такъв лекар се падат средно по 1375 души, което е под средното за страната през 2011 г. - 1564 души. Областта регистрира и добри ниски показатели при заболяемостта от туберкулоза – на всеки 2 хил. души се пада по един заболял при двама на 2 хил. средно за страната и почти трима в област Пловдив.

Вигин регистрира едни от най-ниските нива на брой преминали през болничните заведения хора на 1000 души от населението, което може да се дължи на относително ниската осигуреност с болници и по-малката от средната за страната осигуреност с определени специалисти като например кардиолози.

Проведеното проучване през 2012 г. сред населението показва, че от ползвалите медицински услуги в последната година по-малко от 10% са били принудени да правят нерегламентирани плащания и 75% са получили здравни грижи в областта, без да се налага да пътуват.

Образование

Обезлюбяването на областта се проявява и в структурата на училищната мрежа, като училищата намаляват с 21 за последните десет години и към 2011 са 38 на брой. Логично намалява и съотношението на учениците в основното и средното образование спрямо населението в областта, като през 2011 г. то е седмото най-ниско след областите Велико Търново, Габрово, Кюстендил, Перник, Смолян и София - столица. Отчасти поради етническата си структура област Вигин има и по-нисък от средния за страната нетен коефициент на записване на населението от 1 до 4 клас (заедно с Кърджали, Монтана, Сливен, Силистра и Търговище) въпреки подобрението, регистрирано през последните пет години. Вигин отбелязва добро развитие, като успява да намали дела на напусналите системата ученици, но въпреки това през 2010 г. все още се характеризира с над средните за страната нива на отпаднали от училище деца. Ефективността на образованието в областта е на ниски нива,

като на последните матури през 2012 г. по български език и литература 8% от оценките са под 3 (по-лоши са резултатите единствено на областите Монтана, Разград и Ямбол).

В областта няма висше учебно заведение въпреки усилията от години за откриване на филиал на техническия Еврошвейцарски университет, но безрезултатно. В усилията си да възроди проекта община Видин организира през 2009 г. референдум сред населението, в който участие вземат 29% от избирателите, а резултатът е в подкрепа на идеята.

Околна среда

Област Видин значително изостава от средните за страната показатели за околна среда. Само около половината население има достъп до обществена канализация при средно 70% за страната. До момента в областта няма действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води, но през 2012 г. стартира проект, финансиран по ИСПА за пречиствателна станция и реконструкция и доизграждане на канализационни и водопроводни мрежи в община Видин.

Видин не отчита добри стойности и при изхвърлените емисии на вредни вещества в атмосферата – за 2010 г. те са 233 тона на кв.км територия, като тенденцията е за увеличение в противовес на процеса в страната и въпреки намаляващия дял на промишлеността в областта.

Областта се представя лошо и по показателя за събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население – обемът постоянно нараства на фона на тенденцията за намаляване на национално ниво в последните десет години. През 2010 г. на човек в областта се падат средно по 504 kg годишно битови отпадъци, което представлява нарастване с повече от 50% от 2000 г. и е двойно повече от област Монтана.

Социална среда

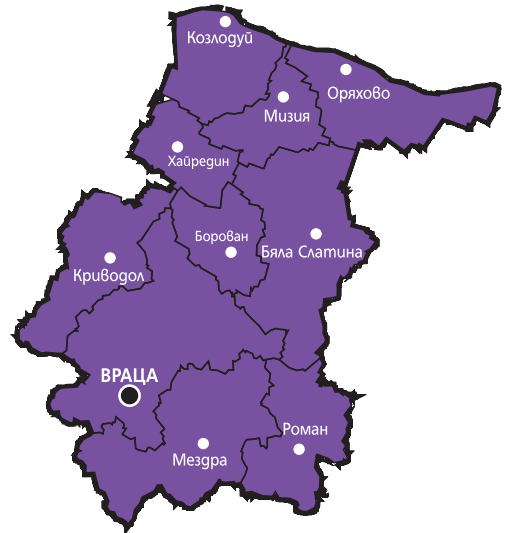
Близо 80% от анкетираните жители на областта заявяват, че не са доволни от стандарта си на живот, а като основна причина посочват ниските доходи и липсата на работа. През 2009 г. около 10% от лицата в област Видин живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, а близо половината от населението живее с материални лишения. Относителният дял на бедните спрямо линията на бедност за областта достига 29% през 2009 г., което е най-високото ниво в страната за периода 2007-2009 г.

Съотнесен към населението, броят на регистрираните престъпления срещу личността и собствеността в областта е на средни за страната нива въпреки рязкото увеличение с близо 23 % през 2010 г. Усещането за корупция е най-силно по отношение на съдебната власт и областната администрация.

Преобладаващата част от жителите на областта дават по-скоро положителна оценка за работата на местната администрация. Мнението на местните жители за качеството на околната среда е високо, като близо 80% от анкетираните са много доволни от качеството. Около 16% от анкетираните заявяват намерение да напуснат областта, ако им се удаде възможност.

Враца

БВП на човек, лв. (2009)	6979
Население (2011)	185877
Заетост, % (2011)	40,1
Територия (кв. км)	3619,8

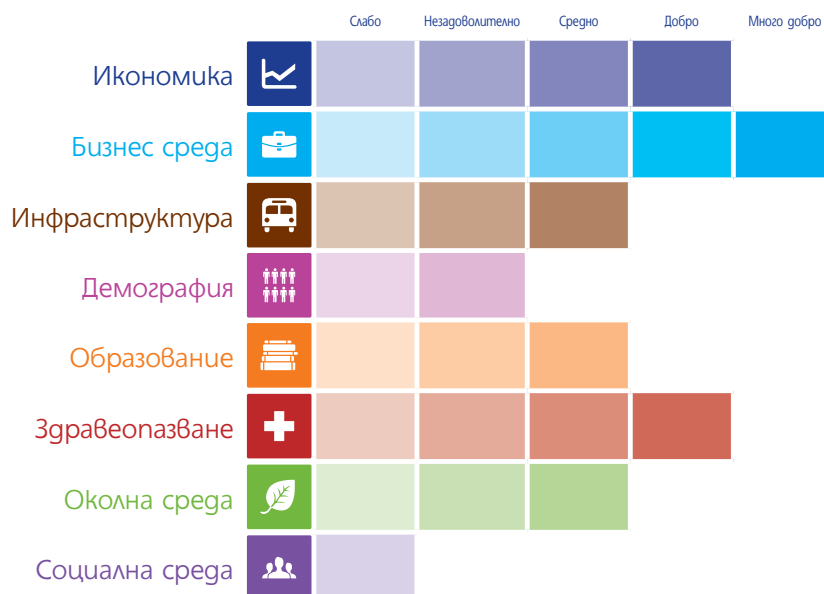

Общ преглед

Област Враца се намира в северозападната част на България. Освен областния център Враца тя включва 154 населени места, разпределени в 10 общини: Борован, Бяла Слатина, Враца, Козлодуй, Криводол, Мездра, Мизия, Оряхово, Роман и Хайредин.

В областта има добре функционираща здравна система и благоприятни на фона на преобладаващата част от страната икономически показатели. Бизнес средата в област Враца е облагодетелствана от ниско ниво на местните данъци и от добре функционираща областна и общински администрации.

Силно негативен ефект върху развитието на областта през последните десет години оказват неблагоприятните демографски процеси. Ниският стандарт на живот на голяма част от населението оказва негативно влияние върху удовлетворението от живота на местните жители. В сферите на образованието, инфраструктурата и околната среда в областта се установяват равнища, близки до средните за страната. Инвестиционната активност в областта остава ниска в сравнение с тази в други области на страната, но за разлика от общите за страната негативни тенденции броят на работещите фирми се запазва относително стабилен след 2008 година.

Икономика

В периода 2000-2009 г. Враца е областта с най-бавно нарастващ брутен вътрешен продукт (БВП) на човек от населението (около 70% ръст за периода) и една от областите с най-бавно нарастващи доходи (около 80%). Една от причините е високата спрямо средната за страната база в началото на периода. До 2003 г. произведеният продукт на човек от населението от областта е по-висок от този в области като Варна, Бургас, Пловдив, Стара Загора и София. След този период област Враца постепенно губи позиции, като през кризисната 2009 г. вече се намира на девето място по БВП на глава от населението. От 2000 г. досега заетостта остава под средните за страната нива, достигайки връх от 43,5% през 2008 г. Следва свиване с три процентни пункта до малко над 40% през 2011 г. През 2010 г. средният доход на лице от домакинството остава с около 4% над средния за страната и е съизмерим с този във Варна и Пловдив. През 2011 г. нивото на доходите отбелязва рязък спад от близо 10%.

Инвестиционната активност в областта остава висока дори през кризисните 2009 и 2010 г. В края на 2011 г. Враца е една от областите, чиито общини са усвоили най-много средства по оперативните програми на ЕС (съотнесени към населението), като по-добри резултати постигат единствено Габрово и Ловеч. Усвоените средства, измерени чрез реално платените средства към общините по сключени договори, са близо 47 млн. евро. Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи от предприятията също растат, достигайки най-високите си нива през последните 10 години през 2010 г. От 2007 г. насам през всяка следваща година нарастват и чуждестранните преки инвестиции в областта, достигайки 178 млн. евро през 2010 г. Съотнесени към населението обаче нивата им остават под средните за страната.

Бизнес среда

Враца е една от областите с най-благоприятната бизнес среда в страната. Основната причина за добрия резултат на областта се крие в ниските нива на данъчните ставки и общинските такси, които се прилагат в преобладаващата част от общините, както и относително високата оценка за работата на местната администрация.

Освен че запазват ниски нива в преобладаващата част от общините, някои данъци дори са намалени през последните няколко години. Данъчната ставка за данъка върху превозните средства е на практика уеднаквена в цялата област – 1,10 лв. на kW, като единствено в Хайредин ставката е със 7 стотинки по-висока. Според подадената от общините информация посочените ставки не са били променяни през последните няколко години. Като изключим данъка върху недвижимите имоти, данъците в община Враца са на нива под средното за самата област. Електронните услуги навлизат все по-широко в работата на администрацията, но по-голямата част от общините все още не поддържат двупосочно взаимодействие с бизнеса и гражданите. Тези наблюдения се потвърждават и от проведените анкети сред представители на местния бизнес. През 12-те месеца преди провеждането на допитването до бизнеса близо една трета от анкетираните представители са използвали електронни услуги, предоставяни от общинската и областните администрации. Близо 90% от тях обаче дават средна оценка за нивото на предоставяните услуги което може да се обясни най-вече с липсата на капацитет за осъществяване на обратна връзка по електронен път от страна на общините. Общините Враца, Криводол и Мизия са заявили висока готовност и за работа на едно гише. В това отношение към 2012 г. изостават три общини - Козлодуй, Мездра и Хайредин. Въпреки слабостите по отношение на работата на едно гише и електронните услуги преобладаващата оценка за работата на местните власти е положителна. Висока оценка получават регионалните държавни структури, както и общинската и областната администрация. Усещането за корупция в областта е сравнително ниско, като основните притеснения са за изкривяване на конкуренцията чрез променяне на местни регулации или наредби с цел обслужване на тесни бизнес интереси. Бизнесът има забележки към съдебната система, най-вече що се отнася до нейната бързина и безпристрастност.

Инфраструктура

През 2010 г. относителният дял на домакинствата с достъп до интернет е едва 27% при средни нива за страната от 33%. През 2010 г. интернет вече имат над една трета от домакинствата. За периода 2004-2011 г. относителният дял на лицата между 16 и 74 години, използвали интернет, се покачва в унисон с тенденциите в страната. В сравнение с 2006 г. през 2010 г. са отчетени близо 50% по-ниски загуби при транспорта на вода при обществените и напоителните системи – 17,89

млн. кубични метра. Съотнесено към населението на областта, постигнатата ефективност е с около 30% по-добра от средното за страната ниво.

За периода 2000-2010 г. дължината на железопътните линии в областта се съкращава с близо 80 километра, или 40%. Това се дължи на закриването на някои от железопътните маршрути в областта в резултат от реструктурирането на железопътната мрежа. За същия период дължината на пътищата, влизащи в обхвата на републиканската пътна мрежа, се повишава с едва 2%. Въпреки това гъстотата на пътната и железопътната инфраструктура в областта остава над средните за страната нива. Според мнението на местния бизнес и местното население инфраструктурата в областта не е на необходимото ниво, за да има положителен ефект върху икономическата активност и качеството на живот в областта.

Демография

За периода 2001-2011 г. населението на областта е намаляло с над 17%, което прави Враца областта с най-бързо намаляващо население след Монтана (18,1%) и Видин (22,5%). Възрастовата структура на населението в областта се влошава през целия период, като през 2011 г. на всеки трима души в работоспособна възраст се пада по едно лице на възраст над 65 години. Макар коефициентът на раждаемост да остава постоянен от 2004 г. насам, а броят на населението да се понижава, относителният дял на лицата под 14 години продължава да намалява спрямо този на лицата над 65-годишна възраст.

Процесът на урбанизация протича по-бавно от този в по-голямата част от страната, като за периода 2001-2011 г. относителният дял на населението в градовете се увеличава с едва два процентни пункта, достигайки 58,8%. Враца е една от най-рядко населените области в страната и е една от областите с по-малко от 1000 души на квадратен километър. Високите отрицателни коефициенти на естествен и механичен прираст на населението през последните 10 години са основната причина за неблагоприятната демографска картина на областта. Данните за вътрешната миграция на населението показват, че около 25% от лицата, които напускат областта през този период, се насочват към столицата.

Образование

Съотнесен към населението, броят на действащите училища остава висок, въпреки че за периода 2001-2011 г. в областта са затворени над 50 училища. За същия период броят и на учителите, и на учениците в основното и средното образование намалява съответно с 32% и 31%, което е с около 4 процентни пункта по-бърз темп от средното за страната. През последните 5 години се забелязва тенденция на намаляване на броя на преждевременно напусналите образователната система ученици. В същото време положително е, че нетният коефициент на записване на населението в V-VIII клас остава над средния за страната. Над 6% от зрелостниците не са успели да издържат държавния изпит по български език и литература за 2012 г. От 2008 г. насам постигнатият от зрелостниците среден успех остава близък, но под средния за страната.

Относителният дял на населението на възраст между 24 и 65 години с висше образование остава под средния за страната, но през последните няколко години се забелязва тенденция на увеличаване на броя на висшистите. През 2010 г. един от всеки пет жители на областта има висше образование, въпреки че през последните 10 години броят на студентите в областта се свива близо два пъти.

Здравеопазване

Враца е областта с най-много болнични заведения като съотношение към броя на местното население. Въпреки значителния спад на населението през последните 10 години броят на болничните заведения се запазва и дори се увеличава. От 2000 г. насам броят на общопрактикуващите лекари в областта е намалял с близо 10%, но този спад изостава от темпа на намаляване на населението на областта. По този начин съотношението между броя на общопрактикуващите лекари и местното население на област Враца постепенно се приближава към средните за страната стойности. Като цяло през периода от 2000 г. насам се запазва и броят на специализираните лекари в областта, а някои като кардиолозите дори бележат ръст. Чувствителен спад е налице единствено при специалистите по вътрешни болести, чийто брой намалява наполовина.

Броят на преминалите за лечение през лечебните заведения в областта е с близо 30% по-висок от средния за страната. За периода 2001-2011 г. този брой се увеличава с над 60%. Заболеваемостта от туберкулоза се запазва над средната за страната, като в съотношение с населението

заболеваемостта е по-висока само в Пловдив, Ловеч и Кюстендил. През 2010 г. 86% от населението е било здравноосигурено. Според проведените анкети сред гражданите на 25% от ползвалите здравни услуги през предходните 12 месеца им се е наложило да правят нерегламентирани плащания, за да получат нужната им услуга. Близко 13% от тях е трябвало да напуснат пределите на областта, за да получат нужните грижи.

Околна среда

Емисиите на вредни вещества в атмосферата се увеличават рязко през 2007 г., когато достигат рекордните за областта 330 тона на квадратен километър. През 2010 г. количествата на вредните вещества падат под нивата от 2001 г.

През последните десет години обемът на произвежданите битови отпадъци се свива близо три пъти, което наред с други фактори може да се обясни и с намаляването на населението на областта. Относителният дял на населението, живеещо в селища с достъп до обществената канализация, е едва 54,3% през 2010 г. при средни нива за страната от над 70%. Съотнесен към населението, проектният капацитет на пречиствателните станции остава почти непроменен за периода 2006-2010 г. на ниво близо 25% по-ниско от средното за страната. В процес на изграждане са само две нови станции – една за отпадни води и една за питейна вода. Местните жители дават средна оценка на качеството на околната среда на фона на предимно високи оценки в останалата част от страната.

Социална среда

Основните проблеми на областта са свързани с високия дял на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност (15,4%) и дела на населението, живеещо под линията на бедност (близо 24%). В контраст с това около 43% от населението живее с материални лишения, което е малко под средното за страната. Средната оценка на гражданите за работата на местните институции и удовлетворението им от различните аспекти на живота в областта са в унисон със средното за страната.

В областта се забелязва нарастващ брой на регистрираните престъпления срещу собствеността и личността. В съотношение с броя на населението престъпността е по-висока единствено в София и в област Бургас. Тези данни се потвърждават и от ниската оценка, която местното население дава на работата на съдебната власт и органите на реда. Въпреки това едва 4% от анкетиранияте граждани заявяват нагласа да напуснат областта, ако им се удаде такава възможност.

Габрово

БВП на човек, лв. (2009)	7322
Население (2011)	122117
Заетост, % (2011)	42,5
Територия (кв. км)	2023,0

Общ преглед

Област Габрово се намира в северната централна част на Стара планина и е част от Северен централен район. Областта обхваща 363 населени места, разпределени в четири общини - Габрово, Дряново, Севлиево и Трявна. 99% от населените места в областта са села.

Областта получава няколко много добри оценки – за бизнес среда, здравеопазване и качество на околната среда. Ставките по отношение на включените в изследването местни данъци и такси са относително малки, възприятието за корупция е на ниски нива, а работата на администрацията се възприема като сравнително успешна. Осигуреността с болнични заведения е на високо ниво, а дялът на здравноосигурените е значителен. Областта има най-голям брой изградени пречиствателни станции за отпадни води, висок е и дялът на населението в селища с обществена канализация. Общата оценка за състоянието на икономиката, социалната среда и инфраструктурата е добра. Най-ниска оценка областта получава за демографската си ситуация.

Към края на 2011 г. общинските администрации на област Габрово успяват да отбележат най-добра степен на усвояване на европейските средства по оперативните програми.

Икономика

Област Габрово заема трето място по тази категория след столицата и област Варна. Тя е на шесто място по БВП на човек от населението за последната година, за която има данни на регионално ниво – 2009 г. По доходи на лице от домакинството областта изпреварва с малко област Пловдив, но въпреки това има три пъти по-ниски нива от първенеца София (столица). Тенденцията на нарастване на БВП на човек от населението в последните години е възходяща и една от най-категоричните сред останалите области, изключвайки столицата.

Нивото на заетост в областта за периода 2000-2011 г. е малко над средното за страната, но през 2009 г. спада, достигайки 43% за 2011 г. при средно 45,6% за България. В същото време Габрово регистрира едно от най-ниските нива на безработица сред населението над 15 навършени години. Това се обяснява със застаряването на населението (най-силно в сравнение с останалата част на страната), т.е. хората, които могат да работят, но са безработни, са най-малка част от населението в областта в сравнение с останалите.

Областта се справя сравнително добре в привличането на чуждестранни инвестиции. За изминалия десетгодишен период те нарастват с постоянен темп с изключение на 2007 г., когато има значителен спад. Това се дължи на силната зависимост на много от фирмите към пазарите в Русия и други бивши съветски републики, които преминават през кризисен период през 2008 г. След това обаче се наблюдава възстановяване, което започва от 2009 г. и през 2011 г. областта вече е на седмо място сред останалите области по привлечени инвестиции на човек от населението. Настоящата икономическа криза засяга областта, но не в същата степен като останалите региони. Част от предприятията са малки, с добре разработен външен пазар и предлагат специфични стоки/услуги, които не се влияят сериозно от външните условия.

Въпреки добрия приток на инвестиции нивата на доходите изостават от средните за страната и на лице от домакинствата през 2011 г. се падат по 3351 лв. при средни нива от 3782 лв.

Област Габрово е първенец с най-много изплатени средства по оперативните програми на човек от населението в областта към края на 2011 г.

Бизнес среда

Областта регистрира през 2012 г. най-ниското данъчно бреме за бизнеса от гледна точка на данъка върху недвижимите имоти и този върху превозните средства. Общините Габрово, Дряново и Трявна не водят активна политика чрез местните данъци и последните остават без значителна промяна на ниски нива от 2008 г. насам. Единствено община Габрово поддържа висок патентен данък, без да го променя.

Таксата за битови отпадъци регистрира значително намаляване през 2011 г. в общините Дряново и Габрово. За сметка на това таксата за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки нараства, като това е най-значително в община Габрово през 2009 г. и в по-малка степен в община Трявна през 2005 г. Въпреки увеличенията размерите на таксите са под средните за страната.

Бизнес средата в област Габрово се оценява като една от най-добрите в страната след областите Враца, Благоевград, Смолян, Ямбол и Търговище. Корупцията се оценява на сравнително ниско ниво, но все пак е над средното за страната. Най-сериозен е проблемът при органите на съдебната власт и регионалните държавни структури, за които съответно 22,5% и 15% от бизнеса смята, че има висока или много висока корупция.

Работата на съдебните власти получава седмата най-ниска оценка в страната. Над 60% от частния сектор декларира, че има големи проблеми с безпристрастността и бързината на работа на съдебната система, а половината от бизнеса смята, че тя е средно корумпирана.

Нивото на работа на администрацията се оценява като средно. Около половината от бизнеса не смята, че местната администрация има проблем с корупцията, квалификацията на служителите и яснотата на изискванията към потребителите на административни услуги. В същото време проблеми се наблюдават при бързината на обслужването и отзивчивостта на служителите.

Инфраструктура

През Габровска област преминават две от основните пътни направления - София – Варна и Русе – Стара Загора. Областта се представя много добре при някои от индикаторите в тази категория и е най-близо до общата най-висока оценка на София (столица). Въпреки че през областта не преминава магистрален път, тя има най-високата гъстота на пътната мрежа – 24,9 км/100 км² при средна за страната 17,5 км/100 км².

През 2011 г. областта има и относително висок дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използващи интернет през последните 12 месеца.

Област Габрово регистрира и най-ниските загуби при транспорта на вода в обществената и на поителните системи – 8,65 млн. куб.м/година през 2010 г. за разлика от средното за страна 35 млн. куб.м/година и най-високата стойност от 132,62 млн. куб.м/година, отчетена в област Пазарджик.

Демография

Област Габрово е от малките по население области – към края на 2011 г. населението достига 122 117 души, което представлява намаляване с над една пета от 2001 г. насам. Над 80% от населението живее в градовете в областта, което е характерно за София-столица и област Варна. Област Габрово от години има неблагоприятни и постоянно влошаващи се демографски показатели. Сред най-критичните са застаряването на населението (в Габрово се падат най-голям брой възрастни хора над 65 г. на деца до 14-годишна възраст) и висок, стабилно влошаващ се коефициент на зависимост, измерен като отношение на възрастните хора към тези в работоспособна възраст. Основната причина за това развитие е напускането на областта на все по-голяма част от населението в активна възраст, което се активизира изключително след 2009 г., както и ниската раждаемост в сравнение с тази за страната.

Образование

Проследявайки коефициентите на записване на населението в различните етапи на основното и средното образование се забелязва, че областта подобрява показателите си в последните пет години, но въпреки това има какво да се желае. Докато записването в I – IV клас е на нива над средните за страната от 97,3% за 2011 г., то при класовете V – VIII клас индикаторът е 79,5% въпреки напредъка, а при IX – XII клас отново се наблюдават малко по-добри от средните стойности – 83,8%.

Делът на напусналите училище в област Габрово следва нивото и посоката на средния за страната. Областта е на трето място по дял на населението на възраст между 25 и 64 години с висше образование за 2010 г., достигайки 24,2%. В това отношение област Габрово е изпреварена само от София (столица) и от Варна. В областта има едно висше учебно заведение.

Здравеопазване

Област Габрово, наред с Враца, Смолян и София, е сред областите с най-добра осигуреност на болнични заведения на 100 хил. души. За 2010 г. в областта функционират 6 болнични заведения, за разлика например от Силистра (само две). Основна причина за това е фактът, че в областта не са закрити болнични заведения от 2003 г. насам и се наблюдава постоянен спад на населението. Затова и процесът на намаляване на броя на общопрактикуващите лекари в областта не успява да окаже голямо влияние в посока намаляване на достъпността, тъй като намаляването на населението е с по-бързи темпове. Затова през 2010 г. на един общопрактикуващ лекар се падат 1591 души, докато през 2007 г. те са били с 22 души повече.

През 2010 г. в областта се наблюдава неблагоприятно съотношение на заболяемите от туберкулоза и дори има леко увеличение от 2009 г., което се различава от общия тренд на намаляване в страната. В областта се наблюдава едно от най-високите съотношения на брой здравноосигурени на 100 души население – за 2010 г. те са 91 от 100 души, което е на нивата на областите Смолян и София (столица) и много над най-ниските нива в областите Велико Търново и Пазарджик – 88 на всеки 100 души.

Околна среда

Област Габрово има добро представяне по този индикатор. Основната причина е ниското ниво на регистрираните емисии на вредни вещества в атмосферата на кв.км територия, които намаляват през годините. Областта има най-добър капацитет на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води – за 2010 г. той е 6,95 хил. куб. метра за денонощие. За сравнение средният капацитет за страната е 2,96 хил. куб. метра за денонощие. Това води до по-ниско замърсяване на околната среда с отпадни води, а също и по-високо оползотворяване на водните ресурси в областта. Областта постоянно подобрява капацитета си през изминалите години. През 2010 г. започва голям проект за водния цикъл на град Габрово, финансиран с европейски средства, които цели да подобри системата чрез пречистване и снабдяване с питейна вода, както и отвеждане за пречистване на отпадна вода. През 2011 г. започват и два проекта (община Трявна и Дряново) за изграждане на пречиствателна станция за отпадни води. От 2012 г. започва изграждането на пречиствателна станция за отпадни води и в Севлиево.

Габрово е и сред първенците по дял на населението в селища с обществена канализация. За 2010 г. около 84% от живеещите в областта имат такъв достъп при средни стойности за страната от 71% и най-ниски за област Кърджали, където около 42% имат достъп до обществена канализация.

Социална среда

Габрово е една от областите, получили висока оценка в сферата на социалната среда. През 2009 г. едва 4,7% от населението живее в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност. През същата година относителният дял на бедните спрямо линията на бедност за областта е 15,9%, а малко повече от половината население попада в групата на живеещите с материални лишения. Над половината жители на областта са недоволни от стандарта си на живот, но цялостната им оценка е близка до средните стойности за страната.

Преобладаващата част от населението е доволна от жилищните условия в областта. На всеки човек от областта се пада средно по 38,7 кв.м. полезна площ от жилищата в градовете и селата, като по този показател Габрово отстъпва единствено на Монтана, Видин, Ловеч и Перник. Съотнесен към населението, броят на престъпленията е в размери, близки до средните за страната ни. В същото време Габрово е една от малкото области, в които броят на регистрираните престъпления не се покачва след 2008 г.

Въпреки доброто ниво на здравните услуги в областта над половината от местното население смятат болничните заведения за податливи на корупционни практики, а 17% от анкетираните заявяват, че им се е налагало да правят нерегламентирани плащания, за да получат нужната им услуга. Един на всеки четирима жители е трябвало да напусне територията на областта, за да получи нужната помощ. Не е особено високо доверието и в органите на съдебната власт, като около 40% от гражданите оценяват нивото на корупция като високо или много високо. Въпреки високата оценка, която областта получава в социалната сфера, нагласи да сменят местожителството си показват около 22% от анкетираните.

Добрич

БВП на човек, лв. (2009)	5377
Население (2011)	188974
Заетост, % (2011)	42,2
Територия (кв. км)	4719,7

Общ преглед

Област Добрич е разположена в североизточната част на България. Състои се от 9 общини с 214 населени места. Икономиката на областта е като цяло в незадоволително състояние. Добре се развива единствено селското стопанство, но то няма нужния капацитет, за да създаде достатъчно работни места. Въпреки че областта има излаз на море и привлича немалък обем чуждестранни инвестиции, стопанската активност във вътрешността постепенно намалява и все повече хора търсят препитание на други места.

Не се прави достатъчно по отношение на бизнес средата, образованието и здравеопазването, включително и за задържане на специалистите в двете бюджетни системи. Инфраструктурата в областта също е в незадоволително състояние.

Ниските доходи и липсата на перспективи карат много хора в работоспособна възраст да напускат областта. Много висок е и броят на тези, които биха се преместили да живеят в чужбина.

Като плюсове могат да се изброят качеството на околната среда и до известна степен - работата на администрацията. Все пак гандьната политика на местно ниво е ориентирана към бизнеса.

Икономика

Област Добрич е с БВП на човек от населението, равен на 60% от средния за страната и 25% от този на София (столица). Въпреки това доходите на лице от домакинството се движат на по-високи нива – около 80% от средните през последните три-четири години. Заетостта в областта традиционно е по-слаба от средното, а безработицата се движи на нива доста над средните стойности за страната особено през последните три години. От област с добре развита хранително-вкусова и дълга лека промишленост, Добрич се е превърнал в предимно земеделска територия. С навлизането на модерни технологии и механизация в селското стопанство намалява и нуждата от работна ръка. Ето защо през последните години много хора разчитат на сезонна работа по морето или търсят работа в чужбина, предимно в Испания и Гърция. Относително стабилна остава шивашката промишленост.

Област Добрич се класира сравнително напред по размер на привлечените преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ), както и по инвестиции на човек от населението. Основната част от инвестициите са насочени в областта на туризма, възобновяемите енергийни източници (ВЕИ), а отскоро и в търговията и по-конкретно – в големите вериги хранителни супермаркети.

Добрич е сред десетте области, чиито общински управи са усвоили най-много средства на глава от населението по оперативните програми на ЕС – 70,8 евро на човек към края на 2011 г., или 13,4 млн. евро в абсолютна стойност.

Бизнес среда

Общата оценка за бизнес средата в област Добрич е с 0,4 пункта над средната за страната. Като цяло местната администрация и съдебната власт работят по-скоро добре на фона на средните резултати за страната. Бизнесът оценява квалификацията на работещите в общинските администрации на доста високо ниво. Усещането за нивото на корупцията сред представителите на различни институции е относително ниско.

Местните данъци като цяло са по-високи от средното за страната, особено що се отнася до данъка върху превозните средства и леките автомобили. По отношение на местните такси обаче Добрич е доста по-конкурентна от повечето области заради ниската си такса смет.

Бизнесът в областта плаща най-скъпата вода в страната. Причината е във високата неефективност на водния сектор и големите загуби по водопроводната мрежа.

Инфраструктура

Инфраструктурата в област Добрич се оценява като незадоволителна. Областта остава встрани от основните транспортни коридори и едва ли е изненада, че шосейната мрежа се е увеличила съвсем незначително през последните десет години. Състоянието на съществуващите пътища също е лошо. Липсва и жп инфраструктура – областта е една от най-слабо покритите с жп линии с едва 1,3 км на 100 кв. км.

Добрич изостава значително по показателя дял на домакинствата с достъп до интернет – малко над една трета от всички домакинства имат такъв достъп, при 67% за първенеца София (столица). Въпреки това областта се представя малко по-добре при ползването на интернет, което говори, че много хора ползват глобалната мрежа извън своето жилище.

Загубите по водопроводната мрежа в област Добрич са над средните за страната и се очертават като сериозен проблем. Това се изтъква и като основна причина за високата цена на водата. По този въпрос, изглежда, се работи, защото загубите са намалели с близо 15% през последните пет години.

Демография

Демографската ситуация в област Добрич изглежда малко по-зле в сравнение с общата за страната. Населението трайно се свива, като за десет години намаляването е с 12%. Този процес е обусловен, от една страна, от ниската раждаемост, съответно отрицателния естествен прираст на населението, чийто коефициент е средно -4,9‰ за периода 2001-2011 г., а, от друга – от постоянната миграция на населението към други области на страната или в чужбина.

Жителите на област Добрич мигрират най-вече към Варна – над 20% от преместилите се предпочитат да се установят там. Едва след това се нареждат София (столица) и чужбина, като емиграцията извън България, както в много други области, се засилва след 2009 г. Причината за това най-вероятно е в намаляващите възможности за намиране на работа покрай икономическата криза, засегнала страната.

Делът на градското население в областта е под средния за страната – 68,9% към 2011 г. Въпреки това по отношение застаряването на населението Добрич стои сравнително добре спрямо повечето други области. На 100 души в работоспособна възраст се падат 27 на възраст над 65 г., а на 100 души от 0 до 14 г. – 132 над 65 г.

Образование

Качеството на образованието в област Добрич е на равнище малко под средното за страната. Коефициентът на записване в I-IV клас през 2011 г. (94,8%) спада спрямо година по-рано и вече е под средния за страната с един процентен пункт. По-притеснителното е, че голям брой ученици отпадат на следващите етапи от образователната стълбица. Коефициентът на записване в V-VIII клас спада до 83,4%, а в IX-XII се срива до едни от най-ниските нива за страната – 70,2%. Съответно делът на напусналите образователната система като процент от всички учащи е един от най-високите през последните десет години. Статистиката показва и много висок процент на учениците, които повтарят годината. При интерпретацията на тези показатели следва да се има предвид, че в областта има достатъчна образователна инфраструктура, ако се съди по броя на училищата и преподавателите, които превишават средните стойности за страната.

Резултатите от матурите се движат малко под средните за страната в годините между 2008 и 2011, като едва през 2012 г. леко ги надвишават. Делът на неуспелите на изпитите е сред най-ниските през последните две години.

В областта има колеж по туризъм, който си партнира както с български, така и с чужди работодатели. Това дава възможност за провеждането на професионални стажове, като немалка част от завършилите кадри започват работа по специалността си извън България.

Това, което би могло да даде допълнителен тласък на образованието, както и да накара част от младите хора да останат да работят в областта, е откриването на аграрен университет в Добрич. Акредитация за такъв има от пет години насам, но гласуването от Народното събрание продължава да се бави, като има съмнения за натиск от страна на други университети.

Здравеопазване

Качеството на здравните услуги в областта се оценява като добро. Броят на лечебните заведения на глава от населението е над средния за страната. В областта няма затворени болници въпреки намаляващото население, а осигуреността с общопрактикуващи лекари е добра. Проблемна обаче е липсата на медицински специалисти като кардиолози и особено специалисти „вътрешни болести“. Наблюдава се тенденция лекарите от областта да емигрират в чужбина през последните години. За една трета от хората равнището на корупция в болниците е притеснително, независимо че то е близко до това за страната. На един от всеки десет, ползвали медицински услуги през последните 12 месеца, му се е налагало да извършва нерегламентирани плащания. Една трета от хората са потърсили здравна помощ извън рамките на областта, което е сравнително високо спрямо средните проценти за страната.

Социална среда

Показателят за социална среда изпреварва средните нива за страната с 8,5 пункта. Една от основните причини за това е добрата оценка на гражданите за работата на институциите, която е сред най-високите заедно с Варна, Бургас и Търговище.

Сред плюсовете на областта е относително ниското ниво на престъпност. Броят на престъпленията срещу личността и собствеността освен това спада постоянно през последните десет години, и то с темпове много по-бързи от средните за страната. Това се отразява и върху относително високото чувство за сигурност в областта.

Донякъде в контраст със слабата икономическа активност делът на домакинствата, живеещи с материални лишения, е с една четвърт под средния за страната. Това не може да промени факта, че основен проблем пред населението остава ниският стандарт на живот. Като се има предвид общата неудовлетвореност от работното място, едва ли е изненадващо, че все повече хора търсят препитание извън областта. Според проучването, проведено сред гражданите, склонността към емиграция извън областта е относително висока, като близо една трета от населението би се преместило за постоянно да живее в друга област.

Околна среда

По показателя околна среда Добрич се класира по-добре от средното за страната. Най-големият плюс на областта са ниските нива на вредни емисии в атмосферата, което е нормално за един предимно земеделски район. Налице е доста над средния за страната капацитет на пречиствателните станции за отпадни води към 2010 г. В процес на изграждане към 2012 г. са пречиствателни станции за питейна вода в Каварна и Шабла, както и за отпадни води в Тервел. Основният проблем е свързан с увеличаването на битовите отпадъци на глава от населението в областта през последните десет години, при положение че в национален план се наблюдава спад. Добрич изостава и по отношение на канализационната инфраструктура – 67,7% от населението живее в селища с обществена канализация при 70,6% средно за страната.

Кърджали

БВП на човек, лв. (2009)	5076
Население (2011)	152474
Заетост, % (2011)	39,2
Територия (кв. км)	3209,1

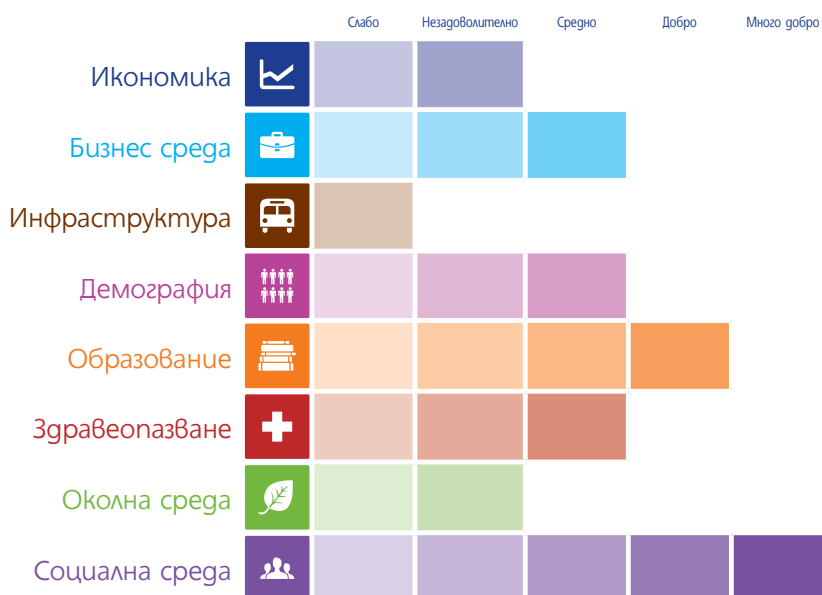
Общ преглед

Област Кърджали е разположена в Южния централен регион на България. Освен областния център Кърджали тя включва 471 населени места, разпределени в 7 общини: Кърджали, Ардино, Джебел, Кирково, Крумовград, Момчилград и Черноочене.

Демографските развития в областта са по-благоприятни спрямо преобладаващите процеси в страната, като проблемите основно са свързани с механичния прираст на населението. Преобладаващото селско население е отличителна черта на областта и обуславя икономическите реалности, по-конкретно слаба икономическа активност и ниска заетост, които от своя страна са основен фактор за бедността в областта.

Интересни процеси се наблюдават в образованието. От една страна, се откроява силно средно образование, но, от друга страна, процентът на висшестите сред възрастното население е рекордно нисък за страната, което обяснява и липсата на квалифицирани кадри.

Икономическите предизвикателства не пречат на гражданите на Кърджали да бъдат сравнително щастливи. Малкото престъпления и добрата околна среда са ключовите фактори, които обясняват удовлетвореността от живота.

Икономика

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в област Кърджали е на относителни ниски нива спрямо средните за страната. Въпреки това областта бележи подобрение – традиционно най-бедната област през последните години успя да изпревари 5-6 области, сред които Силистра, Сливен, Видин, Разград и Монтана. Заетостта в областта е една от най-ниските в страната, като в резултат на кризата се е свила до под 40% заети (сред населението на 15 и повече години). Официалните данни за безработицата показват озадачаващо ниски нива, но и самата статистика посочва, че извадката не е достатъчно голяма, което съответно поставя под въпрос и данните. Разминаването донякъде се обяснява и от много ниските нива на икономическа активност, което означава, че много хора, които не работят, не се броят официално като безработни.

През последните години се отчита известен ръст на броя на предприятията на човек от населението, но Кърджали продължава да бъде на дъното заедно с Търговище и Монтана. Наблюдава се известна обвързаност на икономическите реалности в областта с политическите процеси в страната – например при обществените проекти в строителството и политиката към мюлти-производителите.

Към края на 2011 г. изплатените европейски средства по оперативните програми към общинските администрации в областта са малко над 31 млн. лв., което, съотнесено към броя на населението, е високо спрямо другите области. Преките чуждестранни инвестиции са сравнително малко, като съотнесени на човек от населението, са сходни на тези в Шумен и Ямбол.

Бизнес среда

Местните данъци и такси в местните общини са около средните за страната – единствено таксите върху битовите отпазъци са отчетливо по-високи спрямо повечето други области. В самия град Кърджали местните данъци са сравнително ниски спрямо другите областни центрове.

Възприятието на бизнеса за корупция в областта е сравнително добро, тъй като показва по-ниско ниво на корупцията спрямо средните стойности за страната. Нерегламентираните плащания се случват рядко и то най-често при обществените поръчки. Тези възприятия се прокрадват и при оценката на работата и взаимодействието с местните власти – отново по-скоро положителна оценка.

Административните услуги в общините продължават да бъдат предизвикателство. По оценки на самите общини в областта степента на предоставяне на електронни услуги е най-често на ниво „едностранно взаимодействие“ (2-ра степен от четири възможни), докато работата на едно гише е най-често на „развиващ се“ етап (2-ри от четири възможни). Оценките на бизнеса за електронните услуги са сравнително високи, но в същото време едва една на всяка четири фирми е ползвала подобни услуги, като най-често се има предвид изтеглянето на бланки и формуляри.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта е на нива над средните за страната. Железопътният транспорт е слабо представен, като гъстотата на железопътните линии е една от най-ниските за страната. По-ниска е само в Смолян, която е единствената област без железопътни линии, както и в Добрич.

Кърджали се характеризира с най-малко загуби на вода по водопреносната мрежа, съотнесени към броя на населението, като те са сравними с Видин и Силистра.

Достъпът до използваемостта на интернет в Кърджали очевидно е проблем, като резултатите са сред най-ниските в страната. Относителният дял на домакинствата с достъп до интернет е под 30%, докато в страната почти всяко второ домакинство има достъп. Все пак през последната година се бележи ръст, който доближава областта до средните стойности за страната.

Проучването сред бизнеса показва, че инфраструктурата се възприема по-скоро положително от бизнеса и рядко се посочва като водеща пречка пред развитието. Гражданите също посочват удовлетвореност от състоянието на инфраструктурата, но отдават повече значение на други аспекти на живота си като околна среда и сигурност.

Демография

За периода 2001 – 2011 г. населението на област Кърджали е намаляло с близо 7%, което е сравнително бавен темп на свиване на фона на средните стойности за страната. Естественят прираст на населението е отрицателен както и във всяка друга област в страната, но нивата са ниски и близки

до нулата подобно на Варна, Благоевград и Сливен. Отрицателният механичен прираст на населението обаче е висок, като в някои години (2009 и 2010) населението е спадало с над 1000 души само заради миграцията, а изселването в посока чужбина е било значително. През 2011 г. тези процеси се успокояват в цялата страна и съответно се свиват наполовина и в Кърджали.

Кърджали е областта с най-голям дял на населението в селата – малко под 60%. Единствено Разград и Силистра наподобяват Кърджали със своето предимно селско население. Коефициентът на възрастова зависимост е по-добър от средния за страната, като населението на възраст над 65 г. е с 20% повече спрямо населението на възраст до 14 г. Въпреки това демографските процеси следват общите тенденции за страната и съответно се влошават. За сравнение през 2006 г. отношението между възрастните (над 65 г.) и младите (до 14 г.) е било едно към едно. През 2001 г. населението в трудоспособна възраст (15-64) е близо четири пъти повече от населението на възраст над 65 г., което стои сравнително добре на фона на страната.

Образование

За периода 2001-2011 г. броят на учениците в област Кърджали спада с над 30%. Това логично води и до по-малко училища – от 129 през 2001 до 82 през 2011 г., както и до сериозен спад на преподавателите. Подобни процеси са характерни за повечето области и, общо взето, следват тенденциите за страната. Все пак област Кърджали се характеризира със сравнително повече преподаватели на всеки 1000 ученици – единствено Смолян я изпреварва по този показател. Кърджали и Смолян са и областите с най-малко население на едно училище.

Напусналите образователната система са под 2% от всички учащи през 2011 г., като това е най-доброто постижение за Кърджали през последните 10 години и сравнително по-добро спрямо средните стойности за страната. Процентът на второзодници също е нисък.

Оценките от матурата по български език и литература през 2012 г. са високи (средно 4,48 за областта), като единствено област София се представя по-добре. Процентът на неиздържалите, тоест получили оценка под среден 3, също е сравнително нисък – около 4% за 2012 г.

В областта няма университет, но има филиали на Минно-геоложкия и Пловдивския университет. Двете учебни заведения привличат студенти и от съседните области, което носи ползи на областния център. Въпреки това Кърджали е областта с най-нисък процент висшисти – едва 10% от населението на възраст 25-64 г. е с висше образование, докато средните стойности за страната са двойно по-високи. Това обяснява донякъде и икономическите проблеми в областта, както и липсата на квалифицирани кадри.

Здравеопазване

Преминалите болни през лечебните заведения в Кърджали традиционно се запазват на ниски нива – 178 на всеки 1000 души от населението през 2011 г. Лекарите в областта, претеглени спрямо населението, са много малко спрямо средните нива за страната и това неблагоприятно съотношение се отнася както до общопрактикуващи лекари, така и до кардиолозите.

Интересен феномен се наблюдава при здравноосигурените лица в областта. По официални данни здравноосигурените лица в Кърджали през последната година (2011) са повече от населението на областта. Странният ръст на здравноосигурените се случва през 2009 г., когато се появяват нови 30 хил. здравноосигурени лица. Остава отворен въпросът какво е причинило подобна аномалия, която не се наблюдава никъде другаде в страната.

Нерегламентираните плащания за здраве не са честта практика – един на десет граждани, ползвали медицински услуги през последните 12 месеца, посочва, че е правил подобни плащания. Всеки трети обаче посочва, че му се е налагало да пътува извън областта, за да ползва здравни услуги. Последното е ясна индикация, че проблемите с предоставянето на здравни услуги в областта са сериозни.

Околна среда

Областта се характеризира с ниски емисии на вредни вещества в атмосферата, като по-малко се наблюдават само в Смолян, Монтана и Добрич. Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население спадат чувствително през 2010 г. и са на много ниски нива наред с области като Монтана и Разград.

Едва малко над 40% от населението е в селища с обществена канализация, което се обяснява с преобладаващото селско население. Официалните данни сочат за много нисък проектен капацитет на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (обществени услуги). През последните две години се работи в тази област, като в процес на изграждане са три нови пречиствателни станции към 2012 г.

Допитването до хората показва, че те са изключително доволни от околната среда (природа, вода, въздух) в областта за разлика от други аспекти на живота им, сред които доходи, работа и инфраструктура.

Социална среда

През 2010 г. близо 70% от живеещите в областта са попаднали в графата на живеещи с материални лишения, тоест изпитващи трудности да посрещнат основни свои нужди. Единствено в Ямбол този процент е по-висок, докато средните стойности за страната са под 50%. Интересно е, че област Кърджали се характеризира с ниски нива на относителна бедност, което говори за по-равномерно разпределение на доходите. На практика населението в областта е бедно, но сравнително равно в своята бедност. Това се вижда както от „коефициента на Джини“, така и от отношението между доходите на най-бедните и на най-богатите домакинства, изчислявани от НСИ. С други думи, проблемът не е в разпределението на доходите, а в това, че доходите по принцип са ниски. Кърджали е една от най-сигурните области в страната, като въпреки лекия ръст през последните години за 2010 г. са отчетени едва 7 престъпления на всеки 1000 души от населението. Единствено в Смолян тези показатели са по-добри. Гражданите също са удовлетворени от сигурността, което, с няколко изключения, не е характерно за страната.

Населението на Кърджали може да бъде определено като щастливо въпреки икономическите проблеми в областта. Гражданите посочват, че удовлетвореността от живота им е подхранвана основно от околната среда, сигурността и жилищните условия. Образование, здраве и социален живот също допринасят за удовлетвореността от живота. На другия полюс неудовлетвореността от живота е провокирана предимно от ниските доходи и ограниченията в потреблението.

Гражданите дават сравнително висока оценка за работата на институциите в областта, като с високи оценки се открояват полицията и училищата. Посочени са проблеми с корупцията по отношение на органите на съдебната система и болниците.

Попитани дали биха се преместили в друга област за постоянно местоживееене, един на всеки шестима граждани е отговорил утвърдително. Въпреки това повече от половината категорично са заявили, че нямат желание да се местят в друга област. От направения анализ следва, че проблемите на областта се коренят в икономиката, като голямото предизвикателство са заетостта и доходите.

Кюстендил

БВП на човек, лв. (2009)	5316
Население (2011)	135945
Заетост, % (2011)	42,8
Територия (кв. км)	3051,5

Общ преглед

Област Кюстендил е разположена в Югозападна България и обхваща 181 населени места в 9 общини - Бобовдол, Бобошево, Дупница, Кочериново, Кюстендил, Невестино, Рила, Сапарева баня, Трекляно. Около 69% от населението живее в градовете.

В областта са регистрирани ниски доходи на човек от населението, ниски нива на заетост на хората в работоспособна възраст, слаб приток на чужди инвестиции и недостатъчно изплатени на общините средства от европейските фондове.

Качеството и достъпността на образователната и здравната система също са на ниски нива, като през последните години влошават състоянието си. Оценките на населението за работата на администрацията са ниски, а възприятията за корупция са високи.

Качеството на околната среда е под средното за страната, въпреки че се подобрява. Оценката за развитието на инфраструктурата е на средно ниво, като се наблюдават негативни процеси на увеличение на загубите при транспортиране на вода. Оценката на населението на инфраструктурата е изключително слаба.

Икономика

Областта има едно от най-ниските нива на БВП на човек от населението – през 2009 г. той е 5142 лв. при средно за страната 9007 лв. Това основно се дължи на факта, че около 40% от доходите на домакинствата са от пенсии и други социални плащания, но също така и на ниската заетост и недостатъчните инвестиции.

Заетостта на хората над 15-годишна възраст е на ниски нива и дори намалява, достигайки 43%. Дори и при добрите икономически условия през 2008 г. заетостта едва успява да достигне 50%, което показва хроничен проблем с възможностите за създаване на нови работни места.

Дори в условията на бърз икономически растеж и рекорден приток на преки чужди инвестиции в страната през 2006-2008 г., областта отбелязва намаляване по този показател, което пък говори за постоянна непривлекателност и неспособност на региона да се възползва от благоприятната конюнктура.

Доходите на човек в областта са на средно за страната ниво през 2011 г., достигайки 3534 лв., което ги прави съизмерими с областите Шумен, Ямбол и Сливен. Въпреки че за изминалите десет години нивото на доходите в областта нараства с едни от най-бързите темпове спрямо останалите области, те не успяват да достигнат средните за страната.

На фона на ниските нива на инвестиции и заетост още повече изтъква фактът, че Кюстендил има едни от най-ниските нива на изплатени средства по оперативните програми към общините от областта в края на 2011 г. Тази незадоволителна усвояемост отразява проблемите, които администрацията среща при изготвянето и реализирането на добри проекти.

Бизнес среда

Най-активната по отношение на местните данъци е община Рила, която през 2012 г. повишава ставките за бизнеса на данъка върху недвижимите имоти и патентния данък, достигайки по-високи от средните за страната нива. Останалите общини почти не променят ставките от 2008 г. насам, като ги запазват на относително ниски нива.

По отношение на местните такси се наблюдава по-активна политика, като тя е най-динамична в общините Бобов дол и Дупница в посока намаляване на таксата за битови отпадъци и за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки, докато в община Кочериново има значително увеличение на таксата за битови отпадъци от 2009 г. насам, достигайки най-високото ниво, наблюдавано в цяла България през 2012 година.

Областта има третата най-лоша бизнес среда в страната след областите София (столица) и Перник. Тя се нарежда на последно място по качество на електронните услуги и на второ място по най-високи възприятия на населението за корупция след област София. Според оценките на бизнеса корупцията е най-ниска в полицията, но дори и там около 25% от частния сектор смятат, че е висока. Над 40% смятат, че корупцията е много висока в съдебната система.

Според 40% от запитаните в частния сектор основните проблеми на администрацията са бавното обслужване и практиката за плащане на подкупи.

Инфраструктура

През територията на областта не преминава магистрален път, но въпреки това тя има средно за страната ниво на гъстота на пътната мрежа и на жп линиите. От състоянието на пътната мрежа към 2011 г. 76% се третокласни пътища, 9% - второкласни, и приблизително 15% - първокласни. Предвид това разпределение логично е недоброто състояние на голяма част от пътищата, по които се осъществява сухопътният транспорт поради планинския релеф на областта.

Неблагоприятни са показателите за водоснабдителната система в областта. През последните години се наблюдава увеличение на регистрираните загуби при транспорта на вода през обществената мрежа и напоителните системи, но въпреки увеличението загубите в областта все още са под средното равнище за страната.

Другото негативно развитие е изоставането на областта при индикаторите за достъп до интернет. Двойното нарастване за периода 2007-2011 на дела на домакинствата с достъп до интернет не спомага за общото представяне на областта, която има стойности по-ниски от средните за страната – 35,2% при средно 45%. Данните за дела на лицата на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през последните 12 месеца, показват по-слабо увеличение през изминалите години, поради което тези дялове все още са по-ниски от стойностите за страната. През 2011 г. те са 24,2%, което е най-ниската стойност сред всички области при средна от 51,1% за страната и най-висока стойност от 78,7% за столицата.

Демография

През 2011 г. в област Кюстендил са регистрирани 135 945 души, което поставя областта на десето място по население и на седмо място по най-голям абсолютен спад на живеещите в нея за последните десет години. През 2010 г. статистиката отчита рекорден брой хора, напуснали областта, в сравнение с предишните години, като се наблюдава почти двойно увеличение на изселените се. Област Кюстендил е сред областите, които регистрират високи постоянни отрицателни коефициенти на естествен прираст – средно над минус 9‰ годишно за периода от 2001 г. насам, което води до силно влошаване на възрастовата структура. През 2011 г. областта е третата с най-висок коефициент на зависимост (възрастните хора към децата до 14 г.) и петата с най-висок коефициент на зависимост, измерен чрез съотношението на възрастните към хората в трудоспособна възраст. Около 27% от анкетиранията хора в областта твърдят, че биха емигрирали, което е над средното за страната. Основни дестинации на напусналите областта са чужбина, столицата, областите Благоевград и Перник.

Образование

Намаляването на населението силно допринася за рязкото намаляване на броя на учениците в основното и средното образование в периода 2000-2010 г., както и на броя училища, които след закриването на 25 училища достига 49. Това води до влошаване на отношението преподаватели на един ученик, като областта е в групата на областите Кърджали, Смолян, Добрич, Разград, Търговище и Шумен с влошаващо се съотношение, което неминуемо оказва влияние върху качеството на образованието. През 2012 г. се наблюдава висок дял на учениците с оценка под 3 на матурата по български език и литература. Той достига незавидните 8%, отбелязвайки покачване от предходните четири години и поставяйки областта на четвърто най-неблагоприятно място по дял на ниските оценки. В същото време област Кюстендил има ниски нива на напуснали образователната система ученици. Отчита се постоянно подобряване по този показател за последните десет години, т.е. все повече ученици остават в системата, но резултатите се влошават. Последното наблюдение се потвърждава и от оценките на населението за качеството на образованието, които са по-ниски от средните за страната.

Здравеопазване

Област Кюстендил се характеризира с едни от най-неблагоприятните показатели за достъпност и качество на здравните грижи, като в това отношение попада в една група със Силистра, Търговище, Пловдив и Разград. Областта е сред най-малките по население и затова от години поддържа и малък брой болници – през 2011 г. те са само пет на брой. Докато през 2010 г. областта получава средна оценка за осигуреността на населението с болнични заведения, то затварянето на две заведения през 2010-2011 г. веднага се отразява на оценката и в момента вече се падат средно по 3,68 болнични заведения на 100 хил. души, което е под средното за страната (4,4). Същото развитие се наблюдава и при индикатора за брой на населението на един общопрактикуващ лекар – през 2010 г. на един лекар са се паднали средно 1443 души, докато през 2011 бройката вече е 1477 души, или с 34 повече. Това се дължи и на намаляването на броя на общопрактикуващите лекари в областта с 8 лекари за 2010-2011 г.

В периода 2008-2010 г. се наблюдава намаляване на заболяемите от туберкулоза хора, но въпреки това областта е на първо място като отношение на броя заболяемите от туберкулоза на 1000 души. Регистрира се и стабилно увеличение на броя на преминалите болни през лечебните заведения за болнична помощ на хиляда души от населението – от 166 през 2001 г. до 265 души, дължащо се на застаряване на населението. Възприятата за корупция в здравеопазването са на най-високи нива спрямо всички останали области. През 2010 г. в област Кюстендил на 100 души население здравноосигурените са 88 души.

Социална среда

През 2009 г. близо две трети от населението на областта попада в групата на хората, живеещи с материални лишения. Въпреки това относителният дял на бедните в областта постепенно намалява наред с дела на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, като и двата показателя падат под средните за страната нива. До голяма степен тази положителна тенденция може да се обясни с постигнатите през 2007 и 2008 г. високи за областта нива на заетост на населението над 15 г. от близо 50%. Последвалата стагнация на доходите и спад

в заетостта в периода след 2009 г. създава предпоставки за постепенно обръщане на тенденцията и повторно увеличаване на броя на хората, живеещи под линията на относителната бедност за областта.

Кюстендил е една от областите с най-ниска оценка в категорията „Социална среда“, като по-нисък резултат има в областите Стара Загора, Перник, Сливен и Ямбол. Въпреки че нивото на доходите в областта е само с 8% по-ниско от средното за страната, близо 75% от населението не е доволно от стандарта си на живот. Близо 60% от анкетираните определят корупцията в съдилищата и органите на съдебната власт като висока. Ниското качество на предлаганите здравни услуги в областта е принудило повече от половината нуждаещи се от здравни услуги да напуснат пределите на областта, за да получат нужната им здравна услуга.

Околна среда

Въпреки намаляването на вредните емисии в областта те все още са на ниво около три пъти по-високо от средното за страната през 2010 г. За замърсяването на околната среда допринасят някои промишлени предприятия, както и фактът, че значителна част от населението все още използва твърдо гориво за отопление, което в комбинация със затворения планинско-котловинен характер на терена засилва нивото на замърсяването. През последните години екологичната обстановка се подобрява, като промяната се дължи на ограничената производствена дейност от фирмите замърсители и на усиленото прилагане на екологични мероприятия. Община Кюстендил има две пречиствателни станции – една от 70-те години и една, открита през 2011 г., изградена по програма ИСПА. Това е причината тя да има почти двойно по-голям капацитет на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води в сравнение със средния за страната. Общините Дупница и Кочериново също имат подобни станции, а Сапарева баня и Бобов дол са в процес на изготвяне на проекти и кандидатстване за изграждане на станции на техните територии.

Общините в областта са относително активни в кандидатстването и получаването на финансиране за изграждане и реконструкция на канализация и водопроводна мрежа, което е причина областта да отбелязва напредък в последните години по този показател. Въпреки това Кюстендил все още изостава от средните за страната стойности, като около две трети от населението има достъп до обществена канализация.

Обемът на събраните битови отпадъци на човек в областта постоянно намалява и достига средните за страната през 2011 година. Трябва да се отбележи, че община Кюстендил от 2008 г. насам има подадени няколко проекта по оперативна програма „Околна среда“, но всичките са прекратени.

Ловеч

БВП на човек, лв. (2009)	5784
Население (2011)	140597
Заетост, % (2011)	40,5
Територия (кв. км)	4128,8

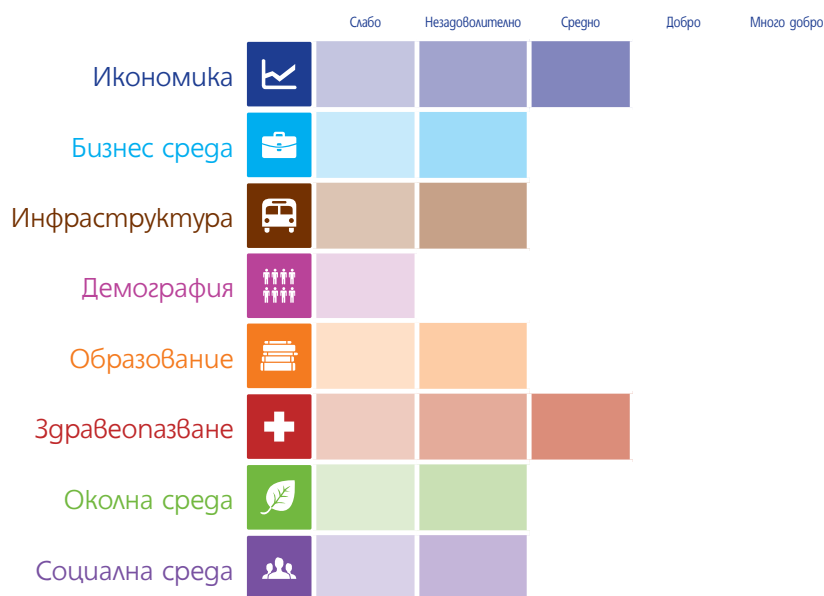

Общ преглед

Област Ловеч е разположена в Северозападна България и включва 143 населени места в осем общини - Априлци, Летница, Ловеч, Луковит, Тетевен, Троян, Угърчин и Ябланица.

Областта получава ниски или незадоволителни оценки в почти всички категории с изключение на икономика и здравеопазване. Доходите са на ниско ниво, заетостта – също, а чуждите инвестиции нарастват леко, но са недостатъчни, за да променят коренно оценката за областта. Една от причините за относително незадоволителните резултати е недостатъчно добрата работа на местната администрация, която според бизнеса и гражданите не се справя успешно със задачите си. Средното ниво на данъчните ставки за данъците върху недвижимите имоти и годишния патентен данък за търговия на дребно са едни от най-високите в цялата страна. По отношение на местната власт положителна характеристика на областта е способността на общините да се възползват от средствата по оперативните програми на ЕС.

Областта заема предпоследното място по лоши демографски показатели сред всички области. Основните слабости в социалната среда са следствие от ниския стандарт на живот на населението.

Икономика

Икономическите резултати на областта като цяло са под средните за страната. БВП на човек от населението през 2009 г. е 5784 лв., което е доста сходно с нивата на съседната област Велико Търново и нарежда областта на дванадесето място сред всички области. Най-висок БВП/на човек областта регистрира през 2004 г., но оттогава разликата със средното ниво за страната расте и през 2009 г. е най-голяма.

Преки чуждестранни инвестиции на човек от областта през изминалия десетгодишен период постоянно нарастват, но не успяват да догонят средните за страната нива, като има единадесет области с по-високи стойности през 2010 г.

Нарастването на доходите на домакинствата спира през 2008 г. и областта е една от десетте, която регистрира спад. Нивото от 2825 лв. на лице от домакинствата през 2011 г. поставя областта на четвърто място по най-ниски стойности.

Заетостта в региона традиционно също е на ниски нива – най-висока заетост има през 2007 г. (47,9%), но през 2011 г. отново спада и достига незавидните 40,5%.

Областта заема второ място по успеваемост на общините си в усвояването на средствата по оперативните програми – към края на 2011 г. на човек в областта се пада по 266 евро при средно за страната 105 евро.

Усещането на населението е за леко възстановяване на икономическата активност, но с много бавни темпове.

Бизнес среда

Основен проблем пред бизнеса в областта остава сравнително високото ниво на местните данъци и ставки. Въпреки чувствителните разлики в данъчната политика на отделните общини средното ниво на ставките за данъците върху недвижимите имоти и годишния патентен данък за търговия на дребно са едни от най-високите в цялата страна.

Усещането на местния бизнес за нивата на корупция е на средни за страната нива. Подчертано ниско доверие във водещите държавни и местни институции обаче имат едва между 10 и 20% от бизнеса, а само 9% от представителите на бизнеса смятат, че корупцията в общината е висока. Нерезгламентираните плащания също се срещат рядко. Чувствително под средното за страната остава доверието в съдебната власт, като над 50% от анкетиранияте, които са били страна по дело пред последните дванадесет месеца, поставят под съмнение нейната безпристрастност и неподкупност. Съдебната власт се ползва с по-нисък авторитет единствено в областите Шумен, Монтана и Варна.

Проблем остава ниското ниво на предоставяне на електронни услуги от местните администрации. Едва 13% от анкетиранияте представители на местния бизнес са ползвали такива услуги през дванадесетте месеца преди допитването, като преобладаващата част са ползвали само базови услуги като теглене на бланки и формуляри по електронен път. Качеството на предоставяните услуги получава една от най-ниските оценки в страната, като на този етап възможност за двупосочно взаимодействие между администрацията и бизнеса е възможна само в община Ловеч. Общините Тетевен, Ловеч и Априлци заявяват най-голяма готовност за предоставяне на услуги на едно гише, но като цяло нивото на административните услуги остава ниско.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта е малко над средната за страната през 2011 г. През територията на областта преминава магистрала „Хемус“, но преобладаващите пътища са третокласните (74%), следвани от първокласните (14%) и второкласните (10%). През територията на областта преминават две главни пътни артерии – Ботевград – Бяла и София – Севлиево – В. Търново – Шумен.

За сметка на това гъстотата на жп линиите не е значителна – на територията има 108 км. жп линии, от които 8% са електрифицирани и 8% са двоици. Причината е, че на територията на областта има два второстепенни жп участъка – Троян – Левски и Златна Панега – Червен бряг, които имат локално значение.

Изградена е газопреводна мрежа до и на територията на Ловеч. Газоразпределителната мрежа е около 26 000 линейни метра. Основните промишлени и обществено-административни сгради в града са газифицирани. Предстои и битова газификация. Предстояща е газификацията на Троян. Загубите при транспорта на вода при обществената и напоителните системи в област Ловеч са

около два пъти по-ниски от средните за страната и намаляват, достигайки 57% от постъпилата вода през 2010 г.

Интернет не се използва все още редовно от лицата в работоспособна възраст, а дялът на домакинствата с достъп до интернет е с по-ниски стойности спрямо останалите региони. Основната причина най-вероятно е възрастовата структура на населението.

Демография

Областта заема предпоследно място по своите демографски показатели сред всички области. Причините са комплексни. От една страна, коефициентът на естествен прираст поддържа постоянни отрицателни стойности от над 8‰ годишно, т.е. раждат се по-малко деца, отколкото са починалите. За влошаващата се демографска ситуация допринася и постоянният изходящ миграционен поток от областта – тя не успява да задържи и привлече достатъчно нови хора, които да компенсират мигриралите. Пикът на напускането на областта е през 2010 г., когато коефициентът на механичен прираст достига отрицателна стойност от над 9‰. Основните дестинации на напускащите областта са столицата и област Плевен.

Това се отразява на коефициентите на възрастовите зависимости в областта, които са сред най-високите, т.е. все повече възрастни хора зависят от тези, които са в трудоспособна възраст.

Образование

Броят на училищата в областта намалява с почти 30% за последните десет години. Този процес е свързан с намаляването на населението в Ловешка област и е следван от редуциране на броя на преподавателите и учениците.

Показателите за достъпност на населението до училищната мрежа са на средното за страната ниво. Затова е важно да се оцени обхватността на училищната мрежа. Област Ловеч постига средно ниво на записване на децата в училище за I - IV клас и за V - VIII клас. Нетният коефициент на записване на населението в IX - XII клас пада под средното за останалите области, въпреки че в последните години има слабо подобрение.

Напусналите училище деца през 2011 г. са 3,44% от всички учащи, което е почти два пъти по-високо ниво от средното за страната.

По отношение на качеството на образователния продукт учениците в област Ловеч се представят малко по-добре от средното за страната на матурите по български език и литература както от гледна точка на средните оценки, така от гледна точка на слабите оценки.

Оценката на населението за качеството на образователната система в областта е над средната.

Здравеопазване

На територията на областта през 2010 г. има седем болнични заведения, което предоставя средна за страната осигуреност с болници на 100 хил. жители. Намаляването на населението е сред причините областта да има и нормални нива на осигуреност с общопрактикуващи лекари въпреки намаляването на броя на последните от 2009 г. насам.

Негативна тенденция се наблюдава при специфичния показател за броя на заболяемите от туберкулоза, който нараства от 2008 г. насам в противовес с общата тенденция на намаляване в страната. През 2010 г. заболяемостта от туберкулоза на глава от населението в област Ловеч се нарежда сред най-високите заедно с областите Кюстендил и Пловдив. Областта регистрира липса на достатъчно кардиолози – на един се падат 13 596 души при средно за страната от 7068 души.

Здравноосигурените на 100 души население в областта са 86, което е близко до средното за страната ниво от 87.

Населението в областта дава едни от най-високите оценки на работата на болничните заведения в сравнение с останалите области.

Социална среда

Основните проблеми на социалната среда са следствие от ниския стандарт на живот на населението. През 2009 г. броят на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, надхвърля 20%, което е почти 3 пъти по-високо от средните стойности за страната. За същата година под относителната линия на бедност за областта живее един от всеки четири жители на областта, а 65% от населението попада в групата на живеещите с материални лишения. Въпреки ниския стандарт на живот и ниското ниво на доходите удовлетворението на местното

население от живота в областта е едно от най-високите в страната, като едва 8,5% от анкетираните са заявили нагласа да напуснат областта, ако им се предостави такава възможност. Висока оценка получават околната среда, жилищните условия, социалният живот и сигурността в областта. Престъпността, измерена като брой на регистрираните престъпления в съотношение с местното население, е с около 16% по-ниска от средното за страната. Ловеч е една от областите с най-голяма полезна площ на жилищата на човек.

Институции като органите на реда и съдебната власт се ползват със сравнително добър авторитет. Основните забележки на гражданите са по отношение на работата на общинската и областната администрации. Близко половината от гражданите, ползвали здравни услуги през предходните дванадесет месеца, е трябвало да напуснат пределите на областта, за да получат нужната им здравна услуга.

Околна среда

Нивото на емисиите вредни вещества в атмосферата на кв.км територия в областта постоянно намалява най-вече поради затварянето на някои предприятия и намаляване на натовареността на дъгуи. Въпреки това Ловеч е на единадесето място сред всички области и има значителен потенциал за подобрение.

През 2010 г. на територията на областта има две действащи пречиствателни станции за отпадни води, които обслужват около 40% от населението. Предвид този крайно недостатъчен обхват през 2012 г. започва изграждането на такава станция и в Ябланица.

На територията на областта има изградена канализационна мрежа в градовете Ловеч, Троян, Летница и Угърчин. През 2010 г. 100% от населението живее в места, на които има организирано сметосъбиране, като в областта има изградени седем депа. През същата година само около 45% от населението в областта живее в селища с обществена канализация, което е второто най-ниско ниво след област Кърджали, а използването на септични ями и попивни кладенци води до замърсяване на подземните води. И докато в област Кърджали почти 60% от населението живее в села, където е по-трудно и скъпо да се изгражда канализация, то в област Ловеч населението в селата представлява само 38% (подобно е разпределението и в областите Пазарджик, София-област, Шумен, Видин) и фактите показват неспособност на администрацията да организира изграждането.

Въпреки недоброто представяне на областта в категорията околна среда населението дава високи оценки за условията на живот и качеството на околната среда.

Монтана

БВП на човек, лв. (2009)	5006
Население (2011)	147133
Заетост, % (2011)	38,1
Територия (кв. км)	3635,6

Общ преглед

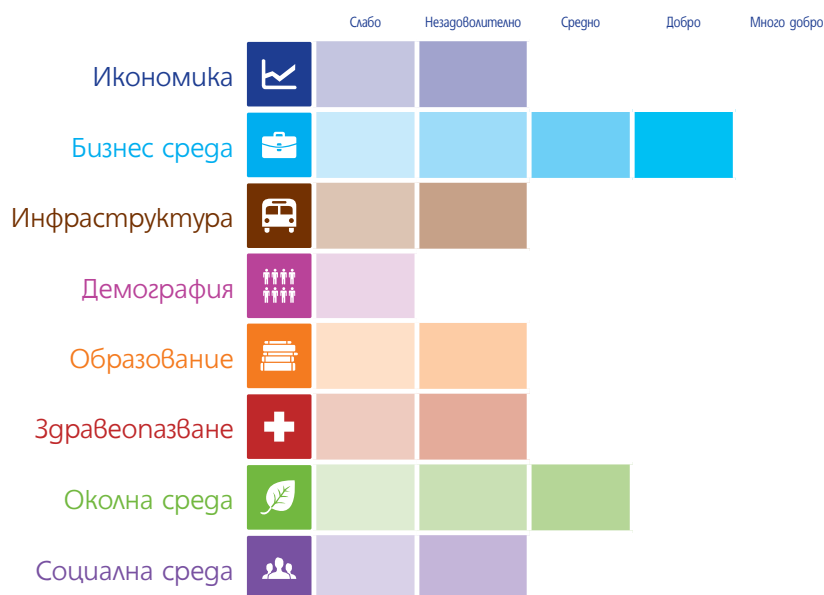
Област Монтана заема централната част на Северозападна България и включва 151 населени места, разпределени в 11 общини: Берковица, Бойчиновци, Брусарци, Вълчедръм, Вършец, Георги Дамяново, Лом, Медковец, Монтана, Чипровци и Якимово.

Областта получава изключително ниски оценки в повечето разглеждани области. Инвестициите, нивото на доходи, заетостта сред населението и неуспехът на администрацията да се възползва от възможностите на европейското финансиране водят до изключително ограничени възможности за населението за подобряване на стандарта на живот.

Комбинацията от изселване на населението, високите нива на смъртност и малко новородени води до влошаване на цялостната демографска картина.

Най-добрата оценка за областта е средна и се отнася за качеството на околната среда и бизнес средата. И докато за околната среда причината е липсата на икономическа активност, то при бизнес средата факторите са по-ниски от средните нива на местните данъци и такси.

Населението на областта е най-склонно да се премести да живее в друга област, т.е. нагласите за емиграция са широко разпространени и обусловени от липсата на перспектива за развитие.

Икономика

Брутният вътрешен продукт за област Монтана на човек от населението за 2009 г. е на ниво от 55% спрямо средния за страната. Областта не съумява да се възползва от икономическия подем преди кризата, за да навакса изостаналостта си. Привлечените чужди инвестиции са в изключително малки размери и само областите Кюстендил и Силистра имат по-малко инвестиции на глава от населението.

Логично е в такава обстановка заетостта на хората над 15 г. в областта да е също по-ниска от средната за страната въпреки скъсяването на дистанцията през 2007 г. Доходите на човек от домакинство нарастват с умерени темпове в последните десет години, но не успяват да догонят средните за страната, като през 2011 г. за областта те са 2961 лв. на човек при 3782 лв. за страната. Общините в областта не се справят особено успешно и с европейските проекти. Към края на 2011 г. на човек от областта са изплатени 92 евро при средно ниво за страната от 104 евро и най-добро представяне на област Габрово с 309 евро.

Бизнес среда

Областта се характеризира с по-ниски от средните за страната местни данъци и такси. Общините в област Монтана не променят активно данъчните ставки за бизнеса на данъка върху недвижимите имоти, превозните средства и патентния данък. От 2008 г. насам има минимални промени и те са в посока на намаляване. Местните такси се използват по-активно от общините в областта, като се откроява община Чипровци с най-голямото намаляване на таксата върху битовите отпадъци за бизнеса и община Вълчедръм с най-голямото увеличение на таксата за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки. Вълчедръм е и общината, която системно прилага по-високи ставки на включените в изследването местни такси и данъци на фона на останалите общини в областта. Оценката за бизнес средата в Монтана е малко над средната за страната, но областта се отличава с четвъртото най-високо ниво на нерегламентирани плащания след Кюстендил, София (столица) и Перник. Работата на съдебната власт се оценява като втората най-лоша след тази в област Перник.

Въпреки че над половината от представителите на бизнеса правят нерегламентирани плащания сравнително рядко, основно те са свързани с нерегламентирани плащания за обществени поръчки и за получаване на благоприятни съдебни решения. Съдебната система в областта се оценява като бавна и подкупна, а работата – с пристрастност и ниска компетентност.

Работата на местните администрации получава сравнително висока оценка, като по-малко от 5% от анкетираните смятат, че има сериозни проблеми. При работата си с нея бизнесът се радва на ясни изисквания и отзивчиви служители с подходяща квалификация и умения. Качеството на електронните услуги се оценява над средното. Бизнесът разчита на тях основно за информация от интернет страниците на местните администрации и за изтегляне на бланки за предоставяните от тях услуги.

Инфраструктура

На територията на област Монтана няма магистрала, но минават два от европейските транспортни коридори - коридор № 4 (път Е 79) Видин-Монтана-Враца-София-Кулата (РП I-1) и коридор № 7 (река Дунав). През територията на областта преминава и най-краткият път от Видин за София – през прохода Петрохан, който обслужва и пристанище Лом, осигуряващо му връзка с гръцкото пристанище Солун.

Гъстотата на пътната мрежа е четвъртата най-ниска от разглежданите области (след областите Благоевград, Бургас и Сливен) и не се променя през последните осем години. Около 65% от пътната мрежа представлява третокласни пътища, около 27% - второкласни, а 8% - първокласни.

Областта има сравнително малка дължина на пътната мрежа – за 2011 г. тя достига 605 км и на практика не търпи промяна през изминалото десетилетие. Областта има добри жп връзки с останалата част на страната, като през 2011 г. общата дължина на жп мрежата е 115 км, от които всички са електрифицирани. Въпреки това областта има под средната за страната гъстота на жп мрежата.

В област Монтана са регистрирани относително ниски нива на загуби при транспорта на вода при обществената и напоителните водни системи. За 2010 г. те достигат 10,12 млн. куб.м годишно, като тенденцията е на ограничаване на загубите от 2006 г. насам.

Делът на домакинствата с достъп до интернет е на ниско ниво - през 2011 г. той е 29%, въпреки че има двойно увеличение за последните пет години. Ниски са и стойностите на показателя за дела на лицата, ползващи интернет, който нараства и през 2011 достига почти 42%, но все още изостава от средния за страната от 51,1%.

Демография

Към края на 2011 г. населението в област Монтана е 147 133 души. За периода 2001-2011 г. областта регистрира втория най-голям спад на населението (след Видин) от над 22%. Основните причини са големият отрицателен естествен прираст, който през разглежданите десет години постоянно е над 10% годишно, както и постоянният отрицателен механичен прираст от над 5% годишно. Комбинацията от напускане на населението, високите нива на смъртност и малкото новородени деца води и до влошаване на цялостната демографска картина. И двата коефициента за възрастова зависимост, показващи застаряване на населението, имат далеч по-високи от средните стойности за страната.

Образование

През 2011 г. в областта има 70 училища, като образователната реформа от последните години, липсата на финансови средства у общините и влошената демография водят до затварянето на 28 училища от 2001 г. насам. През последното десетилетие се наблюдава намаляване на броя на учениците в основното и средното образование като дял от населението, което обаче не е последвано адекватно от броя на преподавателите на един ученик. Това е причината за обезпечеността на учениците в област Монтана с преподаватели в началното и средното образование да е с относително добри стойности. Добрата осигуреност обаче не води до по-добри резултати на матурите – с изключение на 2011 г. учениците в област Монтана са сред седемте области с най-ниски оценки от матурата по български език и литература през последните пет години.

Областта се характеризира с относително нисък нетен коефициент на записване на учениците в I-IV клас. Причините са от различно естество, но отчасти трябва да се търсят в етническата структура на населението. Това е и причината делът на напусналите образователната система учащи да се запазва значително над средния за страната.

В областта няма висше училище, което заедно с постоянния процес на изселване води до намаляване на дела на хората с висше образование.

Здравеопазване

В областта броят на болничните заведения (5) остава непроменен за последните години, което въпреки намаляването на населението поставя осигуреността му на ниски нива. През 2010 г. се падат три болнични заведения на 100 хил. души при средно за страната четири.

Въпреки това осигуреността на населението с общопрактикуващи лекари е на равнище малко над средното за страната. Този факт обаче силно контрастира на осигуреността със специалисти като кардиолози и „Вътрешни болести“, която е на ниски нива от години.

Областта успява да поддържа средни за страната нива на заболяемостта от туберкулоза, като се наблюдава леко подобрение през периода 2008 – 2010 година.

Етническата структура (13% ромско население при средно за страната 5% за 2011 г.) и влошената обстановка на пазара на труда в областта са причина и за по-ниски от средните за България нива на здравноосигурените от общото население.

Околна среда

Нивото на емисиите вредни вещества в атмосферата за област Монтана е второто най-ниско за страната след област Смолян, най-вече защото регионът е с по-ниска икономическа активност. Само около половината от населението в областта живее в селища с достъп до обществена канализация, което е резултат от систематичния недостиг на средства за доизграждането, както и от релефа на областта и преобладаването на малки населени места, за които е по-скъпо да се изгражда канализация. В последните години има одобрени проекти по оперативните програми за реконструкция, изграждане и довършване на канализацията в областта, но процесът не е достатъчно бърз, за да изтласка региона от последните места за страната.

Проектният капацитет на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води е изключително ограничен. Към доскоро единствената в областта действаща пречиствателна стан-

ция във Вършец, построена преди повече от 35 години, през 2009 г. е добавена и нова градска пречиствателна станция за отпадни води в Монтана. Във Вършец през 2012 г. се строи и втора станция, която се очаква допълнително да увеличи капацитета на областта. Това обаче е недостатъчно, за да окаже значително влияние върху данните за цялата област, тъй като станциите са съсредоточени в две населени места. През 2012 г. е в проект на изграждане и пречиствателна станция за отпадни води в Лом, а община Берковица е в процес на одобрение за европейско финансиране за изграждането на такава станция. През 2011 г. с европейско финансиране община Монтана започва реконструиране на канализацията и водопроводната мрежа, изграждането на нова канализация и доизграждане на третото стъпало на пречиствателната станция за отпадъчни води. Разнообразният релеф на територията на региона (планински и равнинен), климатичните условия, наличните водни ресурси и хидрогеоложката картина са основните фактори, водещи до изграждането на почти всички видове водопроводни съоръжения за добиване и транспортиране на питейна вода.

Социална среда

Монтана постига средни за страната резултати в преобладаващата част от индикаторите, попадащи в категорията „Социална среда“. Въпреки това изоставането на областта в много от другите категории рефлектира върху мнението на гражданите за живота в нейните граници. Оценката на местното население за работата на институциите са на нива под средните за страната, като около 70% са недоволни от органите на съдебната власт, а 55% от тях ги смятат за податливи на корупционни влияния. Двама от всеки трима жители на областта оценява стандарта си на живот като нисък, а близо половината от анкетираните не са удовлетворени от работата си. Ниска оценка получава и инфраструктурата в областта.

В периода от 2007 до 2009 г. се наблюдава тенденция на спад при относителния дял на населението, живеещо в бедност, за сметка на увеличаване на процента на хората, живеещи с материални лишения. Въпреки това през 2009 г. близо един от всеки четирима жители на областта живее под относителната линия на бедност. През същата година висок остава и процентът на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност – 12,2% при средни стойности за страната от 7,3%.

Преобладаващата част от жителите на областта не се чувстват особено сигурни извън дома си, въпреки че съотнесен към населението, броят на регистрираните престъпления в областта е на нива под средните за страната. Около 43% от анкетираните представители на местното население показват нагласа да напуснат областта, ако им се удаде такава възможност.

Пазарджик

БВП на човек, лв. (2009)	5390
Население (2011)	274801
Заетост, % (2011)	44,2
Територия (кв. км)	4456,9

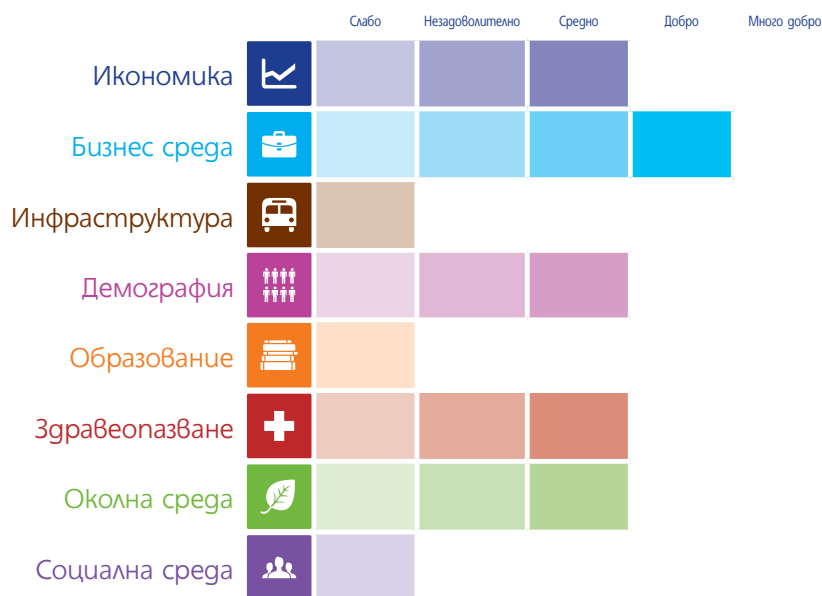

Общ преглед

Област Пазарджик се намира в централната част на Южна България. Тя се състои от 11 общини, които обхващат 117 населени места. По-големите общини са Пазарджик, Велинград, Септември, Панагюрище. Областта се представя сравнително добре по отношение на бизнес средата, демографията и околната среда, докато основните слабости се наблюдават при образованието и инфраструктурата.

Пазарджик се откроява с ниски местни данъци в сравнение с останалите области и висока оценка за работата на местната администрация. Демографската картина е сравнително добра, въпреки че прирастът на населението остава отрицателен както в по-голямата част от страната.

Областта има сериозни проблеми със загубите при пренос на вода, които са най-високи в страната. През последните години се наблюдава подобрене, но то става далеч по-бавно в сравнение с други области. Достъпът до основното и средното образование е сравнително висок, но качеството на образователния продукт е ниско. Областта има един от най-високите дялове на второгодници и ученици, напуснали образователната система.

Икономика

БВП на човек от населението в областта през 2009 г. е с над 30% под средното за страната. Доходите на населението също са ниски. Доходът на лице от домакинството е около 20% под средния за страната.

Въпреки че безработицата в областта е с почти 50% над средното ниво за страната, заетостта е малко под средната за страната, или близо половината от активното население е заето. След слабо подобряване през последните няколко години двата показателя отново отстъпват и през 2011 г. се връщат на нивата си от 2005 г.

Броят предприятия, съотнесен към броя на населението в областта, е под средните стойности за страната. Трябва да се има предвид, че на територията на областта има големи предприятия като например винпромите Пещера, Септември, Огняново, Пазарджик. Чуждестранните инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор и разходите за придобиване на дълготрайни материални активи също са значително под средните за страната.

Бизнес среда

Качеството на бизнес среда в областта се оценява малко над средното за страната. Това се дължи в голяма степен на по-ниските ставки за данъците върху имотите и превозните средства, както и патентния данък. Работата на местната администрация също се оценява положително и е на едно от първите места в страната след областите Бургас, Търговище, Смолян и Сливен. Бизнесът е най-доволен от бързината на обслужването, отзивчивостта на служителите и ясните изисквания към него.

В същото време в най-голяма тежест на частния сектор са таксата за използване на пазари и таксата за битовите отпадъци, които са едни от най-високите в страната. На едно от най-високите нива се откроява и корупцията в областта, докато нерегламентираните плащания са едва леко над средното ниво за страната.

Инфраструктура

Оценката за инфраструктурата в областта е на последно място в страната. Гъстотата на пътната инфраструктура е на едно от най-ниските нива в сравнение с останалите области, като единствените области, в които инфраструктурата е с по-ниска гъстота, са Сливен, Благоевград и Бургас. Трябва да се отбележи, че това слабо представяне по отношение на пътищата се постига въпреки наличието на автомагистрала, която минава през територията на областта. В периода 2002-2010 г. дължината на пътната инфраструктура остава непроменена, което означава, че не се изграждат нови пътища, а единствено се ремонтират стари такива.

Вик мрежата в областта е с най-много загуби на глава от населението – повече от 3,5 пъти над средното ниво за страната. Все пак загубите на вода са далеч по-големи през 2006-2007 г., след което плавно намаляват. Подобряването на инфраструктурата и ограничаването на загубите обаче протича по-бавно, отколкото в други области.

Достъпът до интернет е друга сфера, в която областта изостава. Достъп имат над 20% по-малко домакинства от средното за страната. Само в периода 2006-2011 г. относителният дял на домакинствата, използващи интернет, се увеличава близо девет пъти, но изоставането по този показател показва, че ръстът в други области е бил още по-голям.

Демография

Демографската картина в областта изглежда малко по-добре в сравнение със средното ниво за страната. Областта е една от най-гъсто населените след областите Благоевград, Пловдив, Сливен и София. Тя е още по-гъсто населена през 2000 г., но оттогава се наблюдава спад на населението, характерен за всички области освен Варна и София (столица).

Естественят прираст на населението в областта е отрицателен, но по-малък по абсолютна стойност от този за страната. През 2010 г. той е -3,4%. Слабо подобряване на показателите за възпроизводството на населението има през 2004 г., но това трае кратко и през 2011 г. нивата им отново се връщат към стойностите от 2003 г. – най-високите отрицателни стойности за последните дванадесет години.

В същото време механичният прираст на населението – също отрицателен, е близо два пъти по-средния за страната и населението намалява по-бързо. За разлика от естествения прираст обаче при механичния не се наблюдава ясно изразена тенденция през годините, макар и той да остава отрицателен за целия разглеждан период. Предвид това е трудно да се даде еднозначна оценка на факта, че през 2011 г. той е на едно от най-ниските си нива за последните дванадесет години.

Образование

Липсата на колежи и университети в областта след 2005 г. предопределя сравнително слабото представяне в тази сфера. На едно училище се падат 2333 души през 2010 г., което е над средното за страната. Същевременно второгодниците възлизат на 1,2% от учащите, което е най-високото ниво след областите Стара Загора, София, Пловдив и Добрич. Сходно е положението и при напуснатите образователната система.

Средната оценка от матурите по български език и литература през 2010 г. е малко по-средното за страната, като и през следващите две години завършващите средно образование се представят по-слабо от средното. От всички оценки на матурата през 2010 г. 6,5% са слаб 2, което е около 35% над средното ниво за страната. Аналогично е положението и по отношение на средните оценки, като Пазарджик запазва тези по-високи нива и през 2011-2012 г. На базата на тези данни може да се заключи, че сравнително високият достъп до образование, измерен като училища на глава от населението, очевидно не гарантира високо качество на образованието.

На фона на спадащото население в периода 2001-2011 г. е нормално същото да се наблюдава и при броя на ученици, учители и училища. Влошаващата се демографска картина донякъде дава обяснение за високия брой училища на глава от населението – такива се закриват, но с по-бавни темпове, отколкото се свиват живеещите в областта.

Здравеопазване

Областта бележи малко над средното ниво по брой болници и общопрактикуващи лекари на глава от населението. Така на всеки 100 хил. души се падат около 4 болници, а един общопрактикуващ лекар обслужва около 1600 души през 2010 г. Над средния за страната е и броят на преминали болни през лечебни заведения – близо 300 на всеки 1000 души, което представлява най-високото ниво след София и Пловдив.

При наличието на специалисти в областта се наблюдават известни различия. Така например броят на лекарите по вътрешни болести на глава от населението се намира на едно от най-ниските нива в страната след Варна, София и Перник. Същевременно броят на кардиолозите на глава остава сравнително висок. Удовлетвореността от здравните услуги изглежда сравнително добра, тъй като едва 15 от всеки 100 души са пътували за лечение в друга област, а един от всеки десет е бил принуден да прави нерегламентирани плащания за здравни услуги. Предвид това областта може да привлича лекуващи се и от други места с добрите си услуги. В същото време броят на осигурени лица нарежда Пазарджик на последно място в страната заедно с област Велико Търново – 81% от населението.

Околна среда

Емисиите на вредни вещества в атмосферата на територията на областта са ниски в сравнение с останалите области – малко над 10% от средните за страната. При тях е трудно да се открие стабилна динамика през годините, но забавянето на икономическата активност може би е оказала влияние, тъй като обемът им през 2010 г. е вторият най-нисък в периода 2001-2010 г. Подобна зависимост се наблюдава и при битовите отпадъци, които през 2010 г. също намаляват до едни от най-ниските си нива. Въпреки това нивото им остава близо 2/3 над средното за страната.

До 2010 г. не се наблюдава развитие по отношение на капацитета на водните пречиствателни станции, който се запазва на ниво от 52 хил. куб. м дневно в периода 2008-2010 г. През последните две години започва да се работи в тази посока. В процес на изграждане към 2012 г. са пречиствателни станции за питейна вода в Панагюрище, Велинград и Пазарджик, както и за отпадни води в Панагюрище и Пещера. Населението в селища с обществена канализация през 2010 г. остава по-средното за страната – близо 70%. В това отношение се наблюдава значителен напредък в сравнение с 2000 г., когато дялът е бил с 15 проценти по-нисък.

Социална среда

Удовлетворението от живота в областта се характеризира с едно от най-високите нива в страната след Благоевград, Кърджали и Ловеч. Хората декларираят най-голямо задоволство от жилищните условия, околната среда и сигурността, а са най-критични към стандарта на живот и работата си. През 2009 г. само 6% са живели в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, което също е на едно от най-добрите нива за страната. Престъпленията също се характеризират с ниски нива в сравнение с останалите области. При тях се наблюдава трайно намаляване в периода 2000-2009 г., като през 2009 г. достигат най-ниската си стойност.

В същото време над половината от населението в областта живее с материални лишения. Около 23% от населението попада под линията на бедност, което е с 10% над средното за страната (20,7%). Населението оценява качеството на работата на институции като средно. Хората са най-доволни от работата на болниците, училищата и регионалните държавни структури. Сериозни слабости има в работата на съдебната власт, общините и областната администрация.

Перник

Перник

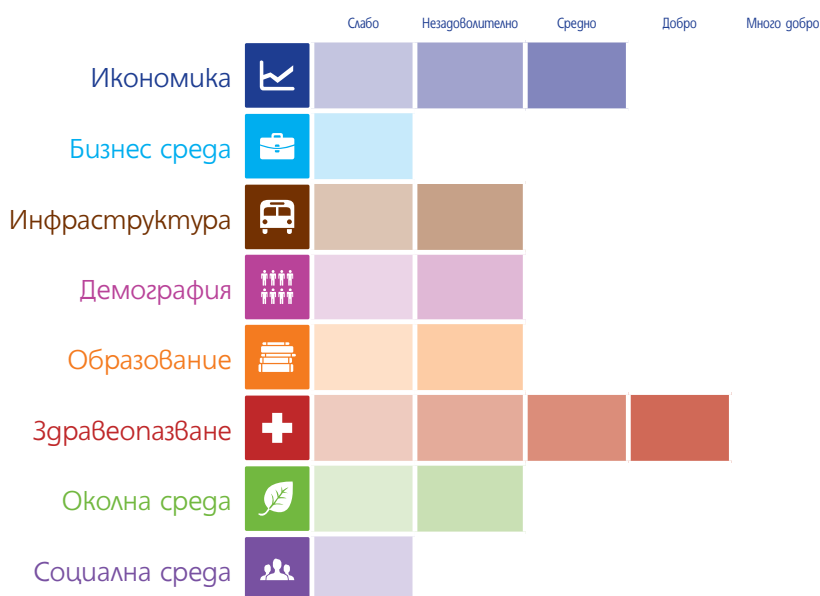
БВП на човек, лв. (2009)	5316
Население (2011)	132833
Заетост, % (2011)	46,0
Територия (кв. км)	2394,2

Общ преглед

Област Перник се намира в Югозападна България и обхваща 170 населени места в шест общини - Брезник, Земен, Ковачевци, Перник, Радомир и Трън. Областта се характеризира с малък потенциал за развитие на селското стопанство, поради което то е силно ограничено. Наблюдава се ниска степен на заетост и непривлекателност за чуждестранни инвестиции. Близостта на областта до столицата има разнопосочни ефекти. От една страна, това води до улеснен достъп до редица услуги в столицата, които се оценяват от населението като важни (здравеопазване, образование), но, от друга, това не позволява развитието на същите на територията на областта, което е проблем за населението с по-малки възможности за пътуване. Независимо от това, хората от областта имат достъп до столичния пазар на труда и след подобряване на инфраструктурата към столицата имат улеснен достъп.

В сферата на здравеопазването Перник получава средна оценка, което на фона на останалите разглеждани категории представлява и относително най-силната за областта. Представянето във всички останали категории е оценено като незадоволително или слабо.

Икономика

Брутният вътрешен продукт на област Перник на глава от населението достига 60% от средния за страната през 2009 г. Преобладаващи отрасли в икономиката на областта са преработващата, хранително-вкусовата и леката промишленост, възгледобивът и услугите. Добивната промишленост е свързана с възгледобива и добива на строителни и инертни материали. Земеделската територия е 49% от общата площ, а обработваемите земи - едва 27%, което определя областта като изключително индустриална, а не аграрна.

Коефициентът на заетост на населението над 15 г. традиционно е под средния за страната, но комбинацията от догонване на областта и забавянето на растежа на заетостта в страната води до това за първи път през 2011 г. област Перник да надмине леко средната за България заетост, достигайки 46%.

Това се случва на фона на традиционни ниските нива на преки чуждестранни инвестиции на човек от населението, като отново през 2008 г. има силно, но еднократно покачване и в годините след това процесът на акумулиране на ПЧИ е бавен.

Общините в областта са на четвърто място по изплатени от оперативните програми европейски средства на човек, достигайки 245 евро при средно за страна 104 евро.

Бизнес среда

Перник е една от областите с най-неблагоприятна бизнес среда в страната, наред със столицата София и Кюстендил. Единствените индикатори с по-добри показатели от средните за страната са мнението на бизнеса за качеството на предоставяните електронни услуги и ниският размер на данъчната ставка за годишния патентен данък за търговия на дребно. Таксите за ползване на пазари и за битови отпадъци се движат на нива около средните за страната. Един от всеки трима представители на бизнеса се е възползвал от предоставяните в областта електронни услуги, като близо 80% от потребителите дават висока оценка на качеството им. В общините, предоставили данни за готовността си за въвеждане на услугата за работа на едно гише, процесът по интегриране на административните услуги сега започва.

Над 80% от бизнеса смята местното потребление за ниско, а инфраструктурата за слабо развита. Доверието в областната и общинските администрации е най-ниското в цялата страна, като над три четвърти от анкетираните смятат, че на фирмите в областта често се налага да правят нерегламентирани плащания, за да получат по-добри услуги, да се съобразят с необходимите им разрешения или да бъдат избрани за страна по изпълнението на обществени поръчки. Изключително ниска оценка получават и съдебните органи, но предвид малката част от анкетираните, които са били страна по съдебен процес, данните остават условни.

Инфраструктура

Територията на областта е разположена в планинската част на Югозападна България, като релефът е разнообразен, но преобладава полупланинският. Географското разположение на областта предполага добра инфраструктура. Гъстотата на пътната мрежа е втората най-висока след област Габрово. През територията на областта преминават главни пътни връзки с европейско и балканско значение: пътят Видин – София – Кулата и пътят Поешево – София – Бургас. Повече от 70% от пътищата са третокурсни, 12% - второкурсни, 14% - първокурсни, а 2% - магистрални (магистрала „Люлин“).

Железопътните линии, преминаващи през областта, са част от международната линия София – Кулата и София – Поешево, поради което гъстотата на железопътните линии също е над средната за страната. Над 70% от жп линиите са електрифицирани.

Загубите при транспорта на вода при обществената и напоителните системи в областта са сред най-ниските за страната (52,4%) и намаляват.

Въпреки нарастването на дела на домакинствата с достъп до интернет и на хората в работоспособна възраст, които ползват интернет, нивата за областта са все още под средните за страната.

Демография

Населението в областта за 2011 г. е 132 833 души и е намаляло с почти 11% за последните десет години. Коефициентът на естествен прираст е постоянно отрицателен, около 9‰ годишно, което се отразява силно негативно на демографския профил на областта. Подобна е тенденцията и при

механичния прираст – след положителната тенденция през периода 2005-2007 г. тя се обръща в негативна и към момента все още повече хора напускат областта в сравнение с новозаселилите се. Всичко това води до влошаване на възрастовата структура и критично увеличение на двата коефициента на възрастова зависимост. Областта е сред петте области с най-влошени показатели за възрастова зависимост за последните години. Населението в трудоспособна възраст през 2011 г. е 60%, което е по-ниско от средното за страната, а децата са около 12% - отново сред най-ниските стойности.

Областта е на пето място по урбанизация – повече от 79% от населението през 2011 г. живее в градовете.

Образование

Броят на училищата в областта през 2011 г. достига 45, като за последните десет години има затворени 12 учебни заведения. Броят на преподавателите и учениците през този период намалява със сходни темпове, което поставя областта на средните за страната нива на осигуреност на населението с училища. През 2011 г. на 2952 души в областта са пада едно учебно заведение. Въпреки осигурения добър достъп до начално и основно образование показателите на областта за нивото на записване на децата в училищна възраст регистрират спад. За периода 2007-2011 г. коефициентът на записване на населението в началния курс (I - IV клас) намалява, достигайки по-ниски от средните за страната нива, а този за записване в средния курс също спада. Единственото леко увеличение се наблюдава в записването на децата в горния курс (IX – XII клас), като през 2011 г. той е 84,8% и дори надминава средните нива за страната.

Способността на училищата да запазят децата в клас се оценява с процента на учениците, които повтарят годината – за област Перник той е на ниски нива, като през 2011 г. само 0,6% от учениците са второгодници. Показателят е далеч под средните за страната нива от 0,9%. Напусналите училища в областта също са на ниски нива и намаляват през годините – от 3,14% през 2006 г. те достигат 1,54% през 2011 г., което е с една трета по-добър резултат от средния за страната.

По отношение на качеството на образованието в областта се забелязва тенденция на намаляване на децата, които получават оценка среден на изпита по български език и литература, като през 2011 г. около 4,5% от децата попадат в тази група при 5,5% за страната. Средните оценки от матурата по български език и литература на учениците от областта следват развитието в страната, но са малко по-ниски.

Здравеопазване

От 2007 г. досега броят на болничните заведения в областта намалява почти наполовина, достигайки четири през 2011 г. Затова и осигуреността на населението е на по-ниски от средните за страната нива. Осигуреността с общопрактикуващи лекари също намалява и през 2011 г. е на средните за България нива – на един се падат 1557 души. Сериозен дефицит се наблюдава при кардиолозите, като областта регистрира през 2011 г. едни от най-високите нива на хора, падащи се на един кардиолог – над 45 хил. души при средни нива от 7 хил. за страната.

От 2009 г. в областта се наблюдава процес на намаляване на броя хора, преминали през лечебните заведения. Перник е сред областите, които от години имат ниско ниво на този показател. Една от причините е близостта на областта до столицата и предпочитанието на населението при възможност да се лекува в София. Област Перник регистрира най-голям дефицит на кардиолози – на един кардиолог се падат повече от 45 хил. души при средно за страната около 7 хил. души. В областта на всеки 100 души 89 са здравноосигурени.

Положителен процес се наблюдава при заболяемите от туберкулоза – те намаляват с повече от 20% за периода 2008-2010 г. и достигат петото най-ниско ниво в страната.

Оценката на населението за работата на болниците и качеството на здравеопазването е сред най-ниските в цялата страна. Възприятието за корупция в сферата на здравните грижи е високо.

Околна средна

Областта получава няколко изключително неблагоприятни оценки в тази категория. Почти двойното намаляване на емисиите на вредни вещества в атмосферата от 2002 г. насам се дължи най-вече на затварянето на ключови големи фирми-замърсители, но също така и на обновлението и засилването на контрола върху работещите компании. Областта има сходни нива на замърсяване на въздуха на кв.км с областите Видин и Хасково.

През 2010 г. на територията на областта има четири действащи пречиствателни станции за отпадни води, които обслужват около 72% от населението. Съвсем логично и проектният капацитет на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води на човек от населението е почти двойно по-висок от средния за страната. В процес на изграждане са нови две – в Ковачевци и Трън, както и пречиствателна станция за питейна вода в Радомир.

През 2010 г. 99% от населението живее в места, в които има организирано сметосъбиране, като на територията на областта има изградени 6 депа. Перник област регистрира най-високите нива на събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население – 1,344 кг при средно за страната 403,7 кг

Социална среда

Областта получава третия най-нисък резултат в тази категория. Местното население дава една от най-ниските оценки за работата на институциите (областна администрация, общини, регионални държавни структури, съдилища и болници). Едва -5-6% от жителите на областта са доволни от стандарта си на живот, образованието и работата си, а нито един не декларира, че е много доволен. Въпреки добрите показатели на областта в сферата на здравеопазването над 90% от анкетираните смятат болниците за податливи на корупция, а близо половината от ползвалите медицински услуги през предходната година са правили нерегламентирани плащания, за да получат нужното обслужване.

В периода 2007-2009 г. близо 10% от лицата живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, а през 2009 г. повече от половината жители на областта попадат в групата на живеещите с материални лишения при едва 28% през 2007 г. Делът на населението, живеещо под относителната линия на бедност за областта, се запазва около 17%. Перник и Видин са областите с най-голяма полезна площ на жилищата в градовете и селата в съотношение с населението, което може да се обясни и с голямото намаляване на населението на тези области. Едва 9% от жителите на областта биха я напуснали, ако им се удаде възможност, което е чувствително по-нисък процент от средния за страната и е вероятно следствие от географската близост със столицата.

Отнесен към населението през 2010 г., броят на регистрираните престъпления в областта е с около 15% по-нисък от средния за страната. Перник е една от малкото области, в които не се забелязва чувствително повишаване на броя на регистрираните престъпления след 2008 г. Въпреки това сигурността в областта се оценява от гражданите като ниска, което се потвърждава от високия дял респонденти сред гражданите (около 53%), които оценяват работата на полицията като много слаба или слаба.

Плевен

БВП на човек, лв. (2009)	5142
Население (2011)	268493
Заетост, % (2011)	39,6
Територия (кв. км)	4653,3

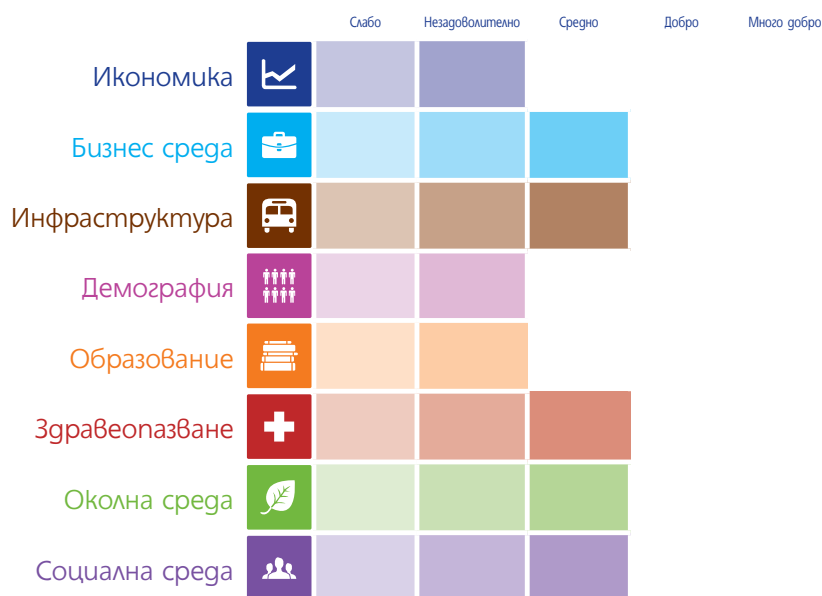
Общ преглед

Област Плевен е разположена в централната част на Северна България и обхваща 11 общини със 144 населени места - Белене, Гулянци, Долна Митрополия, Долни Дъбник, Искър, Кнежа, Левски, Никопол, Плевен, Пордим и Червен бряг. Над две трети от населението в областта живее в градовете. Заетостта на населението над 15 години е на изключително ниско ниво и успява да надхвърли 40% единствено в периода 2005-2009 г.

Общините в областта провеждат умерена данъчна политика. Оценката на бизнес средата в областта е добра по отношение на работата на местната администрация, работата на съдебната система и нивото на корупция.

Демографското развитие е изключително неблагоприятно - високият и постоянно нарастващ коефициент на възрастова зависимост показва влошаващи се демографски характеристики и неблагоприятни перспективи за пазара на труда.

Област Плевен се представя относително добре в сферата на здравеопазването. Обхващането на децата от училищната мрежа е над средното за страната, а броят на напусналите училище също намалява. Повечето от показателите за околна среда са на добро ниво и/или се подобряват с годините.

Икономика

Област Плевен регистрира постоянно по-нисък брутен вътрешен продукт на човек от населението за периода 2000-2009 от средния за страната. Наблюдава се дори обратната тенденция – с годините БВП на човек в областта все повече се отдалечава от средните стойности за страната, като регистрира един от най-ниските темпове на нарастване за десетгодишния период.

Заетостта на населението над 15 години е на изключително ниски нива от 2000 г. насам. Тя успява да надхвърли 40% единствено в периода 2005-2009, а през 2011 г. регионът е на пето място по най-ниска заетост в страната. Доходите на лице от домакинството в областта са сравнително високи и тя се нарежда сред десетте области с най-високи доходи – 3902 лв. при средни 3782 лв. за страната за 2011 година.

Преките чуждестранни инвестиции в областта са изключително ниски, достигайки 532 евро на 1000 души през 2010 г. и далеч изоставайки от средните за страната 2935 евро. В периода 2004-2010 г. дейността си прекратяват ключови за заетостта и доходите предприятия от химическата, преработващата и хранително-вкусовата промишленост, както и от тежкото машиностроене. Неуспешната приватизация и управление на новите собственици на бивши големи фирми водят до създаването на редица малки компании със същия предмет на дейност, но с много по-малка ефективност и възможност за достъп до големите международни пазари.

Големи надежди за възраждането на икономическата активност в областта са възлагани на АЕЦ „Белене“, като очакванията са за нови работни места, повишаване на потреблението и инвестициите. След решението за прекратяване на проекта очакванията на населението са за изтегляне на фирми, които са привлечени в областта в очакване на неговия старт.

В областта се наблюдава високо качество на обработваемата земя, като обработваемата площ е 85,79% от цялата площ. Съществуването на няколко научноизследователски института в областта на растениевъдството е друг фактор за развитие. Успеваемостта на общините в областта в усвояването на европейски средства не е висока. Към края на 2011 г. са изплатени от оперативните програми около 67 евро на човек, което е далеч от първенците Габрово (309 евро) и Ловеч (266 евро).

Бизнес среда

Общините в областта провеждат умерена местна данъчна политика, която не се отличава значително от разпространената практика в другите области.

През годините нивото на патентния данък остава ниско и непроменено в почти всички общини. Изключение прави община Плевен, в която за периода 2008-2011 г. този данък е изключително висок, но през 2012 г. е намален с повече от 30%. Интересен пример е и община Никопол, която има най-висок за бизнеса данък върху недвижимите имоти за цялата страна от 2008 г. насам.

При местните такси се наблюдават две разнопосочни тенденции. За последните десет години три общини в областта драстично намаляват размера на таксата върху битовите отпадъци (Плевен, Искър и Белене), докато общините Долни Дъбник, Кнежа и Долна Метрополия леко го повишават, но при всички нивото за 2012 г. е под средното за страната. По отношение на таксата за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки се наблюдава увеличение във всички общини с изключение на Пордим, която намалява размера през последното десетилетие.

Оценката на бизнес средата в областта е около средната за страната. Тя се представя добре по отношение на работата на местната администрация, работата на съдебната система и нивото на корупция.

Над половината от бизнеса не намира сериозни слабости при работата на местните администрации и определя корупцията като ниска.

Най-разпространени са нерегламентирани плащания при обществените поръчки и в съдебната система – над 30% от анкетираните заявяват, че на фирмите от областта им се налага да правят такива плащания много или сравнително често.

Инфраструктура

През област Плевен не преминава магистрален път. Към 2011 г. в структурата на пътната мрежа преобладават третокласните пътища (62%), следвани от второкласните (26%) и първокласните (12%). Изграденият път до Никопол за нуждите на ферибота Никопол - Турну Мъгуреле все още не се използва пълноценно, тъй като не е част от трансгранични коридори и затова очакваните ефекти за местната икономика се бавят. Гъстотата на жп линии (4,4 км/100 км²) е над средната за стра-

ната през 2010 г., като половината са електрифицирани. Достъпността на жп транспорта (гази и спирки) също е много добра.

Загубите при транспорта на вода в обществената и напоителните системи за областта са постоянно по-ниски от средните за страната, като в последните пет години се наблюдава значително намаляване. Една от причините са осъществените и в процес на провеждане проекти, финансирани с европейски средства, за доизграждане, реконструкция и рехабилитация на водопроводна и канализационна мрежа, като например тези в общините Искър и Кнежа.

Въпреки значителното увеличение на дела на домакинствата, които ползват интернет, както и на лицата на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през последните 12 месеца, областта изостава значително от средните нива за страната за 2011 г.

Демография

За последните десет години населението в областта намалява с почти 60 хил. души, или намаляване с над 18%, достигайки 268 493 души през 2011 г. Това е третото най-високото намаляване от всички области. Основно влияние за това има отрицателният естествен прираст и в по-малка степен - миграцията на населението към други области, която в периода 2003-2005 г. и след 2009 г. отново са засилва като процес. Високият и постоянно нарастващ коефициент на възрастова зависимост показва влошаващи се демографски характеристики и неблагоприятни перспективи за пазара на труда. След относително стабилно развитие до 2010 г. през 2011 г. се наблюдава рязко влошаване на отношението хора в работоспособна възраст към хора над 65 г., което допълнително намалява възможностите за икономическо развитие в областта в близко бъдеще.

Застаряването на населението, влиянието на редица икономически фактори и миграционните процеси се отразяват неблагоприятно върху структурата на домакинствата по отношение на броя на децата под 16-годишна възраст. През 2011 г. 78,7% от домакинствата в областта са без деца под 16 години. В седем от единайсетте общини над 80% от домакинствата са без деца под 16 години. Нагласите на населението за миграция са най-ниски за цялата страна най-вече поради възрастовата структура. Официалните данни сочат, че хората от областта емигрират най-много в чужбина, столицата, областите Ловеч и Враца.

Образование

Драстичното намаляване на населението в областта води до нуждата от оптимизиране на училищната инфраструктура. Броят на училищата е намален от 148 през 2000 г. до 118 през 2011 г., а броят на преподавателите в основното и средното образование намалява с почти същите темпове като намаляването на броя на учениците.

Областта регистрира малко над средните за страната коефициенти на записване на учениците от всички нива в основното и средното образование, като в последните пет години се наблюдава подобрение. Положително развитие се наблюдава и при дела на напусналите училище – след увеличение на показателя в периода 2001-2006 г. тенденцията се обръща и през 2010 г. областта достига най-ниското ниво за последните десет години от 2,85% напуснали училище от всички учаци. Тази добра тенденция обаче не е достатъчна, за да се прояви значителен положителен ефект от включването на възможно най-много деца в образователната система и е необходим фокус върху качеството. Област Плевен традиционно регистрира над средния за страната процент на учениците с оценка под 3 на матурата по български език и литература, като пикът е през 2012 г., когато 8% от учениците в областта не издържат изпита.

В Плевен има Медицински университет (МУ) и Педагогически колеж към Великотърновския университет, а в гр. Долна Митрополия има факултет „Авиационен“ към Националния военен университет „В. Левски“. От 2003 г. насам броят на студентите в областта нараства постоянно, което се дължи на студенти от чужбина (в МУ за учебната 2011 г. чуждестранните студенти са 49% от всички).

Здравеопазване

Област Плевен е в една група със София-столица, областите Варна, Смолян и Хасково, които се представят относително добре в сферата на здравеопазването. В областта един общопрактикуващ лекар през 2010 г. обслужва сравнително малко население – 1348 души при средно за страната 1583, което показва сравнително високата достъпност до здравни грижи. Тази благоприятна позиция се наблюдава през всичките десет години назад въпреки намаляването на броя на общопрактикуващите лекари, тъй като то се компенсират от съпътстващото намаляване и на населението.

Областта е на първите места и по достъпност до лекари със специалност „Кардиология“ – на всеки 4243 души се пада по един кардиолог, което е съизмеримо с област Варна и София-столица. Сред причините е съществуващият медицински университет в Плевен, което естествено създава клъстер от специалисти и стои зад възникването през последните години на частни клиники, които предоставят качествени здравни услуги и привличат пациенти от цялата страна. Например през 2007 г. започва работа частна многопрофилна болница за активно лечение, която е най-голямата клиника в Северозападна България. Този процес води и до най-високото регистрирано увеличение на броя на преминалите болни през лечебните заведения за болнична помощ на човек от населението за последните четири години.

През 2011 г. на всеки 100 души в областта се падат по 89 здравноосигурени, като това представлява увеличение в сравнение с 2010 г., т.е. тенденцията е положителна.

Околна среда

Повечето от показателите за околна среда са на добро ниво и/или се подобряват с годините. Част от причините са намаляване на икономическата активност и спирането на работа на някои големи фирми замърсители.

На територията на областта има една действаща пречиствателна станция, което обуславя изключително ниския капацитет за преработка на отпадъчни води. Повечето общини в областта вече са приключили работа по подготовката на инвестиционни проекти за доизграждане, реконструкция или рехабилитация на водопроводна и канализационна мрежа, както и за изграждане на пречиствателни станции за отпадъчни води. (Искър, Кнежа, Долни Дъбник, Никопол, Белене, Червен бряг).

Малко над половината население в областта живее в селища с обществена канализация, което е недобър индикатор при средно за страната над 70%. Проектите в процес на изграждане ще подобрят показателите в близко бъдеще.

Социална среда

До 2008 г. дялът на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, е в съответствие със средните за страната нива, но през 2009 г. достига 10,5%. Процентът от населението, живеещо с материални лишения (44,3%) и относителният дял на бедното население (21,8%) остават близо до средните за страната нива през 2009 г. И при трите индикатора се забелязва увеличение спрямо 2007 г. в унисон с намаляването на заетостта и спадащата икономическа активност в областта.

Въпреки че едва 11% от местното население е доволен от стандарта си на живот, само 7% от анкетираните заявяват желание да напуснат областта. Местните жители дават висока оценка за работата на институциите, като най-добри оценки получават общините, регионалните държавни структури и училищата. Близо три четвърти от хората смятат околната среда и жилищните условия за добри.

Пловдив

БВП на човек, лв. (2009)	7291
Население (2011)	682127
Заетост, % (2011)	46,2
Територия (кв. км)	5972,9

Общ преглед

Област Пловдив се намира в централната част на Южна България. Тя обхваща 214 населени места, разпределени в 18 общини. По-големите от тях са общините Пловдив, Асеновград, Карлово и Марица. Пловдив има сравнително добра икономика, инфраструктура, демография и околна среда. Социалната среда, образованието и бизнес средата се оценяват на нива около средните за страната, а по отношение на здравеопазването областта изостава.

Заетостта и наличието на предприятия в областта са на едно от най-високите нива в страната. Силно развита е железопътната мрежа, а достъпът на домакинствата до интернет е третият най-висок в страната. Областта е традиционно гъсто заселена, а механичният прираст се запазва положителен през годините.

Слабото представяне в сферата на здравеопазването се дължи основно на високия брой болели от туберкулоза на глава от населението и многото пациенти, преминали през болнични заведения. Броят на хоспитализациите обаче се влияе и от това, че областният град Пловдив играе ролята на медицински център, който привлича пациенти и от други области.

Икономика

Икономическата активност в областта се движи около средната за страната. Произведеният продукт на глава от населението е седмият най-висок в страната и един от малкото, които се увеличават през 2009 г., независимо от кризата. БВП на човек от населението е около 20% по-средния за страната, но в периода 2000-2009 г. расте с третия най-бърз темп. Същевременно доходът на лице от домакинствата леко превишава средния за страната. Неговият ръст също е висок – вторият след Стара Загора, като я изпреварва с увеличението на произведения продукт на човек от населението. С други думи областта увеличава своето производство, а доходите на човек от населението се увеличават още по-бързо.

Заетостта в областта също е на едно от най-високите нива в страната. Въпреки че тя се погорбява в периода 2000-2008 г., последвалата икономическа криза се отразява негативно и през 2011 г. заетите се връщат под нивата си от 2007 г.

В областта има и концентрация на предприятия на глава от населението – четвъртата най-висока в страната след областите Бургас, Варна и София (столица). Големият брой предприятия са следствие от присъствието на разнообразната промишленост на територията на общината, която не е изградена около няколко големи предприятия. На сравнително високо ниво са и натрупаните чуждестранни инвестиции в компании от нефинансовия сектор на глава от населението, въпреки че остават значително по-ниски в сравнение с други области като Варна, Бургас и София (столица).

Бизнес среда

Нивото на бизнес средата се оценява около средното за страната, като данъците в областта са сред най-ниските в сравнение с останалите области. Пловдив се откроява с третата най-ниска ставка на данъка върху превозните средства след областите Габрово и Враца. Данъкът върху недвижимите имоти и патентният данък също са на относително ниски нива.

Възприятията за корупция в областта са около средните за страната, докато тези за нередовно плащане на данъци са малко над средното ниво. Частният сектор е сравнително доволен от работата на администрацията, но тя все още се оценява като по-лоша от области като Габрово, Хасково, Стара Загора и София.

В същото време преобладаваща част от анкетираният сред бизнеса не са доволни от работата на съдебната власт, която се оценява като една от най-лошите в страната след областите Ловеч, Варна, Шумен, Монтана и Перник. Над 30% от бизнеса смятат, че съществуват сериозни проблеми с безпристрастността, компетентността, неподкупността и бързината на съдебните услуги.

Инфраструктура

Развитието на инфраструктурата в областта я нарежда малко по-средното за страната. Пътната мрежа не търпи развитие в периода 2003-2010 г., но леко се свива през 2003 г. През последните години няма изградени нови пътища, а само се ремонтират стари такива, което е характерно и за по-голямата част от страната. В същото време железопътната инфраструктура е много силно развита, като областта се нарежда на трето място след Русе и София (столица).

Друга силна страна на областта е достъпът на домакинствата до интернет, който се откроява като третия най-висок в страната – 35% през 2010 г., след Бургас и София (столица). Това се дължи на бързия му ръст през годините, който се равнява на петия най-висок в страната. Въпреки това използването на интернет се запазва по-високо от достъпа на домакинствата и през 2010 г. 39% от лицата между 16 и 74 г. са използвали интернет. Загубите на вода, претеглени с броя на населението в областта, са сред най-високите за страната след областите Търговище, Стара Загора, Велико Търново, Сливен, Ямбол и Пазарджик. Въпреки това при тях се наблюдава намаляване след 2004 г. и през 2010 г. те достигат най-ниските си нива от 2001 г.

Демография

Областта е третата най-гъсто населена в страната след областите Сливен и София (столица). Големата гъстота на Пловдивска област е характерна за целия изследван период, макар от 2001 г. да се наблюдава ежегоден лек спад на населението. Все пак трябва да се отбележи, че темпът, с който намалява на населението в Пловдивска област за периода 2000-2011 г., е четвъртият най-нисък в страната след областите Бургас, Варна и София (столица), което нарежда Пловдив сред относително по-привлекателните за живеене области. Естественят прираст е отрицателен, което

е характерно за всички области освен София (столица), но е по-добър от средния за страната. В периода 2001-2009 г. отрицателният естествен прираст се подобрява, но през 2010-2011 г. отново се наблюдава покачване по абсолютна стойност.

Динамиката на механичния прираст в областта е коренно различна. В предкризисния период 2001-2008 г. се очертава стабилна положителна тенденция, при която повече хора се регистрират да живеят в областта, отколкото се изселват от нея. Причини за този прираст може да се търсят в множеството предприятия на глава от населението в областта, високата заетост и големия брой студенти в Пловдив. Това се променя през 2009-2010 г. в резултат на икономическата криза, която води до съкращения на работни места и принуждава хората да търсят нови възможности за работа другаде в страната или в чужбина. Оптимистичен обрат се наблюдава през 2011 г., когато механичният прираст се връща на положително, макар и ниско ниво от 0,24%.

Населението е предимно сградско, като през 2011 г. степента на урбанизация възлиза на близо 75% от живеещите в областта. Живеещите в срадовете постепенно се увеличават до 2007 г., след което остават почти непроменени като дял от населението.

Образование

Областният град е вторият най-голям университетски център в страната след София (столица), като в Пловдив през 2011 г. са се обучавали близо 45,5 хил. студенти. Броят на студентите се запазва висок през последните години и расте с високи темпове благодарение на множеството висши учебни заведения, като областта изпреварва Варна по брой студенти след 2005 г. По-големите държавни висши учебни заведения са Университет по хранителни технологии, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, Аграрен университет – Пловдив, Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство, Медицински университет – Пловдив, Технически университет - филиал Пловдив.

В областта броят на училищата на глава от населението е един от най-ниските в страната след Варна и София (столица). Това не изглежда да се отразява негативно на качеството на образованието, тъй като оценките на матурата по български език и литература са над средните за страната. Заедно с това броят на неуспелите на матурата е на едно от най-ниските нива в страната след области като София (столица), Стара Загора и Русе.

В същото време процентът на второзодниците от всички ученици през 2011 г. е вторият най-висок в страната след Добрич. Напусналите образователната система са малко под 3% от всички ученици през 2010 г., което е с 20% над средното за страната. Относителният им дял варира през годините и е трудно да се открие ясна тенденция. Една причина за това може да е големият брой лица в областта, които се определят като роми, и изводите на редица доклади, че децата от ромски произход отпадат рано от образователната система.

Здравеопазване

Болничните заведения на глава от населението в област Пловдив са под средните за страната, въпреки че се увеличават значително през последните години. В периода 2000-2011 г. те са нараснали с 69%, което е третият най-висок ръст след областите Търговище и Ямбол. Броят на лекарите – общопрактикуващи, кардиолози и вътрешни болести, също е под средния за страната на глава от населението.

На всеки 1000 души от населението 390 са преминали през заведения за болнична помощ през 2010 г., като това поставя Пловдив на първо място по този показател. На база на тези данни обаче е трудно да се направи заключението, че здравеопазването в областта не е добро. Напротив, едва 6% от населението в област Пловдив се е лекувало в друга област през 2011 г., а нерегламентираните плащания са сравнително нисък процент. С други думи данните за преминалите през заведения за болнично лечение по-скоро отразяват притока на живеещи в други области с цел лечение в Пловдив. Ниската обща оценка за здравеопазването в Пловдивска област е повлияна най-вече от броя на болните от туберкулоза на глава от населението, който е вторият най-висок в страната след област Кюстендил. Националната програма за превенция и контрол на туберкулозата в Република България за периода 2012-2015 г. откроява ромската общност като една от рисковите групи за това заболяване. Според последното преброяване на населението от НСИ лицата, самоопределящи се като роми, са най-много в област Пловдив, което отчасти може да обясни сравнително високия брой болни от туберкулоза там.

Около 87% от населението е здравноосигурено, което е малко над средното ниво за страната. През годините не се откроява постоянна тенденция при осигурените лица, но те намаляват забележимо през 2010 г. (от близо 90% през 2009 г. до 87%) в резултат на по-ниската заетост. През 2011 г. отбелязват леко увеличение, но то не успява да компенсира преходния спад.

Околна среда

Вредните емисии в областта са на ниски нива в сравнение със средните на страната, което се дължи на големите обеми на такива в София (столица), Варна и Стара Загора. В периода 2001-2004 г. вредните емисии се увеличават, но през 2005 г. бележат рязък спад, след което се задържат на сравнително постоянни нива, като през 2010 г. достигат второто си най-ниско ниво за периода 2001-2010 г. Една от причините за резкия спад на вредните емисии е промяна в работата на ТЕЦ „Пловдив Север“, която сега е собственост на „ЕВН България“. Тя е свързана с употреба на предимно природен газ, чиито вредни емисии са значително по-ниски, както и въвеждане на непрекъснат мониторинг на емисиите на вредни вещества в атмосферата.

Събраните битови отпадъци в областта не са традиционно високи, но се увеличават с най-бърз темп в периода 2001-2010 г. в сравнение с останалите области. През 2010 г. те са с 15% над средното за страната. Водните пречиствателни станции са със сравнително висок капацитет, но спрямо населението на областта той е по-скоро около средните нива. През последните години няма изграждане на нови мощности, като те дори намаляват леко след 2008 г. Населението, което живее в населени места с канализация, също е над средното и през 2010 г. надминава 70%.

Социална среда

Удовлетвореността от живота в областта е една от най-високите в страната след областите Смолян, Пазарджик, Благоевград, Кърджали и Ловеч. Близо половината от населението е много доволно от сигурността, здравеопазването, образованието и околната среда. Най-голямо неудовлетворение предизвикват работата и стандартът на живот. Малко под 7% от населението на областта живее в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, което е близо до нивото в Пазарджик и под средното за страната. Населението, живеещо с материални лишения, е малко над средното за страната - 15 от всеки 100 души попадат под линията на бедност, което е с 30% под средното за страната.

Престъпленията срещу личността са на сравнително ниски нива и близо 60% от живеещите в областта са много доволни от сигурността. В същото време работата на институциите се оценява на едно от най-ниските нива (по-добро само от Кюстендил и Перник), което е с 20% под средното за страната.

Разград

БВП на човек, лв. (2009)	4960
Население (2011)	124471
Заетост, % (2011)	38,9
Територия (кв. км)	2639,7

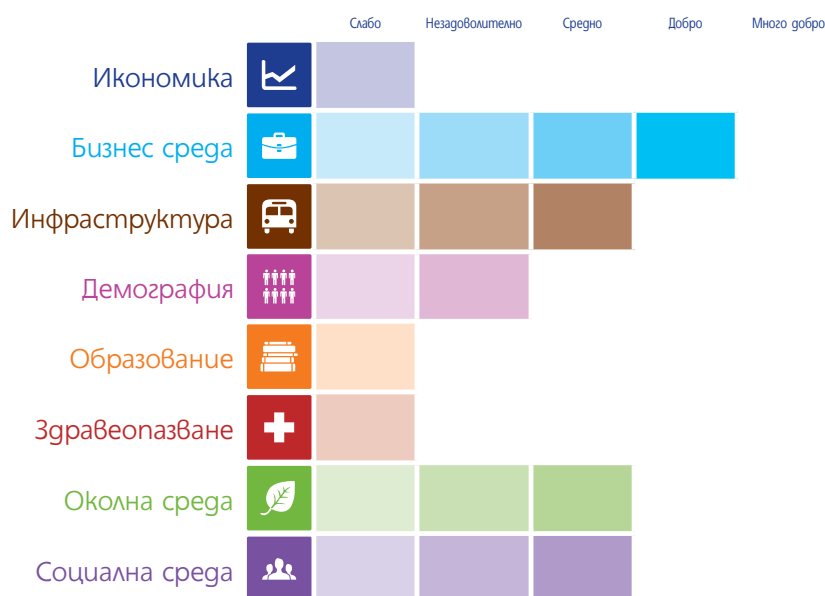

Общ преглед

Област Разград се намира в североизточната част на България. Освен областния център Разград тя включва 102 населени места, разпределени в 7 общини: Разград, Исперих, Завет, Лозница, Кубрат, Самуил и Цар Калоян.

Ниската степен на урбанизация на областта и негативните демографски тенденции затрудняват адресирането на много от проблемите на областта в сферата на инфраструктурата и околната среда. Местната администрация се опитва да компенсира част от споменатите недостатъци на областта със създаването на благоприятна бизнес среда, изразяваща се най-вече във възможността за получаване на качествени и бързи административни услуги.

Образованието в областта не заема добри позиции в страната, като неблагоприятната оценка е следствие най-вече от ниското качество на средното образование. Достъпността на здравните услуги също е на едни от най-ниските нива, като близо една трета от жителите на областта са принудени да напускат територията, за да получат необходимата им здравна помощ. Въпреки ниските доходи и стандарт на живот в областта голяма част от местните жители са удовлетворени от социалната среда и живота си в областта.

Икономика

По стандарт на живот, измерен като БВП на човек от населението, Разград регистрира един от най-ниските резултати в страната – 4960 лв. в текущи цени за 2009 г. За същата година по-слабо по този показател се представят единствено Видин, Силистра и Сливен. Средното ниво на безработицата за 2011 г. в областта е 20,6%. Макар това да е подобрение с 2 процентни пункта спрямо 2010 г., областта остава сред тези с най-висока безработица, изпреварвана единствено от Смолян и Видин. След две последователни години на спад през 2011 г. заетостта на населението на възраст от 15 до 64 години започва своето възстановяване и достига около 39%, което е с 8 процентни пункта по-ниско от средното за страната.

Разград е една от малкото области в страната, която продължава да отбелязва ръст на чуждестранните преки инвестиции в годините след кризата. През 2010 г. те достигат обем от 145 млн. евро. Чуждестранните инвестиции имат благоприятен ефект върху местния пазар на труда, което се свързва с трайното покачване на заетостта през последните десет години. Въпреки това средногодишният доход на лице от домакинството остава един от най-ниските за страната – 2753 лв., като единствено Силистра и Търговище са с по-нисък резултат. До голяма степен това се дължи на традиционно високата безработица в областта и ниските нива на заетост в началото на периода 2001-2011 г. Наличието на достатъчно работна ръка е една от причините доходите да нарастват по-бавно, отколкото в други области. При продължаващото покачване на заетостта и свиване на дела на свободната работна ръка може да се очаква и покачване на доходите на местното население.

С изключение на кризисната 2009 г. рентабилността на продажбите бележи плавен ръст през последните 10 години. През 2010 г. тя достига 9,06%, което е третият най-добър резултат в страната след тези на Добрич и Пазарджик. До 5.12.2011 г. общинските администрации са усвоили 19,3 млн. лв. по оперативните програми на ЕС. Съотнесен към населението на областта, този резултат е с около 50% по-добър от средните стойности за страната.

Бизнес среда

Разград е една от областите със сравнително благоприятен бизнес климат в страната. Бизнесът оценява качеството на административните услуги като високо, а корупцията в местните институции и местните структури на централната власт като ниска. Положителна е и оценката за състоянието на инфраструктурата и ситуацията на пазара на труда, които преобладаващата част от анкетираните определят като имащи позитивно влияние върху бизнеса им.

Една четвърт от анкетираните представители на местния бизнес заявяват, че са ползвали електронни услуги в последните 12 месеца, като преобладаващата част от тях са доволни от качеството им. Към лятото на 2012 г. общините Кубрат и Разград предоставят най-широк избор от електронни услуги. Постепенно в областта навлиза и услугата интегрирано гъше, която според самата община вече е налична в областния център – Разград.

Преобладаващата част от местните данъци са на нива приблизителни или малко по-високи от средните за страната, като разликите при данъчните ставки за данъците върху недвижимите имоти, превозните средства и леките автомобили са минимални между отделните общини. През последните три години таксите за битови отпадъци и смет и за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки се запазват на нива под средните за страната, а в някои от общините като Разград, Завет и Кубрат такса смет дори се понижава.

Инфраструктура

Макар и бавно, инфраструктурните характеристики на областта постепенно се подобряват. За периода 2001-2011 г. гъстотата на пътната и железопътната мрежа се увеличават съответно с 2,7% и 8,2% и достигат стойности близки до средните за страната. До 2010 г. относителният дял на домакинствата с достъп до интернет остава нисък – около 30%, но дялът на хората на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през същата година, показва стойности близки до средните за страната. До голяма степен това може да се обясни с ниския дял на населението, живеещо в градовете в областта. През 2011 г. дялът на домакинствата с достъп до интернет се покачва рязко и достига над 40% от всички домакинства в областта.

Водопреносната система в областта функционира добре в сравнение с тези в по-голямата част от страната. Вследствие на това загубите при транспорта на вода за обществените и напоителните системи е близо с 40% по-нисък от средния за страната за 2010 г. Основните инфраструктурни проекти в областта през последните години са свързани с проекти за облагородяване на градската среда и подобряване на комуникационната инфраструктура.

Демография

За периода 2001-2011 г. населението на област Разград е намаляло с повече от 14%. Относителният дял на населението в градовете за 2011 г. е едва 47%, което е чувствително по-ниско от средните за страната 71%. Този дял се запазва почти без промяна за целия период от 2001 до 2011 г., което прави Разград областта с най-бавно протичащи процеси на урбанизация в страната. Гъстотата на населението спрямо територията на населените места в областта е почти два пъти по-ниска от средното за страната.

Въпреки това възрастовата демографска картина на областта е по-благоприятна от средните показатели за страната. На всеки 4 души на възраст до 14 години се падат средно по 5 лица на възраст над 65 години. При активното население съотношението е 4:1 в полза на лицата на възраст от 15 до 64 години спрямо тези на възраст над 65 години. През последните 10 години естественият прираст на населението се запазва отрицателен в рамките на 5-6% годишно. Механичният прираст от своя страна показва силни емиграционни нагласи от 2007 г. насам, като през 2010 г. броят на напусналите областта превишава близо два пъти броя на заселилите се в нея.

Образование

Намаляващият брой на учениците и учителите в основното и средното образование за периода 2001-2011 г. е в съответствие със средните за страната стойности. Въпреки това следва да се отбележи, че броят на учениците за периода намалява с 30,6% (при 27,7% средно за страната), а този на учителите с едва 26,8% (при 27,19% средно за страната). Резултатът е, че съотношението на броя на преподавателите и учениците в основното и средното образование показва резултати по-високи от средните за страната – през учебната 2010/2011 г. на всеки 100 ученици се падат по 8 преподаватели. Това може донякъде да се обясни с вече споменатата ниска степен на урбанизация на областта, която предполага наличието на повече училища в малките населени места.

Качеството на основното и средното образование в областта е на ниско ниво, което е ясно изразено в традиционно ниските резултати, които учениците от областта регистрират на зрелостните изпити. За целия период от учебната 2007/2008 до учебната 2011/2012, област Разград е на последните места по успеваемост на своите възпитаници. На задължителната матура по български език и литература за учебната 2011/2012 г. над 12% от зрелостниците постигат резултат под среден 3,00. Средните оценки от положените от учениците от Разград изпити през последните три години неизменно са най-ниските в цялата страна, като през 2011/2012 учебна година средният успех пада до добър 3,82.

Процентът на напусналите образователната система в периода 2001-2011 година също остава един от най-високите в страната, макар да отбелязва постепенен спад след 2007 г. Една от малкото благоприятни тенденции в сферата на образованието в областта е плавното увеличаване на броя на студентите в местния филиал на Русенския университет, като техният брой се удвоява в периода 2001-2011 г. Въпреки това относителният дял на висшестите в работоспособна възраст продължава да намалява и през 2010 г. достига 12,1%. Единствената област в страната с по-нисък дял по този показател е Кърджали.

Здравеопазване

Индикаторите от групата „Здравеопазване“ отреждат на област Разград последно място измежду областите в страната за 2010 г. Разград е областта с най-малко на брой общопрактикуващи лекари в страната. В съотношение с населението през базовата 2010 г. на всеки 2191 души в областта се пада по един общопрактикуващ лекар при среден показател за страната от 1583. Съотношението между броя на лекарите и населението продължава да се влошава и през 2011 г. По подобен начин стоят нещата и с броя на лечебните заведения, които са едва три. В съотношение с населението това прави по 2,41 болнични заведения през 2011 г. на всеки 100 000 души при средно съотношение за страната от 4,40. Ниското ниво на доходите и липсата на болнични заведения са и основните причини, поради които в областта няма достатъчно специализирани лекари.

Делът на здравноосигурените лица в областта за 2010 г. е близък до средния за страната показател от 88%. През 2011 г. този дял се увеличава с близо 3 процентни пункта. Съотнесен към населението, броят на преминалите болни през лечебните заведения за 2010 г. е с около 20% по-висок от средното за страната въпреки малкото на брой болнични заведения в областта. Според резултатите от проведената анкета сред местното население един от всеки трима жители на областта е трябвало да напусне пределите, за да получи нужните му здравни услуги, а един на всеки четири е бил принуден да прави нерезламентирани плащания.

Околна среда

Разград е една от областите с относително ниско ниво на емисиите на вредни вещества, съотнесени към територията на областта. Местните жители оценяват качеството на околната среда като задоволително. Проблем остава ниският дял на населението в селища с достъп до обществена канализация, като към края на 2010 г. този дял е едва 40%, което представлява и най-ниската стойност за страната. Канализационна мрежа е налична единствено в община Разград.

В съотношение с броя на хората в областта проектният капацитет на пречиствателните станции остава над средното за страната. Този показател вероятно ще продължи да се подобрява с оглед на трите новоизграждани се станции – две за питейна и една за отпадни води. Събраните битови отпадъци на човек от обслуженото население са намалели над 4 пъти за периода 2001-2011 г.

Социална среда

Въпреки сравнително ниското равнище на доходите в областта по-голямата част от анкетираните представители на местното население не смятат стандарта си за живот за нисък, дори напротив. Основните забележки на гражданите са по отношение на инфраструктурата, възможностите за професионално развитие и ефективността на съдебната система. Оценката за работата на общинската и областната администрация е ниска, но в унисон с тази на жителите на повечето области в страната.

През 2009 г. над половината от жителите на областта попадат в групата на хората, живеещи с материални лишения. За същата година дялът на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, е 9,5%, а един от всеки пет жители на областта живее под относителната линия на бедност.

Въпреки ниския за страната брой на регистрираните престъпления на човек от населението част от хората не смятат средата си за особено сигурна. Въпреки това на фона на повишаващия се брой на регистрираните престъпления в някои от останалите области (най-вече през 2009 и 2010 г.) престъпността в Разград остава на нивата от 2007 г. Около 12% от жителите на областта са заявили, че са склонни да я напуснат, ако имат такава възможност.

Русе

БВП на човек, лв. (2009)	6987
Население (2011)	234631
Заетост, % (2011)	44,2
Територия (кв. км)	2803,4

Общ преглед

Област Русе се намира в североизточната част на България. Освен областния център Русе тя включва 82 населени места, разпределени в 8 общини: Борово, Бяла, Ветово, Две могили, Иваново, Русе, Сливо поле и Ценово.

Област Русе се характеризира с добра социална среда и стандарт на живот около средния за страната. Ключовото географско разположение на област Русе я прави важна част от Дунавската стратегия на Европейския съюз, което предполага по-нататъшно подобряване на инфраструктурните характеристики на региона. Областта се представя на средни за страната нива в категориите „Икономика“, „Демография“ и „Образование“.

Проблеми остават неблагоприятната бизнес среда, недостатъчно добрата материална и кадрова обезпеченост на здравната система и замърсяването на околната среда. Като основни предизвикателства пред местната администрация се очертават повишаването на усвояемостта на средства по оперативните програми на ЕС, подобряването на качеството и бързината на административните услуги и най-вече разширяването на електронните услуги.

Икономика

През 2009 г. БВП на човек от населението се свива за пръв път след период от близо 10 години постоянен ръст и достига стойности от около 22% под средния за страната. Впоследствие заетостта в областта също рязко се свива – от 50,5% през 2009 г. (на населението над 15 години) до малко над 44% през 2011 г. В резултат на това безработицата, която е на ниво от 5,4% през 2009 г., се увеличава над два пъти през следващите две години. През 2010 г. както заетостта, така и безработицата са все още на по-благоприятни нива от средните за страната. Въпреки това влошаването на икономическата обстановка през 2011 г. и резкият спад на заетостта означават, че може да се очаква понижаване на резултатите на областта в последващия период.

В периода до 2010 г. чуждестранните преки инвестиции в областта продължават да нарастват всяка година, достигайки 363 млн. евро. Областта се характеризира със сравнително висок брой на регистрираните предприятия, което е най-вече следствие от ключовото ѝ разположение до Дунав мост. Съотнесени към броя на местното население, разходите за придобиване на дълготрайни материални активи достигат връх от малко под 3000 лв. на човек през 2008 г., но се свиват повече от два пъти през следващите две години.

Сериозен проблем остава ниската степен на усвояемост от общините на средства по оперативните програми на ЕС. Към края на 2011 г. областта е усвоила едва 10 млн. евро, което прави по малко повече от 40 евро на човек от населението. По-ниски резултати по този показател постигат единствено гъсто населените София (столица) и Стара Загора. Благоприятно влияние върху представянето на областта в сферата на икономиката оказва фактът, че средните доходи на лице от домакинството не спират да нарастват дори след 2008 г., макар темпът на нарастване да се забавя.

Бизнес среда

В резултатите от проведените анкети сред представителите на местния бизнес се откроява положителната оценка на бизнеса за нивото на административните услуги. Близо една трета от анкетиранията са се възползвали от предоставяните от местната власт електронни услуги, като преобладаващата част от анкетиранията ги оценяват положително. Нивото на предлаганите от местната власт електронни услуги варира, като най-разнообразни такива предоставят общините Две могили и Русе. Значително изоставане се забелязва в сферата на интегрираните услуги на едно гише, които са в най-базов етап дори в областния център.

В по-голямата част от общините размерът на таксата върху битовите отпадъци остава по-ниска от средната за страната, а тази за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки - по-висока. На фона на близките до средните за страната нива на по-голямата част от данъчните ставки в областта се откроява високата данъчна ставка за патентния данък за търговия на дребно в община Русе.

Инфраструктура

В съотношение с територията област Русе разполага с много добре развита пътна и железопътна мрежа, като гъстотата на жп линиите е близо два пъти по-висока от средната за страната. В близост до Русе се намира Дунав мост, който и до момента е единствената сухопътна връзка между България и Румъния, като през него се осъществява преминаването на река Дунав с автомобилен и жп транспорт. На подобряването на инфраструктурата на областта е обърнато специално внимание в Дунавската стратегия на Европейския съюз, като се предвиждат редица проекти за рехабилитация и разширяване на пътната мрежа и модернизация на железопътните линии. Предстоящото приключване на строежа на Дунав мост 2 при Видин обаче, което се очаква преди края на 2012 г., ще сложи край на „монопола“ на моста при Русе и вероятно ще отнеме част от трафика през него. Загубите при транспорта на вода намаляват от 2006 г. насам. В съотношение с броя на жителите на областта постигнатата ефективност при транспорта на вода е чувствително по-висока от средната за страната.

През 2010 г. около 35% от домакинствата имат достъп до интернет, а 41% от лицата на възраст между 16 и 74 години са използвали електронната мрежа, което е в унисон със средните стойности за страната. За 2011 г. и двата показателя бележат ръст от съответно 8 и 10 процентни пункта.

Демография

За периода 2001-2011 г. населението на област Русе е намаляло с повече от 12%. Въпреки това населените места и другите урбанизирани територии в областта остават по-гъсто населени от средното за страната. Относителният дял на населението в градовете е около 76%, което прави Русе четвъртата най-силно урбанизирана област след София (столица), Варна и Габрово.

Негативни тенденции се наблюдават при коефициентите на възрастова зависимост. Както съотношението на хората над 65 години към тези на възраст до 14 години, така и сравнението им с хората в активна възраст показва по-високи от средните за страната нива.

Високият отрицателен естествен прираст на населението в областта има негативен ефект върху демографската картина. За сметка на това механичният прираст е сравнително нисък, като в две от последните десет години Русе дори регистрира положителни стойности по този показател. Основната част от заселилите се в областта идват от областите Велико Търново, Плевен, Търговище и Силистра.

Образование

Броят на учениците и учителите в средното и основното образование спада с темпове, по-бързи от средните за страната, като намалява съответно с 31% и 33% за периода 2001-2011 г. Основната причина за това са негативните демографски тенденции в областта. За същия период в областта са затворени 29 училища. Според данните за 2011 г. коефициентът на записване на учениците в образователните степени от V до VIII клас е 81,7%. Броят на второгодниците е близък до нивата за страната (около 1%), а броят на преждевременно напусналите образователната система ученици е малко над 3% при 2,4% средно за страната. През 2010/2011 учебна година зрелостниците от областта са показали средни за страната резултати на изпитите по български език и литература. През следващата учебна година (2011/2012 г.) броят на учениците, постигнали резултат пог 3,00, се удвоява, а средният успех пада от добър 4,43 на добър 4,11.

Въпреки постепенното нарастване на броя на студентите в областта (от 7 хил. през 2001 г. до над 9 хил. през 2011 г.) процентът на висшистите във възрастовата група 25-64 г. остава непроменен (20,4% за 2011 г.). Това показва, че недостатъчно голяма част от младите хора, завършили висшето си образование в областта, решават да търсят професионална реализация в нейните предели.

Здравеопазване

Основните проблеми на областта в сферата на здравеопазването произтичат от ниския спрямо средния за страната брой както на специализираните, така и на общопрактикуващите лекари. За 2011 г. на всеки общопрактикуващ лекар се падат средно по 2005 души от местното население, като единствените области с подобни показатели са Кърджали, Разград и Търговище.

В края на 2010 г. 86% от населението на областта е здравноосигурено, което съответства със средните стойности за страната. В периода от 2001 до 2008 г. броят на преминалите болни през лечебните заведения нараства с близо 60%, след което се забелязва тенденция към спад. През 2011 г. съотношението на броя на населението към регистрираните лечебни заведения за болнична помощ достига средни за страната нива.

Доверието в здравната система остава високо, като само 5% от анкетираните граждани казват, че им се е налагало да правят нерегламентирани плащания. Въпреки че 65% от анкетираните са доволни от качеството на здравните услуги в областта, един от всеки четирима жители, които са използвали такива услуги през предходната на анкетата година, е трябвало да напусне пределите на областта, за да получи нужните грижи.

Околна среда

Емисиите вредни вещества в атмосферата, съотнесени към територията на областта, остават под средното за страната ниво. Въпреки това по този показател областта е петият по големина замърсител в страната след Стара Загора, Варна, София (столица) и Кюстендил. Произвежданите от населението битови отпадъци са на средни за страната нива, като се увеличават от 2007 г. насам. До 2010 г. огромен проблем за областта остава липсата на функционираща пречиствателна станция в областния център – Русе. Такава станция е пусната в експлоатация в края на 2011 г., но все още не работи с пълния си капацитет. В края на 2010 г. около 66% от населението на областта живее в селища с достъп до обществената канализация, което е малко по-ниско от средните показатели за страната.

Социална среда

През 2009 г. близо 17% от населението на областта живее под линията на бедност, а 40,9% от населението живее с материални лишения, като и по двата показателя областта се представя по-добре от средното за страната. Делът на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, също е нисък - едва 4,4%, което е един от най-ниските резултати за страната. Регистрираните престъпления срещу личността и собствеността остават на ниски за страната нива, което прави Русе една от спокойните области в страната. Жителите на областта са недоволни най-вече от стандарта си на живот и липсата на възможности за професионално развитие в рамките на областта. Жилищните условия и околната среда са оценени високо. Въпреки това близо 15% от анкетиранияте заявяват нагласи да напуснат областта, ако имат възможност. Оценката на гражданите за работата на местните институции също е една от най-високите в страната. С най-голям авторитет сред анкетиранияте се ползват училищата, болниците и органите на реда. Прави впечатление и високата за страната оценка на работата на местните подразделения на държавните структури.

Силистра

БВП на човек, лв. (2009)	4505
Население (2011)	119006
Заетост, % (2011)	38,3
Територия (кв. км)	2846,3

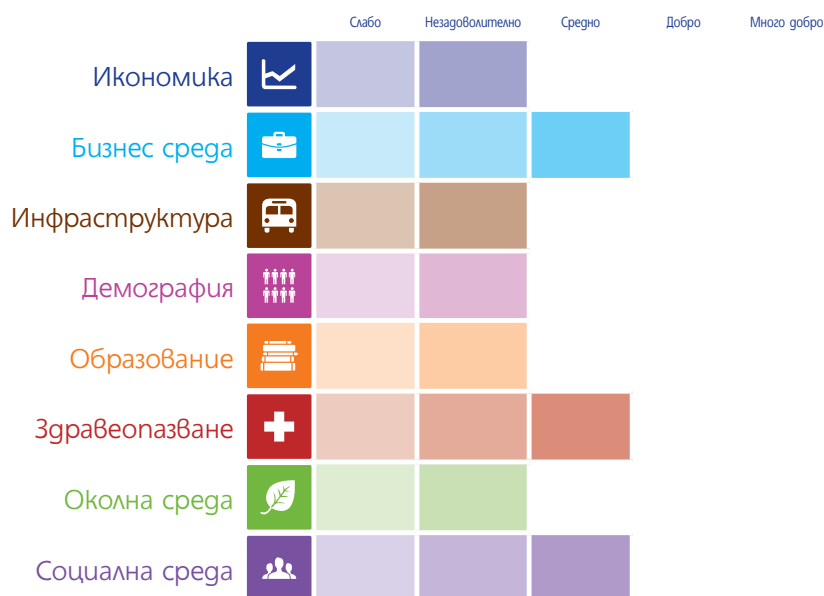

Общ преглед

Област Силистра се намира в североизточната част на България. Освен областния център Силистра тя включва 124 населени места, разпределени в 7 общини: Алфатар, Главиница, Кайнарджа, Дулово, Силистра, Ситово и Тутракан.

Силистра е една от най-бавно развиващите се области в България през последните 10 години. През целия период областта не успява да привлече достатъчно външни и вътрешни капитали, които да стимулират икономическата активност в региона и да повишат трайно нивото на заетостта и доходите. Географската изоланост на областта и ниският стандарт на живот са основните причини голяма част от жителите да мигрират към вътрешността на страната.

Областта се представя под средното за страната ниво в сферите на образованието, здравеопазването, икономическото развитие и инфраструктурата. Бизнес средата и социалната среда са единствените категории с по-скоро положителна оценка, което е следствие от спокойния живот, сравнително чистата околна среда и относително ниските нива на местните данъци и такси в по-голямата част от общините.

Икономика

Силистра е областта с най-нисък стандарт на живот, измерен като БВП на човек от населението – 4505 лв. за 2009 г. За периода 2000-2009 г. този показател постига много ниски ръстове. Бавното повишаване на брутно производство на човек от населението задържа и ръста на доходите на лице от домакинството, които също нарастват с един от най-бавните темпове в страната. За неблагоприятната икономическа конюнктура в областта свидетелства и фактът, че в четири от последните 10 години доходите всъщност бележат спад на годишна база, като предкризисната 2007 г. е една от тях.

През 2010 г. заетостта на населението над 15 години е една от най-ниските в страната – под 40%, а безработицата е малко над средното равнище. И двата показателя влошават стойностите си през 2011 г., когато средносписъчният брой на наетите лица по трудово и служебно правоотношение пада до 21,2 хиляди души. Единствената област с по-малко наети е Видин – 18,3 хиляди души. Традиционно високата дори в силните за икономиката предкризисни години безработица е свидетелство за ниската икономическа активност и свития пазар на труда в областта.

Силистра е областта, привлякла най-малко чуждестранни преки инвестиции през 2010 г. – едва 14 млн. евро., като в сравнение с 2008 г. външните капитали са се свили над два пъти. За 2011 г. общините в областта са усвоили близо 16 млн. евро по оперативните програми на ЕС, което в съотношение с броя на местното население, я нарежда на дванадесето място измежду всички области в страната.

Бизнес среда

Преобладаващата част от местните данъци и такси са на нива под средните за страната, като изключение прави таксата за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки, чието ниво е малко по-високо. Висок е размерът на ставката за годишния патентен данък за търговия на гребно в Тутракан и Дулово, която е близо два пъти по-висока от тази в останалите общини. Като основни фактори, благоприятстващи бизнес средата, представителите на местния бизнес обособяват европейските средства. Най-негативно влияние, от друга страна, оказват ниското местно потребление и липсата на достатъчно подходящи за бизнеса кадри на местния пазар на труда.

Близо половината от анкетираните са използвали електронни услуги, предоставяни от местната администрация, през последните 12 месеца, като над 75% от тях ги оценяват високо. Разнообразни електронни услуги предоставят общините Силистра, Дулово и Алфатар, докато останалите общински администрации предлагат единствено базови услуги. Силистра, Главница и Тутракан са общините, които заявяват най-висока готовност за работа на едно гише.

Въпреки високата оценка за електронните услуги на общинската и областните администрации представителите на местния бизнес дават една от най-ниските оценки в страната, що се отнася до бързината на административните услуги въобще. Както и в Русе, дейността на регионалните подразделения на държавните структури получава висока оценка на фона на тази в останалата част от страната.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната инфраструктура в областта е в съответствие със средното ниво за страната, но гъстотата на железопътните линии е близо с 50% по-ниска, което е обусловено от географската отдалеченост на региона от главните железопътни линии в страната. Ниският процент на домакинствата с достъп до интернет (едва 20,8% за 2010 г.) е до голяма степен следствие от ниското ниво на урбанизация на областта. Относителният дял на лицата на възраст от 16 до 74 години, използвали интернет през 2010 г., е около 26%, което също е от най-ниските стойности за страната. През 2011 г. и двата показателя бележат значителен ръст, като относителният дял на домакинствата с достъп до интернет на практика се удвоява. Загубите при транспорта на вода при обществената и напоителните водопроводни системи са ниски и продължават да намаляват както в обеми, така и съотнесени към населението, въпреки че потреблението се запазва сравнително константно.

Демография

Негативните демографски тенденции през последните десет години са един от основните фактори, възпрепятстващи развитието на област Силистра. За периода 2001-2011 г. населението на областта намалява с близо 16%. Силистренска област е най-слабо урбанизираната в страната след

Кърджали, като към края на 2011 г. в градовете живее 45% от населението на областта. В сравнение с 2001 г. се отбелязва повишение с едва 0,4 процентни пункта. Вследствие на намаляването на броя на населението Силистра се превръща и в най-рядко населената област в страната, като през 2010 г. на всеки квадратен километър се падат средно по 923 души население.

Съотношението на възрастните хора над 65 години към лицата до 14-годишна възраст и към активното население показват ясно изразени тенденции към влошаване на демографските характеристики на областта. За периода 2001-2011 г. броят на жителите на възраст над 65 години се увеличава с повече от 50% спрямо този на децата до 14-годишна възраст. Данните се потвърждават и от високия отрицателен коефициент на естествен прираст на населението (между минус 5 и 7‰ за периода 2001-2011 г.). През целия период повече хора напускат областта, отколкото се заселват в нея, като основната част от напускащите се насочват към Варна, а по-малка част към Русе и столицата София.

Образование

За периода 2001-2011 г. броят на учениците в основното и средното образование е спаднал с 33%, а този на учителите - с 35%. За същия период са затворили врати 29 от общо 79 училища в областта. Силистра и Сливен са областите в страната с най-нисък групов коефициент на записване на учениците от V – VIII клас за 2010 г. – под 75%. През 2011 г. обаче е постигнат чувствително по-добър резултат от над 81%. Броят на преждевременно напусналите образователната система в периода 2000-2010 г. се колебае между 2,4% и 3,7% и се задържа стабилно над средното за страната. В същото време процентът на второгодниците остава един от най-ниските за страната, което показва, че децата, които изпитват затруднения в училище, са по-склонни да го напуснат, отколкото да повтарят даден клас.

Доколкото може да се съди по постигнатите от учениците от областта резултати на държавните зрелостни изпити през последните години, качеството на средното образование в областта е близко до средните за страната нива. От въвеждането на зрелостните изпити през 2007 г. най-успешна за средното образование е учебната 2011/2012. Зрелостниците от област Силистра постигат среден успех от добър 4,13 (при добър 4,18 за страната), а 5,1% от тях изкарват оценки под среден 3,00 (при 5,49% за страната). Незатвореността се забелязва обаче при хората на възраст между 25 и 64 години с висше образование, тъй като техният брой е намалял от 15,8% от населението през 2004 г. до 13,1% през 2010 г.

Здравеопазване

През целия период 2000-2011 г. в област Силистра работят само 3 болнични заведения. Броят на общопрактикуващите лекари се запазва постоянен през целия период, но въпреки постепенния спад на жителите на областта, съотнесен към населението, броят им остава по-нисък от средното за страната. Постепенно намалява броят на специализираните лекари, като особено осезаем е спадът при докторите със специалност „Вътрешни болести“. Проведените анкети сред местното население показват, че малко над 20% от жителите на областта е трябвало да напуснат пределите, за да получат необходимите им здравни услуги.

Броят на преминалите болни през лечебните заведения се увеличава с близо 35% за периода 2001-2005 г. След 2007 г. следва тенденция на намаляване, като през 2010 и 2011 г. броят на болните вече е под стойностите от 2001 г. На фона на намаляващото население това показва повишена заболеваемост на населението спрямо годините преди 2001 г. В края на 2011 г. здравноосигурените лица са 86% от цялото население, което е с два процентни пункта под средното за страната. Преобладаващата част от жителите на областта дават висока оценка на здравните услуги в областта.

Околна среда

Силистра е една от областите с най-ниски емисии на вредни вещества в атмосферата, като за периода 2001-2010 г. техният обем се свива близо два пъти. До голяма степен това се дължи на затварянето на някои от най-големите индустриални комплекси в областта през последните 10 години. Произвежданите от населението битови отпадъци също са на нива под средните за страната, като за последните десет години техният обем се е свил над два пъти.

Основен проблем за областните центрове по река Дунав (Видин, Русе и Силистра) остава липсата на действаща пречиствателна станция. Такава е планирана и е в процес на изграждане, но поради редица проблеми, свързани с проектната документация, пускането ѝ в експлоатация все още не е

факт. В края на 2012 г. едва 45% от населението на областта живее в селища с достъп до обществена канализация. Въпреки това преобладаващата част от населението е доволно от качеството на околната среда в областта.

Социална среда

Престъпността в областта е от най-ниските в страната, като в съотношение с броя на населението единствените области с по-малък брой регистрирани престъпления са Кърджали и Смолян. През 2009 г. близо 10% от лицата живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност, а двама от всеки трима попадат в групата на лицата, живеещи с материални лишения. Делът на лицата, чиито доходи са под относителната линия на бедност за областта, е над 20%, т.е. на нива, сходни със средните за страната през 2009 г.

Прави впечатление ниската оценка, която получават за дейността си болничните заведения и органите на съдебната власт. Независимо от изключително ниското ниво на доходите в областта, местното население като цяло декларира по-голямо задоволство от живота си от средните стойности за страната. Жителите на областта дават висока оценка на околната среда и жилищните условия, а институциите, ползващи се с най-голям авторитет сред населението (както от гледна точка на тяхната работа, така и на неподкупността им), са училищата. Около 13% от анкетираните заявяват, че биха напуснали областта, ако им се удаде такава възможност, което е относително нисък процент в сравнение с останалите области.

Сливен

БВП на човек, лв. (2009)	4603
Население (2011)	197177
Заетост, % (2011)	41,4
Територия (кв. км)	3544,1

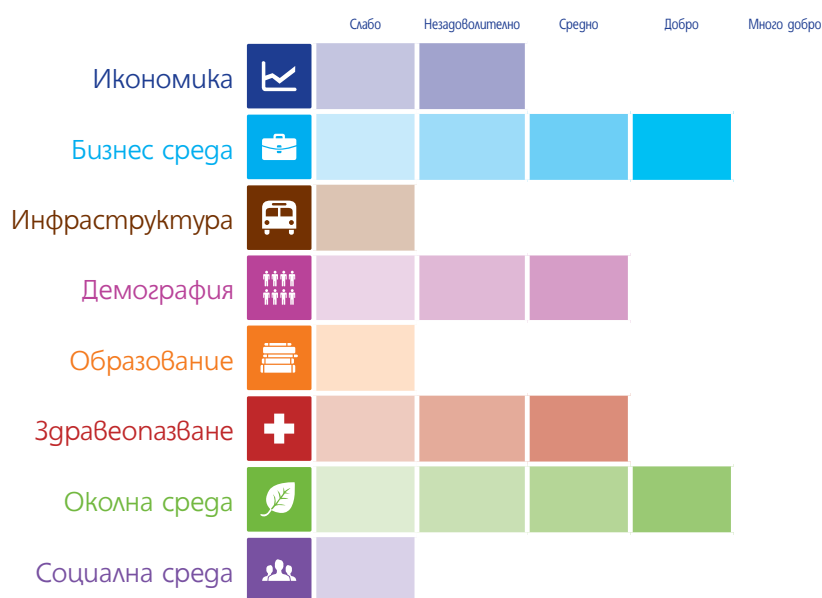

Общ преглед

Област Сливен е разположена в Югоизточния регион на България. Освен областния център Сливен тя включва 111 населени места, разпределени в едва 4 общини: Сливен, Котел, Нова Загора и Твърдица. Сливен е областта с най-висок коефициент на раждаемост и най-ниски нива на възрастова зависимост в страната. В същото време се наблюдава сериозен отлив на хора, включително в посока чужбина, което говори за икономически проблеми в областта. Сравнително високите нива на бедност и ниската заетост през последните години са водещите причини за неудовлетвореността на хората.

Основното и средното образование също допринася за проблемите в областта – нисък процент на записване, висок процент на напуснали и второгодници, както и недотам добро представяне на матурите по български език и литература. Всичко това обуславя пречките пред намиране на квалифицирани кадри за индустрията, както и въобще липсата на предприемчивост и наличието на малко предприятия в областта.

Бизнес средата в областта е сравнително добра, но предизвикателствата са както по отношение на данъците в областния център, така и в развитието на електронните услуги.

Икономика

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в област Сливен е на ниски нива спрямо останалата част от страната – единствено в Силистра се отчитат по-ниски стойности. Коефициентът на заетост (15 и повече години) е около 41%, което е под средните проценти за страната. Безработицата също е сравнително висока, като негативните ефекти от кризата върху пазара на труда са усетени още през 2009 г. и продължават да се задълбочават.

Характерна за областта е силната концентрация на икономическите дейности в Сливен, като неговото развитие е определящо за цялата област. Голяма част от работещите в областта са заети в индустриалния сектор. Водещите отрасли са текстилна промишленост, хранително-вкусова промишленост и машиностроене. Чуждестранните инвестиции са насочени основно към текстила и винопроизводството.

През последните години се отчита известен ръст в броя на предприятията, но Сливен продължава да е далеч от средните нива за страната. Инвестициите са близки до средните размери за страната, като през последните години се наблюдава интерес от чуждестранните инвеститори.

Административните неуредици през последните години повлияха негативно както по отношение на някои потенциални инвестиции, така и при усвояването на европейските средства. Към края на 2011 г. изплатените европейски средства по оперативните програми към общините в областта са близо 14 млн. евро, което е под средното за страната и много по-малко в сравнение с областите Габрово и Враца.

Бизнес среда

Местните данъци и такси в общините са под средните за страната – наблюдават се ниски данъци върху недвижимите имоти и ниски такси върху битовите отпадъци. В самия град Сливен все пак местните данъци са сравнително високи, докато таксата върху битовите отпадъци е една от най-ниските в страната.

Мненията на бизнеса за корупция в областта са добри, като анкетите показват ниски нива на корупция спрямо средните стойности за страната. Нерегламентираните плащания се случват рядко. Тези положителни възприятия се проявяват и при високата оценка на бизнеса за работата и взаимодействието с местните власти.

Административните услуги в общините се подобряват. По оценки на самите общини електронните услуги, които те предоставят, достигат на ниво „двустранно взаимодействие“, докато работата на едно гише е най-често на „работен етап“. Оценките на бизнеса за електронните услуги са сравнително високи, но в същото време едва една на всяка осем фирми е ползвала подобни услуги през последната година. Най-често се има предвид изтегляне на бланки и формуляри. Ниската изпълняемост и типът на използваните услуги говорят за изоставащо развитие на електронните услуги.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта е сравнително ниска за страната. Изграждането на магистрала „Тракия“ е от водещо значение за населените места в областта. Железопътната мрежа е концентрирана в южната и централната част на областта, където преминават линиите София-Карлово-Бургас и София-Пловдив-Бургас.

В Сливен се наблюдават сериозни загуби на вода по водопроводната мрежа – претеглени към населението, загубите са по-големи единствено в Ямбол и Пазарджик. През годините периодично се наблюдава напрежение между различни населени места заради водата, като големите загуби и неплащането (нефактурирането) на водата за определени квартали са източник на това напрежение.

Проучването сред бизнеса показва, че инфраструктурата се възприема по-скоро положително и рядко се посочва като водеща пречка пред развитието. Гражданите от своя страна имат забележки към инфраструктурата, конкретно по отношение на транспорт и комуникации, и това е една от причините за неудовлетвореност сред населението.

Демография

За периода 2001 – 2011 г. населението на област Сливен е намаляло с близо 10%. Естественят прираст на населението е отрицателен както във всяка друга област в страната, но нивата са ниски и близки до нулата, подобно на Варна, Благоевград и Кърджали. Сливен е областта с най-висок коефициент на раждаемост през последните години, като преобладават извънбрачните и родените в селата деца.

Механичният прираст на населението обаче е висок, като през 2010 г. достига над минус 10‰ от населението. Този процент е равносилен на спад в населението за една година с близо 2400 души само заради механичен прираст. През 2011 г. тези процеси се успокояват в цялата страна и отрицателният механичен прираст за областта също намалява. Сливен е една от областите със значимо движение на хора в посока чужбина.

Сливен е единствената област в страната, където младите (под 14 г.) са повече от старите (над 65 г.). Въпреки това негативните демографски процеси се проявяват и в тази област, като през 2011 г. съотношението между двете групи е на практика едно към едно. В страната обаче картината е далеч по-различна, като това съотношение на много места достига 1,5:1 в полза на възрастното население над 65 г. През 2011 г. населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) е близо четири пъти повече от населението на възраст над 65 г., което стои сравнително добре на фона на страната.

Образование

За периода 2001-2011 г. броят на учениците в област Сливен намалява с над 7 хил. Това е спад от над 20%, който логично води и до по-малко училища – от 102 през 2001 до 78 през 2011 г., както и до намаляване на преподавателите с една четвърт. Въпреки това и благодарение на възрастовата структура на населението и повечето деца и младежи тези процеси се развиват по-бавно спрямо страната. През последните 3-4 години се наблюдава тенденция училищата и учениците да запазват своя брой.

Сливен се характеризира със сравнително малко преподаватели, като на всеки 1000 ученици се падат по 74 преподаватели – подобни стойности се наблюдават само в Ямбол и Бургас. Негативен фактор за областта е и традиционно високият дял на напусналите образователната система – близо 5% от учащите през 2010 г., което е рекорд за страната. Относителният дял на второзодници също е сравнително висок.

Оценките от матурата по български език и литература през 2012 г. са около средните за страната (4,17 за областта). Процентът на неиздържалите, тоест получили оценка под среден 3, също е сравнително висок – над 6% за 2012 г.

В областта няма университет, но има колеж към Техническия университет – София, Преди години бе закрит медицинският колеж към Тракийския университет, но сега се очаква колежът отново да отвори врати вече като филиал на Варненския медицински университет. Процентът на висшистите в Сливен се задържа около средните нива за страната – приблизително 18% от населението на възраст 25-64 г. е с висше образование.

Здравеопазване

Преминалите болни през лечебните заведения в Сливен са около средното равнище за страната, като достигат 249 на всеки 1000 души от населението през 2011 г. Лекарите в областта спрямо населението са по-малко в сравнение с показателите за страната. Това се отнася както до общо-практикуващите лекари, така и до лекарите със специалност „Вътрешни болести“.

Здравноосигурените лица в областта през 2011 г. са 86% от населението, което приближава средните стойности за страната. През последните 5-6 години се отбелязва ръст на осигурените за здраве, което не е характерно за страната и най-вероятно се дължи на по-благоприятните демографските процеси в областта, както и на затегнатия контрол при ползването на здравни услуги срещу неосигурени.

Нерегламентираните плащания за здраве не са честа практика – един на всеки седем граждани, ползвал медицински услуги през последните 12 месеца, посочва, че му се е налагало да прави подобни плащания. Малко над 15% от гражданите споделят, че им се е налагало да пътуват извън областта, за да ползват здравни услуги.

Околна среда

Емисиите на вредни вещества в атмосферата в област Сливен са на нива около средните за страната и поне десетократно по-ниски спрямо големите замърсители – Стара Загора, Варна и София (столица). Събраните битови отпадъци на човек от населението намаляват през последните години и вече са едни от най-ниските за страната – по-ниски са единствено в Монтана, Разград и Кърджали.

Около 60% от населението живее в селища с обществена канализация, което е под средните стойности за страната и говори за нуждата от инвестиции в тази сфера. От друга страна, е налице

сравнително висок капацитет (воден обем) на действащите селищни пречиствателни станции за отпадни води (обществени услуги).

Допитването до хората показва, че те са доволни от околната среда (природа, вода, въздух) в областта, като този фактор допринася в най-голяма степен за удовлетвореността им от живота.

Социална среда

През 2010 г. всеки втори в областта се е поставял в графата на живеещ с материални лишения, тоест изпитващ трудности да посрещне основни свои нужди. Относителният дял на бедните в този период е 26%, или всеки четвърти е попадал под линията на бедността. Тези стойности са високи на фона на страната, като се наблюдава и сериозно неравенство, тоест разслоението между бедни и богати е сравнително високо – това се установява от отношението на доходите между най-богатите и най-бедните домакинства.

През последните няколко години се наблюдава лек ръст на престъпленията срещу личността и собствеността, но все пак областта остава сравнително сигурна на фона на страната. Нормално гражданите също са сравнително доволни във възприятието си за сигурност у дома и извън дома. Гражданите посочват, че удовлетвореността от живота им е подхранвана основно от околната среда, жилищните условия и сигурността. Социалният живот и образованието също допринасят по-скоро положително за удовлетвореността от живота. На другия полюс неудовлетвореността от живота е предимно провокирана от ниските доходи, липсата на работа или условията на труд и инфраструктурата.

Възприятието на гражданите е за високо ниво на корупция, като това се отнася до почти всички важни институции – община, съд, полиция, болници и т.н. Единствено училищата се възприемат като по-малко податливи на подобни практики. Всичко това води със себе си и съответните оценки за работата на институциите – висока за училищата и полицията, но ниска за болниците и администрацията.

Попитани дали биха се преместили в друга област за постоянно местоживееие, малка част от гражданите отговарят категорично „да“. По-голямата част от гражданите нямат желание да се местят в друга област. Направените изследвания показват, че проблемите на областта се коренят в икономиката, като голямото предизвикателство са заетостта и доходите.

СМОЛЯН

Смолян

БВП на човек, лв. (2009)	6235
Население (2011)	121157
Заетост, % (2011)	42,3
Територия (кв. км)	3192,8

Общ преглед

Област Смолян е разположена в Южна България. В нея има 241 населени места, разположени в 10 общини. По-големите от тях са общините Смолян, Девин, Златоград, Ругозем. Релефът на областта е предимно планински. Горските масиви обхващат 70% от територията, а обработваемата земя покрива едва 25%.

Областта заема водещи места по редица икономически и социални индикатори. Тя се нарежда на второ място по образование, на трето по бизнес среда и на четвърто - по социална среда. Смолян се откроява с висок брой училища спрямо населението, но оценките от матурата по български език и литература са под средните за страната. Областта има едни от най-ниските данъци и нива на корупция. Хората изразяват най-голямо задоволство от околната среда, сигурността и жилищните условия.

Известни слабости се наблюдават в икономиката заради сравнително малкия брой на предприятията и ниския размер на натрупаните преки чуждестранни инвестиции. През 2010 г. отрицателният механичен прираст за областта е около 13,6%, което представлява най-лошият резултат измежду всички области за тази година.

Икономика

Областта е между десетте области с най-голям БВП на глава от населението през 2009 г. Ръстът му през периода 2000-2009 г. е четвъртият най-висок в страната след областите Пловдив, София и София (столица). Въпреки това брутното производство на човек остава с над 30% под средното за страната. Най-голям дял в икономиката на областта заемат леката промишленост и туризмът. Доходът на лице от домакинството през 2010 г. се нарежда на петото водещо място в страната след областите Сливен, Перник, Плевен и София (столица) и е с 6,6% над средния за страната. Той е традиционно висок и през 2011 г. достига 4,1 хил. лв. на лице от домакинството.

Коефициентът на заетостта в областта се свива до около 43% през 2010 г., като по този начин се влошава до средните нива за страната. В периода 2003-2008 г. заетостта се увеличава значително в областта и през 2007-2008 г. е на третото най-високо ниво с над 50% заети. След това обаче с настъпването на икономическата криза в страната започва да намалява и през 2011 г. вече се понижава до едно от най-ниските нива за периода 2000-2011 г. Област Смолян традиционно се характеризира с относително висока безработица. Тя се задържа на високи нива дори и през годините на най-бурен икономически растеж (2007-2008 г.), а в периода 2009-2011 г. започва и най-значителен ръст – близо 13%, за да достигне близо 24%.

Натрупаните преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор на човек от населението са на сравнително ниско ниво и през 2010 г. достигат едва 40% от средните за страната. През 2000 г. по този показател Смолян се нарежда в дъното на класацията, но благодарение на тази ниска база, в годините до 2010.

ПЧИ бележат най-голям ръст за страната от 85 пъти.

Бизнес среда

Бизнес средата се оценява като третата най-добра в страната след областите Ямбол и Търговище. Област Смолян като цяло предлага едни от най-ниските данъци за недвижими имоти и превозни средства през 2012 г., но патентният данък е на сравнително високи нива. След получената от общините частична автономия за определяне на нивата на тези данъци повечето общини в областта извършват промени през 2008 г., като намаляват ставката на данъка върху недвижимите имоти и повишават ставката на данъка върху превозните средства и на патентния данък. През последвалите години почти не са правени промени. Общината с най-активна данъчна политика е Чепеларе, която повишава данъка върху недвижимите имоти с над 50% в периода 2008-2011 г. Общината увеличава данъка върху превозните средства през 2009 г., но от 2011 г. той отново се връща на нивото си от 2008 г.

За сметка на това местните такси за 2008-2012 г. се променят ежегодно от всички общини в областта, като таксата за битовите отпадъци следва тенденция към намаляване в повечето общини. Изключение е община Девин, където тази такса се увеличава. Най-сериозен спад се наблюдава в община Рудозем. При таксата за ползване на тържища община Девин отново провежда активна политика в посока увеличение, следвана от община Чепеларе.

Смолян се откроява с третото най-ниско ниво на корупция в страната след областите Разград и Търговище. Над 70% от живеещите смятат, че корупцията е на много ниски нива. Нерезгламентираните плащания също са на едно от най-ниските нива. Най-често такива се извършват при плащането на данъци, обществени поръчки, промяна на местните регулации или наредби в услуга на бизнес интереси, но дори и тези случаи са редки. Работата на съдебната власт се оценява на средно ниво. Бизнесът е най-доволен от неподкупността и безпристрастността, а като най-голям проблем се откроява бързината.

Работата на администрацията също се оценява като една от най-добрите в страната. Близо половината от анкетираните представители на бизнеса смятат, че администрацията е неподкупна, а служителите са отзивчиви. Въпреки това има възможност за подобрене при яснотата на изискванията към бизнеса и квалификацията на работещите в администрацията.

Инфраструктура

Развитието на пътната и железопътната инфраструктура в областта е на ниско ниво поради преобладаващия планински релеф на територията. През нея не преминават железопътни линии, а в периода 2002-2010 г. дължината на пътната мрежа дори намалява с един километър.

Домакинствата с интернет в областта са над 30% от всички, което е значително под средното за страната. Достъпът до интернет се увеличава скокообразно с по около 10% на година през периода

2009-2010 г., след което това нарастване намалява. Същевременно използвалите интернет лица на възраст 16-74 г. през 2011 г. са 38% - едно от най-високите нива в периода 2004-2011 г., но въпреки това остава значително под средното за страната.

Загубите от транспорта на вода на глава от населението в областта варират около много ниски нива. През 2010 г. по този показател областта заедно с Видин и Кърджали са трите области с най-малки относителни загуби на вода.

Демография

Смолян е една от най-гъсто населените области. По данни от преброяването на населението през 2011 г. броят на населението на областта възлиза на 140 хил. души. През целия изследван период населението на областта непрекъснато намалява. В сравнение с данните от преброяването през 2001 г. населението на областта е намаляло с 13%.

Естественят прираст на населението е отрицателен през 2010 г., както и в останалите области с изключение на София (столица), но е над средния за страната. При него е трудно да се открие тенденция през годините, но се наблюдава нарастване по абсолютна стойност през 2011 г. спрямо предходната с близо 2 %. Подобно нарастване има само в още две области – Русе и София (столица). Същевременно механичният прираст на населението през 2010 г. е отрицателен и най-нисък в страната. Той е четири пъти под средното ниво.

Основните дестинации на напускащите областта са насочени към областите Пловдив и София (столица). Заминаващите в чужбина намаляват значително. Сравнително малка част от населението живее в градовете – малко над 50% през 2010 г., което е с 20% под средното за страната. Традиционно разпределението на живеещите в градовете и извън тях е около 50:50.

Образование

Област Смолян получава втората най-добра обща оценка за сферата на образованието след столицата. Добри оценки областта има относно осигуреността на населението с учебни заведения за основното и средното образование и при съотношението преподаватели/ученици, както и в оценките за способността учениците да бъдат задържани в училище вместо да напускат/повтарят класа. Сред основните причини за добрата осигуреност обаче е намаляването на броя на младите хора, вместо отварянето на нови училища. Областта има най-високия групов нетен коефициент на записване на населението в V-VIII клас за 2010 г. – 85% от децата на тази възраст посещават училище при средно 80,6% за страната.

Оценките за качеството на предоставяното образование обаче са различни. Средните оценки по български език и литература в областта за 2010 г. са под средните за страната, а дялът на оценките слаб 2 на матурата по български език е 6%, което също надминава средните нива за страната (4,8%). През следващите две години средният успех леко се покачва и достига до 4,22 през 2012 г., а дялът на скъсаните на матурата намалява до 5,6% през същата година. Оценката на населението за качеството на образованието е на високо ниво – около 60% дават отлична и много добра оценка на училищата.

В областта няма висше учебно заведение, но има филиали на Техническият колеж на Пловдивския университет и на Варненския свободен университет. Въпреки това само 17% от населението на възраст между 25-64 години в областта има висше образование, което е далеч от средното за страната от 23% през 2010 г.

Здравеопазване

Областта е втората с най-висока осигуреност с болници спрямо населението - през 2010 г. се падат около шест болници на 100 хил. души, което я нарежда непосредствено след област Враца. Това може да се обясни както с географската особеност на областта – предимно планинска местност със слабо развита пътна инфраструктура, така и с отлива на население през годините. В областта има осем болници, една от които е закрыта през 2011 г. Преминалите пациенти през лечебни заведения са около средните нива за страната.

Общопрактикуващите лекари на глава от населението са също около средните нива за страната, докато кардиолозите и тези със специалност „Вътрешни болести“ сега са значително под средното за страната. Тенденциите през годините се различават. Кардиолозите на глава от населението растат в периода 2001-2011 г., докато специалистите „Вътрешни болести“ намаляват. При общопрактикуващите лекари почти няма промяна през годините.

Здравноосигурените лица са 91% от населението през 2010 г., което показва сравнително високо доверие в системата.

Околна среда

Смолян получава третата най-висока оценка за общото състояние на околната среда след столицата и Габрово. През 2010 г. в областта са регистрирани най-ниските нива на емисии на вредни вещества в атмосферата на кв.км територия сред всички останали области, което се дължи най-вече на планинския релеф, обхващащ около 70% от територията. Заедно с това структуроопределящите отрасли на икономиката в областта са леката промишленост, представена от текстилни предприятия, шивашки фирми, месо- и млекопреработвателни предприятия и предприятия за производство на хляб и хлебни изделия, които имат ниско ниво на вредни емисии.

На територията на областта има шест пречиствателни станции за отпадни води, което осигурява проектен капацитет за пречистване почти два пъти по-висок от средното за страната. Община Смолян изгражда с европейско финансиране нова станция през 2011 г. и вече изготвя документи за кандидатстване за финансиране на нова такава в Пампорово през 2012 г. Пречиствателни станции има и в общините Баните (от 2009 г.), Доспат (от 2009 г.), Рудозем (от 2007 г.), Чепеларе (от 2008 г.) и Златоград (от 2007 г.). В процес на изграждане са станции в Мадан, Борино и Неделино. Около две трети от населението в областта има достъп до канализация, въпреки че мрежата е значително остаряла. От 2009 г. насам повечето общини кандидатстват и изпълняват проекти с европейско финансиране за доизграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителна и канализационна мрежа.

Като цяло положителната оценка за околната среда се потвърждава и от резултатите от анкетата сред населението – повече от 70% са доволни от качеството на околната среда в областта.

Социална среда

Оценката на социалната среда е четвъртата най-висока в страната след областите Русе, Благоевград и Кърджали, а броят на престъпления на глава от населението е най-ниският в страната. Удовлетвореността от живота е петата най-висока. Хората са най-доволни от околната среда, сигурността и жилищните условия, а най-малко – от работата и стандарта на живот.

Малко над 7% от населението през 2009 г. живее в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, което е малко над средното за страната. За сметка на това сравнително висок процент от населението - 58% спрямо 46% средно за страната - живее с материални лишения през същата година. Близко 13% от населението е под линията на бедност за областта, което е третото най-благоприятно ниво след областите Кърджали и Благоевград.

София

(столица)

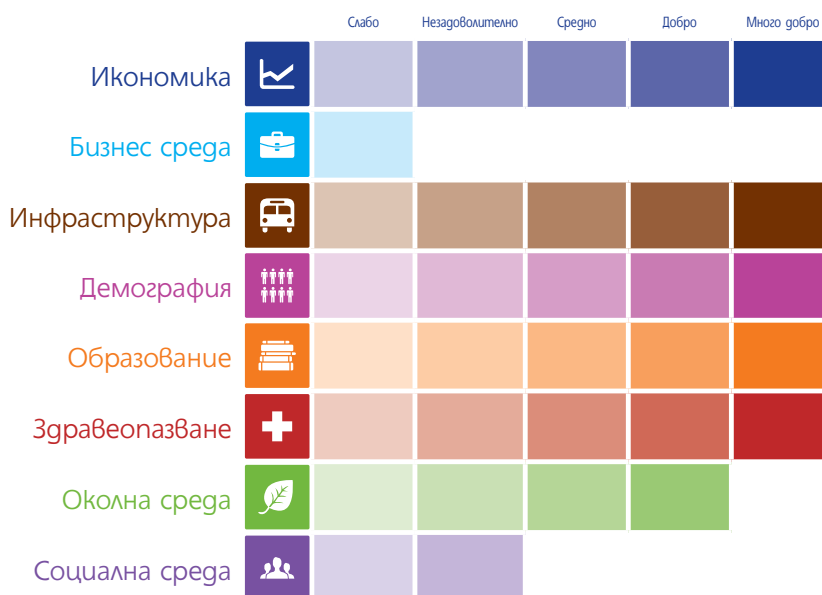
София (столица)

БВП на човек, лв. (2009)	21386
Население (2011)	1294194
Заетост, % (2011)	55,7
Територия (кв. км)	1348,9

Общ преглед

София (столица), очаквано, е най-богатата област със стандарт на живот в пъти по-висок от другите области на страната. Столицата привлича хора от други части на България с високите доходи и относително стабилния си пазар на труда. Като изключим това, София далеч не е най-доброто място за живеене. По много от социалните показатели като нива на престъпност и корупция, вредни емисии в атмосферата и др. тя се нарежда в дъното на тези класации. Една немалка част от живеещите на нейната територия, а основно това е София и прилежащите населени места, според анкетното изследване биха предпочели да живеят другаде.

Столицата дава сериозни възможности за бизнес както от гледна точка на мащаба на пазара, така и заради квалификацията на работната сила и концентрацията на население в трудоспособна възраст. Близостта до централната власт също не е за пренебрегване. Въпреки това по отношение на бизнес средата София не просто изостава спрямо останалите области, а е на опашката заедно с Перник. Местните данъци и такси са високи, работата на администрацията е оценена ниско, а бизнесът се оплаква от нивата на корупция.

Икономика

София (столица) е най-богатата област в страната с БВП на глава от населението от 21,4 хил. лв. (по текущи цени за 2009 г.), което е с 2,2 пъти повече от втората най-богата – Варна, и с почти пет пъти повече спрямо най-бедната – Силистра. Столицата освен това се радва на най-бързо нарастващото благосъстояние. За последните десет години БВП на глава от населението е нараснал близо четири пъти, а разликата с най-бедната област се е увеличила два пъти. Столицата е и с най-високите доходи на лице от домакинство – 5438 лв. средногодишно към 2011 г., като по този показател разликата с останалите части на страната също е осезаема.

Областта е с най-високия коефициент на заетост на населението от 2007 г. насам (през предходните пет години първото място е държано от Благоевград). През последните пет години за столицата са характерни едни от най-ниските коефициенти на безработица. След известен ръст през 2009 и 2010 г. от миналата година отново се наблюдава спад на безработицата. Данните кореспондират със сериозния ръст в броя на фирмите, който се наблюдава след 2009 г., и увеличаването на предприемаческата активност въпреки кризата. При все това коефициентът на заетост на населението на 15 и повече навършени години продължава да спада през последните две години, което говори, че и в София (столица) броят на обезкуражените и като цяло икономически неактивните нараства заради свития пазар на труда.

Областта привлича над половината от всички преки чуждестранни инвестиции в страната. Това допринася и за големите размери (далеч над средните) на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА), като разликата по този показател спрямо втората най-добре представена област – Стара Загора, е 2,4 пъти, а спрямо средното за страната – 2,8 пъти към 2010 г. За сметка на това обаче София (столица) е на последно място по изплатени европейски средства на глава от населението по проекти по оперативните програми на ЕС, по които бенефициенти са общините, с едва 33,7% от средното за страната. Столицата е на 12-о място по размер на изплатените средства в абсолютна стойност с 26,7 млн. евро и се нарежда зад области като Враца, Перник и Кърджали. Това говори или за много слаб административен капацитет при изготвянето на печеливши проектни предложения и управлението на еврофондовете, или за нежелание да се кандидатства по оперативни програми. И в двата случая обаче това води до значителни пропуснати ползи за София и другите населени места.

Бизнес среда

Причините в София (столица) да се вливат големи инвестиции, да се откриват нови стопански субекти и да се местят седалищата на фирми от провинцията, не е само бизнес климатът, тъй като оценките, които се дават за него, са едни от най-негативните. Единствената област с по-лошо оценена бизнес среда е Перник. Движещи мотиви за фирмите са по-скоро близостта до централната администрация, качеството и възрастовият профил на работната сила и други фактори.

Бизнесът също така оценява негативно взаимодействието си с местната администрация. Възприятията за корупция сред бизнеса са отново най-високи след Перник. Като сфери с повишена концентрация на нередламентираните плащания се очертават съдебните спорове, обществените поръчки и решенията на общинския съвет. Като цяло работата на съдебната власт е оценена доста слабо.

Сред другите основни проблеми в София са високите местни данъци – особено патентният, но също така и такса смет и данъкът върху недвижимите имоти. Единствено таксата за ползване на пазари е доста под средната за страната.

Един от малкото плюсове на областта е качеството и обхватът на предоставяните електронни услуги от администрацията.

Инфраструктура

София (столица) е с най-високо оценена инфраструктура. Този резултат обаче в голяма степен е изкривен от спецификите на областта – липсата на шосейна мрежа, високата гъстота на железопътната инфраструктура, характерна за голям жп възел, и други.

Това, което откроява столицата от останалите области, е достъпът до интернет. Над две трети от домакинствата имат достъп до интернет, а над три четвърти от лицата между 16 г. и 74 г. възраст ползват интернет според последните данни на НСИ, които се отнасят за 2011 г. Това са забележително високи резултати на фона на останалата част от страната.

Друг плюс на областта са сравнително ниските зазуби по водопреносната мрежа от 27%, които я поставят под средното за страната.

Демография

Демографската картина в столицата е най-благоприятна в сравнение с останалата част на страната. Населението в областта трайно нараства през последните десет години, като се увеличава с 10% за периода 2001-2011 г. Основната причина за това е положителният механичен прираст, т.е. миграцията от други области в София, който е с най-висок коефициент в София (столица) спрямо останалата част на страната. София има и най-високия естествен прираст измежду останалите области, което пък е следствие от високия поток имигранти във фертилна възраст от други части на страната. За 2011 г. естественият прираст в София е -1,1‰ за 2011 г., а в периода 2009-2010 г. дори е бил слабо положителен.

Миграцията от София (столица) е основно към София-област, Бургас, Варна, Перник и Пловдив. Очевидно гражданите на София се местят или в друга високо развита област, или в околни области в търсене на по-добри условия за живот. От 2009 г. насам се наблюдава отчетлива тенденция все по-голям брой хора да емигрират в чужбина, като дялът им нараства до 15-16% от всички напуснали областта спрямо 1-2% в предходни години.

Областта естествено е с най-висок относителен дял на градското население – 95,4%, който се запазва постоянен през последните десет години. Коефициентът на възрастова зависимост като отношение на населението над 65 години към това от 0 до 14 г. възраст е 125,66, което е относително добра стойност спрямо този показател за страната. Коефициентът на възрастова зависимост, получен като отношение на хората над 65 г. спрямо населението в работоспособна възраст, е 22,2 към 2011 г., като се покачва с два пункта спрямо 2007 г. Това се дължи както на емиграцията на хора в работоспособна възраст, така и на общата тенденция на застаряване на населението в цялата страна. По този показател София (столица) продължава да стои най-добре на фона на останалите области, където възрастовата зависимост е много по-висока.

Образование

Образованието в София (столица) е окачествено като най-доброто в цялата страна. Въпреки относително ниския брой училища по отношение на населението броят на учителите не отстъпва на средните нива за страната, дори леко ги надвишава. В София дялът на неиздържалите държавни зрелостни изпити е най-нисък, а постигнатият среден успех от учениците традиционно е сред най-високите. Изключително нисък е процентът на отпадналите от училище деца, както и на второгодниците.

Това, което прави съществена разликата между София и останалите области, е нивото на висшето образование. Това е областта с най-голям брой университети, с много висок брой студенти, както и с безапелационно най-високия дял висшести сред населението. Последното, разбира се, се обуславя от характеристиките на столицата като миграционна дестинация за образовани хора от провинцията, търсещи по-добра професионална реализация.

Здравеопазване

Общата оценка на здравеопазването е над средната за страната, но София (столица) се нарежда след областите Видин, Стара Загора и Габрово. Столицата изостава по брой на болничните заведения съотнесени към населението, въпреки че болниците са се увеличили с 25 на сто за последните десет години. Пациентите обаче едва ли страдат от това, тъй като на един общопрактикуващ лекар се падат доста по-малко хора, сравнено със средния брой за страната.

Много голям е абсолютният и относителният размер на преминалите през болничните заведения хора. При анализа на тези показатели следва да се има предвид, че много хора от други области пътуват до София за лечение. Столицата е една от областите с най-голям брой кардиолози и специалисти „Вътрешни болести“ на глава от населението. Дялът на здравноосигурените лица е сред най-високите в страната – 91%.

Като основен проблем пред здравеопазването в София (столица) се очертава корупцията. Близко две трети от живеещите в областта са на мнение, че в лечебните заведения нивото на корупция е „много високо“, или „високо“, а над една трета признават, че през последната година им се е налагало да извършват нерегламентирани плащания за лечението си.

Околна среда

Комплексната оценка за качеството на околната среда в София е сравнително висока и над средната за страната. Това обаче се различава коренно от възприятията на гражданите, които класират столицата на предпоследно място след Перник. Това може да се обясни с отделните компоненти на комплексния измерител. Така например София получава доста над средните оценки за страната по отношение на капацитет на пречиствателните станции и развитие на канализационната мрежа, но явно тези преимущества се приемат от столичани за даденост. Осезаемите проблеми са свързани с нивото на вредни емисии в атмосферата и положението с боклука.

Социална среда

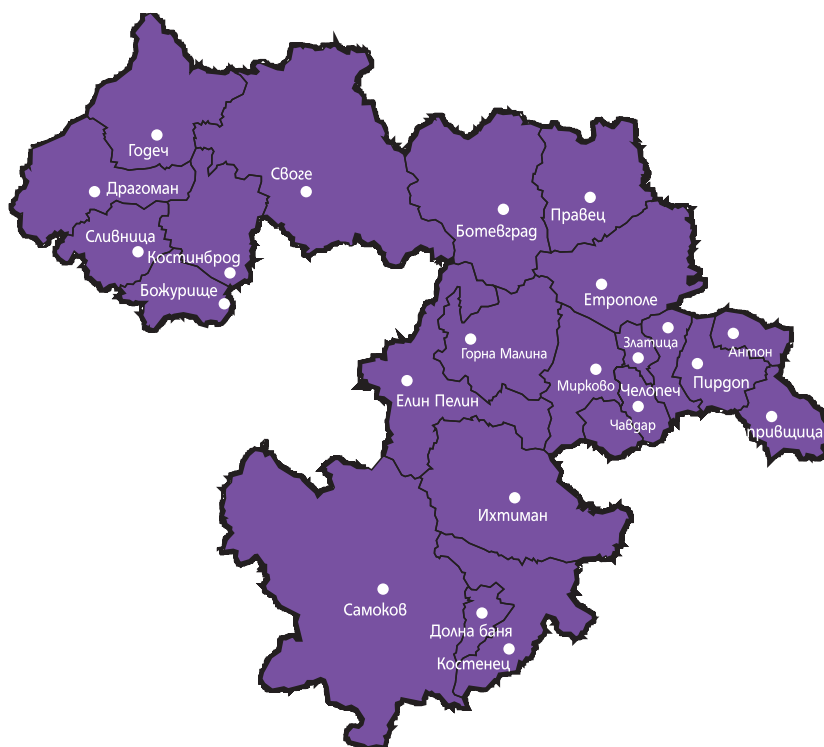
Въпреки най-добрите си оценки по четири от осемте индикатора София (столица) се класира на по-задно място в категорията социална среда. Ако вземем предвид и субективното усещане на гражданите от проведеното анкетно проучване, София изглежда като място, където много хора всъщност не искат да живеят, но в някакъв смисъл се чувстват принудени. В стопанско отношение столицата стои забележително добре на фона на страната. Освен най-богатата това е и областта с най-нисък дял на население, живеещо с материални лишения. Изключително нисък е броят на домакинства, чиито членове са със слаба икономическа активност. Едва 16 на всеки 100 души живеят под прага на бедността за областта. Парадоксалното е, че въпреки това хората не са особено удовлетворени от стандарта си на живот – близо половината анкетирани декларират, че не са доволни, а едва 16,7% са удовлетворени в по-голяма или по-малка степен. В области с близо пет пъти по-нисък стандарт на живот като Силистра например дялът на удовлетворените е доста по-висок. Сравнително нисък е и процентът на тези, които са доволни от работата си.

По отношение на почти всички други показатели столицата не се възприема като много добро място за живеене. Що се касае до жилищните условия, на един човек се пада най-малко полезна площ след област Благоевград. Престъпността е най-високата в страната. Доверието в полицията и съдебната власт са едни от най-ниските, съответно чувството за сигурност в дома и извън него е силно разклатено. Гражданите оценяват работата на администрацията по-скоро като слаба. Сравнително ниска е оценката и за работата на други институции като болници, училища и други държавни служби. В София възприятията за корупция сред гражданите са едни от най-високите. Един на всеки трима жители на столицата би се преместил да живее за постоянно в друга област. По този показател София е изпреварена единствено от Монтана и София-област.

София

София

БВП на човек, лв. (2009)	9574
Население (2011)	246641
Заетост, % (2011)	44,9
Територия (кв. км)	7062,3

Общ преглед

Област София е втората по големина област в страната и е разположена в Югозападния регион на България. Областта включва 283 населени места в 22 общини – по-големите от които са Самоков, Ботевград, Своге, Елин Пелин, Ихтиман, Костинброд, Костенец, Етрополе, Сливница, Пиргон и Правец.

Демографската картина е едно от предизвикателствата в развитието на областта. Високите нива на възрастова зависимост предопределят икономическите и социалните процеси в областта. За разлика от страната обаче механичният прираст на населението не е проблем най-вече заради близостта до столицата и наличието на инвестиции и работни места.

Сравнително добрата бизнес среда и развитието на електронните услуги през последните години допринасят за повечето чуждестранни инвестиции. Възприятието за корупция обаче остава високо, което води със себе си и негативни оценки за работата на институциите.

Средното образование е на ниво – учениците в област София традиционно получават най-добрите оценки на матурата по български език и литература в страната. Предизвикателство остават сравнително малкото висшисти и липсата на достатъчно квалифицирани кадри.

Икономика

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в област София е един от най-високите в страната – почти идентичен на този във Варна и изоставащ чувствително единствено спрямо столицата София. Ръстът на икономиката през последните години също е чувствителен, като отново единствено столицата София го задминава.

Заетостта в областта е сравнително висока на фона на страната, като достига 45% от икономически активното население. Официалните данни за безработицата също показват по-ниска безработица спрямо страната, а в годините на висока заетост и по-конкретно през 2008 г. безработицата е била изключително ниска и на практика идентична с тази в столицата.

Водеща роля за работните места и въобще за икономиката на областта заема индустриалното производство – например в общините Челопеч, Ботевград и Пирдоп. Безспорно индустриалното производство в областта е обвързано и с близостта до столицата и възможностите за изнасяне на производствени дейности в близост до административния център на страната, което обуславя интереса на някои големи чуждестранни инвеститори към областта.

Броят на предприятията в областта, претеглени спрямо населението, е нисък и изостава спрямо други развити области на страната. Въпреки това инвестициите остават високи, а притокът на чуждестранни инвестиции през годините, претеглен спрямо населението, е вторият най-силен след този в столицата. Към края на 2011 г. изплатените европейски средства към общините от областта по оперативни програми са близо 44 млн. лв., което се отличава като сравнително високо ниво за страната.

Бизнес среда

Местните данъци и такси в общините са под средните за страната – наблюдават се ниски данъци върху превозните средства, както и при патентите данъци в определени общини. В Самоков и Челопеч данъкът върху недвижимите имоти е един от най-ниските в страната, докато в Елин Пелин е един от най-високите. При таксите за битови отпадъци има разнопосочни примери – ниски в Божурище, Елин Пелин, Самоков и Сливница, но много високи в Годеч и Драгоман.

Възприятието на бизнеса за корупцията в областта е изключително високо, като резултатите са най-лоши за цялата страна. Нормално това води и до негативна оценка на бизнеса за работата и взаимодействието с местните власти. Административните услуги в общините също много се различават – по оценки на самите общини електронните услуги на места достигат до ниво на „двустранно взаимодействие“ (най-високото е „транзакция“), докато работата на едно гише е най-често на етап „работец“ или „развиващ се“. Най-добра оценка си поставя община Челопеч, която поради наличието на голям чужд инвеститор е положила усилия за подобряване на административното обслужване.

Оценките на бизнеса за електронните услуги са сравнително високи, като близо 80% от фирмите са ползвали подобни услуги през последната година – най-висока използваемост в цялата страна. Близо половината от фирмите, ползвали подобни услуги, са комуникирали двустранно с администрацията по електронен път, което говори за добро развитие на електронните услуги.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта е една от най-високите в страната – по-висока е единствено в Габрово и Перник. През територията на областта минават и двете магистрали, свързващи столицата с Бургас („Тракия“) и Варна („Хемус“). Гъстотата на железопътните линии също е висока, като железопътният транспорт играе важна роля за развитието на областта. Планинският релеф, характерен за областта, в значителна степен затруднява изграждането и поддържането на жп инфраструктура.

Относителният дял на домакинствата с достъп до интернет се покачва през последните години, следвайки тенденциите в страната – през 2011 г. всяко второ домакинство има достъп до интернет.

Проучването сред бизнеса показва, че инфраструктурата се възприема по-скоро положително от бизнеса и рядко се посочва като водеща пречка пред развитието. Гражданите също са по-скоро доволни от състоянието на инфраструктурата, макар и тя да не се нарежда сред водещите фактори за удовлетвореност от живота в областта.

Демография

За периода 2001 – 2011 г. населението на област София е намаляло с близо 9%. Спадът на населението се обуславя от устойчивите процеси при естественя прираст на населението, докато механичният прираст не е голям проблем – в отделни години той е бил дори положителен. Логично, механичният прираст на населението е предимно обвързан със столицата София, като това се отнася както до заселилите се, така и до изселилите се от област София.

Относителният дял на населението в градовете на областта е 60%, т.е. по-малък от общия за страната. Гъстотата на населението също е ниска – единствено в Добрич се наблюдава по-малка гъстота на населението спрямо територията на населените места и урбанизираните територии.

Коефициентът на възрастова зависимост е над средните за страната, като населението на възраст над 65 г. е с 50% повече спрямо населението на възраст до 14 г. Като положителен резултат може да се приеме фактът, че през последните 5-6 години се наблюдава задържане на тези нива, което е изключение за страната. Населението в трудоспособна възраст (15-64) е около три пъти повече от населението на възраст над 65 г., като това съответства на съотношението общо за страната.

Образование

За периода 2001-2011 г. броят на учениците в областта спада с близо 20%. Това логично води и до по-малко училища – от 132 през 2001 до 107 през 2011 г., както и до намаляване на преподавателите. Подобни процеси са характерни за страната, но все пак негативните промени тук са по-малки от средните за страната, което се обуславя от сравнително по-благоприятните демографски процеси.

Областта се характеризира със сравнително малко преподаватели, като на всеки 1000 ученици се падат по 78 преподаватели – отчетливо по-ниски стойности са наблюдават единствено в Ямбол, Сливен и Бургас. В същото време област София е една от областите с най-малко население на едно училище. Напусналите образователната система са малко над 2% от всички учащи през 2011 г., като това е най-доброто постижение за областта през последните 10 години и по-ниско спрямо средните стойности за страната. Процентът на второгодници е сравнително висок, като единствено в Добрич и Пловдив е по-голям.

Оценките от матурата по български език и литература през 2012 г. са най-високите в страната (средно 4,54 за областта). Относителният дял на неиздържалите е най-нисък – около 2% за 2012 г. Имайки предвид и устойчивостта на тези резултати през последните години, качеството на образованието определено е голям плюс за областта.

В областта има едно висше училище – Международно висше бизнес училище (Ботевград), но близостта до София прави най-добрите университети в страната сравнително лесно достъпни за местното население. Въпреки това област София се характеризира със сравнително нисък процент висшисти – едва 13% от населението на възраст 25-64 г. е с висше образование, като през последните години този дял намалява. Сравнително малкото висшисти предполагат и проблеми пред бизнеса в намирането на квалифицирани кадри, което от своя страна е сериозно предизвикателство пред развитието на областта.

Здравеопазване

Преминалите болни през лечебните заведения в областта традиционно се задържат на високи нива спрямо страната – близо 300 на всеки 1000 души от населението през 2011 г. В област София са концентрирани повече болнични заведения, което се обуславя от сравнително многото големи населени места в областта. Проблемите на здравеопазването в областта могат да се свържат с броя и професионално-квалификационния състав на лекарския персонал. Общопрактикуващите лекари са отчетливо малко, докато кардиолозите и лекарите със специалност „Вътрешни болести“ са повече от средните нива за страната.

Здравноосигурените лица в областта през 2011 г. са 85% от населението, което леко изостава спрямо страната и добрите примери като Габрово, Смолян, Стара Загора и Ямбол, където този процент надхвърля 90.

Нерегламентираните плащания за здраве не са честа практика – един на всеки осем граждани, ползвал медицински услуги през последните 12 месеца, посочва, че му се е налагало да прави подобни плащания. Близко 15% от гражданите споделят, че им се е налагало да пътуват извън областта, за да ползват здравни услуги.

Околна среда

Емисиите на вредни вещества в атмосферата в област София са сред най-ниските в страната – по-ниски са единствено в Смолян, Монтана, Добрич, Кърджали и Благоевград. Събраните битови отпадъци на човек от населението спадат през последните години, но остават сред най-високите в страната – повече отпадъци се събират единствено в Перник, Пазарджик и Добрич.

Над 75% от населението е в селища с обществена канализация, което е сред най-високите в страната – по-голямо е покритието в столицата София, Варна и Габрово. Около средните стойности за страната е капацитетът (воден обем) на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (обществени услуги). В процес на изграждане към 2012 г. са седем нови мощности, които се очаква значително да подобрят екологичната обстановка в областта. Допитването до хората показва, че те са доволни от околната среда (природа, вода, въздух) в областта, като този фактор допринася в голяма степен за удовлетвореността им от живота.

Социална среда

През 2010 г. всеки трети в областта се е поставял в графата на живеещ с материални лишения, тоест изпитващ трудности да посрещне основни свои нужди. Този процент е нисък на фона на страната, като единствено в столицата хората, живеещи с материални лишения, са под 30% от населението. Относителният дял на бедните в област София е под 20%, което е близо до средните стойности за страната. Данните през годините показват, че обективната бедност в областта остава сравнително ниска, а неравенството в разпределението на доходите, тоест разслоението между бедни и богати, постепенно намалява. Това заключение се основава на изчислените характеристики за подоходната диференциация – „коефициент на Джини“ и отношението на доходите между най-богатите и най-бедните домакинства.

През последните няколко години се наблюдава ръст на престъпленията срещу личността и собствеността, като областта е една от най-несигурните в страната – повече престъпления, претеглени спрямо населението, са регистрирани само в София (столица) и Бургас.

Гражданите посочват, че удовлетвореността от живота им е подхранвана основно от жилищните условия, социалния живот и околната среда. Здравето и образованието също допринасят по-скоро положително за удовлетвореността от живота. На другия полюс неудовлетвореността от живота е провокирана предимно от ниските доходи и липсата на (или условията на) работа – характерно за цялата страна и допълнително засилено като възприятие от кризата.

Възприятието на гражданите е за високо ниво на корупция, като това се отнася до почти всички важни институции – община, съд, полиция, болници и т.н. Това води със себе си и ниски оценки за работата на институциите – особено по отношение на болници, училища и съд. На въпрос дали би се преместил в друга област за постоянно местоживееене, всеки четвърти отговаря утвърдително, което е високо на фона на отговорите за страната. Малко над една трета са хората, които категорично не желаят да се местят в друга област.

Стара Загора

Стара Загора

БВП на човек, лв. (2009)	9207
Население (2011)	332340
Заетост, % (2011)	45,1
Територия (кв. км)	5151,1

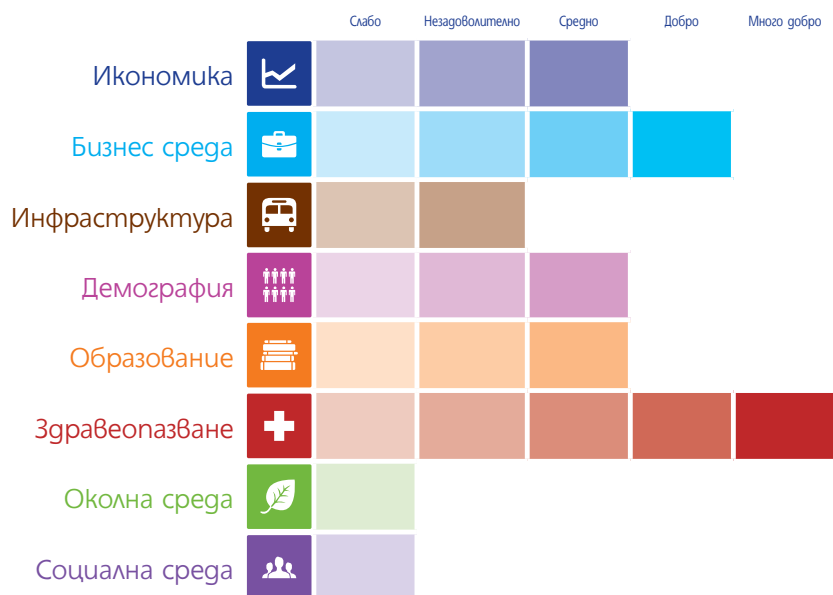

Общ преглед

Област Стара Загора е разположена в източната част на Южна България. Тя е разделена на 11 общини, обхващащи 206 населени места. По-големите общини са Стара Загора, Казанлък, Раднево и Мъглиж. Оценките за икономиката и бизнес средата в областта са на високи нива в сравнение с останалите области, а здравеопазването се оценява като второто най-добро в страната. Слабите страни включват околната среда и социалната среда.

Стара Загора се откроява с четвъртото най-високо производство на глава от населението, което се дължи в основна степен на големи компании в сферата на енергетиката, като ТЕЦ „Марица-изток 2“ и „Мини Марица изток“. Местните данъци, както и нерегламентираните плащания в областта са с едни от най-ниските нива в страната.

Емисиите вредни вещества се отличават с най-голям обем в сравнение с останалите области, което се дължи на големите предприятия в енергетиката, както и на силно развитата тежка промишленост. Хората в Стара Загора са най-недоволни от социалната среда и инфраструктурата. Един от всеки десет живее в домакинство с нисък интензитет на икономическа активност.

Икономика

Областта има четвъртото най-високо производство на глава от населението през 2009 г. след областите София (столица), Варна и София. Тя е с традиционно високо производство, което в периода 2000-2009 г. расте с по-нисък темп от средното за страната и изостава след областите Варна, Смолян, Пловдив, София и София (столица). Областта е една от малкото, в които БВП на глава от населението продължава да расте през кризисната 2009 г. Силното производство се дължи в най-голяма степен на компании в сектора на енергетиката и свързания с тях бизнес, както и на тежката промишленост.

Доходът на лице от домакинство отрежда на областта шесто място след Смолян, Сливен, Перник, Плевен и София (столица) през 2010 г., като през 2011 г. областта дори се изкачва до 3-то място след София (столица) и Перник. Стара Загора е лидер по ръст на доходите на лице от домакинството през периода 2001-2011 г., което означава, че тя бързо съкращава разликата с другите области по този показател.

Заетите лица в областта също са на високи нива и се нареждат след областите Русе, Варна, Благоевград и София (столица). В периода 2000-2009 г. те се увеличават, макар и с по-ниско темпо в сравнение с останалите области. В резултат на икономическата криза заетите намаляват през 2010-2011 г.

Областта не се откроява с висок брой предприятия спрямо броя на населението, а ръстът им през годините е малко под средния за страната. Това се дължи на няколкото големи компании в областта, които осигуряват заетост на много работници. Броят и размерите на предприятията влияят позитивно на обема чуждестранни инвестиции в тях, които са на сравнително високо ниво и се нареждат след общини като Габрово, Варна и София (столица).

Усвояването на европейски средства на глава от населението по проекти на общинските администрации в областта е на второто най-ниско ниво в страната след София (столица).

Бизнес среда

Оценката за бизнес средата в областта е една от най-високите в страната след области като Русе, Враца, Търговище. Областта се откроява с ниските си местни данъци, които са сред 10-те най-ниски в страната. Таксата за битовите отпадъци е третата най-ниска след областите Видин, Добрич и Габрово. Таксата за използване на пазари също е под средната за страната, но е по-назад в сравнение с останалите области.

Нивото на корупция в областта е около средното за страната. Според бизнеса най-високо е нивото на корупция в полицията и при органите на съдебната власт. Въпреки това работата на съдебната власт се оценява като една от най-добрите в страната след областите Търговище и Бургас. Според бизнеса нерегламентиранията плащания са по-скоро изключение, отколкото правило. Работата на администрацията се оценява като втората най-лоша в страната след област София. Основните проблеми в Стара Загора са бавното обслужване, неотзивчивостта на администрацията и неясните изисквания.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта е сравнително ниска, въпреки че се наблюдава леко подобрение в периода 2002-2010 г. Пътната мрежа се разширява до 2007 г., след което се задържа на постоянни нива до 2010 г. От проведеното анкетно изследване сред населението и бизнеса в областта се установява, че състоянието не е достатъчно добро.

През 2012 г. беше открита отсечката на АМ „Тракия“ между Стара Загора и Нова Загора, което неминуемо ще има положителен ефект за областта. В процес на строителство е и АМ „Марица“, която свързва АМ „Тракия“ с ГКПП Капитан Андреево. Изграждането също ще подпомогне развитието на областта, тъй като не само улеснява достъпа с Югоизточна България, но и ще я свърже с трафика на хора и товари от и за Турция и Близкия изток.

За сметка на това железопътната мрежа е една от най-силно развитите в страната след областите Пловдив, Русе и София (столица). В периода 2004-2009 г. тя се разширява, но след 2010 г. нейното състояние е на едно и също равнище.

Малко над 30% от домакинствата имат достъп до интернет през 2010 г., което поставя Стара Загора малко под средното ниво заради високата концентрация на домакинства с интернет в област София (столица). Достъпът е висок и през годините в областта не се наблюдава значителен растеж. Делът на лица на възраст между 16 и 74 г., които са използвали интернет през последните

12 месеца, е под средния за страната. През годините той има по-бавен ръст от достъпа на домакинствата до интернет, но все още е над него.

Загубите при транспорта на вода в областта през 2010 г. са най-високите след областите Велико Търново, Сливен, Ямбол и Пазарджик. В периода 2006-2010 г. те намаляват слабо, като най-осезаемият спад е именно през 2010 година.

Демография

Гъстотата на населението в областта е малко над средната за страната. Тя традиционно не е много висока, а в периода 2000-2011 г. населението намалява с малко над 10%. Естественят и механичният прираст са отрицателни, но по-ниски от средните за страната. През 2011 г. най-голяма част от напусналите област Стара Загора се насочват към областите Сливен, Пловдив и София (столица). Характерно за областта е голямата мобилност на населението, но в нея се поддържа равновесие - ежегодно броят на изселените се от областта е близък до този на заселилите се в самата област.

Хората на възраст над 65 години в областта представляват 30% от хората на възраст между 15 и 64 г. през 2011 г., което е малко над средното за страната. Отношението нараства постепенно през годините, но с по-бавни темпове в сравнение с други области. През 2011 г. над 70% от населението живее в градовете, което е малко под средното за страната.

Образование

Броят на студентите на глава от населението в областта е сравнително нисък, но в областния град се намира Тракийският университет, който има най-големия аграрен факултет в страната. В периода 2000-2011 г. студентите в областта се увеличават с над 60%.

Броят на основните и средните училища спрямо населението е над средния за страната. Между 2003 и 2008 г. намаляването на училищата е по-бавно спрямо темповете на намаляване на училищата. През същия период са закрити 26 училища. Същевременно преподавателите на един ученик в училищата са на едно от най-ниските нива в страната след областите Варна, София, Хасково, Бургас, Ямбол и Сливен. През годините отношението е сравнително стабилно с изключение на периода 2004-2007 г., когато се увеличава заради сериозния спад на ученици. Последните продължават да намаляват и след 2007 г., но това е съпътствано и със съкращения на учители.

Напусналите образователната система са сравнително малко и през 2010 г. Стара Загора се нарежда след области като София, Кърджали и София (столица). При тях се наблюдава значително подобрене след 2006 г., като в последващите четирите години намаляват с близо 50%. За сметка на това дялът на второзодниците е четвъртият най-висок в страната след областите София, Пловдив и Добрич.

Средните оценки на матурата по български език и литература през 2010 г. са едни от най-високите след областите Варна, София (столица) и София. В областта има и най-малко неуспели на матурата – едва 2,9% от всички изпитани през 2010 г. В това отношение също се наблюдава влошаване през 2011-2012 г.

Здравеопазване

Болничните заведения, съотнесени към броя на населението, са над средните за страната, като с повече болници са само областите Габрово, София, Смолян и Враца. Болниците в областта се увеличават постепенно в периода 2000-2005 г., след което има рязък скок през 2006-2007 г. и постепенен спад до 2011 г. Спрямо населението се отчитат сравнително висок брой общопрактикуващи лекари през 2010 г., докато кардиолозите и тези със специалност „Вътрешни болести“ са малко под средните нива за страната.

Броят преминали болни през лечебните заведения през 2010 г. е един от най-високите за страната след областите Пловдив, Велико Търново, Ямбол, Варна, София (столица) и Плевен. Над половината от населението на областта смята, че корупцията в болниците е на много високо ниво, но същевременно около 35% от хората признават, че са правили нерегламентирани плащания. Въпреки всичко повече от половината от населението е доволно от здравеопазването в областта, но над 66% са търсили болнична помощ в други области.

Здравноосигурените лица в областта са 88% от населението, което е малко над средното ниво за страната. Относителният им дял през годините е сравнително стабилен, а през 2011 г. преминава 90%, което е едно от най-високите нива за страната.

Околна среда

Емисиите на вредни вещества в атмосферата на кв. км са на най-високо ниво в страната заради големите предприятия в енергийния сектор и тежката промишленост. Събраните битови отпадъци са на традиционно ниски нива, макар и в периода 2007-2010 г. да се наблюдава леко покачване. Под 70% от населението живее в селища с канализация през 2010 г., което е под средното за страната. Капацитетът на водните пречиствателни станции е един от най-ниските в страната и също се нарежда на 70% под средното ниво. В областта е имало три пречиствателни станции за вторично пречистване към 2010 г. В момента работи и четвърта в Болярво. Към 2012 г. в процес на изграждане са три нови станции, което значително ще подобри ситуацията в региона.

Социална среда

Удовлетворението от живота в област Стара Загора е на сравнително ниско ниво, а хората са най-недоволни от социалния живот и инфраструктурата. В същото време над 30% от хората са доволни от жилищните условия, образованието, здравеопазването и околната среда. Един от всеки десет души живее в домакинство с нисък интензитет на икономическа активност през 2009 г., което е с близо 40% над средното за страната. Близо 25% от населението се намира под линията на бедността. И двата показателя се влошават през последните години, което е особено изразено при лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност - от 7 хил. през 2008 г. те се увеличават на 20 хил. през 2009 г.

Престъпленията срещу личността на глава от населението са сравнително високи през 2010 г., но остават под средните за страната. В периода 2002-2008 г. има спад при престъпленията, но след това те отново се увеличават и през 2010 г. са на едно от най-високите си нива за периода 2000-2010 година.

Търговище

Търговище

БВП на човек, лв. (2009)	5056
Население (2011)	120420
Заетост, % (2011)	45,4
Територия (кв. км)	2558,5

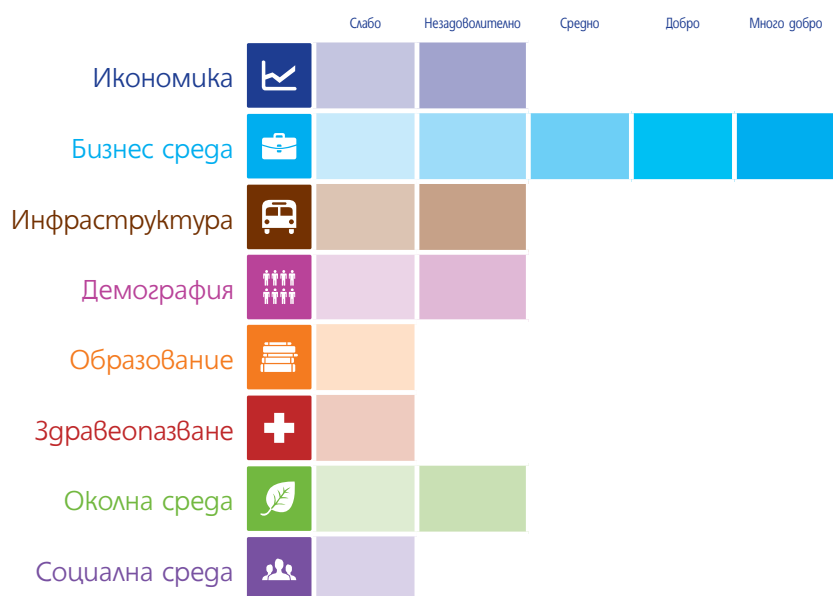

Общ преглед

Област Търговище се намира в североизточната част на България. Освен областния център Търговище тя включва 200 населени места, разпределени в 5 общини – Търговище, Омуртаг, Попово, Антоново и Опака.

Област Търговище е една от най-малките в страната както по брой на населението, така и по размер на територията. Въпреки сравнително доброто икономическо развитие през последните няколко години областта продължава да изостава в редица сфери. Много от тях са логично следствие на ниската степен на урбанизация на областта и географското разположение между някои от най-големите градове в страната като Варна, Русе и Велико Търново.

Като водещи проблемни фактори могат да бъдат обособени ниският стандарт на живот и ниските доходи на преобладаващата част от населението. Образователната и здравната система също продължават да изостават по редица критерии. Инфраструктурата в региона постепенно се подобрява. Като основни сравнителни предимства на областта могат да бъдат обособени ниското ниво на местните данъци и добре функциониращата местна администрация.

Икономика

През 2011 г. коефициентът на заетост на населението наг 15-годишна възраст (45,4%) и коефициентът на безработица (12,6%) се запазват близко до средните за страната. Анализът на данните от индикаторите в категорията „Икономика“ показва, че областта е една от най-стабилно представящите се през периода 2001-2011 г., което се дължи най-вече на постигнатия в годините преди кризата устойчив ръст на заетостта. Показателен е фактът, че броят на лицата наг 15 г., които работят, се повишава от 32,1% през 2001 г. до 45,4% в през 2011 г. За същия период средните нива за страната се покачват от 38,7 на 45,6%.

В голяма степен това се дължи на постепенното, но устойчиво нарастване на чуждестранните преки инвестиции в областта през последните десет години. Дори в годините след началото на кризата обемът на инвестициите в предприятията от нефинансовия сектор се запазва. Въпреки това, съотнесен към броя на населението, обемът на чуждестранните инвестиции остава под средните за страната нива.

През 2010 г. средният доход на член на домакинството в областта е едва 2354 лв., което е най-ниското ниво в страната за съответната година. Брутният вътрешен продукт на човек от населението също остава под средните стойности. През 2011 г. обаче средногодишният доход на лице от домакинството в Търговище се покачва с близо 14%. Ниските доходи и липсата на достатъчно възможности за професионално развитие в областта са обособени като едни от водещите проблеми за бизнеса и гражданите.

До края на 2011 г. общинските администрации в областта са усвоили наг 23 млн. евро по оперативните програми на ЕС. В съотношение с броя на жителите на областта това е шестият най-добър резултат за България и близо два пъти по-висок от средния за страната.

Бизнес среда

Търговище е една от областите с най-благоприятна бизнес среда в страната. Основната причина за това е ниското ниво на местните данъци в по-голямата част от общините, включително и в областния център – град Търговище. Данъчните ставки за данъците върху недвижимите имоти и патентният данък за търговия на дребно са по-ниски от средните за страната. Нисък е и размерът на такса битови отпадъци и таксата за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки. Сравнението между нивата на местните данъци и такси на общинско ниво показва, че по-голямата част от тях са най-високи в община Попово. Данъчната ставка за патентния данък за търговия на дребно е най-висока в община Търговище.

Бизнесът оценява изключително високо скоростта и качеството на административните услуги. По-голямата част от общините показват висока готовност за работа на едно гише, а все по-широко навлизат и електронните услуги. Според преобладаващата част от анкетираните нивото на корупция сред различните институции в областта е ниско, дори и в сфери като провеждането на обществени поръчки, на които бизнесът традиционно гледа с недоверие и при които корупционните практики често намират почва за развитие. През последните години в Търговище, както и в много други от по-малките области, се наблюдава тенденция към преместването на седалищата на по-големите фирми в големите градове, като една от основните причини за тази тенденция е закриването на териториалните поделения на НАП.

Инфраструктура

Областта има добре развита пътна мрежа, чиято гъстота е с 14% по-висока от средната за страната. Общият сбор на дължината на автомагистралите, първокласните, второкласните и третокласните пътища от републиканската пътна мрежа в областта е 523 километра. Въпреки това представителите на местния бизнес смятат именно инфраструктурата за един от основните недостатъци на областта.

Основен проблем остава ниското разпространение на интернет. Относителният дял на домакинствата с достъп до интернет през 2011 г. е едва 24,3%, което е най-ниският резултат за страната. Въпреки това дялът на хората, използвали интернет през същата година, е близо два пъти по-висок и се доближава до средните стойности за страната. До голяма степен ниският дял на домакинствата с достъп до интернет може да се обясни с ниското ниво на урбанизация на областта.

Загубите при транспорта на вода при обществената и напоителните системи достигат 26,46 млн. кубични метра годишно през 2009 г. В съотношение с населението Търговище е петата област с най-висок дял на загуби при транспорта на вода в страната. В региона няма големи водоизточни-

ци, поради което често се налагат режими на водата. Особено сериозен проблем с водоснабдяването има община Омуртаз, където са правени неколкостепенни опити за завършването на проекти за подмяна на водопроводната мрежа. Община Попово от своя страна е една от най-бързо развиващите инфраструктурата си общини в България благодарение на доброто усвояване на европейски средства.

Демография

За периода 2001-2011 г. населението на областта е намаляло почти с 15%. Търговище е една от най-слабо урбанизираните области в страната, като към края на 2011 г. едва 54% от населението на областта живее в градовете. Единствените области с по-малка концентрация на населението в градовете са Силистра, Разград и Кърджали.

През 2001 г. Търговище е една от 12-те области в страната, в които броят на лицата до 14-годишна възраст е по-голям от тези на 65 и повече навършени години. Въпреки отрицателния естествен прираст на населението на областта съотношението на младите и възрастните хора все още остава в рамките на средното за страната ниво. През последните няколко години в Търговище също е налице ясно изразена тенденция към постепенно влошаване на възрастовата структура на населението. В сравнение с 2001 г. броят на възрастните хора над 65 години се е увеличил с 35 пункта спрямо този на младите хора до 14 г.. С други думи, докато през 2001 г. на 100 деца са се падали 97 възрастни, то през 2011 г. вече на 100 деца съответстват 132 възрастни.

Освен от негативния естествен прираст демографската картина на областта е негативно повлияна и от отрицателния механичен прираст на населението. За целия период броят на напусналите областта (най-вече в посока Варна, Велико Търново, Русе и София) превишава значително броя на заселилите се в нея. Гъстотата на населението към територията на населените места в областта е с около 20% по-ниска от средната за страната.

Образование

Две от всеки пет училища в областта са били затворени в периода 2001-2011 г. Тази статистика е придружена от изпреварващото намаляване на броя на учениците спрямо този на учителите, поради което, съотнесен към броя на учениците, броят на учителите в основното и средното образование остава един от най-високите в страната.

Резултатите от положените през последните 5 години зрелостни изпити по български език и литература показват, че качеството на средното образование в областта е едно от най-ниските в страната. През 2009, 2010 и 2011 г. съответно 13%, 11% и 9% от положилите изпита ученици от областта постигат резултат под среден (3,00), като за всяка една от годините това е най-лошият резултат за страната.

Коефициентът на записване на населението в образователната степен от V до VIII клас е един от най-високите в цялата страна. Напусналите образователната система като процент от всички учащи е 4,29%, което е близо два пъти по-високо от средните за страната 2,4%. През 2010 г. този процент е единствено по-висок в Сливен (4,91%).

В област Търговище няма висши учебни заведения, а относителният дял на хората с висше образование в областта е едва 13,1%, което е значително под средното за страната (23,3%).

Здравеопазване

При сравняването на показателите в сферата на здравеопазването на област Търговище и средните стойности за страната следва да се отбележи ниската база, от която областта тръгва в началото на периода 2001-2011 г. Въпреки че през последните няколко години се забелязва тенденция на подобряване на резултатите в повечето сфери, изоставането от средните за страната нива все още е значимо.

За 2010 г. на всеки общопрактикуващ лекар в областта се падат по 2182 души население, което е с близо 40% по-лошо съотношение от средното за страната. Липсата на достатъчно специализирани лекари в областта оказва отрицателно влияние върху предоставяните здравни услуги. Търговище е един от градовете с най-голям ръст на преминалите болни през лечебните заведения, като за периода 2001-2011 г. техният брой е нараснал с 63%. За периода 2004-2011 г. в областта са отворени две нови болнични заведения, с което общият им брой става пет.

Въпреки всичко трима от всеки четири граждани на областта дават висока оценка за качеството на здравните услуги. Според анкетиранията нивото на корупция в болниците в областта е изключи-

телно ниско. Близко 80% от тях са посочили, че са ползвали здравни услуги през предходните 12 месеца, но само на 1% от тях им се е наложило да правят нерегламентирани плащания за здравни услуги. Едва 7% от анкетираните е трябвало да пътуват извън пределите на областта, за да получат нужните им здравни услуги.

Околна среда

Емисиите на вредни вещества в атмосферата се покачват рязко през 2006 г., когато само в рамките на година почти се утрояват поради навлизането на стъklarската промишленост в областта. Въпреки това, съотнесени към територията на областта, вредните емисии в областта остават под средното за страната ниво.

През 2010 г. малко повече от половината население на областта (51,6%) живее в селища с достъп до обществената канализация. По-нисък дял е регистриран в само 5 области в страната - Силистра, Разград, Ловеч, Кърджали и Видин. Спрямо средното за страната ниво от 70% всички тези области изостават значително.

В момента има една единствена станция за пречистване на отпадни води, която е съвсем недостатъчна за нуждите на областта. Към 2012 г. в процес на изграждане са две нови мощности.

Количеството на събраните отпадъци на човек от обслужваното население остава под средното за страната през по-голямата част от последните 10 години, като единствената година, в която са повече, е 2009 г. Анкетираните представители на местното население оценяват сравнително високо качеството на околната среда.

Социална среда

Търговище и Ловеч са областите с най-висок процент на лицата, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа дейност. Двама от всеки трима жители на областта попадат и в групата на хората, живеещи с материални лишения. Относителният дял на хората, живеещи под линията на бедност, остава малко под средния за страната, като беден в областта е един на всеки петима жители. Въпреки ниското ниво на доходите и стандарта на живот в бедността по-голямата част от местното население декларира удовлетвореност от повечето аспекти на своя живот.

Работата на преобладаващата част от местните институции се оценява сравнително високо от гражданите. С особено високо доверие се ползват местните органи на реда, училищата и болниците. По-ниска е оценката за дейността на областната и общинската администрация, а най-ниско оценени са регионалните подразделения на различните държавни структури. В съотношение с броя на местното население, броят на регистрираните престъпления остава по-нисък от средното за страната. Около 15% от жителите на областта биха се преместили в друга, ако имат подобна възможност.

Хасково

Хасково

БВП на човек, лв. (2009)	5136
Население (2011)	245232
Заетост, % (2011)	39,5
Територия (кв. км)	5533,3

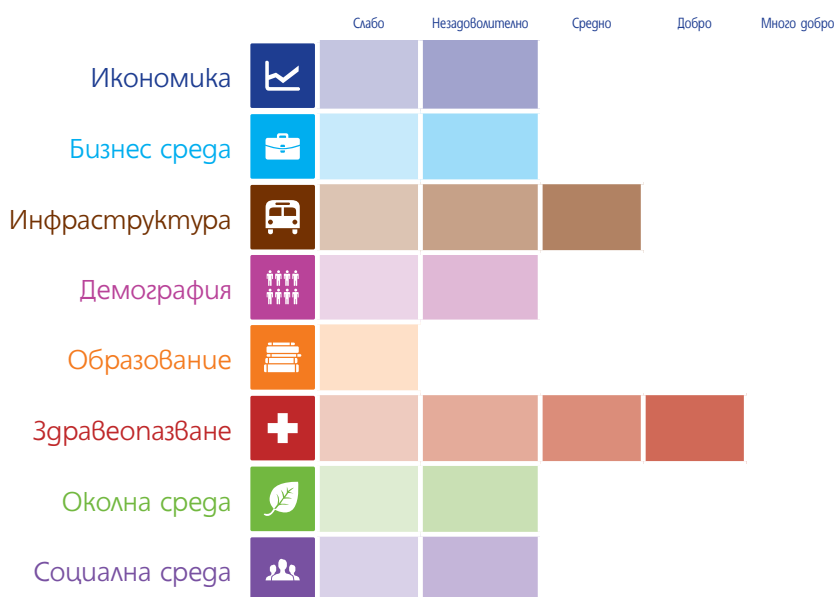
Общ преглед

Област Хасково е разположена в Южния централен регион на България. Освен областния център Хасково тя включва 261 населени места, разпределени в 11 общини: Хасково, Димитровград, Свиленград, Любимец, Харманли, Маждарово, Симеоновград, Ивайловград, Тополовград, Минерални бани и Стамболово.

Демографските и икономическите процеси в областта са до голяма степен обвързани – високи нива на възрастова зависимост, ниска икономическа активност, спад на заетостта и проблеми с бедността. Недотам добрата бизнес среда и проблемите при образованието допълнително усложняват икономическото развитие.

Доброто географско разположение и сравнително разнообразната отраслова структура на икономиката, в т.ч. все повечето малки предприятия, говорят за потенциал за развитие. Голямото предизвикателство обаче остава привличането на чуждестранни инвестиции и по-доброто усвояване на европейските средства.

Гражданите посочват, че удовлетвореността от живота им е подхранвана основно от образованието, жилищните условия и околната среда. Здраве, работа и социален живот също в известна степен допринасят за удовлетвореността сред гражданите.

Икономика

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в област Хасково е на сравнително ниски нива в страната, като разликата със столицата София вече достига четири пъти. През годините заетостта традиционно се движи около средната за страната, но през 2011 г. се наблюдава изключително сериозен спад, като коефициентът на заетост сред работната сила спада под 40%. Това намаляване на заетостта от над 6 процентни пункта е безпрецедентно за страната в рамките на една година. Загубата на работни места води и до висока безработица, която достига близо 16%. Въпреки негативните тенденции на пазара на труда през последните години доходите в областта все още се запазват на нива около средните за страната. Проблемите по отношение на заетостта и новите работни места обаче представляват фактори и за доходите на домакинствата. През последните 2-3 години се наблюдава ръст на броя на предприятията, което говори за активност от страна на малки предприятия и открива възможности за заетост и развитие в дългосрочен план. В областта силно е застъпено машиностроенето за хранително-вкусовата промишленост – сфера, в която има дългогодишни традиции. Други силни отрасли са текстилната и химическата промишленост и производството на храни, напитки и пластмасови изделия. Големият спад в строителството през последните години представлява сериозен проблем за местната икономика, тъй като повлича и други свързани сектори. Усееща се и липсата на подготвени кадри, което създава проблеми на работещите фирми.

Към края на 2011 г. изплатените европейски средства на общини от областта по оперативните програми са малко над 17 млн. евро, което е под средното за страната и далеч от Габрово и Враца. Преките чуждестранни инвестиции също са на много ниски нива спрямо другите области въпреки някои успешни примери (например в текстилната промишленост). Повечето работещи предприятия в областта са български, което показва активност и предприемчивост от страна на местния бизнес. Преобладаващият дял на фирмите с български инвестиции в областта изгражда малко различен профил на областта, а именно като такава, зависеща не толкова от чуждите инвестиции, колкото от потенциала на местните малки и средни предприятия.

Бизнес среда

Местните данъци и такси в общините в Хасковска област са сравнително високи – конкретно по отношение на данъците върху недвижимите имоти, патентните данъци и таксите върху битовите отпадъци. Най-високият данък върху недвижимите имоти (нежилищни) на юридическите лица е в община Маджарово – 3 промила, а най-високата такса върху битовите отпадъци е в Свиленград – 20 промила. Местните данъци в областния център Хасково са сред най-високите спрямо другите големи градове в страната.

Въпреки високите нива на данъците и таксите нивото на корупция е около средното за страната, като нерегламентираните плащания се посочват най-често при обществените поръчки.

Административните услуги в общините продължават да бъдат предизвикателство. По оценки на самите общини в областта степента на предоставяне на електронните услуги е в най-добрите случаи „двустранно взаимодействие“ (3-та степен от четири възможни), докато работата на едно гише е най-често на „развиващ се“ етап (2-ри от четири възможни). Оценките на бизнеса за електронните услуги са сравними с резултатите за страната, но прави впечатление, че половината от анкетираните са ползвали някакви електронни услуги, което е сравнително добре на фона на страната.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта кореспондира със средните нива за страната. Близостта на магистрала „Тракия“ е плюс, а изграждането на магистрала „Марица“ е от водещо значение за населените места в областта – очаква се да бъде завършена в средата на 2013 г. Гъстотата на железопътните линии също е около средната за страната, въпреки че в областния град железопътният транспорт е със затихващи функции.

На територията на областта се намират два гранични контролнопропускателни пункта – посока Гърция и Турция, като трафикът към и от Турция играе сериозна роля за развитието на региона.

През последните години се наблюдават по-малко загуби на вода по водопроводната мрежа. Претеглени към населението, загубите са под средните за страната, като нивата са сравними с тези в Габрово и Монтана.

Проучването сред бизнеса показва, че инфраструктурата се посочва като проблем от местните фирми. Гражданите също имат забележки към инфраструктурата, конкретно по отношение на транспорт и комуникации – това е и една от причините за неудовлетвореност сред населението.

Демография

За периода 2001 – 2011 г. населението на област Хасково е намаляло с над 11%. Спадът на населението се обуславя от устойчивите процеси, формиращи естествения прираст на населението, който е отрицателен, докато механичният прираст се превръща в проблем едва през последните няколко години. Напусналите областта са предимно в посока Пловдив, София и Стара Загора, като изселването към чужбина не е толкова застъпено, както в други области. Всяка година се раждат приблизително 2300-2400 деца, като по-голяма част от тях очаквано са в градовете. Раждаемостта е по-ниска спрямо другите области от региона (например Пловдив и Кърджали), но по-висока спрямо областите в Северозападен и Северен централен район.

Над 70% от населението в областта живее в градовете, което представлява относително висок процент на фона на голяма част от другите области. През 2011 г. се наблюдава допълнителен приток на хора към градовете. Коефициентът на възрастова зависимост превишава средните за страната, като населението на възраст над 65 г. е с 50% повече спрямо населението на възраст до 14 г. Населението в трудоспособна възраст (15-64) е над три пъти повече от населението на възраст над 65 г., което е близо до средните стойности за страната.

Образование

За периода 2001-2011 г. броят на учениците в област Хасково намалява с над 10 хил., като това се равнява на спад от близо 30%. Това намаляване на децата логично води до по-малко училища – от 126 през 2001 до 87 през 2011 г., както и до сериозен спад на преподавателите – от близо 3 хил. до около 2 хил. за същия период. Подобни процеси са характерни за повечето области и, общо взето, следват тенденциите за страната. По-притеснителен е сравнително високият процент на напусналите образователна система – над 3% процента от всички учаци.

Оценките от матурата по български език и литература през 2012 г. са по-ниски от средните за страната (средно 4,08 за областта), като над 8% не са я издържали, тоест получават оценка под среден 3, което представлява сравнително висок дял спрямо средните данни за страната. Представянето на матурата по български език и литература през 2012 г. е по-лошо спрямо предходните години, като това е процес, валиден за цялата страна.

В областта няма университет. Висшите учебни заведения са представени единствено от филиал на Тракийския университет (Медицински колеж) и Регионален център за дистанционно обучение към Университета за национално и световно стопанство.

Делът на населението с висше образование расте през годините, като през 2010 г. близо 20% от населението на възраст 20-64 г. е с висше образование. Въпреки това бизнесът среща трудности при намирането на квалифицирани кадри, което означава, че както качеството на получените знания, така и възможностите за тяхното практическо прилагане са проблематични.

Здравеопазване

На територията на областта има 11 болнични заведения, което, претеглено към населението, е нормално за страната. Преминалите болни през лечебните заведения за болнична помощ в областта са сравнително малко на фона на данните за страната – 190 на всеки 1000 души през 2011 г. Единствено в Добрич, Перник, Видин и Шумен преминалите болни са отчетливо по-малко.

Здравноосигурените лица в областта са 88% от населението, което съвпада със средната стойност за страната. Лекарите в областта, претеглени спрямо населението, са сравнително по-малко от средните нива за страната. Това се отнася както за общопрактикуващите лекари, така и за кардиолозите.

Проблемите с организацията и финансирането на здравеопазването се проявяват и в областта. Всеки четвърти гражданин, ползвал медицински услуги през последните 12 месеца, посочва, че му се е налагало да прави нерегламентирани плащания за здраве. Отново всеки четвърти посочва, че му се е налагало да пътува извън областта, за да ползва такива услуги.

Околна среда

Областта се характеризира със сравнително високи емисии на вредни вещества в атмосферата, но все пак е далеч от големите замърсители – Стара Загора, Варна и София. Събраните битови отпадъци на човек от населението спадат през последните години, но се задържат на нива над средните за страната.

Близо 70% от населението живее в селища с обществена канализация, което е близо и до средните стойности за страната. Официалните данни за 2010 г. сочат за липса на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (обществени услуги). Към 2012 г. в процес на изграждане са три такива, както и други две за питейна вода, което се очаква значително да подобри екологичната обстановка в областта.

Допитването го хората показва, че те са сравнително доволни от околната среда (природа, вода, въздух) в областта, като възприятието им е по-добро спрямо други аспекти на живота им като сигурност, здраве, инфраструктура, работа и социален живот.

Социална среда

През 2010 г. всеки втори в областта е живял с материални лишения, т. е. изпитващ трудности да посрещне основни свои нужди. Относителният дял на бедните е около 20% или всеки пети е попадал под линията на бедността. Данните са близки до средните за страната, като основна причина за бедността е ниската заетост, тоест сравнително многото домакинства с т. нар. нисък интензитет на икономическа активност.

През последните няколко години се наблюдава ръст на престъпленията срещу личността и собствеността, но все пак областта остава една от най-сигурните в страната след категоричните лидери Смолян и Кърджали. Въпреки сравнително ниските нива на престъпност обаче гражданите не посочват висока удовлетвореност от сигурността у дома и извън дома.

Гражданите посочват, че удовлетвореността от живота им е подхранвана основно от образованието, жилищните условия и околната среда. Здраве, работа и социален живот също допринасят по-скоро положително за удовлетвореността от живота. На другия полюс неудовлетвореността е провокирана предимно от ниските доходи и съответно ограничения в потреблението.

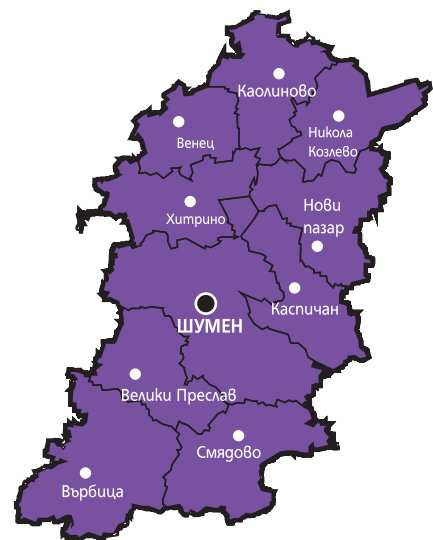
Възприятието за корупция в областта също носи интересна информация. Усещането на гражданите е за наличието на високо ниво на корупция в органите на съдебната власт и болниците, докато в училищата възприятието за корупция е много по-ниско. Това води със себе си и съответните оценки за работата на институциите – висока за училищата и ниска за съдебната система и болниците.

На въпроса дали биха се преместили в друга област за постоянно местоживее, един на всеки четирима граждани е отговорил утвърдително. Въпреки това близо 60% категорично са заявили, че нямат желание да се местят в друга област. От данните и въпросниците е видно, че проблемите на областта се коренят в икономиката. Голямото предизвикателство са заетостта и доходите, тъй като те са и определящи за удовлетвореността на хората и развитието на социалната среда.

Шумен

Шумен

БВП на човек, лв. (2009)	5335
Население (2011)	180188
Заетост, % (2011)	42,3
Територия (кв. км)	3389,7

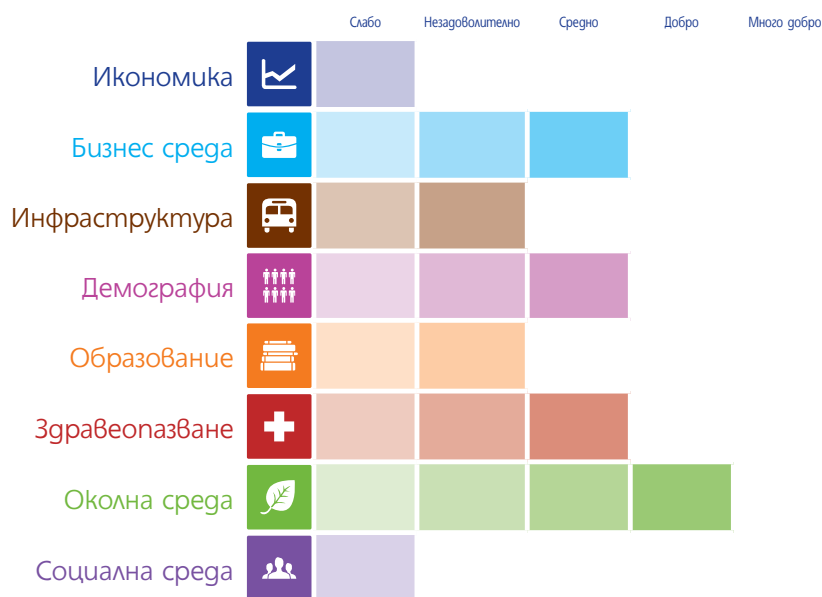

Общ преглед

Област Шумен се намира в централната част на Североизточна България. Освен областния център Шумен тя включва 150 населени места, разпределени в 10 общини: Велики Преслав, Венец, Върбица, Каолиново, Каспичан, Никола Козлево, Нови пазар, Смядово, Хитрино и Шумен.

Област Шумен се характеризира със сравнително добри демографски показатели и чиста околна среда. Областта постига средни за страната резултати и в категориите „Здравеопазване“ и „Бизнес среда“. В същото време стандартът на живот на населението остава под средния за страната, като в периода след 2008 г. икономическата обстановка се характеризира с висока безработица и чувствително свиване на чуждестранните преки инвестиции.

Икономическата активност в областта е съсредоточена в няколко от по-големите общини, разположени по протежение на магистрала „Хемус“. Освен чувствително влошаване през последните години икономическа конюнктура проблемни за областта остават ниското ниво на образование на местното население и недостатъчно развитата инфраструктура.

Икономика

Областта се характеризира с висок за страната коефициент на безработица, като в края на 2011 г. един от всеки 4 души в трудоспособна възраст е бил без работа, въпреки че активно е търсел и е бил готов да започне такава. Заетостта в областта е с около 3-4 процентни пункта по-ниска от средните стойности за страната. През 2011 г. заетостта при лицата над 15-годишна възраст е около 42%. Брутният вътрешен продукт на глава от населението е близо 4 пъти по-нисък от този в столицата и около 40% по-нисък от средния за страната, което нарежда областта сред тези със стандарт на живот под средния за страната. Средният доход на лице от домакинството през 2010 г., като показател за жизнения стандарт, също е с около 12% по-нисък от средния за страната. Инвестиционната активност в областта, ако се съди по размера на инвестициите в дълготрайни материални активи на човек, се понижава рязко след 2007 г., след което продължава да спада, макар и с по-бавни темпове. В същото време рентабилността на продажбите на предприятията през 2010 г. се връща на нива, близки до тези преди кризата, което показва покачващи се печалби за фирмите, продължили дейността си в областта. Преобладаващата част от икономическата дейност в региона е съсредоточена в общините Шумен, Каспичан, Нови пазар и Велики Преслав. Към края на 2011 г. общините от областта са усвоили малко над 20 млн. евро по оперативните програми на ЕС. Шумен изостава и в привличането на преки чуждестранни инвестиции. За периода 2008-2010 г. обемът на външните капитали, влели се в областта, се свива близо два пъти.

Бизнес среда

Сред основните фактори, оказващи негативно влияние върху бизнес средата в областта, представителите на местния бизнес посочват недостатъчно добрата инфраструктура, липсата на кадри на трудовия пазар и свитото местно потребление. Местните структури на съдебната власт са едни от най-ниско оценените в страната, като над 40% от анкетираните, които са били страна по съдебно дело в рамките на областта, изказват съмнения в безпристрастността на съдебните решения, а над 60% се съмняват в неподкупността на органите на съдебната власт.

Преобладаващата част от общините в област Шумен предоставят по електронен път единствено най-базови административни услуги, като двупосочно взаимодействие с бизнеса и гражданите е възможно само в Смядово, Нови пазар и Шумен. Общините Велики Преслав и Смядово са заявили висок етап на готовност за работа на едно гише, но като цяло услугата все още набира популярност. Въпреки сравнително ниското разпространение и популярност на електронните услуги на местната администрация (само един от всеки четирима анкетирани заявяват, че са ползвали такива) удовлетворението на бизнеса от използването им е сравнително високо.

Преобладаващата част от местните данъци са на равнището за страната. Предимство за областта е, че в повечето общини размерът на данъчната ставка за годишния патентен данък за търговия на сребно и таксата за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки са по-ниски от тези в останалата част от страната.

Инфраструктура

Областта разполага с добре развита пътна и железопътна инфраструктура, като гъстотата на пътищата от републиканската пътна мрежа и железопътните линии остава над средното за страната ниво. Въпреки това нито местният бизнес, нито гражданите на областта оценяват инфраструктурата в областта като фактор, имащ положително влияние върху живота и дейността им. Проблем остава ниският процент от населението с достъп до интернет. Към края на 2011 г. едва 33% от домакинствата имат такъв достъп. Около 43% от лицата на възраст между 16 и 74 години са използвали интернет през 2011 г.

Шумен е една от малкото области в страната, в които обемът на постъпилата вода във водопроводната мрежа се увеличава през 2010 г. в сравнение с 2007 г. До 2010 г. обемът на постъпилата вода нараства с над 2 млн. куб. метра, като по-голямо увеличение се наблюдава единствено в Сливен. За периода 2008-2010 г. загубите при транспорта на вода за обществените и напоителните водопроводни системи намалява с над 40%. Въпреки това, съотнесени към броя на населението, загубите при транспорта на вода остават над средните нива за страната.

Демография

За периода 2001-2011 г. населението на област Шумен е намаляло с 11,6%. Въпреки това демографската картина в областта е сравнително благоприятна в сравнение с останалата част от страната благодарение най-вече на възрастовата структура на населението. Макар постепенно съотношението на младите към възрастните хора в областта да се влошава, това става с по-бавни темпове от тези в редица други области.

Към края на 2011 г. на всеки 4 души на възраст до 14 години се падат по около 5 души на възраст над 65 години. В същото време населението в активна възраст е близо 4 пъти по-голямо от това на възраст над 65 години. И по двата показателя Шумен се представя по-добре от средното ниво за страната. За периода 2001-2011 г. стабилни остават естественият и механичният прираст на населението. Въпреки че и двата показателя се запазват отрицателни през почти целия период, Шумен се нарежда сред областите, които имат най-нисък отрицателен механичен и естествен прираст. Около 63% от населението в областта живее в градовете, което показва ниска за областта степен на урбанизация. Шумен остава и една от най-рядко населените области в страната, като през 2010 г. на всеки квадратен километър живеят малко пог 1000 души.

Образование

Индикаторите от групата образование отреждат на Шумен ниво близко, но под средното за страната. В унисон с тенденциите за страната броят както на преподавателите, така и на учениците в основното и средното образование намалява с около 30% за последните десет години. От 2001 г. насам в областта са били затворени 54 от общо 128 училища през 2001 г. Повече от половината от тях са били затворени през 2007 и 2008 г. вследствие на споменатия вече спад на броя на учениците в областта.

Постигнатите резултати на задължителните матури по български език и литература за 2011 г. показват, че качеството на средното образование в областта е едно от най-ниските в страната. Средната оценка на положилите зрелостния изпит през 2012 г. ученици е добър 3,98, като по-ниски резултати постигат единствено зрелостниците в Разград (добър 3,88) и Търговище (добър 3,91). През същата година 10,6% от положилите изпита са постигнали резултат под среден 3,00 и съответно не са издържали изпита. Този висок дял представлява вторият най-лош резултат за 2011 г. след област Разград, която държи първенството с 12,1% неиздържали изпита. Съществен проблем е, че дялът на провалилите се на матурите в област Шумен се удвоява само за една година, от 5,11% през 2010 до над 10% през 2011 г.

Нетният коефициент на записване на населението в V – VIII клас за 2011 г. е около 85,7%, което е над средното за страната. Процентът на второгодниците и на преждевременно напусналите образователната система ученици е близък до средните стойности за страната, съответно 0,9% и 2,4%. В периода от 2006 до 2011 г. броят на студентите в областта намалява с близо 15%. В края на 2011 г. 18,8% от населението на областта има висше образование.

Здравеопазване

Броят на болничните заведения в областта се запазва без промяна за последните десет години въпреки постепенното намаляване на населението на областта. През 2011 г. около 90% от населението на областта е било здравноосигурено. Броят на общопрактикуващите лекари бележи спад до 2006 г., след което започва отново да се увеличава. В същото време броят на специализираните лекари се запазва през последните няколко години. Като изключение могат да бъдат обособени лекарите по вътрешни болести, чиито брой намалява повече от два пъти през последните 8 години. Липсата на достатъчно специализирани лекари в областта се потвърждава и от проведените полеви проучвания, според които на една трета от използваните медицински услуги граждани на областта им се е наложило да напуснат пределите, за да получат нужните им грижи.

Съотношението между специализираните лекари в областта и броя на населението остава под средното за страната, което се дължи както на липсата на разкрити нови болнични заведения през последните години, така и на ниската за областта заболеваемост на населението. В сравнение с 2001 г. през 2011 г. през болничните заведения са преминали около 16% повече болни при среден ръст на показателя за страната от близо 60%. Въпреки това гражданите на областта оценяват сравнително високо дейността на болничните заведения в сравнение с мнението на жителите на другите области.

Околна среда

Зад добрата оценка на околната среда в областта стоят показателите за събрани битови отпадъци и проектния капацитет на пречиствателните станции. През 2010 г. събраните битови отпадъци на човек от обслуженото население също са под средното за страната – 259 kg на човек на година. Шумен е една от областите с най-ниски емисии на вредни вещества в страната. Среднонощният проектен капацитет на водния обем на пречиствателните станции в областта е с близо 60% по-висок от средното за страната. В процес на изграждане са четири нови мощности – три за отпадни води и една за питейна вода, което ще подобри още повече екологичната обстановка в областта. Като основен проблем пред областта продължава да стои ниският процент на населението, живеещо в селища с достъп до обществена канализация. През 2010 г. едва 59% от населението има достъп до канализация при средно съотношение от 70% за страната.

Социална среда

През 2009 г. близо половината население на областта попада в групата на хората, живеещи с материални лишения, а един на всеки четирима души живее под относителната линия на бедността за областта. За същата година около 8% от лицата в областта живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическата дейност.

Жителите на областта оценяват като основни проблеми именно ниският стандарт на живот, липсата на достатъчно възможности за получаване на добро образование и професионално развитие. С най-ниско доверие сред институциите се ползват регионалните погразделения на държавните структури и органите на съдебната власт.

Животът в областта е сравнително спокоен, което се потвърждава и от сравнително ниския брой на регистрираните престъпления. Съотнесени към броя на местното население, броят на регистрираните престъпления срещу личността и собствеността е с близо една трета под средното за страната. За периода 2000-2010 г. броят на регистрираните престъпления в областта е спаднал с над 30%. Близо 9% от анкетираните жители на областта посочват, че биха я напуснали, ако имат такава възможност, което нарежда областта сред тези с най-нисък процент потенциални емигранти.

Ямбол

БВП на човек, лв. (2009)	5150
Население (2011)	130806
Заетост, % (2011)	44,5
Територия (кв. км)	3355,5

Общ преглед

Област Ямбол е разположена в Югоизточен регион на България. Областта се състои от 5 общини със 109 населени места – Ямбол, Болярово, Елхово, Странджа и Тунджа.

Демографските процеси в областта през годините са силно негативни – чувствителният спад на населението е провокиран както от естествения, така и от механичния прираст на населението. Влошената демография е както причина за, така и следствие от слабостите на икономиката и слабата икономическа активност в областта.

Заетостта е сравнително висока за областта, като се наблюдава известно възстановяване през последната година. Въпреки това в областта се наблюдава много висока обективна (абсолютна) бедност, както и сравнително неравномерно разпределение на доходите. Тези фактори обясняват и неудовлетвореността на гражданите за условията на живот, наред със сигурността и състоянието на инфраструктурата.

Бизнес средата в областта е сравнително добра – местните данъци и такси са ниски, но административните услуги не са добре развити. Ниската използваемост и типа на използваните услуги говорят за недостатъчно развитие на електронните услуги.

Икономика

Брутният вътрешен продукт на човек от населението в област Ямбол е на сравнително ниски нива за страната. Коэффициентът на заетост на работната сила обаче е сравнително висок през годините - от над 50% в добрите стопански години (2007-2008) до близо 45% за 2011 г. Въпреки това негативното влияние на кризата е усетено силно през 2009-2010 г., като безработицата скача двойно и съответно бедността се увеличава. През 2011 г. вече се наблюдава частично възстановяване на работни места, което не е характерно за страната.

В областта се наблюдава силна концентрация на икономическите дейности в Ямбол, като неговото развитие е определящо за цялата област. Голяма част от работещите в областта са заети в индустриалния сектор – водещите отрасли са текстилна промишленост, хранително-вкусова промишленост и машиностроене.

През последните години се отчита ръст в броя на предприятията. Чуждестранните инвестиции като цяло са сравнително малко, но все пак се наблюдава засилване през последните години – най-голямата инвестиция е японска и е в сферата на автомобилното електрооборудване (кабелни комплекти). Някои по-големи чуждестранни инвестиции в Ямбол и Сливен подкрепят заетостта и доходите в региона.

Общинските администрации в областта се справят сравнително добре при усвояването на европейските средства, като към края на 2011 г. изплатените европейски средства по оперативните програми надхвърлят 21 млн. лв. Претеглени спрямо населението, тези средства са значителни на фона на общото представяне за страната.

Бизнес среда

Местните данъци и такси в общините са под средните за страната – регистрират се ниски данъци върху недвижимите имоти, както и върху превозните средства. В самия Ямбол местните данъци и такси също не са високи, като таксата върху битовите отпадъци е една от най-ниските в страната.

Мнението на бизнеса за корупцията в областта е добро, като показва ниски нива на корупция спрямо средните стойности за страната. Нерегламентиранията плащания се случват рядко, като оценките са едни от най-добрите за страната. Тези възприятия се проявяват и при оценката на бизнеса за работата и взаимодействието с местните власти, която е сравнително висока.

Административните услуги в общините обаче са слабо развити. По оценки на самите общини в областта степента на предоставяне на електронните услуги е на ниво „едностранно взаимодействие“, докато работата на едно гише е най-често на етап „развиващ се“. Оценките на бизнеса за електронните услуги са сравнително високи, но в същото време едва една на всеки шест фирми е ползвала подобни услуги през последната година най-често се има предвид изтегляне на бланки и формуляри или изпращане на документи по електронен път. Ниската използваемост и типът на използваните услуги говорят за изоставане в развитието на електронните услуги.

Инфраструктура

Гъстотата на пътната мрежа в областта е около средните нива за страната, но се наблюдава неравномерно разпределение, а именно концентрация в северната част на областта и трудна достъпност до пограничните райони. Изграждането на магистрала „Тракия“ е ключов проект за областта и конкретно за Ямбол, но са нужни повече инвестиции в пътната мрежа и на юг. Гъстотата на железопътните линии е под средните за страната, но все пак железопътните връзки са добри благодарение на линията София - Пловдив-Бургас.

В Ямбол се наблюдават сериозни загуби на вода по водопроводната мрежа – претеглени към населението, загубите са сравними единствено с тези в Пазарджик. През годините периодично се наблюдава напрежение между различни населени места заради водата – големите загуби и неплащането (нефактурирането) на водата за определени квартали са източник на напрежение.

Проучването сред бизнеса показва, че инфраструктурата се възприема като една от пречките пред развитието. Гражданите също имат сериозни забележки към инфраструктурата, като това е водеща причина за неудовлетвореността сред населението.

За периода 2001 – 2011 г. населението на област Ямбол е намаляло с над 15%, което е сериозен процент на фона на страната. Областта се характеризира с високи отрицателни нива както на естествен, така и на механичен прираст. Движението на хората обикновено е в посока София и Бургас – само за 2010 г. над 1000 души са се изселили от Ямбол към тези населени места. През 2011 г. движението

към други области се успокоява, като сериозно спада и изселването в посока чужбина. Близо 70% от населението в областта живее в градовете, което е относително висок дял спрямо голяма част от другите области. През 2011 г. се наблюдава допълнителен приток на хора към градовете, което е характерна тенденция за цялата страна. Коефициентът на възрастова зависимост се нарежда над средните за страната. Населението на възраст над 65 г. е с 50% повече спрямо населението на възраст до 14 г. През 2011 г. населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) е близо три пъти повече от населението на възраст над 65 г.

Демография

За периода 2001 – 2011 г. населението на област Ямбол е намаляло с над 15%, което е сериозен процент на фона на страната. Областта се характеризира с високи отрицателни нива както на естествен, така и на механичен прираст. Движението на хората обикновено е в посока София и Бургас – само за 2010 г. над 1000 души са се изселили от Ямбол към тези населени места. През 2011 г. движението към други области се успокоява, като сериозно спада и изселването в посока чужбина.

Близо 70% от населението в областта живее в градовете, което е относително висок дял спрямо голяма част от другите области. През 2011 г. се наблюдава допълнителен приток на хора към градовете, което е характерна тенденция за цялата страна. Коефициентът на възрастова зависимост се нарежда над средните за страната. Населението на възраст над 65 г. е с 50% повече спрямо населението на възраст до 14 г. През 2011 г. населението в трудоспособна възраст (15-64 г.) е близо три пъти повече от населението на възраст над 65 г.

Образование

За периода 2001-2011 г. броят на учениците в област Ямбол намалява с близо 7 хил., което представлява спад от над 30%. Този процес логично води до по-малко училища – от 74 през 2001 до 46 през 2011 г., както и до сериозен спад на преподавателите с над една трета.

Ямбол се характеризира със сравнително малко преподаватели спрямо учениците. На всеки 1000 ученици се падат по 73 преподаватели – подобни стойности се наблюдават само в Сливен и Бургас. Отчита се и сравнително висок процент на напуснали образователната система – близо 2,8% от учащите през 2010 г. Процентът на второзгодници също е сравнително висок за областта – 1%.

Оценките от матурата по български език и литература през 2012 г. са сред най-ниските за страната (средно 4,06 за областта). Относителният дял на неиздържалите, т. е. получили оценка под среден 3, рязко се покачва през последните години и за 2012 г. вече надвишава 10%. Освен в Ямболска област подобни негативни процеси се наблюдават единствено в Разград.

В областта няма университет, но има факултет на Тракийския университет в Стара Загора. Процентът на висшистите в Ямбол се задържа около средните нива за страната – близо 20% от населението на възраст 25-64 г. е с висше образование.

Здравеопазване

Показателите за преминалите болни през лечебните заведения в областта са на нива по-ниски от средните за страната – 191 на всеки 1000 души от населението през 2011 г. Ямбол е една от областите с най-много кардиолози (заедно със София, Варна и Плевен), претеглени спрямо населението, но това благоприятно съотношение не е валидно за лекарите с други специалности. Така например броят на общопрактикуващите лекари е около средните нива за страната.

Болничните заведения в Ямбол са малко в сравнение с всички други области в Южна България. Здравноосигурените лица в областта нарастват през последните години и през 2011 г. вече превишават 90% от населението, което е над средните стойности за страната.

Нерегламентираните плащания за здраве не са толкова разпространени, колкото в други области, но се случват. Един на всеки шест граждани, ползвал медицински услуги през последните 12 месеца, посочва, че му се е налагало да прави подобни плащания. Всеки трети обаче посочва, че му се е налагало да пътува извън областта, за да ползва здравни услуги. Последното е индикация, че проблемите с качеството на предоставяните здравни услуги в областта не са за пренебрегване.

Околна среда

Областта се характеризира със сравнително ниски емисии на вредни вещества в атмосферата въпреки известния ръст през последните години. Събраните битови отпадъци на човек от населението спадат през последните години и вече са едни от най-ниските за страната – по-ниски са например в Монтана, Разград и Кърджали.

Близко 70% от населението е в селища с обществена канализация, което е около средните стойности за страната. Нисък е капацитетът (воден обем) на действащите селищни пречиствателни станции за отпадъчни води (обществени услуги), което говори за нуждата от инвестиции в тази сфера. Допитването до гражданите в областта показва, че те са сравнително доволни от околната среда (природа, вода, въздух) в областта, макар и други фактори да допринасят повече за удовлетвореността им от живота.

Социална среда

През 2010 г. близо 75% от населението на Ямбол е живяло в условия на материални лишения, имали са трудности да посрещнат основни свои нужди. По този негативен показател областта изпреварва чувствително всички останали области, като средните стойности за страната са под 50% от населението. Относителният дял на бедните в този период е 21% или всеки пети е попадал по линията на бедността. Всичко това означава, че в областта се наблюдава много висока бедност, но също така и сравнително неравномерно разпределение на доходите – индикация за това са „коэффициент на Джини“ и отношението на доходите между най-богатите и най-бедните домакинства.

През последните няколко години се наблюдава известен ръст на престъпленията срещу личността и собствеността, като областта е една от по-несигурните в страната. Повече престъпления, претеглени спрямо населението, са регистрирани само в София (столица), област София, Бургас и Враца. Голяма част от гражданите също не се чувстват сигурни у дома и извън дома.

Гражданите посочват, че удовлетвореността от живота им е подхранвана основно от образованието, жилищните условия и социалния живот. Здравето и околната среда също допринасят по-скоро положително за удовлетвореността от живота. На другия полюс неудовлетвореността от живота е предимно провокирана от ниските доходи, инфраструктурата, липсата на работа или условията на работа, както и сигурността.

Възприятието на гражданите е за високо ниво на корупция, като това се отнася до почти всички важни институции – община, съд, полиция, болници и т.н. Единствено училищата се възприемат като по-малко податливи на подобни практики. Всичко това води със себе си и съответните оценки за работата на институциите – висока за училищата и по-ниска за болниците и администрацията.

Попитани дали биха се преместили в друга област за постоянно местоживее, малка част от гражданите отговарят утвърдително. По-голямата част от гражданите, близо 2/3, нямат желание да се местят в друга област. Въз основа на данните за бедността, сигурността и въобще удовлетвореността от живота в областта в тези резултати има известно противоречие и може би намират обяснението си в негативните ефекти на кризата и по-малкото възможности за работа и реализация както в големите градове, така и в чужбина.

Методология

Предмет, пространство и времеви обхват на изследването

Предмет на публикацията „Регионални профили: показатели за развитие“ е сравнителният анализ на областите в България. Анализът обхваща цялата територия на страната и се базира на информация за последните дванадесет години, за които са налични данни по отделните индикатори в обхвата на изследването. За целите на информационното осигуряване на анализа на областите и съставянето на регионалните профили са използвани официално публикувани статистически данни и данни от проведените специализирани изследвания до 30 юни 2012 г. Всички актуални данни, които са били публикувани след тази дата, не са включени в анализа.

Информационно осигуряване

Информацията, необходима за разработването и регулярното актуализиране на публикацията „Регионални профили“, се осигурява от два основни източника – официална статистическа информация и информация, произведена чрез специално проведено за целта изследване.

Основен източник на официалната статистическа информация е Националната статистическа система, в частност Националният статистически институт (НСИ). Друга част от необходимата информация е осигурена от информационните системи на Националния осигурителен институт (НОИ), Националната здравноосигурителна каса (НЗОК), Националният център за общественото здраве и анализи (НЦОЗА), Министерството на образованието, младежта и науката (МОН), Националната агенция по приходите (НАП) и други.

За набавянето на допълнителна статистическа информация за нуждите на регионалните профили е проведено допълнително собствено изследване на общинско ниво. Целта е да се осигури информация, която не е възможно да бъде осигурена от наличните официални или други източници поради различни причини – не се произвежда, не е актуална, попада в клаузите за конфиденциалност на статистическата информация и др.

Дизайнът на изследването обхваща три типа респонденти: бизнес, домакинства и общинска администрация, като за всяка група респонденти е разработен специален инструментариум за събиране на информацията:

1. Структуриран въпросник за бизнеса – предназначен за местните фирми и осигуряващ информация за трудностите при работата с местната администрация, усещането за корупция и оценка на бизнес средата.
2. Структуриран въпросник за домакинствата – осигуряващ информация за доверието в институциите и възприятието за корупцията в ключови институции на местно ниво, както и за удовлетвореността на гражданите от различни аспекти от живота.
3. Анкетен формуляр за общинската администрация – осигуряващ информация за местните данъци и такси, както и оценката за степента на предоставяне на услуги по електронен път и етапа на готовност за работа на „едно гише“.

За целите на собственото проучване са проектирани стохастични извадки за бизнеса и населението. Наблюдението на общините е изчерпателно и обхваща всички 264 общини. Анкетният формуляр до общинските администрации се изпраща до общините под формата на заявление за достъп до информация по Закона за достъп до обществена информация.

Методологически подход

Основните принципи, на които е базирана методиката, са следните:

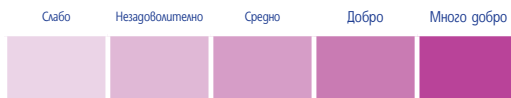
1. Регионалните профили се съставят поотделно и независимо в два аспекта на анализа – в статика и динамика, като впоследствие тези резултати се обобщават в обща картина;
2. Начинът на представяне на резултатите не е чрез класиране (ранжиране) на областите, а чрез формиране и анализиране на типични, характерни групи от области;
3. Използване на комбинация от едномерни, комплексни измерители и многомерни методи за регионални сравнения, което позволява да се преодолеят в голяма степен недостатъците на едномерните и комплексните измерители, както и да се използват предимствата на многомерните методи;
4. Използване на един от най-съвременните методи за регионални сравнения, невронни мрежи, за формиране и визуализация на типичните групи от области (кълстери);
5. Прилагане на анализ за надеждността при формирането на системата от индикатори;
6. Прилагане на анализ и оценка на относителната важност на индикаторите (групите индикатори) за формирането на резултатите и регионалните профили.
7. Подборът на индикатори и вписването им в система се базира на четири основни групи аргументи: добри практики, смислова обосновка, информационна осигуреност и анализ на емпирични данни;
8. Използване на официални и нормативно утвърдени термини, класификации, номенклатури и др.;
9. Използване на относителни дялове, коефициенти и др. при представяне и използване на индикаторите вместо техните абсолютни обеми, с цел осигуряване на сравнимост между регионите;
10. Нормиране на индикаторите с цел елиминиране на негативни ефекти от мащаба, скалите на измерване и др.

Групиране на областите и базисна година на анализа в статика

В зависимост от анализа в статика на индикаторите от всяка една категория представянето на областите се оценява по петстепенна скала от „слабо“ (най-ниска степен) към „много добро“ (най-висока степен).

Графично изображение 1

Петстепенната скала за оценяване на резултатите на областите в отделните категории

С цел максимално точното измерване на представянето на всяка една област в отделните групи индикатори е възприет подход, при който анализът в статика се прави посредством предварително избрана базисна година. Обикновено това е годината, за която има налична най-обширна статистическа информация. Поради по-бавните темпове на събиране, обработка и публикуване на регионалната статистика за базисна година при настоящето изследване е избрана 2010 г. Позиционирането на областите в една от петте степени се извършва на база резултатите на областта за съответната година и относителното представяне спрямо останалите области.

Следва да се отбележи, че при анализа на някои от индикаторите са използвани по-скорошни или по-стари данни. В повечето случаи това е наложено поради липсата или забавеното публикуване на статистическа информация за базовата година. Когато за отделен индикатор са налични данни след 2010 г., техните измерения са упоменавани и коментирани в придружаващия групиранието анализ.

Типове регионални профили: кълстеризация

Методологическите подходи при регионалните сравнения могат да се обобщят в следните три основни типа чрез използване на:

1. Едномерни измерители
2. Комплексни измерители
3. Многомерни методи (в частност невронни мрежи)

В настоящата методика е възприет подход на комбинация от трите, позволяващ, от една страна, да се преодолеят в голяма степен недостатъците на едномерните и комплексните измерители, а, от друга – да се използват предимствата на многомерните методи.

Всички индикатори са нормирани чрез изчисляването на т.нар. регионален индекс.

За всяка група от системата индикатори за оценка на регионалните профили се изчислява т.нар. комплексен измерител, притежаващ следните характеристики:

1. Осигурява сравнимост на областите в динамика.
2. Стойностите му са „центрирани“ около средната за страната. Области с положителни стойности на комплексния измерител са над средното състояние за страната, а тези с отрицателни – под.
3. При процедурата за корекция на вариацията се запазват отстоянията (съотношенията) между областите по отделни показатели, което осигурява неизместени оценки при изчисляване на комплексния измерител.

На последния етап от приложението на комбинирания подход обобщаващият резултат за всички групи индикатори и за всички области се представя чрез образуване и визуализиране на кълстери чрез използване на невронни мрежи в статика и динамика.

Методиката предвижда чрез невронните мрежи да се формират и открият типични групи (кълстери) от области със специфични характеристики както в статика, така и в динамика, като например:

1. Области с добро икономическо, но влошено демографско или екологично състояние;
2. Области с добро състояние по гадени индикатори, но със забавено развитие;
3. Области с влошено състояние, но с тенденции на динамично подобрене или др.

От друга страна, възможностите на невронните мрежи е предвидено да се използват за многомерен анализ на регионалното развитие, като се характеризират посоката, скоростта и устойчивостта на развитието.

Система от индикатори

Подборът на индикатори и обвързването им в система се основава както на тяхната релевантност за всяка отделна категория (като икономика, образование и т.н.), така и на тяхната взаимосвързаност и динамика. Ключов аргумент за избора на индикатори е наличността, достъпността и периодичността на публикуване на данните за социалното и икономическото развитие на областите.

Като резултат е формирана система от 8 групи индикатори, характеризиращи социално-икономическото състояние и развитие на областите.

Всяка една от групите е съставена от набор индикатори, които дават реална представа за състоянието и динамиката на развитие на съответната територия. Общият брой на използваните индикатори в методологията на изследването е 57.

По-долу е представена обобщена таблица, включваща всички индикатори, обвързани в системата от 8 групи, алгоритмите за тяхното изчисляване и единиците за измерване.

		Слабо	Незадоволително	Средно	Добро	Много добро
Икономика						
Бизнес среда						
Инфраструктура						
Демография						
Образование						
Здравеопазване						
Околна среда						
Социална среда						

Методология групи индикатори

Икономика

Една от водещите групи индикатори, описващи нивото на развитие на дадена област, са икономическите индикатори. Под икономически индикатори се разбират както макроикономически показатели като брутен вътрешен продукт, заетост и безработица, така и индикатори, описващи местния бизнес - демография на местните фирми и инвестиции.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Брутен вътрешен продукт на човек от населението	Индикаторът измерва стандарта на живот в областта и степента на развитие на местната икономика. Колкото по-висок БВП на човек от населението има съответната област, толкова това е показателно за по-силна местна икономика и по-висок стандарт на живот на местните жители.	2000-2009	лв./човек от населението	НСИ
Средногодишен коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години	Ниските нива на безработицата в една област са признак за жизнена и създаваща работни места стопанска среда.	2001-2011	%	НСИ
Средногодишен коефициент на заетост на населението на 15 и повече навършени години	Коефициентът на заетост е водещ индикатор за пазара на труда, показвайки каква част от населението в трудоспособна възраст работи.	2001-2011	%	НСИ
Средногодишен доход на лице от домакинство	Индикаторът показва най-общо благосъстоянието и стандарта на живот на местното население. За целите на настоящето изследване се използва общият доход, който включва паричните доходи (приходи от работна заплата и извън нея, пенсии, социални обезщетения, трансфери от други домакинства, приходи от продажби и др.) и стойностните натурални приходи.	2001-2011	общ доход (лв.) / лице от домакинството	НСИ
Брой на нефинансови предприятия на 1000 души от населението	Индикаторът показва жизнеспособността на местната икономика от гледна точка на наличието на достатъчно малък и среден бизнес. Презумпцията е, че големият брой предприятия се дължи предимно на висок дял на малките и средните предприятия (МСП). Високият брой МСП като цяло гарантира по-висока диверсификация и съответно устойчивост на шокове на местната икономика.	2000-2010	брой предприятия / 1000 души от населението	НСИ
Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи на 1000 души от населението	Равнището на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) на човек от населението в областта показва нивото на инвестиции, които пък от своя страна са показателни за това доколко местните фирми виждат перспективи за развитие на своя бизнес.	2000-2010	лв./1000 души	НСИ
Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор на човек	Както и разходите за ДМА, така и индикаторът за чуждестранните преки инвестиции (ЧПИ) в предприятията от нефинансовия сектор показва потока от инвестиции към съответната област и нейната привлекателност за инвеститорите – в случая чуждестранните.	2000-2010	лв./човек	НСИ
Рентабилност на продажбите	Презумпцията за включването на този индикатор е следната: колкото по-висока е рентабилността на продажбите на фирмите, работещи в дадена област, толкова по-привлекателна е тази област за инвестиции и за стартиране на бизнес.	2001-2010	%	НСИ
Стойност на изплатени суми по договори на общините като бенефициенти по оперативни програми	Високата степен на усвояване на средства по оперативните програми на ЕС създава предпоставки за подобряването на конкурентоспособността на отделните области. Тя е индикатор за добрата работа на администрацията и за нейната способност и желание да подобрява условията за работа и живот в областта с помощта на европейски средства.	5.12.2011	евро/човек	Министерство на финансите

Бизнес среда

В категорията „Бизнес среда“ са включени индикатори, формиращи в голяма степен характеристиките на местната среда за правене на бизнес. Индикаторите се базират както на обективни данни (нива на местни данъци и такси), така и на проведено собствено изследване сред фирмите.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Оценка на работата и взаимодействието с областната и общинската администрация	Индикаторът показва до каква степен бизнесът среща трудности при работата си с местната администрация. Оценяват се различни аспекти от работата на местната администрация като яснота на изискванията и бързина на услугите.	май, 2012	Оценка 1 до 5	Анкета сред представители на бизнеса
Нерегламентирани плащания и покупки	Индикаторът показва оценката на местния бизнес за това колко често на фирмите се налага да правят нерегламентирани плащания към институции като общинската администрация, данъчната администрация и съдилищата.	май, 2012	Оценка 1 до 5	Анкета сред представители на бизнеса
Оценка на работата на органите на съдебната власт	Бързото и ефективно функциониране на съдебната система и доверието на бизнеса в нейната компетентност и безпристрастност са от ключово значение за гарантирането на благоприятна бизнес среда. Този индикатор представя оценката на местния бизнес за споменатите характеристики на местните съдилища.	май, 2012	Оценка 1 до 5	Анкета сред представители на бизнеса
Качество на предоставените електронни услуги от областната и общинската администрация	Индикаторът представя степента и обхвата на предоставяне на услуги по електронен път от местната администрация и етапа на готовност за работа на „едно гише“, както и оценката на бизнеса за качеството на предоставяните услуги.	май, 2012	Оценка 1 до 5	Анкета сред представители на бизнеса
Оценка на нивото на корупция сред бизнеса	Индикаторът показва възприятието за корупция от страна на местния бизнес и доверието му в различните местни институции (община, областна управа, съдилища) и структурите на централната власт.	май, 2012	Оценка 1 до 5	Анкета сред представители на бизнеса
Размер на данъчната ставка върху недвижимите имоти - нежилищни имоти на юридически лица	Облагането на недвижимите имоти е най-сериозният източник на собствени приходи за общините. По отношение на бизнес средата и тежестите върху бизнеса най-голямо влияние оказва именно облагането на нежилищните имоти на юридическите лица.	2008-2012	промил (%)	Заявление за достъп до информация по ЗДОИ
Размер на данъчна ставка за данък върху превозните средства и леките автомобили – с мощност над 74 kW до 110 kW	Облагането на превозните средства също е сериозен източник на собствени приходи за общините. Този тип облагане е в тежест предимно на малки фирми, като мощността на автомобилите е избрана като най-релевантна именно за подобен тип фирми.	2008-2012	лв./kW	Заявление за достъп до информация по ЗДОИ
Размер на данъчната ставка за годишния патентен данък за търговия на дребно до 100 кв. м търговска площ – при най-добро местонахождение на обекта	Патентните данъци са различен тип облагане от споменатите по-горе и са в тежест на конкретни бизнеси. Патентният данък за търговия на дребно е избран като най-разпространен и разпознаваем.	2008-2012	лв./кв.м	Заявление за достъп до информация по ЗДОИ
Размер на такса за битови отпадъци – за нежилищни имоти на юридически лица	Таксата върху битовите отпадъци е един от най-сериозните източници на собствени приходи за общините, сравними с приходите от данъците върху недвижимите имоти. Таксата върху битовите отпадъци често е в сериозна тежест на бизнеса, като различията между отделните населени места/общини са големи.	2000-2012	промил (%)	Заявление за достъп до информация по ЗДОИ
Размер на такса за ползване на пазари за търговия с промишлени стоки на ден – при най-добро местонахождение	Таксата за ползване на пазари е вид тежест върху търговията и е взета като индикативна за нивото на този тип такси върху икономическата дейност – търговията с промишлени стоки бе избрана като водеща спрямо например тази със селскостопански стоки.	2000-2012	лв./кв.м на ден	Заявление за достъп до информация по ЗДОИ

Инфраструктура

Инфраструктурата е ключова за развитието на всеки един регион и има отношение както към икономическите, така и към социалните аспекти от живота на населението. развитието на инфраструктурата до голяма степен предопределя конкурентните предимства на отделните региони.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Гъстота на пътна мрежа	Индикаторът гъстота на пътна мрежа измерва сбора от дължината на автомагистрали и пътища (първокласни, второкласни и третокласни), съотнесен към територията на съответната област. Републиканската пътна мрежа е от изключително значение за превоза на пътници и товари в страната. Индикаторът изключва улиците в населените места.	2000-2010	дължина на пътна мрежа в км/100 кв. км територия	НСИ
Гъстота на железопътната мрежа	Индикаторът представя всички жп линии, които са предназначени за придвижване на влакове между гарите или местата, отбелязани като самостоятелни пунктове на тръгване и пристигане за превоз на пътници и товари. Изключват се линиите на градския железопътен транспорт. Колкото е по-голяма е гъстотата на железопътната мрежа в регионите, толкова е по-улеснен и превозът на пътници и товари.	2000-2010	дължина на жп линии в км/100 кв. км територия	НСИ
Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет	Достъпът на домакинствата до интернет е показателен за навлизането на новите информационно-комуникационни технологии в регионите на страната.	2004; 2006-2011	%	НСИ
Относителен дял на лицата, използвали интернет през последните 12 месеца	Наред с достъпа до интернет данните за лицата, които реално са използвали интернет през последната година, показват навлизането и използваемостта на новите технологии в регионите на страната. Обект на изследването са лицата на възраст между 16 и 74 г.	2004; 2006-2011	%	НСИ
Загуби при транспорта на вода при обществената и напоителните водни системи	Данните характеризират качеството на водопреносната инфраструктура в областта и ефективността при транспорта на вода за домакинствата и за стопански цели.	2006-2010	млн. куб. м/год./10 000 души	НСИ

Демография

Индикаторите в група „Демография“ характеризират броя, състава и основните структури на населението и неговата динамика. Източник на данните за всички показатели от група „Демография“ е текущата демографска статистика на Националния статистически институт (НСИ). В текущия анализ са използвани данни за периода.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Коефициент на възрастова зависимост – отношение на населението на 65 и повече години към населението на 0-14 години	Индикаторът показва отношението между двете традиционно неактивни на пазара на труда групи лица (до 15 години и над 65 години). По-голям дял на лицата на възраст до 15 г. очертава тенденция за бъдещо намаляване на средната възраст на населението в областта.	2001-2011	%	НСИ
Коефициент на възрастова зависимост – отношение на населението на 65 и повече години към населението на 15-64 години	Коефициентът на възрастова зависимост показва съотношението между лицата на възраст над 65 години, които са предимно икономически неактивни, и лицата в активна възраст. По-високият коефициент на възрастова зависимост показва влошаване на възрастовата структура на населението, което рефлектира върху пазара на труда, икономическия растеж и др.	2001-2011	%	НСИ
Относителен дял на населението в градовете	Относителният дял на населението в градовете дава информация за степента на урбанизация на областта и концентрацията на населението в по-големите населени места.	2001-2011	%	НСИ
Гъстота на населението спрямо територията на населените места и други урбанизирани територии	Този индикатор за гъстотата на населението дава информация за броя на хората на единица площ. Гъстотата се влияе от измененията в размерите на урбанизираните територии и процеса на урбанизация на населението в резултат на неговото естествено и механично движение.	2001-2011	брой лица/1 кв. км	НСИ
Коефициент на естествен прираст	Естественият прираст на населението представлява разликата между броя на регистрираните живородени деца и броя на починалите през съответната година. Коефициентът за естествен прираст показва увеличението или намаляването на населението на областта на 1000 души от средногодишното ѝ население, като положителният естествен прираст на населението се приема за благоприятен демографски показател.	2001-2011	‰	НСИ
Коефициент на механичен прираст	Коефициентът на механичен прираст на населението показва увеличението или намаляването на населението на областта на 1000 души средногодишно население вследствие на неговата миграция. Коефициентът се изчислява на база на данните за броя на лицата, които са променили обичайното си местоживее за разглеждания период. Механичният прираст представлява разликата между заселилите се и изселилите се лица за дадена административно-териториална или териториална единица.	2001-2011	‰	НСИ

Образование

Индикаторите от група „Образование“ характеризират структурната осигуреност, интензивността, нивото и качеството на образователния процес в отделните области на страната. Източниците на данните за отделните показатели са дадени в описанието на индикаторите. В текущия анализ са използвани данни за периода от учебната 2000/2001 до учебната 2011/2012 г., освен където изрично е упоменат друг период.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Брой на студентите в колежи и университети на хиляда души от населението	Индикаторът включва учащите в университетите, колежаите и специализираните висши училища, но не включва учащите в професионално обучение с прием след средно образование. Наличието на голям брой студенти в една област повишава атрактивността на населеното място и оказва положително влияние върху местната икономика.	2000-2011	брой студенти/1000 души от населението	НСИ
Брой на преподавателите в основно и в средно образование на един ученик	Отношението на броя на преподавателите към броя на учащите на дадена територия е стандартен индикатор за измерване на качеството и достъпността на образованието.	2000-2011	брой преподаватели/брой ученици	НСИ
Брой на населението на едно училище	Индикаторът дава информация за осигуреността на населението с образователна инфраструктура в дадената област.	2001-2011	население/брой училища	НСИ
Нетен коефициент на записване на населението в V-VIII клас	Нетният коефициент на записване на населението се изчислява в проценти като отношение на броя на учащите в съответната образователна степен във възрастните групи към броя на населението в същите възрастови групи, изчислен към 31 декември на съответната година. Броят на учащите в основното и средното образование се установява до 1 октомври на съответната година. Изборът на V-VIII клас е базиран на факта, че това е най-ниската образователна степен, при която се регистрира по-висок недообхват на образователната система.	2007-2011	%	НСИ
Относителен дял на отпаднали от основното и средното образование	Относителният дял на отпадналите от основното и средното образование показва броя на учениците, които преждевременно са напуснали училище през съответната година. Ниският относителен дял на отпадналите от основното и средното образование е признак за добре развита образователна система и добра социално-икономическа среда.	2001-2011	%	НСИ
Относителен дял на населението на възраст между 25-64 години с висше образование	Високият дял на населението с висше образование в една област създава предпоставки за повишаването на нейната конкурентоспособност, производителността на труда и икономическия растеж.	2004-2010	%	НСИ
Относителен дял на второгодниците	Относителният дял на второгодниците показва броя на учениците, които за втора поредна година са били записани в същото образователно ниво като предходната. Индикаторът показва качеството на образователните институции, поне що се отнася до способността им да създадат оптимални условия за възприемане на предвидения материал от страна на учениците.	2011	%	НСИ
Среден успех от матурите по български език и литература през учебната година	Високият среден успех от матурите по български е признак за добро качество на средното образование в областта. Въпреки различната трудност на зрелостните изпити през различните години резултатите от тях са съпоставими между областите.	2007-2011	среден успех	Министерство на образованието, младежта и науката
Процент оценки по български език и литература под среден 3,00	Високият процент на издържалите матурите по български език е признак за добро качество на средното образование в областта. Въпреки различната трудност на зрелостните изпити през различните години резултатите от тях са съпоставими между областите.	2007-2011	%	Министерство на образованието, младежта и науката

Здравеопазване

Индикаторите в група „Здравеопазване“ характеризират достъпността и качеството на здравните услуги, предоставяни в отделните области, както и здравното състояние на населението. Институционалната и персоналната обезпеченост на здравната система, както и нейната натовареност са важни фактори, които играят съществена роля при развитието на демографските процеси и определянето на социалната среда за живот във всяка една област.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Брой на болничните заведения на 100 000 души от населението	Индикаторът измерва броя на заведенията за болнична помощ на 100 000 души от населението в отделните области и не включва заведенията и леглата към други ведомства, които не са разпределени по области и статистически райони. Въпреки че здравните и лечебните заведения не са пряко свързани с обслужването на населението на едно населено място, тяхната достъпност и наличност в дадена област е свидетелство за по-добрата функционалност и капацитет на здравната мрежа.	2000-2011	болнични заведения/100 000 души от населението	НСИ
Население на един общопрактикуващ лекар	Общопрактикуващите лекари са първото стъпало в здравната система. Индикаторът брой лица на един общопрактикуващ лекар показва както осигуреността на населението с медицински персонал, така и натовареността на лекарите.	2001-2011	население/брой общопрактикуващи лекари	НСИ
Брой лица на един лекар от специалност „Вътрешни болести“	Съотношението на лекарите от специалността „Вътрешни болести“ към населението показва обхвата и нивото на специализация на предоставяните в областта здравни услуги, предвид високия процент на заболяемост от болести, които имат отношение към тази специалност.	2001-2011	население/брой специалисти	НСИ
Брой лица на един лекар от специалност „Кардиология“	Съотношението на лекарите от специалността „Кардиология“ към населението показва обхвата и нивото на специализация на предоставяните в областта здравни услуги, предвид високия процент на смъртност от болести, които имат отношение към тази специалност.	2001-2011	население/брой специалисти	НСИ
Преминали болни през лечебните заведения за болнична помощ	Индикаторът дава информация за заболяемостта на населението, натовареността на болничните заведения и качеството на предоставяните услуги. За целите на изследването обаче този индикатор се използва за измерване на равнището на заболяемост в съответната област – колкото по-висока е неговата стойност, толкова по-висока е заболяемостта в тази територия.	2001-2011	преминали болни/1000 души от населението	НСИ
Здравноосигурени лица на човек от населението	Относителният дял на здравноосигурените лица от населението показва достъпността на населението до здравни услуги в съответната област, като от него може да се съди индиректно за здравния статус на населението.	2001-2011	%	НАП (заявление за достъп до информация по ЗДОИ)
Коефициент на заболяемост от туберкулоза	Индикаторът включва регистрираните случаи на заболяването, в това число новорегистрираните през съответната година.	2001-2011	брой регистрирани случаи/ 1000 души от населението	НСИ

Околна среда

Индикаторите за околната среда са включени в изследването като част от по-широката група индикатори, описващи степента на развитие на областите от гледна точка на условията за живот в тях, каквито са здравеопазването, образованието и социалната среда.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Емисии на вредни вещества в атмосферата на кв. км територия	Емисиите на вредни вещества в атмосферата на кв. км. показват доколко атмосферата в съответната област е замърсена от човешка дейност. За целите на анализа са взети предвид единствено емисиите на въглероден диоксид като най-значителни и в същото време – най-показателни за вредните емисии. Области с високо замърсяване на въздуха са по-малко привлекателни откъм условия за живот.	2001-2008; 2010	тонове вредни емисии/1 кв. км територия	НСИ
Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население	Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население е стандартен показател за измерване степента на чистота на околната среда. Тъй като в България отпадъците в много малка степен се рециклират, компостират или усвояват по друг начин, за целите на изследването е възприето, че колкото по-висок е този показател, толкова по-застрашена е околната среда в съответната област.	2001-2010	кгчовек/год.	НСИ
Проектен капацитет, воден обем (средноденонощен) на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води	Наличието на селищни пречиствателни станции предполага по-ниско замърсяване на околната среда с отпадни води, а също и по-високо оползотворяване на водните ресурси в съответната област. Колкото по-висок е съвкупният воден обем на действащите пречиствателни станции в една област, толкова по-чиста би следвало да е околната среда.	2006-2010	хил.куб. метри/ден/на 10 000 лица	НСИ
Дял на населението в селища с обществена канализация	Индикаторът показва процента от жителите на една област, които живеят в селища с обществена канализация. Степената на разпространение на обществената канализация оказва влияние както върху социалните, така и върху екологичните характеристики на регионите.	2006-2010	%	НСИ

Социална среда

Индикаторите в група „Социална среда“ отразяват качеството на живот в областите. Тази група от индикатори е най-близка до битието на хората и комбинира както обективни индикатори, така и субективната оценка на хората за качеството на живот.

Използваните анкетни данни са получени като резултат от провеждането на собствено изследване сред гражданите през май 2012 г.

Индикатор	Описание	Период	Мерна единица	Източник
Престъпления срещу личността и собствеността на 1000 души от населението	Индикаторът представя регистрираните престъпления срещу личността и собствеността, съотнесени към хиляда души от местното население. Официално регистрираните престъпления невинаги представят реалната картина за престъпността в областта, но дават добра основа за оценка и сравнение между отделните региони.	2000-2010	брой престъпления/ 1000 лица	НСИ, МВР
Полезна жилищна площ на жилищата в градовете и селата	Полезната жилищна площ на човек от населението е индикатор, директно обвързан с бита на населението – като такъв има предимно социални аспекти, но е предопределян от икономическите реалности. Индикаторът представлява сума от жилищната и спомогателната площ, както и площта на кухните в кв. м съотнесена към населението на съответната област.	2001-2010	кв.м/човек	НСИ
Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност	Това са лица на възраст 0-59 г., живеещи в домакинства, където възрастните са работили по-малко от 20% от техния работен потенциал през изминалата година.	2007-2009	%	НСИ
Процент от населението, живеещо с материални лишения	Субективен показател, базиран на въпросници към домакинствата относно конкретни показатели за материални лишения. Показателите са девет, по стандартен европейски въпросник, обвързани със затруднения при покриването на разходи за жилище, притежание на автомобил или перална машина, консумация на месо, ограничения при отоплението и т.н. Лицето се определя като живеещо в материални лишения, ако изпитва лишения по четири от въпросните девет показателя.	2007-2009	%	НСИ
Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за областта	Това са лица с еквивалентен разполагаем доход под т. нар. линия на бедността, която се определя на 60% от националния (в случая регионален) медианен еквивалентен разполагаем доход. И трите индикатора за бедността са класически показатели, използвани от българската и европейската статистика.	2007-2009	%	НСИ
Оценка на работата на институциите	Мнението на местните жители за качеството на дейността на местните институции (областна администрация, общинска администрация, органи на реда, съдилища и др.) има пряко отражение върху удовлетворението им от живота и нагласите им да останат в областта.	май, 2012 г.	Оценка 1 до 5	Анкета сред гражданите
Удовлетворение от живота	Индикаторът се базира на оценката на гражданите за различни аспекти от социалния им живот като жизнения им стандарт, възможностите им за професионално развитие, образование, здравословен живот в чиста околна среда и др.	май, 2012 г.	Оценка 1 до 5	Анкета сред гражданите

Област/индикатор	Брутен вътрешен продукт на човек от населението, лв. (2009)	Средногодишен коефициент на безработица на населението на 15 и повече навършени години, % (2011)	Средногодишен коефициент на заетост на населението на 15 и повече навършени години, % (2011)	Средногодишен доход на лице от домакинство, лв. (2011)	Брой на нефинансови предприятия на 1000 души от населението (2010)	Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи, хил. лв. (2010)	Чуждестранни преки инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор, 2010, хил. евро	Рентабилност на продажбите, %	Стойност на изплатени суми по договори на общините като бенефициенти по оперативни програми на ЕС, хил. евро (към 5.12.2011)
Благоевград	6 032	8,3	53,8	3 225	50	342 999	251 985,20	3,97	44 464 409
Бургас	8 064	12,6	44,5	3 374	63	860 061	1 622 748,50	0,26	72 290 123
Варна	9 613	10,3	46,5	3 739	71	1 119 557	1 531 539,30	3,02	60 786 586
Велико Търново	5 716	11,7	41,4	3 648	40	267 898	67 211,50	5,31	27 529 546
Видин	4 879	20,4	33,6	3 052	33	52 647	33 369,10	2,21	6 042 728
Враца	6 979	8,9	40,1	3 395	33	372 632	178 759,40	8,40	46 999 983
Габрово	7 322	9,7	42,5	3 351	48	106 972	225 165,90	4,66	37 767 910
Добрич	5 377	17,9	42,2	2 994	47	385 387	301 906,20	9,06	13 390 001
Кърджали	5 076	5,1	39,2	3 002	31	70 589	67 859,40	4,95	31 027 617
Кюстендил	5 316	14,7	42,8	3 534	39	82 799	16 046,40	2,82	8 359 754
Ловеч	5 784	11,5	40,5	2 825	39	134 797	121 997,60	2,77	37 325 154
Монтана	5 006	13,6	38,1	2 961	32	103 405	24 652,60	6,86	13 555 372
Пазарджик	5 390	17,4	44,2	2 972	38	263 158	335 732,50	13,53	24 162 685
Перник	5 316	7,7	46,0	4 473	38	127 510	240 797,60	1,91	32 565 699
Плевен	5 142	12,2	39,6	3 902	35	304 732	153 363,30	5,12	18 080 154
Пловдив	7 291	8,9	46,2	3 657	51	1 205 169	1 118 325,30	3,86	43 397 357
Разград	4 960	20,6	38,9	2 753	33	87 169	145 437,70	9,06	19 317 279
Русе	6 987	12,0	44,2	4 071	47	347 785	363 261,70	2,10	10 281 915
Силистра	4 505	13,2	38,3	2 589	32	93 456	14 831,30	7,20	15 835 149
Сливен	4 603	17,0	41,4	3 605	36	186 275	468 443,50	3,15	13 817 639
Смолян	6 235	23,8	42,3	4 180	47	106 394	70 434,40	1,01	21 153 735
София (столица)	21 386	6,0	55,7	5 438	85	547 301	12 466 818,50	1,99	43 605 594
София	9 574	9,6	44,9	3 156	37	7 607 931	1 319 848,60	4,03	26 664 618
Стара Загора	9 207	6,6	45,1	4 184	43	880 638	573 532,90	4,04	13 905 766
Търговище	5 056	12,6	45,4	2 695	31	117 354	180 850,90	7,88	23 610 880
Хасково	5 136	16,1	39,5	3 708	46	169 555	66 708,90	3,54	17 278 534
Шумен	5 335	26,7	42,3	3 427	38	151 748	88 626,80	4,87	20 067 254
Ямбол	5 150	14,3	44,5	3 602	43	122 351	64 191,30	3,90	21 596 429

Инфраструктура

Област/Индикатор	Гъстота на пътна мрежа - сбор от дължина на автомагистрала, първокласни и второкласни и третокласни пътища, км/100 кв.км (2010)	Гъстота на железопътните линии, км/100 кв.км (2010)	Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, % (2011)	Относителен дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използвали интернет през последните 12 месеца, % (2011)	Загуби при транспорта на вода при общественото водоснабдяване и напоителните системи, млн. куб.м/зог. (2010)
Благоевград	10,3	2,4	42,3	49,5	19,62
Бургас	15,1	2,4	47,3	42,7	36,23
Варна	18,6	5,1	40,1	53,6	48,49
Велико Търново	20,1	5,1	45,0	47,1	61,12
Видин	20,1	3,3	46,6	51,8	3,86
Враца	17,6	3,1	34,5	55,2	17,89
Габрово	24,9	3,7	39,8	46,5	8,65
Добрич	17,5	1,3	36,2	43,8	30,97
Кърджали	19,3	2,1	29,7	40,6	5,24
Кюстендил	18,9	4,3	35,2	24,2	15,44
Ловеч	18,1	2,7	30,3	38,2	8,79
Монтана	16,6	3,2	29,0	41,9	10,12
Пазарджик	16,6	4,2	38,7	43,1	132,62
Перник	22,8	4,6	35,0	46,1	10,55
Плевен	17,0	4,4	35,8	44,6	15,45
Пловдив	17,1	5,4	47,5	38,9	124,94
Разград	19,0	3,5	42,2	52,1	10,49
Русе	18,3	5,7	43,2	51,0	9,21
Силистра	17,8	2,5	40,0	44,9	5,58
Сливен	15,3	3,6	36,5	43,0	51,72
Смолян	16,9	0,0	31,3	38,1	4,47
София (столица)	0,0	15,0	67,0	78,7	117,47
София	21,0	4,2	48,7	40,5	13,34
Стара Загора	16,7	5,1	40,4	54,0	76,16
Търговище	20,4	2,7	24,3	46,9	24,81
Хасково	19,5	3,6	41,3	29,0	17,31
Шумен	17,9	4,6	33,7	42,9	30,21
Ямбол	17,8	2,9	40,7	35,2	62,28

Демография

Област/Индикатор	Брой на средногодишното население, бр. души (2011)	Коефициент на възрастова зависимост 65+ към 0-14, % (2011)	Коефициент на възрастова зависимост 65+ към 15-64, % (2011)	Относителен дял на населението в градовете, % (2011)	Гъстота на населението спрямо територията на населените места, бр. души/кв. км (2010)	Коефициент на естествен прираст, ‰ (2011)	Коефициент на механичен прираст, ‰ (2011)
Благоевград	322 878	116,5	23,5	59,2	2 451	-2,1	-3,2
Бургас	415 458	111,1	23,9	74,8	2 306	-3,0	0,7
Варна	474 574	114,2	23,7	83,6	1 796	-1,5	0,5
Велико Търново	257 560	173,9	30,4	69,4	1 234	-7,9	-2,0
Видин	100 344	216,5	41,7	63,4	1 090	-15,2	-1,9
Враца	185 877	158,9	32,5	58,8	930	-9,9	-3,2
Габрово	122 117	218,3	38,1	81,8	1 479	-9,7	-2,2
Добрич	188 974	132,1	27,1	68,9	770	-5,7	-3,7
Кърджали	152 474	123,1	24,9	41,5	1 906	-2,6	-3,5
Кюстендил	135 945	203,2	36,1	68,7	1 369	-10,8	-3,2
Ловеч	140 597	181,1	37,8	62,2	1 020	-9,7	-4,1
Монтана	147 133	184,4	37,7	63,9	1 088	-12,3	-3,2
Пазарджик	274 801	124,2	26,7	62,2	2 381	-4,6	-2,5
Перник	132 833	194,7	33,8	78,8	1 042	-11,3	-1,6
Плевен	268 493	175,7	35,5	66,5	1 315	-9,6	-2,5
Пловдив	682 127	141,9	28,3	74,4	2 625	-3,8	0,2
Разград	124 471	131,0	26,4	47,3	994	-6,4	-7,9
Русе	234 631	172,8	30,7	76,8	1 906	-8,1	0,8
Силистра	119 006	154,7	30,6	45,2	923	-7,7	-2,0
Сливен	197 177	99,2	26,4	66,1	2 903	-2,0	-2,8
Смолян	121 157	156,1	25,8	54,8	2 121	-6,4	-5,4
София (столица)	1 294 194	125,7	22,2	95,4	4 686	-1,1	4,8
София	246 641	154,1	31,4	60,9	808	-8,2	0,1
Стара Загора	332 340	144,5	30,0	71,5	1 651	-5,5	-1,6
Търговище	120 420	132,1	28,3	54,0	1 244	-5,7	-3,7
Хасково	245 232	154,8	30,9	72,2	1 181	-6,6	-4,0
Шумен	180 188	127,6	26,4	62,7	994	-4,8	-1,0
Ямбол	130 806	152,6	32,9	69,7	1 255	-7,0	-4,4

Област/Индикатор	Брой на студентите в колежи и университети (2011)	Брой на преподавателите в основното и средното образование (2011)	Брой на учениците в основното и средното образование (2011)	Брой на училищата за основното и средното образование (2011)	Относителен дял на населението на възраст между 25-64 години с висше образование, % (2010)	Нетен коефициент на записване на населението в V-VIII клас, % (2011)	Процент на второзгодишните, % (2011)	Напуснали образователната система като процент от всички учащи, % (2010)	Процент оценки на държавния зрелостен изпит по български език и литература пог 3,00, % (2012)	Средни оценки на държавен зрелостен изпит по български език и литература (2012)
Благоевград	13592	2906	35425	136	15,9	84,5	0,39	1,30	5,4%	4,19
Бургас	11157	3337	44800	142	15,6	81,1	0,71	1,66	6,6%	4,11
Варна	34418	3707	49073	132	25,6	80,5	1,03	2,69	5,1%	4,22
Велико Търново	25854	2017	24954	103	23,0	82,3	0,74	3,32	6,2%	4,19
Видин	0	814	9872	38	18,9	80,4	0,96	2,75	8,3%	4,14
Враца	429	1664	20513	78	20,0	85,6	0,92	3,19	6,3%	4,14
Габрово	5850	889	10946	40	24,2	79,5	0,96	2,25	4,7%	4,24
Добрич	1114	1659	19776	86	17,9	83,4	2,14	3,70	3,2%	4,21
Кърджали	994	1457	17008	82	10,3	83,0	0,32	1,79	4,2%	4,48
Кюстендил	0	1052	12680	49	17,2	81,3	0,86	1,94	8,0%	4,19
Ловеч	268	1205	15084	61	21,6	82,0	1,11	3,44	3,6%	4,29
Монтана	0	1312	15898	70	15,4	81,9	0,99	3,21	9,4%	4,10
Пазарджик	0	2415	29797	123	15,2	83,1	1,21	3,25	6,8%	4,10
Перник	195	984	12164	45	16,3	80,2	0,58	1,54	4,5%	4,12
Плевен	1678	2371	28824	118	17,5	83,5	0,85	2,85	8,0%	4,06
Пловдив	42472	5319	69471	207	22,5	82,3	1,61	2,89	5,0%	4,29
Разград	294	1193	14305	65	12,1	84,9	0,70	3,42	12,1%	3,82
Русе	9089	1863	23133	76	20,4	81,7	0,97	3,15	6,0%	4,11
Силистра	412	980	12282	50	13,1	81,6	0,37	2,75	5,1%	4,13
Сливен	710	1708	23110	78	18,4	75,5	1,20	4,91	6,5%	4,17
Смолян	2396	1105	11337	67	17,2	85,3	0,28	0,28	5,6%	4,22
София (столица)	110222	9634	117427	296	44,8	79,0	0,49	0,83	3,7%	4,32
София	5778	1974	25392	107	13,1	81,5	1,36	2,07	2,1%	4,54
Стара Загора	5103	2804	36162	134	19,3	82,4	1,24	2,15	3,9%	4,22
Търговище	0	1131	13387	56	13,1	86,0	0,61	4,29	7,6%	4,00
Хасково	0	1985	25865	87	19,4	82,3	1,12	3,16	8,4%	4,08
Шумен	7716	1708	20399	74	18,8	85,7	0,95	2,44	8,9%	4,00
Ямбол	551	1048	14331	46	19,2	84,5	0,99	2,78	10,6%	4,06

Област/Индикатор	Брой на болничните заведения (2011)	Население на един общопрактикуващ лекар, бр. души (2011)	Население на един доктор „Вътрешни болести“, бр. души (2011)	Население на един кардиолог, бр. души (2011)	Регистрирани случаи на заболяване от туберкулоза, бр. души (2010)	Преминали болни за лечение през лечебните заведения за болнична помощ на 1000 души от населението, бр. (2010)	Здравноосигурени лица, % (2011)
Благоевград	12	1631	6727	11958	376	198	87%
Бургас	19	1830	6924	14326	357	201	86%
Варна	16	1507	4996	5103	421	240	85%
Велико Търново	12	1694	6604	7575	257	204	84%
Видин	2	1375	4778	10034	62	151	90%
Враца	14	1616	5311	8449	246	293	89%
Габрово	8	1508	4885	7632	144	267	94%
Добрич	9	1369	10499	11116	217	148	87%
Кърджали	6	2276	15247	12706	148	178	102%
Кюстендил	5	1478	6797	9063	238	285	92%
Ловеч	7	1496	3270	8270	202	241	89%
Монтана	5	1471	6688	11318	118	310	88%
Пазарджик	13	1535	4432	12491	135	321	84%
Перник	4	1563	3240	44278	87	140	89%
Плевен	12	1232	7257	3836	173	293	89%
Пловдив	30	1461	5168	6201	1099	411	88%
Разград	3	2263	5658	20745	114	205	91%
Русе	11	2005	7332	10665	173	240	89%
Силистра	3	1831	7438	19834	59	167	87%
Сливен	9	1776	9859	8216	165	249	86%
Смолян	7	1573	8077	9320	80	232	91%
София (столица)	59	1482	6439	4257	993	349	88%
София	16	1701	4836	7254	287	297	86%
Стара Загора	17	1414	5633	6782	326	253	91%
Търговище	5	2041	8028	17203	38	270	88%
Хасково	11	1582	9083	11678	132	190	88%
Шумен	7	1465	8580	11262	125	167	90%
Ямбол	4	1615	6229	6540	50	191	90%

Област/Индикатор	Емисии на вредни вещества в атмосферата, тон/кв.км (2010)	Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население, кг/човек/год. (2010)	Проектен капацитет – воден обем (средноденонощен) на действащи селищни пречиствателни станции за отпадъчни води, хил.куб.метри/ден/на 10 000 души (2010)	Диа на населението в селища с обществена канализация, % (2010)
Благоевград	23,3	401	1,1	72,5
Бургас	57,4	526	5,0	70,9
Варна	1 651,7	382	4,6	84,8
Велико Търново	189,5	534	2,3	62,8
Видин	233,3	504	0,0	50,9
Враца	101,9	284	2,2	54,3
Габрово	36,3	368	7,0	83,4
Добрич	16,0	625	5,3	67,7
Кърджали	18,3	221	0,0	42,4
Кюстендил	763,5	392	4,8	67,6
Ловеч	125,2	490	3,4	44,5
Монтана	5,3	219	1,2	57,8
Пазарджик	39,0	677	1,8	69,5
Перник	267,3	1 344	5,3	76,3
Плевен	55,6	394	3,7	54,9
Пловдив	97,8	467	3,0	70,3
Разград	31,7	221	3,5	40,8
Русе	308,2	404	0,0	66,6
Силистра	15,5	291	0,0	45,9
Сливен	82,0	272	4,5	60,3
Смолян	4,6	335	5,1	65,4
София (столица)	1 262,9	282	3,8	94,3
София	24,1	558	2,9	76,1
Стара Загора	3 572,7	350	0,9	67,2
Търговище	65,8	311	0,5	51,6
Хасково	236,3	464	0,0	69,2
Шумен	24,4	259	4,7	59,7
Ямбол	45,3	297	0,1	68,8

Социална среда

ПРИЛОЖЕНИЕ

Област/Индикатор	Регистрирани престъпления срещу личността и собствеността, брой (2010)	Ползена площ на жилищата - общо градове и села, кв. метри/човек (2010)	Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, % от населението (2009)	Население, живеещо с материални лишения, % от населението (2009)	Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за областта, % от населението (2009)
Благоевград	5049	27,1	2,2	35,2	10,2
Бургас	9748	33,2	3,1	33,9	21,3
Варна	8691	32,3	5,5	48,9	21,6
Велико Търново	3707	34,3	12,2	66,7	24,2
Видин	1874	44,0	10,9	44,3	29,3
Враца	4069	36,8	15,4	43,3	23,8
Габрово	2127	38,7	4,7	53,3	15,9
Добрич	2880	32,1	9,1	34,1	21,4
Кърджали	1131	36,4	4,0	69,2	12,4
Кюстендил	2277	37,9	6,9	61,8	13,1
Ловеч	2167	41,0	20,5	65,4	23,9
Монтана	2538	39,2	12,2	36,2	23,4
Пазарджик	3490	28,8	6,1	52,8	23,0
Перник	2006	43,6	9,6	52,2	17,2
Плевен	4580	34,0	10,5	44,3	21,8
Пловдив	9689	28,8	6,7	46,8	14,5
Разград	1530	31,0	9,5	51,6	19,8
Русе	3189	31,8	4,4	40,9	17,0
Силистра	1267	30,7	9,4	64,0	20,7
Сливен	2923	28,6	8,8	54,7	26,0
Смолян	750	32,6	7,4	57,9	12,8
София (столица)	31417	28,0	2,7	28,2	15,9
София	5269	42,1	6,8	33,9	19,1
Стара Загора	5787	31,5	10,2	55,5	24,2
Търговище	1711	33,5	20,0	67,5	19,2
Хасково	3380	32,8	11,7	50,8	20,3
Шумен	2210	30,2	8,0	47,6	26,3
Ямбол	2556	33,3	8,9	74,6	21,1

Използвана литература

1. Величкова, Н. „Статистически методи за изучаване и прогнозиране развитието на социално-икономически явления“, „Наука и изкуство“, София, 1981
2. Димов, Н. „Регионално устойчиво развитие на България: предимства, ограничения и синергетичен ефект“, В Сб.: „Евроинтеграция и устойчиво развитие“, фондация „Фр. Еберт“ – Институт по социология, БАН, Изд. „Изток-Запад“, С., 2007
3. Димов, Н. „Проблеми на самоорганизацията и синергизма в регионалното развитие на България“, В Сб.: „Българското общество пред присъединяване към Европейския съюз“, фондация „Фр. Еберт“ – Институт по социология, БАН, Изд. „Изток-Запад“, С., 2006
4. Димов, Н. „Устойчиво регионално развитие: ролята на стопанските сектори в регионалното планиране“, Икономически университет, Варна, 2000
5. Димов, Н. „За същността на районната ефективност в промишленото производство“, изд. БГД, С., 1989
6. Цветков, Ал. „Теоретико-методологически проблеми на регионалните статистически сравнения.“ Дисертационен труд, София, 2006
7. Цветков, Ал. „Многомерен анализ на регионалното развитие чрез невронни мрежи.“ София: сп. Статистика, бр. 2, с. 101-110, 2005
8. Цветков, Ал. „България: Предизвикателствата на бедността (Анализ по данни на МНД 2003). Типологизация на общините според измерителите на бедността“. София: МТСП, НСИ, 2005
9. Цветков, Ал., Ал. Коцев, „Регионални сравнения и пространствен анализ на териториални единици чрез невронни мрежи и ГИС.“ София: сп. Статистика, бр. 5, с. 55-73, 2004
10. Цветков, Ал. „Използване на картографирането при регионализация на социалните политики.“ доклад, изнесен на семинар по картографиране на бедността, Банкя, 2005.
11. Цветков, Ал. „Възможности за категоризация на АТЕ и ТЕ чрез използване на невронни мрежи и клъстерен анализ.“ доклад, изнесен на научно-практическа конференция на тема „Категоризация на АТЕ и ТЕ“, НЦТР, 2002.
12. Методика за категоризация на административно-териториалните и териториални единици в Република България. София: МРРБ, 2004.
13. Селските райони: преодоляване на неравнопоставеното развитие. България. Национален доклад за развитието на човека 2003. София: ПРООН
14. Индекс на човешко развитие: общините в рамката на областта. България. Национален доклад за развитието на човека 2002. София: ПРООН
15. Гражданското участие в управлението – от индивиди към граждани. България. Национален доклад за развитието на човека 2001. София: ПРООН
16. Портрет на регионите - България. Том 10. София: НСИ, 2001
17. Bryden, J., Rural Development Indicators and Diversity in the European Union, paper presented at the Measuring Rural Diversity conference, 2002
18. European Regional and Urban Statistics. Reference Guide. 2005 Edition. European Communities.
19. Eurostat, Eurostat Regional Yearbook 2011, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010
20. Kronthaler, F., A Study of the Competitiveness of Regions based on a Cluster Analysis: The Example of East Germany, Halle Institute for Economic Research, 2003
21. OECD, Governing Regional Development Policy: The Use of Performance Indicators, 2009
22. OECD, Programme for International Student Assessment: PISA Reports: 2000, 2003, 2006, 2009
23. UNDP, Human Development Report, 1990-2011 and Technical Notes, 2010
24. World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2008-2009, Chapter 1.2: Moving to a New Global Competitiveness Index, 2008
25. World Economic Forum, Global Competitiveness Report 2008-2009, Chapter 1.2: Moving to a New Global Competitiveness Index, 2008

Регионални профили: показатели за развитие 2012

Българска

Първо издание

Формат: 21 x 28

Печатни коли: 22,5

Проект и предпечатна подготовка: Нега Арт ЕООД

Печат: ИФО Дизайн ООД

ISBN 978-954-8624-29-9